

C. LOGHIN

LIMBA ROMÂNĂ

CLASA 1^A

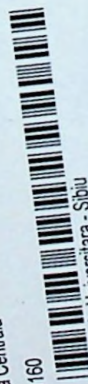

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ” BUCUREȘTI

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

L130811160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

CONSTANTIN LOGHIN
PROFESOR LA LICEUL ORTODOX DE BĂIEȚI DIN CERNĂUȚI

M A N U A L
DE
LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU
CLASA I-A

LICEE, ȘCOLI NORMALE, SEMINARIILE ETC.

APROBAT DE MINISTERUL INȘTRUCȚIUNII ÎN ANUL 1935

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENTARIAT 1998

INVENTAR
2020

**EXEMPLAR PENTRU CONSULTARE
OFERIT
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR PROFESORI
DIN PARTEA
EDITUREI „CARTEA ROMÂNEASCĂ”**

1. IMNUL REGAL

de V. Alecsandri

*Trăiască Regele
In pace și onor,
De țară iubitor
Ș'apărător de țară.*

*Fie Domn glorios
Peste noi!
Fie'n veci norocos
La războiu!*

*O! Doamne Sfinte,
Ceresc Părinte,
Susține cu-a ta mână
Coroana română!*

*Trăiască Patria
Cât soarele ceresc,
Raiu dulce, românesc,
Ce poartă-un mare nume.*

*Fie'n veci el ferit
De nevoi!
Fie'n veci locuî
De eroi!*

*O! Doamne Sfinte,
Ceresc Părinte,
Întinde u ta mână
Pe Țara română!*

(Din Poezii)

Explicări: *Onor* = onoare.

2. MUNȚII MOLDOVEI

de V. Alecsandri

Rarori am întâlnit acea frumusețe măreață și sălbatică prin care se deosebesc munții Moldovei. Acolo, pământul, codrii, stâncile, pâraiele sunt încă în starea primitivă a firii și nicăieri nu se vedește mâna omului cu prefacerile ei uricioase și prozaice. La munte, omul este mai simplu, viața lui este mai în liniște, năravurile sunt mai nevinovate. Munteanu-i curat la suflet, liber la gând și la vorbă și verde de trup ca brazii sub care trăiește. Munteanca-i 'naltă de *boiu*, albă, veselă, sprintenă, isteată și frumoasă. Cum să nu-ți bată inima de bucurie și de mulțumire în sânul unor locuri atât de mărețe și de poetice, locuite de un neam de oameni, a căror înfățișare îți umple ochii și sufletul, locuri pline de aduceri aminte ale strămoșilor noștri, de povești fantastice și, mai ales, de doine armonioase.

(Din 0 primblare prin munți)

Explicări: *Boiu* = statură.

3. FLOAREA LACRIMILOR

de Em. Gârleanu

Poruncise Irod. Dela un capăt la altul al Betleemului mișunau călăii. Fierul săbiilor se păta de sângele copiilor nevinovați. Mamele își sfâșiau sânul care-i hrănise. Innebunite de durere, strângeau la piept păpuși de sdrențe și strigau:

— Mi l-ați luat pe unul, acum am altul.

Din fundul palatului, Irod n'auzea gemetele de durere, nici scrâșnirile de furie, nici suspinele de desnădejde. Dar Irod credea că printre copiii uciși fi-va și cel a țării nasteri Cei trei Crai dela răsărit o vestiseră.

În vremea aceasta Iosif străbătea pustiul, ducând de căpăstru asinul, pe care călătorea Maria cu Isus în brațe

Fugeau de *urgie*. Spaima îi gonea. *Arșița* le topea puterile. Nădejdea îi chema. În miezul zilei, soarele prăjea nisipul. Asinului i se muie genunchii. Iosif îl opri o clipă, ajută Mariei să se coboare și-o sfătui să se odihnească câteva clipe la umbra rară a unor spini.

Maria se așeză jos să hrănească pruncul. Iosif rămase în picioare, cu privirile la copil. Iar asinul se apropie, *adulmecând* cu botul umed spre fecioară, ca și cum ar fi mirosit și el izvorul laptelui binefăcător.

Pruncul sugea dormind. Îi era obrazul fraged, gura rumenă ca *mărgeanul*. De sub *scușița* albă, părul, galben ca aurul, îi ieșea, aruncând parcă o cunună de raze de jur-împrejurul capului.

Și cum îl privea, ochii Mariei se umeziră. Ce le făcuse copilul oare? Cu ce le greșise? De ce-l prigoneau?

Ridicându-și privirile, Maria și le ținti în zare. Dar acolo, departe, ele întâlniseră o vedenie grozavă. Mama tresări din adâncul măruntaielor ei și, fără să *spue* un cuvânt, izbucni într'un plâns sfâșietor. Căzând pe obrazul copilului, lacrimile fierbinți îl treziră. Zâmbind, Isus își duse atunci mânuța la obrazul mamei. Iar Iosif o întrebă:

— De ce plângi tu, Marie?

Femeia nu răspunse, dar, fiindcă nu avea cu ce să-și steargă lacrimile, luă scușița copilului și-o duse la ochi. Într'un târziu, când să plece iar la drum, Maria văzu că scușița îi udă de lacrimi. Și căutând, zări tulpina uscată a unui spin și puse scușița în vârful ei să se usuce.

Iosif mângâie asinul, ajută apoi Mariei să se ridice, dar, când Maria se întoarse să ia scușița, rămase locului uimită: tulpina spinului se prefăcuse în *luger* verde și'n locul scușiței strălucea o floare albă ca zăpada, deschisă ca un *potir* de *cristal*.

Și pruncul iar zâmbi; iar Maria lăasă pe Iosif să po-trivească înainte căpăstrul asimului și nu-i spuse nimic despre floare, de teamă să n'o rupă.

Maria își desfăcu părul, care parcă luase ceva din mi-reasma neasemănată a *floarei*, și feri capul lui Isus în umbra lui.

Și de atunci până astăzi, crinul culege, în floarea lui, cele dintâi lacrimi de rouă ale dimineții.

(Din lumea celor care nu cuvântă).

Explicări: *Urgie* = mare mânie, blestem — *Arșiță* = caldură mare — *A adulfeca* = a miroși urma cuiva — *Margean* = un fel de piatră, de obicei roșie, care se produce în fundul mării și este foarte prețioasă. Se mai chiamă coral — *Scufiță* = căciuliță de copil — *Să spun* = literar să spună — *Luger* = vâstar de vie — *Polir* = pahar — *Cristal* = sticlă frumos poleită — *Floarei* = lit. florii.

Gramatică

Aici urmează gramatica (sunetele) cu bucata 73: *Agatirșii și Sciții*.

4. POVESTE PENTRU COPIL

de Mihail Sadoveanu

Au fost odată un pitic și un uriaș. Amândoi erau oa-meni cumsecade. Și într'o zi s'au hotărît să pornească în lume, ca să facă felurite isprăvi frumoase și nobile. Deci și-au jurat credință până la moarte, s'au facut frați de cruce, s'au înarmat și-au pornit.

Au mers ei cât au mers și iată că au dat, într'un codru, de o ceată de hoți. Piticul era om foarte viteaz și iute. S'a repezit cel dintâi, a lovit în dreapta și în stânga cu toată puterea și, când a sosit și uriașul, lupta era is-prăvită, hoții zăceau la pământ ori fugiseră.

Însă unul avusese vremea să scoată eroului un ochiu cu sulița.

Au pornit mai departe. Au dat peste niște *căpcăuni*. Piticul nu a stat nici de data asta la îndoială. A tras tot el sabia și s'a repezit pe când uriașul îl sprijinea cu puterea din urmă. Au biruit și acuma, se înțelege. Dar piticul a rămas fără o mână.

Și mai departe mergând, au ajuns la un palat măreț unde Negură-Împărat ținea în robie o domniță din Țara-Soarelui. Cei doi tovarăși și-au pus și de data asta vrednicia la încercare. Au atacat. Au pus pe fugă oastea lui Negură. Au doborât și pe Împărat, au eliberat pe Domniță. Dar bietul pitic rămase fără un picior.

E lesne de înțeles că Domnița s'a amoretat nu de bietul pitic schilod, ci de vrednicul și viteazul uriaș. Și la nuntă, tatăl fetei, Împăratul, a dăruit mirelui jumătate din împărăție. Și pe pitic l-au uitat *schilod* și singur și cu *răzeșia* părintească încălcată.

De unde se poate vedea că piticii se luptă în totdeauna pentru onoare, iar folosul e al uriașilor.

(Din **Pildele lui Cuconu Vichentie**).

Explicări: *Căpcăun* = un fel de ființă fioroasă, pe care poporul și-o închipue cu cap de câne — *Schilod* — fără mână, fără un picior sau fără amândouă — *Răzeșie* = moșie, avere părintească.

Observații ortografice

Se va copia bucata de mai sus. După copiere se va face corectarea simultană și colectivă cu toată clasa, fie că elevii își corectează singuri greșelile, fie că și le corectează reciproc prin schimbarea caietelor. Se va insista asupra cazurilor mai grele de ortografie sau punctuație, scriindu-se pe tablă. E bine ca fiecare elev să aibă un caiet special unde-și trece greșelile.

Cu acest prilej se vor reaminti următoarele reguli cunoscute din clasele primare:

I. Majuscule (litere inițiale mari).

Scriem cu literă inițială mare:

- a) Vorba dela începutul unei bucăți de citire: *Au fost...*
- b) Cuvântul întâiu după punct: *Amândoi erau...*
- c) Numele de: persoane, continente, țări, orașe, poșoare, luni, punctele cardinale de orientare: *Negură-Împărat, Țara-Soarelui, Nord* etc.
- d) Titlurile: *Domniță* ș. a.
- e) Întâiul cuvânt al unui citat: *el spuse: „Ce faci?”*
- f) La începutul fiecărui rând de poezie.
- g) După semnul exclamării și al întrebării, dacă poziția următoare n'are legătură cu cea dinainte (precedentă).

II. Vocalele â și î.

Avem *â* și *î*.

Voc. *â* (din *a*) se scrie numai în mijlocul cuvântului: *până, când, pământ* ș. a.

Voc. *î* (din *i*) se scrie:

- a) La începutul cuvântului: *în, îndoială, îl* ș. a.
- b) În cuvinte compuse când al doilea cuvânt începe cu *î*: *neîndurat* ș. a.
- c) La verbele în *-ri* și în cuvintele derivate din aceste verbe: *hotărî, doborî, chiorîș* ș. a.

III. Consonantele duble.

Se scriu în cuvintele compuse din *în-* plus altul care începe cu *n*: *înnoda* ș. a. și nume proprii: *Philippide* ș. a.

5. BIETUL TRIC

de I. Al. Brătescu-Voinești

I

Să știi că o să mă întorc iar cu mâna goală, ca ieri, ca alaltăieri, fără un sitar! Și ce frumos îi stă, bietul Tric! Dela zece pași îi simte. Se târăște *pe brânci*, ținându-și răsuflarea, și abia calcă de grijă ca nu cumva să foșnească iarba, iar, când a ajuns la patru pași de sitar, stă nemișcat, parcă e turnat de bronz, așteptând să mă apropii.

Dar frunza e prea deasă. N'a dat încă o brumă s'ă rărească și sitarii șireți sboară fără a se înălța deasupra

lăstarului. Le aud *fâl-fâitul*, dar nu-i văd. Douăzeci mi-au sburat așa alaltăieri, tot atâția ieri și n'am apucat să trag într'unul. Cănele o să se *enerveze* și iar o să mă necăjească, dând busna peste ei ca ieri, și iar o să mă aleg numai cu supărarea. Mai bine ar fi să aștept să dea o brumă.

Dar patima nu vrea să știe de povețele minții. Mă împinge, mă biciuește, mă imbrânțește. Mi-am isprăvit treburile, îmi fac socotelile. Abia sunt două după-amiază. Cu *brîșca*, în câteva minute, sunt la pădure și am până deseară patru ceasuri înaintea mea. Și ca să-mi zădărnicească orice șovăire, Tric se gudură pe lângă mine, mă bate cu coada și mă întreabă cu o privire mai *clocventă* decât vorba: „Mergem, nu-i așa? mergem...”

A! dar azi am eu ce să-i domolească enervarea. Biciul pe care nu-l mai iau de un an încoace, azi îl iau și, ca să știe domnul Tric ce o să însemne când i-oiu striga: „biciul!“, îi strig: „biciul!“ și-i trag și o strașnică lovitură. El tace sub *arsura* care i-a încolăcit trupul și se culcă rușinat la picioarele mele în brișcă.

II

Am ajuns. A dat azi noapte o *bură de ploute*. Trebuie să fi picat sitari mulți. În adevăr, abia după câțiva pași din șosea, Tric își schimbă mersul, se târaște, stă... Mă apropiau. El ridică nițel capul și se uită în ochii mei, parca ar vrea să-mi spună ceva. M'atuu gata și-mi încordez privirea, să pot zări sitarul prin frunze. Cănele stă nemiscat. Peste o clipă, aud lămurit *pâlpâirea* unui sbor, dar nu văd nimic. La al doilea sitar, aceeași oprire a cănelui, aceeași privire în ochii mei și același șgomot al sborului unei păsări care nu se vede și care își bate joc de noi. Tric s'a enervat. Acum caută în galop.

— Inceet, strig eu, inceet, n'auzi? Uite biciul!

Dar patima strigă pe dinauntru-i mai tare decât mine. Iată-l la treizeci de pași! Stă o clipă și se *năpustește* ca un nebun. Sitarul speriat sboară, ridicându-se o clipă deasupra lăstarului. N'am putut trage. Tric stă în loc, uitându-se în ochii mei mirat. Privirea lui înseamnă lămurit: „Nu l-ai văzut?“

Apoi o pornește iar în galop. Strigătele mele nu-l mai pot stăpâni. Trebuie să-l prind numaidecât și să-i trag o bătaie. Dar stă... M'apropiau. Iar, când sunt la câțiva pași de dânsul, o pornește spre stânga, părăsind urma. „Vin' aici! N'auzi?“ strig eu. Dar nu mă ascultă. „Biciul Tric!“ răcnesc din toate puterile. În același moment, speriat de strigătul meu, sitarul, fără să-l pot vedea, sboară din locul unde stase cănele.

Vasăzică și-a pierdut mirosul, îmi zic eu. Îl chem, prefăcându-mi glasul a mângâiere și, când vine, îl apuc

de *sgardă* și, desprinzând biciul dela *geantă*, încep să-l bat. El face sub ploaia de lovituri. Abia la a cincea începe să *chelălăe* plângător. „Ce-ai făcut, ticălosule?” După încă o lovitură, îi dau drumul.

El se scutură, parcă ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratec care-l arde, și începe iar să caute cu *araoare*. Aci e lăstarul mai rar, pot să-l urmăresc cu ochii. Se oprește... Grăbese pasul... În vremea aceasta, Tric, încetșor, face un înconjur și iar stă, de astă dată cu fața către mine. Iar când, parcă, socotește că m'am apropiat în deajuns, face repede doi pași înainte. Sitarul, prins la mijloc între Tric și între mine, se ridică acum drept în sus. Trag, îl ucid; și Tric, triumfător, îl aduce până la picior.

III

Stau jos, îi cuprind capul cu mâinile amândouă și, uitându-mă în ochii lui frumoși, îl mângâiu peste urechile dulci la pipăit ca mătasa, îl mângâiu numai pe cap, pe trup nu, o nu, că poate-l dor încă nedreptele mele lovituri.

Că abia acum înțeleg îndemnul privirii lui de adineaori pe când sta: „Treci dincolo, eu mă așin aici”. Abia acum înțeleg *rostul* năpustirii lui. Vrea să zăpăcească sitarul, să-l facă să se ridice mai sus decât îl povățuia *instinctul lui de conservare*. Și pentru dovada strălucită de înțelepciune pe care voia să mi-o dea, părăsind locul unde încremenise o clipă și încercând să înconjure sitarul, l-am bătut. L-am bătut, mi-e rușine și mă simt umilit înaintea acestei priviri, în care strălucește numai bucuria izbândeii și în care nu e nici umbra unei dușmăanii pentru o chinuire nemeritată.

Iartă-mă, Tric, iartă-mă!

(Din *Intunerec și lumină*).

Explicări: *Pe brânci* = pe labe — *Lăstar* = tufiş — *Fâlfâit* = mişcările sborului — *Enervare* = nelinişte — *Brişcă* = trăsură uşoară şi descoperită — *Elocvent* = vorbitor — *Arsură* = aici: lovitură puternică — *Bură de ploaie* = ploaie mărunţă. — *Pâl-pâire* = aici: fâlfâit — *A se năpusti* = a se repezi — *Sgardă* = un cere la gâtul cânilor — *Geantă* = săculeţ unde se ţin cartuşele — *A chelălăi* = a urla văitându-se — *Ardoare* = înfocare, râvnă — *Rost* = înţeles — *Instinct de conservare* = pornirea naturală a fiecărei fiinţe de a se păstra.

6. PROSTIA OMENEASCĂ

de Ioan Creangă

I

A fost odată când a fost, că dacă n'ar fi fost, nu s'ar povesti. Ci-că era odată un om însurat şi omul acela trăia la un loc cu soacră-sa. Nevasta lui, care avea copii de leagăn, era cam proastă, dar şi soacră-sa nu era tocmai *hâtră*.

Intr'una din zile, omul nostru iese de-acasă după trebi ca fiecare om. Nevasta lui, după ce-şi scaldă copilul, îl *înleşă* şi-i dete să sugă, îl puse în *albie* lângă sobă, căci era iarnă; apoi îl legănă şi-l desmierdă până ce-l adormi. După ce-l adormi, stătu ea puţin pe gânduri şi-apoi începu a se boci cât îi lua gura: aoleo, copilaşul meu, copilaşul meu!

Mama ei, care torcea după *horn*, cuprinsă de spaimă, svârli fusul din mână şi furca din brâu cât colo şi, sărind fără sine, o întrebă cu spaimă:

— Ce ai, draga mamei? Ce-ţi este?

— Mamă, mamă, copilul meu are să moară!

— Când şi cum?

— Iată cum: vezi *drobul* cel de sare pe horn?

— Il văd. Şi?!

— De s'a sui *măţa*, are să-l trântescă drept în capul copilului, să mi-l omoare.

— Vai de mine și de mine, că bine zici, fata mea! Se vede că i s'au sfârșit mititelului zilele.

Și cu ochii *pironiți* la drobul de sare de pe horn și mâinile încheștate de parcă le legase cineva, începură a-l boci amândouă ca niște *smintite* de ciocotea casa. Pe când se *stuteau* ele, cum vă spun, numai iacă și tatăl copilului intră pe ușă, flămând și necăjit ca vai de el.

— Ce este? Ce v'a găsit, nebunelor?

Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură a-și șterge lacrimile și a-i povesti cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată. Omul, după ce le ascultă, zise cu mirare:

— Bre, mulți proști am văzut eu în viața mea, dar ca voi n'am văzut. Măăăă... duc în toată lumea, și, de-oiu găsi mai proști decât voi, m'oiu mai întoarce acasă; iară de nu, ba....

Așa zicând, oftă din greu, ieși din casă, fără să-și ia ziua bună, și plecă supărat și amărit ca vai de om.

II

Și mergând el *băsmetic*, fără să știe unde se duce, după o bucată de vreme, oprindu-se într'un loc, i se întâmplă iar să vadă ceva ce nu mai văzuse: un om ținea puțin un *oboroc* deșert cu gura spre soare, apoi repede-l *înșfăca* și intra cu dânsul într'un *bordeiu*. Pe urmă iar ieșea, îl punea iar cu gura la soare și tot așa făcea. Drumețul nostru nedumerit zise:

— Bună ziua, om bun!

— Mulțumesc dumitale, prietene!

— Da' ce faci aici?

— Ia! mă trudesc de vreo două, trei zile să car *pocitul ist* de soare în bordeiu, ca să am lumină, și nici că-l pot.

— Bre, ce trudă! zise drumețul, n'ai vr'un topor la îndemână?

— Ba, am.

— Ia-l de coadă, sparge ici, și soarele va intra singur înlăuntru...

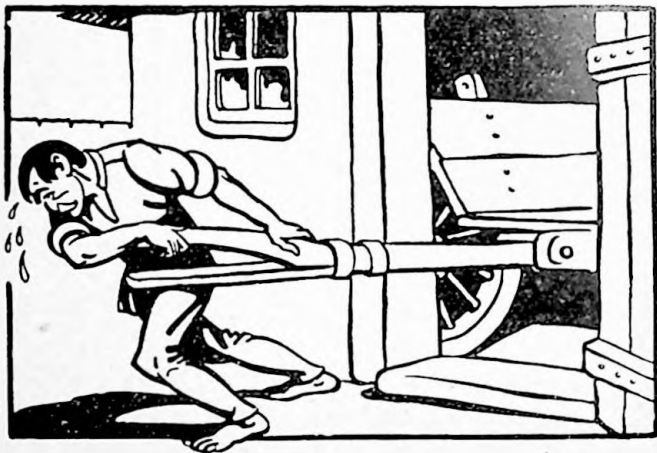
Indată făcu așa, iar lumina soarelui intră în bordeiu.

— Mare minune, om bun, zise gazda, de nu te aducea Dumnezeu pe la noi, eram să îmbătrânesc, cărând soarele cu oboroacul.

„Încă un *tont*“! zise drumețul în sine și plecă.

III

Și mergând el tot înainte, peste câtva timp ajunse într'un sat și din întâmplare se opri la casa unui om. Omul de gazdă, fiind rotar, își lucrase un car și-l înjghebase în casă, în toată întregimea lui. S'acum, voind să-l scoată afară, trăgea de *proțap* cu toată puterea, dar carul nu ieșea. Știți pentru ce? Așa: ușile erau

mai strâmte decât carul. Rotarul voia acum să taie *ușorii* spre a scoate carul. Noroc însă că drumețul l-a învățat să-l desfacă în toate părțile lui, să le scoată pe rând afară ș'apoi iarăși să-l înjghebe la loc.

— Foarte mulțumesc, om bun, zise gazda, bine m'ai

învăţat! Ia uită-te dumneata: era să dărâm bunătate de casă din pricina carului.

IV

De aici, drumeţul nostru, mai numărând un *nălăraiu*, merse tot înainte, până ajunse iară la o casă. Acolo ce să vadă? Un om c'un *ţăpoi* în mână voia s'arunce nişte nuci din tindă în pod.

„Din ce în ce dau peste dobitoci“, zise drumeţul în sine.

— D'a ce te frământă așa, om bun?

— Ia, vreu să svârî nişte nuci în pod și *ţăpoiul* ista, bată-l scârba să-l bată, nu-i nici de-o treabă.

— Ca de geaba te trudești, nene! Poți să-l blăstămi cât *l-ei blăstăma*, habar n'are *ţăpoiul* de scârbă. Ai un oboroc?

— Da cum să n'am?

— Pune nucile într'insul, ia-l pe umăr și sue-le frumușel în pod. *Ţăpoiul* e pentru paie și fân, iar nu pentru nuci.

Omul ascultă și treaba se făcu îndată. Drumeţul nu *zăbovi* nici aici mult, ci plecă, mai numărând și alt *neghiob*.

V

Apoi, de aici, merse mai departe până ce ajunse să mai vadă aiurea și altă *năzbâtie*, la care nu se putu opri de râs. Un om legase o vacă cu funia de gât și, suindu-se pe o șură unde avea aruncat *olacă* de fân, trăgea din răspuțeri de funie să urce vaca pe șură. Vaca răgea cumplit și el nu mai putea de ostenit.

— Măi omule, zise drumeţul, făcându-și cruce, dar ce vrei să faci?

— Ce să fac, mă întrebi? Da'nu vezi?

— Ba văd, numai nu pricep.

— la *haramul* ista e *hămesit* de foame și nu vrea nici în ruptul capului să vie după mine, sus pe iastă șură, să mănânce fân.

— Stai puțin, creștine, că spânzuri vaca. Ia fânul și-l dă jos la vacă.

— Da nu s'a *irosi*?

— Nu fii scump la tărățe și ieftin la faină!

Atunci omul ascultă și vaca scăpă cu vieața.

— Bine m'ai învățat, om bun! Pentr'un lucru de nimica era cât pe ce să-mi *gâtuiu* vaca.

Așa drumețul nostru mirându-se și de această mare prostie, zise în sine: „Mâța tot s'ar fi putut întâmpla să dea drobul de sare jos de pe horn; dar să cari soarele în casă cu oborocul, să arunci nucile în pod cu tipoiul și să tragi vaca pe șură la fân, n'am mai gândit“.

Apoi drumețul se întoarce acasă și petrecu lângă ai săi, pe care-i socoti mai *cu duh* decât pe cei ce văzuse în călătoria sa.

Ș'am încălecat pe o șa,

Ș'am spus povestea așa;

Ș'am încălecat pe o roată,

Ș'am spus-o toată.

Ș'am încălecat pe o căpșună,

Și v'am spus, o ameni buni, o mare minciună.

(Din **Povești**).

Explicări: *Hătru* = șiret, cuminte — *Injăsa* = a lega în fasă — *Albie* = covată în care se leagăna copilul — *Horn* = coșul prin care iese fumul — *Drob* = bolovan de sare — *Mâța* = pisică — *A pironi* = a țintui, a fixa — *Smintit* = ieșit din minți — *A se sluși* = a face urît — *Besmetic* = zăpăcit, nebun — *Oboroc* = *obroc* = banișă — *A însfăca* = a prinde cu putere — *Bordeiu* = casă mică și sărăcăcioasă — *Pocit* = ciudat, fără formă. — *Ist, iastă* = formă populară pentru: acest, această — *Tont* = prost — *Proșap* = oiștea carului de boi — *Ușor* = tocul, pervazul ușii sau ferestrei — *Nătărău* = prost — *Țăpoi* = furcă mare și

lungă — *L-ci blăstăma* = pentru il vei blestema — *Zăbovesc* = întârziu — *Neghiob* = prost — *Năzbâtie* = năzdrăvănie, lucru minunat — *Oleacă* = puțin, nițel — *Haram* = vită mare — *Hămesit de foame* = foarte flămând — *A gâtui* = a sugruma — *A irosi* = a istrăvi = a înșturi — *Cu duh* = isteț.

7. SPRE CER

de Liviu Marian

O furnică porni la drum într'o dimineață senină. Furnica știe totdeauna de unde pleacă și unde trebuie să se întoarcă, niciodată însă, unde merge și unde va ajunge.

Tânăra și plină de viață, ea era mânăta de un dor tainic de a merge departe, mai departe decât poate ajunge o biată fârîtoare; de a vedea mult, mai mult decât putuseră vedea toate tovarășele lacome, *egoiste*, orbite de poftă trupești.

Întâlni în cale un plop înalt, înalt, de nu i se vedea creștetul. Și se urcă pe trunchiul lui gros și drept. Urca mereu, neobosită, îndărătnică, fără a-și pierde vremea cu popasuri și a se îngriji de ale *burtei* ca altele.

Și'n drumul ei pe coaja aspră, *brăzdată* de crăpături *râpouse*, întâlni șiraguri lungi de furnici care coborau mulțumite, sătule, grăbite, cu pradă bogată în fălci. Le întreba pe rând, cercetătoare, de unde vin?

— De departe! fu răspunsul scurt al tuturor.

Doar una singură, obosită și tristă, se opri o clipă din coborîș și-i destăinui oftând:

— Vin din locul unde începe cerul.

— Ce este cerul?

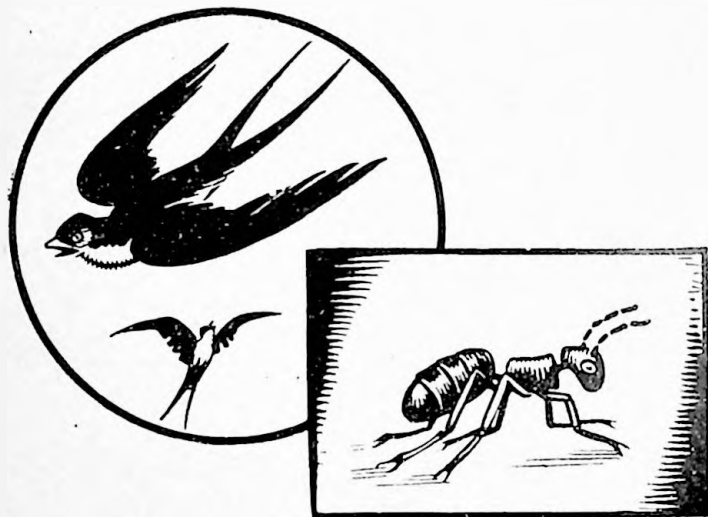
— Un mușuroiu uriaș, albastru, luminos, fără drumuri, poteci sau ganguri întunecoase, înguste ca ale mușuroaielor noastre.

— Și unde e cerul?

— Sus, sus de tot, deasupra plopului unde tremură, pe o crenguță subțire ca un fir de iarbă, o singură frunzuliță *sveltă*, gingașă ca un fluturaș verde, străveziu.

Și furnica, multumită de aceste deslușiri, porni voios înainte, mânată de dorul arzător, de o voință nestrămutată de a urca în vârful cerului necălcat încă de picior de furnică.

Sus, sus de tot, unde numai o furnică poate ajunge și sta, fără a ameți și a cădea, furnica zări frunzulița

verde ce fâlfâia veselă în bătaia vântului, asemenea unui steag pe un vârf de cetate cucerită. Când ajunsese sus, pe frunzuliță, trebui să se oprească: aici se curma drumul, începea într'adevăr cerul nesfârșit, la care nu mai ducea nici o potecă, nici o punte.

Și după ce stătu așa îngândurată, chinându-și zadarnic creierul ei mic cu întrebarea mare, cum ar putea să treacă mai departe, se întristă adânc la gândul amar, că nu va putea urca niciodată până în țăriile cerului albastru.

Și cum nu se îndura să plece din locul unde îngropă cea dintâi dorință neîmplinită, o rândunică se prăbuși din sbor ca un fulger negru peste biata visătoare încremenită și-i împlini dorința: o apucă în plise și, ridicându-se ușoară ca o săgeată, o înalță într-o clipă în văzduhul fără drumuri decât numai acele nevăzute ale sburătoarelor...

Explicări: *Egoist* — acela care lucrează numai pentru sine — *Burtă* — pântec — *A brăzda* — a tăia în lung — *Răpos* — găinos — *Swift* — înalt și frumos.

Observații pentru punctuație.

În ora de compunere, bucata de citire de mai sus va fi data de copiat, după ce vor fi reamintite următoarele reguli de punctuație:

a) Prin virgulă (,) se înseamnă o oprire scurtă în citit;

b) Prin punct și virgulă (;) se înseamnă o oprire ceva mai lungă în citit;

c) Prin punct (.) se înseamnă o oprire lungă în citit și o scădere a glasului pe cel din urmă cuvânt. De asemenea punctul se mai pune când prescurtăm un cuvânt: *d. ex.* (de exemplu), *Hr.* (Hristos) ș. a.

d) Semnul întrebării (?) se pune la sfârșitul unei propoziții care cuprinde o întrebare: *ce este cerul?*

e) Semnul exclamării (!) se pune la sfârșitul unei propoziții care exprimă o bucurie, o mirare, o poruncă, o durere ș. a.: *Ce chin pe capul lui!*

f) Două puncte (:) anunță că mai urmează ceva: *Când ajunsese sus, pe frunzuliță, jurnica trebui să se oprească: aici se curma drumul.*

g) Vorbele altuia se pun între semnele citării sau ghilemele („...“). În cărți, de multe ori, semnul citării dela începutul vorbelor altuia este înlocuit printr'o linioară (—), iar cel dela sfârșit se omite fără urmă — *Vin din locul unde începe cerul.*

Exerciții de punctuație se pot face cu oricare din bucățile precedente sau următoare.

Gramatică

Aici urmează gramatica (substantivul)* cu bucata 74: *Sfânta Vinere*.

8. LABIRINTUL ȘI FIRUL ARIADNEI

de P. Ispirescu

I.

Spune, măre, la cărți că în vremea veche, de demult, să fi fost un craiu care domnea în *ostrovul* Creta, una din țările grecești sau elinești, cum veți vrea să-i ziceți, că tot una este. Acest craiu avea o *jiganie* spurcată ce se chema Minotaur, adică jumătate taur dela mijloc în sus și jumătate om dela brâu în jos. Și era atât de răutăcioasă și de grozavă, încât oamenii de pe acolo se luaseră pe gânduri, că nu puteau trăi de răul ei. Vezi că spurcăciunea se hrănea cu carne de om.

Craiul Minos, dacă văzu așa, chemă pe un anume Dedal și-i dăte poruncă să facă jiganiei un fel de grajd unde să o ție. Meșterul Dedal se socoti și iar se socoti ca ce fel de grajd să facă el, în care să închidă pe Minotaur, *jivina* cea rea și *nedomesnică*. Apoi luându-se după croiala unor palate întortochiate ce văzuse el în Egipt, ca unele ce nu se mai aflau pe lume de mari și de cu multe cămări grămădite la un loc, puse de scobi într'un munte de cremene ce era acolo un sălaș numai bun pentru o astfel de *pârdalnică* de fiară sălbatică.

Scobi în pântecel acei munte o mulțime de cămări și cămăruțe, unele mai depărtate, altele mai apropiate, despărțite între dânsele și boltite, pe care le sprijineau niște stâlpi de piatră, lăsați chiar din munte, cam așa cum sunt ocnele de sare dela noi. Inșă gura pe unde intra

nu era de sus în jos ca la ocne, ci mergea tot înainte, înainte, în dreapta și în stânga, și cruciș și curmeziș, începând cam dela mijlocul coastei muntelui. Și atâtea uliți și ulicioare, *poteci* și *potecuțe* făcu el dela o cămară la alta, și tot *imponcișate* și *impiezișate*, încât se rătacea într'insele de-ar fi fost nu știu cine și afară nu mai putea să iasă. Acestei scobituri în pânțele zisului munte îi dete numele de Labirint.

Acolo băgă și închise pe acea *bală* de fiară. Mai târziu, când craiul Minos al Cretei, având un războiu cu Atenienii, alți Greci, îi bătu pe aceștia, îi îndatoră, când făcură pace, ca ei să-i dea la fiecare șapte ani câte șapte flăcăi și șapte fete ateniene spre hrana acestei jigăni.

II

Trei rânduri de flăcăi și de fete primi craiul Minos dela cei din Atena și pe toți îi mănă jivina, bala diavolului. Când fu însă la a patra oară, se găsi fiul craiului din Atena, pe nume Teseu, care ceru să fie trimis și el împreună cu alții, voind a cerca să spele rușinea pătită de părintele său.

Tată-său, cu nădejdea că Teseu îl va scăpa de un *haraciu* rușinos ca acesta și pierzător de omenire, îl lăsă să se ducă și bine făcu. Vezi că știa craiul Atenei cât poate osul fiului său Teseu!

Ajungând la Creta, soții lui Teseu plângeau ca muierile și se topeau de frica jigăniei. Numai el, Teseu, era inimos, bărbat, sta cu pieptul deschis și gata de luptă. Infățișându-se înaintea craiului Minos, Teseu ceru ca pe el să-l dea mai întâi la Minotaur, ca să-l mănânce. Craiul primi.

Dar fata craiului Minos, pe nume Ariadna, cum îl văzu, îi plăcu băiatul. Și apoi avea și ce-i place, căci era un *erculean* de voinic, chipeș și legat, știi colea, numai cum e bun de luptă. Mai avea, vezi, și *pe vino'ncoa*, și graiul lui era cu *lipiciu*.

Când văzu ca că el vrea să intre în dihania spurcată, gătit ca de luptă, cu arcul, *tolba* cu săgețile, sulița și paloșul la îndemână, cum să-i fie spre slujbă, parcă-i zise o păsărică la ureche că are să biruiască.

Altă nevoie acum! De biruit, va birui el pe dihania turbată, dar cum să iasă din acel Labirint? Căci nu era om pe fața pământului, care să intre acolo și să nu se rătăcească, rămânându-i oasele în acel loc.

Se mai uită odată la dânsul cu o privire *galesă* și

miloasă și lucrurile se înțeleseseră. Se mai gândi atunci Ariadna, se mai răzgândi ce să facă, cum să dreagă, ca să izbutească flăcăul a ieși din Labirint teafăr și cu fața curată. Când iată! ce-i plesni ei prin cap? Luă un ghem mare de ață și-l dete lui Teseu, povățuindu-l ce să facă cu dânsul. Acesta, intrând, avu grijă a desfășura ghemul înaintea lui, prin *întortochieturile de poteci*, pe unde mergea el pe acolo în pânțele muntelui, adică în Labirint, ca să caute pe Minotaur.

Și așa dete peste dânsul într'un colț de *înfundătură*, unde se *stârcise* ca o *bleandă*. Pasă-mi-te, i se împlinise și lui, îi *sosise veleatul*. Cum văzu Teseu pe Minotaur, se luară la luptă, zi de vară până'n seară, pân'ce Teseu răpuse pe Minotaur și-l omori ca pe dânsul.

Și știți de cât de mare ajutor fu lui Teseu ghemul ce luase dela Ariadna? Fără dânsul ar fi pierit și el pe acolo, pe sub pământ, căci n'ar fi știut pe unde să mai iasă. Dar dacă se luă după fir, de unde se desfășurase ata, se întoarse la lumină pe unde intrase și scăpa viu, nevătămat.

Când îl văzură soții săi, muriră și înviară de bucurie, știind că scăpaseră și ei dela moarte. El spuse cum omorise pe acea jiganie spurcată și cum printr'această spală și rușinea tatălui său de a tot trimite haraciu oamenii spre jertfă.

Dară-mi-te Ariadna când îl văzu? Socoti că a apucat pe Dumnezeu de picior. Ea fu bună-bucuroasă, că și-a mântuit iubitul dela peirea capului. Teseu nu mai întârzie nici el și ceru de soție pe Ariadna dela Minos Craiul, tatăl ei.

Și luând-o în căsătorie, se întoarse cu dânsa în țara sa, la Atena.

(Din Poveștile unchiașului sfătos).

Explicări: *Ostrov* = insulă — *Jiganie* = animal mare și înspăimântător — *Jivină* = jiganie — *Nedomesnic* = sălbatic — *Pârdalnic* = blestemat, afurisit — *Potecă* = cărăruie îngustă în pădure — *Imponcișat și împiezișat* = așezat curmeziș și pieziș — *Bală* = fiară înspăimântătoare prin mărimea și sălbătăcia ei — *Haraciu* = tribut plătit cuiva — *Erculean* = voinic de felul miticului Ercule — *Are pe vino'nco* = e frumos — *Graiu cu lipiciu* = graiu cu farmec, atrăgător — *Tolbă* = săculeț cu săgeți — *Galeș* = care privește duios, cu jale — *Intortochieturile de poteci* = poteci sucite — *Înfundătură* = loc retras și ascuns — *A se stârci* = a se face mic — *Bleandă* = un fel de uliu sau gaie de noapte cu penele cenușii — *li sosește veleatul* = îi sosește sfârșitul.

9. BALADA UNUI GREIER MIC

de Gh. Topârceanu

*Peste dealuri sgriburite,
Peste țarini sdrențuite,
A venit așa, deodată,
Toamna cea întunecată.*

*Și cum vine dela munte,
Blestemând
Și lăcrimând,
Toți ciulinii de pe vale
Se pitesc prin văgăuni,
Iar măceșii de pe câmpuri
O întâmpină în cale
Cu grăbite plecăciuni.*

*Doar pe coastă, la urcuș,
Din căsuța lui de humă
A ieșit un greieruș,
Negru, mic, muiat în tuș
Și pe-aripi pudrat cu brumă:*

— *Cri-cri-cri!*

*Toamnă gri,
Nu credeam c'o să mai vii
Înainte de Crăciun,
Că puteam și eu s'adun
O grăunță cât de mică,
Ca să nu cer împrumut
La vecina mea furnică,*

*Fîndcă nu-mi dă niciodată,
Și-apoi umple lumea toată,
Că m'am dus și i-am cerut.*

*Dar de-acuș,
Zise el cu glas sfârșit,
Ridicând un picioruș,
Dar de-acuș s'a isprăvit...*

Cri-cri-cri!

*Toamnă gri,
Tare-s mic și necăjit!*

(Din *Balade vesele și triste*).

Explicări: — *Ciulin* = scaiu, plantă spinoasă — *Tuș* = un fel de cerneală — *Gri* = surie.

10. CALUL DUCIPAL

Intr'o noapte se înfățișă *comisul* la Filip și zise:

— Impărate Filipe, astăzi a fătat o iapă un mânz minunat. Este roșu și cu un corn între urechi de un cot de lung.

Filip-craiu, auzind aceasta, se miră de așa cal minunat și frumos și porunci să facă grajd de fier. Și făcură grajd de fier și băgară iapa cu mânzul în grajd. Și mânzul creșcu frumos și se făcu foarte rău. Și pe cine judeca

de moarte, acolo îl băgau, și calul cu rea moarte îl omora; și nimeni nu cuteza să se apropie de cal, fără numai comisul lui.

Iară într'o zi se apropie Alexandru de grajd și băgă mâna pe fereastră. Și calul veni la el și se aplecă ca un junc și râncheză încetinel, cu blândețe, ca la Domnul

său. Și Alexandru apucă pe Ducipal de corn și de ureche și calul nimic nu-i făcu. Și de multe ori s'a dus la fereastră.

(Din Alexandria).

Explicări: *Comis* = îngrijitorul grajdului.

11. PROVERBE

- Cuiu cu cuiu se scoate.
- Bătaia e din raiu.
- În țara orbilor, cel cu un ochiu e împărat.
- Cine știe carte, are patru ochi.

- Orbului de geaba îi spui că s'a făcut ziua.
- Ciocoiul e ca răchita: de ce-l tai, de ce răsare.
- După războiu, mulți voinici se arată.
- Cine încearcă, izbuteste.
- Cine se desvinovățește, se învinovățește.

Observații ortografice

Proverbele de mai sus, după ce vor fi fost citite și explicate, pot fi luate ca exemple pentru stabilirea unor reguli ortografice.

Vocala *u* se scrie ori de câte ori se aude. Dar se mai scrie la sfârșitul cuvântului, cu toate că nu se aude (*u mut*), în următoarele cazuri:

1. la substantivele și adjectivele care au la singular în ultima silabă un *i*- final: *cuiu*, *ochiu*, *vechiu* ș. a. Excepție fac numele de persoane sau geografice: *Matei*, *Băicoi*, *Dorohoi* ș. a.

2. la prezentul indicativ, persoana întâia, al verbelor care se termină în diftong: *eu taiu*, dar *tu tai* ș. a. Tot așa se scrie: *eu voiu* spre deosebire de *voi* (pronume).

Consonanta *s* se scrie totdeauna în cuvintele care încep cu *des-*: *desleg*, *desfac* ș. a.

Consonanta *z* se pune, de obicei, în cuvintele care încep cu *răz-* și *iz-*: *războiu*, *izbuti* ș. a.

Tot așa se mai scrie *z* în corpul cuvintelor înaintea consonantelor *-b*, *-d* sau *-g*: *năzbâtie*, *gazdă*, *guzgan* ș. a.

Exercițiu: Să se spună din gând cuvinte cu *u mut*, altele cu *s* și *z*, care să corespundă regulilor stabilite mai sus.

Gramatică:

Aici urmează gramatica (declinarea nearticulată) cu bucata 75: *Planul Sfântului Petru*.

12. PRIETENIA

de M. Sadoveanu

I

Nu se cunoaște altă întâmplare mai frumoasă despre prietenie și sfințenia cuvântului dat, decât aceea a lui Damon și Pitias dela Siracuza. Este o întâmplare veche de peste două mii de ani, cu toate acestea cărturarii o păstrează ca pe o amintire sfântă.

Stăpânea atunci la Siracuza, în insula Siciliei, un tiran cu numele Dionisie. Era aspru și neînduplecat; obiđuia poporul și-l făcea să verse sudori de sânge pentru desmierdările și ospetele lui; nu îngăduia nicio tânguire și nicio cărtire; pedeapsa lui cea mai obișnuită era spânzurătoarea.

În vremea acestui stăpânitor nemilostiv, Dumnezeu voise să se arate la Siracuza doi tineri cu inimă dreaptă, care făcuseră legământ de prietenie și stăteau alături sprijin unul altuia, în toate împrejurările vieții. Față de oameni, blândește; unul către altul, credință; cuvântul dat, contract înaintea lui Dumnezeu. Aceste povețe și le în-susiseră ei ca pe o lege.

Muncind cu cinste și cu dreptate, ajunseră la o stare îmbelșugată între cetățenii orașului. Însă nu puteau privi fără mâhnire împilarea norodului și strășnicia tiranului. De aceea au hotărît să-l înfrunte pe Dionisie, iar Damon a îndrăsnit să se înfățișeze la palat și să arate că alta este datoria stăpânitorilor.

— Pentru răutatea ta, o Doamne, teme-te de Dumnezeu! i-a zis el.

Atunci tiranul, răsând, a poruncit slujitorilor să-l pue în cătușe și să i-l dărâme în genunchi la picioarele lui. L-a întrebat cu uimire:

— Cum îndrăsnești tu să mă înfrunți? Ești cetățean bogat; n'ai avut a te plânge de slujitorii mei. Poate ți-ai pierdut mințile.

— Doamne, nu mi-am pierdut mințile, a răspuns Damon; însă nu pot suferi nedreptatea și mi-i inilă de suferința poporului.

— Și aceasta-i o boală, a zâmbit tiranul Dionisie, pentru care eu am un leac. Ți se vor pregăti furcile și vei fi ridicat la spânzurătoare.

Damon și-a plecat fruntea, suspinând:

— Pedecapsa nu mă înspăimântă, a vorbit el, și moartea sunt gata s'o primesc.

— Atunci de ce suspini?

— Suspîn, Doamne, căci am frați, surori și părinți, pe care nu i-am văzut de multă vreme. Și ei locuiesc într'o cetate depărtată de aici cale de trei zile dus și întors. Lasă-mă aceste trei zile să mă duc să-i văd. Pe urmă mă întorc, ca să fie voia ta, Doamne, și să nu mai văd lucrurile de care se întristează sufletul meu.

— Cum? îndrăsești să-mi ceri asta? rânji Dionisie. Socoți tu că am să te cred? Să-ți dau drumul și să nu te mai întorci?

— Doamne, a răspuns Damon, eu nu mi-am călcat niciodată cuvântul. Dacă ai vreo îndoială, eu pot să pun o chezășie.

— Care chezășie?

— Am un prieten, pe care Măria-ta îl cunoști. Să-l chem și să stea el în locul meu aceste trei zile.

Tiranul a poruncit să-i fie adus Pitias. Acesta s'a spăimântat când a văzut pe prietenul său în lanțuri. Pe urmă, aflând despre ce-i vorba, s'a veselit, că poate da un răgaz de trei zile lui Damon.

— Primești să rămâi tu în locul lui? a întrebat cu uimire tiranul.

— Primesc, mărite Doamne!

— Dar dacă Damon nu se întoarce? Să știi că, dacă nu-i aici până la sfințitul soarelui poimâni, vei pieri tu în locul lui.

— Înțeleg, mărite Doamne, eu îl voi aștepta cu liniște

și el își va ține cuvântul dat. Prietenia noastră va rămâne curată până la ceasul morții.

Dionisie a zâmbit, nădăjduind fie dela împrejurări, fie, mai ales, dela ticăloasa fire omenească, rușinarea celor doi prieteni. El găsea plăcere în răutate, pe când Damon și Pitias se îmbrățișau.

Slujitorii au eliberat pe rob și au încătușat pe prietenul său. Damon s'a închinat către tiran, mulțumindu-i, apoi s'a întors și a pornit în fugă spre cetatea părinților săi.

II

Indată curieri grabnici dela Dionisie au împrăștiat poruncă să nu se găsească pentru osândit nici cal, nici loc de adăpost, nici masă întinsă în tot lungul drumului. Astfel Damon a alergat, cu trudă și fără niciun ajutor de nicăieri, ziua aceea toată și toată noaptea și încă o parte din ziua următoare, până ce a căzut în genunchi la vatra părintească.

Toți ai casei, părinții și frații, s'au bucurat, văzându-l. I-au pus dinainte, pe masă, pâine de grâu, brânză și smochine. El a cerut apă, ca să-și potolească arșița, apoi i-a îmbrățișat pe toți cu lacrimi.

— Am venit să-mi iau numai rămas bun dela voi, a zis el. Mă odihnesc puțin și pornesc îndărăt; căci mă așteaptă, în primejdie, prietenul meu Pitias.

— Ce s'a întâmplat? I-a întrebat maică-sa.

El a povestit totul cu grabă. Cei din juru-i au prins a-l jeli pe el și a blestema pe tiran.

— Nu mă jeliți și nu blestemați, a zis Damon, ci rugați pe Dumnezeu să-mi dea putere, ca s'ajung îndărăt la vreme.

— Iar dacă n'ajungi, ce se va întâmpla? au întrebat frații.

— Dacă n'ajung, moare în furci Pitias.

— Și tu scapi?

— Eu scap, însă rămân sub batjocură, ceea ce-i mai rău decât moartea.

Atunci maică-sa i-a pregătit cu viclenie pat moale și i-a adus un pahar de vin dulce. El a respins paharul și s'a ridicat în picioare.

— Să nu mă opriți, a grăit el cu hotărîre. Cătă să mă întorc la datoria mea.

Imbrățișându-i din nou pe toți, s'a înclinat la pragul parintesc sărutându-l și s'a întors cu fața către Siracuză, pornind iarăși pe cale. Dar acum drumul era mai greu și soarele mai arzător.

Către seară s'au îmbulzit sub cer nori. El s'a bucurat că-i vine o undă de ploaie, să-i răcorească fruntea. Dar norii s'au învălmășit cu fulgere și s'au rupt în puhoaică cu trăsnete. La apa Mirei, unde găsise în ajun punte, acum băteau *năhlapii*. Puntea fusese ruptă și dusă. Fără să stea la îndoială, Damon intră în valuri și trecu în not cu mare trudă la celălalt țarm. Acolo căzu și rămase întins o bucată de vreme pe nisip.

Vijelia trecuse, cerul se însenină și luciră în înălțime stelele. Ieși luna din răsărit și lucirea ei bătu în pleoapele celui căzut. Ca și cum l-ar fi împuns bolduri de lumină, Damon se trezi și își dădu seama că întârzie. Mai avea de făcut cale lungă. Sări în picioare și porni din nou. Hotărîrea îi încordă picioarele și-i întări trupul. Așa a mers fără încetare și sub soarele zilei a treia, până ce, foarte departe, a zărit orașul Siracuză.

Atunci dintr'o răpă au ieșit doi hoți cu săbii și au năvălit asupra-i. l-au strigat să se întoarcă îndărăt. El nu s'a spăimântat și mai ales a înțeles cine-i trimite. Găsind în durerea prieteniei lui cea din urmă putere, s'a aruncat asupra unuia și i-a smuls sabia, a lovit pe celalt și l-a desarmat, s'a întors și asupra cestuilalt lovindu-l, apoi s'a așezat pe o piatră, ca să-și tragă sufletul și să se odihnească o clipă. Soarele scăpăta către asfințit.

În vremea asta, tot norodul din Siracuză se adunase

în jurul spânzurătoarei și Dionisie aștepta, cu zâmbet batjocuritor, clipa asfințitului. Slujitorii aduseră pe Pitias între furci. Zâmbea și el, însă cu seninătate.

— Nu ți se pare moartea aceasta amară și nedreaptă? l-a întrebat tiranul.

— Nu, căci mor pentru un prieten.

— Însă, după cât se vede, și-a călcat cuvântul.

— Mărite Doamne, dacă prietenul meu e în viață,

va sosi la vreme, ca să-l îmbrățișez. Dacă a căzut, voi muri și eu.

În acea clipă s'a ridicat un murmur în mulțime. Soarele se cufunda în mare. Gâdele se apropia de Pitias, pregătind ștreangul.

Dionisie tiranul zâmbea iar; voia să înfrunte pe Pitias cu vorbe de răutate, când prin mulțime își făcu loc, șo vâind, un om plin de pulberile drumului și de sânge,

înaintă între furci și puse mâna pe brațul gădelui, trăgând către el *juvăful*.

Poporul începu a fierbe și a da strigăte.

— Iubite prietene, zise Pitias către Damon, a asfințit soarele; după legământul către Domn, trebuie să mor eu.

— Nu se poate, gemu cu glas stins Damon, căci eu sunt cel osândit. Ne aflăm încă amândoi în viață și nu se cuvine să piară un nevinovat.

Stăteau îmbrățișați; iar gădele, neștiind ce să facă, se îndreptă spre tiran și Dionisie îi văzu ochii plini de lacrimi.

Sculându-se din jilț, stăpânitorul păși către cei doi prieteni. Porunci slujitorilor să dea drumul lui Pitias.

— Trage ștreangul, vorbi el apoi către găde, și păstrează-l pentru alții, căci acești doi tineri mi-au dovedit că prietenia poate fi mai tare decât moartea. Se cuvine să iert îndrăsneala lui Damon și să rog pe amândoi să cugete dacă, între doi prieteni, nu este cumva loc și pentru al treilea.

(Din *Inima noastră*, în colecția *Cartea satului*, scoasă de Fundația culturală Regală „Principele Carol”).

Explicări: *Năhlap* = val de apă curgătoare — *Juvăf* = laț la capătul unui ștreang, unei funii, pentru a prinde sau spânzura pe cineva.

13. POVESTEA HELESPONTULUI

de I. Chiru-Nanov

În vremea aceea bântuia mare secetă peste ținutul *Beoției* unde era rege Athmas. Atunci Ino, regina iubită a lui Athmas, își sfătui soțul să cerceteze *oracolul* dela *Delfi*, spre a-i da deslegare asupra mâniei cerești. Dar Ino era mamă vitregă celor doi copii ai regelui, Frixus și Helle, pe care îi ura din tot sufletul și vieța lor îi sta iubitei în gât, ca un os înecăcios.

Nerabdătoare, Ino s'a dus mai înainte la ghicitoarea din Delfi și-a rânduit singură răspunsul ce trebuia dat regelui.

Când Athmas veni la oracol, *tâlmăcitoarea* îi spuse că numai atunci se va abate seceta de pe ținutul său când își va jertfi zeilor pe unul din copii. Dorința cerească era sfântă și regele trebuia să se supună *semei*, fără pic de *mâhnire*.

Înapoiat la palat, Athmas cheamă pe dragul său Frixus și-i spuse că au să facă împreună o plimbare pe câmp. În mijlocul arăturilor sterpe, arse de soare și bătute de secetă, fu rânduit locul unde avea să trimeată Inaltului cerese jertfa sângelui. Și ca să nu fie vreă bănuială, părintele spuse copilului să aleagă din turma de pe coastă berbecul cel mai voinic și să-l aducă aci, spre junghiere.

Dumnezeirea însă curmă pornirile rele și răzbună pe cei drepti. Berbecul frumos la chip și cu lâna *țurcană* e *năzdrăvan* și îndată începe să-i vorbească flăcăului, spunându-i toate *plănuirile* negre ale mamei vitrege. Frixus lamărmurește, stă o clipă pe gânduri și apoi, după îndemnul berbecului, în loc să se întoarcă la tată-său, fuge cu năzdrăvanul până sub *pridvorul* palatului de marmură unde stătea soră-sa.

De abia îi spuse frumoasei Helle vestea cea urită când berbecul, care-și schimbase lâna în fuior de aur, grăi copiilor *oropsiți*:

— Urcăți-vă pe spatele meu și vă voi duce peste mări și țări.

S'a năpustit năzdrăvanul, a sburat prin nori, prin ceață și soare, a spart furtuni, s'a luptat cu vârtejuri ce înălțau suluri de apă până în slava cerului și a înfruntat *uragane*, strigând întruna:

— Țineți-vă bine!

Frații se incolăceau și mai mult pe spatele berbe-

cului și înfigeau mâinile ca de frica morții în lâna de aur.

— Mai e cale lungă? întrebă Helle.

— Putin! răspundea gonitorul și iarăși se năpustea în văzduhul nesfârșit.

Dar când ajung, la strâmtoarea apelor, unde cele două continente își apropie piepturile și stau de vorbă, aci o prinde oboseala pe Helle, îi amortesc mădularile, îi scapă mâinile din *stebtele* fuiorului de aur și, până să

ceară ajutor fratelui său, frumoasa copilă cade în valuri.

Năzdrăvanul se duce înainte, nu poate să-și conte-nească sborul, căci vijeliș s'a *întețit* și mai mult, vâjâe, urlă cu furie și întreaga fire geme înnăbușită; apele se sbat, valurile mugesc, malurile bubue.

Când herbecul coborî, Frixus se pomeni în Țara Colchilor, la palatul lui Aiete, bogatul bogaților și viteazul vitejilor. Atunci fiul cel îndepărtat al lui Athmas, drept

mulțumire Tatălui Ceresc c'a ajuns sănătos pe pământ și spre pomenirea surorii sale, a cărei soartă așa îi fusese scrisă, jertfește berbecul, cărui aci îi pierce puterea năzdrăvană, iar pielea cea cu lână de aur o face danie lui Aiete, regele găzduitor. Stăpânitorul Colchilor primește darul fiului de rege din țara depărtată și-o rânduiește ca pe un odor sfânt în altarul zeului Marte, iar de paznic îi pune la ușa lăcătuită un balaur neadormit cu 24 de capete.

Vâltoarea unde s'a înneecat mândra copilă s'a numit de atunci Helespont, adică marea care a înghițit pe frumoasa Helle.

(Din Pe căile Profeților, vol. I).

Explicări: *Booția* = țară în Grecia antică, la nord de Pelopones — *Oracol* = un templu unde se prevestea viitorul — *Delfi* = oraș în Grecia antică, unde era un vestit oracol — *Tălmăcitoare* = ghicitoare — *Semeț* = dârz — *Măhnire* = supărare — *Lână turcană* = lână ordinară cu firul scurt și mai aspru — *Năzdrăvan* = inzestrat cu darul științei celor viitoare — *A plănui* = a pune la cale — *Pridvor* = cerdac, verandă — *A oropsi* = a pedepsi pe nedrept. — *Uragan* = furtună mare — *Stebă* = mănunchiu — *A întefi* = a deveni mai puternic — *A face danie* = a face dar.

14. SUS INIMA

de Gh. Coșbuc

<i>Avem o mândra țară:</i>	<i>O lege-avem străbună:</i>
<i>Prin timp și jale-amară</i>	<i>Prin veacuri de furtună,</i>
<i>Strămoșii se luptară</i>	<i>Ea n'a putut s'apună</i>
<i>S'o scape de stăpâni.</i>	<i>Strivită de păgâni.</i>
<i>Azi singuri noi, Români,</i>	<i>Ne-a fost cel Sfânt tărie</i>
<i>Suntem în ea stăpâni:</i>	<i>Și'n veci o să ne fie:</i>
<i>Sus inima, Români!</i>	<i>Sus inima, Români!</i>

*In Țara Românească,
De-apururi să trăiască
Credința strămoșească
Și graiul din bătrâni.
Spre Domnul țării gândul
De-apururi noi avându-l,
Sus inima, Români!*

(Din Cântece de vitejie).

Observații pentru compunere.

Mai întâi se tratează ca orice bucată de citire. Apoi se face memorizarea. Să nu se memorizeze vers cu vers, ci strofă cu strofă în așa fel ca să se înțeleagă ceea ce se memorizează.

Gramatică:

Aici urmează gramatica (articolul) cu bucată 76: *Cântărețul*.

15. O INVENȚIE MARE

de I. Luca Caragiale

I

A venit într-o duminică Aghiuță la Dumnezeu și zise:

— Doamne, ce tot îți mai bați capul cu oamenii *ăștia*? Nu-i vezi Sfinția-ta ce secături sunt? Dă-mi-i mie odată și te mântue de ei! Păcat de grija Sfinției-tale: sunt răi și proști!

Da' Dumnezeu — nu prea avea chef de vorbă în ziua *aia* — zice răstit:

— Piei d'aici, negrule și hainule, că nu voiu s'ascult astăzi duminică așa vorbe de pâră.

— Doamne!

— Cum au să fie proști, bre, dacă i-am făcut eu întocmai după chipul și asemănarea mea?! ai?

— *I-i fi făcut* după chip, dar i-ai greșit la cap, să nu fie cu supărare Sfinției-tale.

— Taci și piei, *pesimistule!* zise Dumnezeu foarte aspru, să nu mă necăjesc! Ce-mi umbli cu minciuni și cu *ponegreli* și cu iscodiri de-ale tale? Cum sunt proști? Eu nu-i văz proști!

— Ei, Sfinția-ta, zise Aghiuță, nu-i vezi, că nici nu umbli dela o vreme pe la ei, de când ai pațit-o — adică să mă ierte Sfinția-ta că 'ndrăsnesc — cu istoria, de, când te-au necinstit, fie cinstită fața Sfinției-tale!

— Care istorie, bre? întrebă Dumnezeu încrunțat, făcându-se că nu ține minte, ori, mai știu eu? poate că și uitase, că, la Dumnezeu, ce nu se poate?

— Ei? care istorie? Cu ai doi tâlhari, la mijloc, pe Golgota, de!

— Bine, bine, zise Dumnezeu, vrând să schimbe vorba. Tu ai mai fost p'acolo, pe la ei?

— Da' unde-mi *fac eu vacul*, stăpâne? La ei și cu ei: ziua și noaptea nelipsit, nici în somn nu-i las. Cine-i crește? Cine-i îngrijește? Cine-i îndeamnă la bine? Da' dacă-s proști? De când îi tot dăscălesc eu? Geaba: sunt grei de cap.

— Vorbe de-ale tale! *Verba volant*, fătu-meu!

— Bine, bine, zise Sâmpietru, văzând pe Dumnezeu necăjit, te știm noi ce procopsit ești; da' Dumnezeu vrea dovezi, nu vorbe. Haide, nu ne mai înpuia capul! Cară-te cât e cu cinste, că-ți mai lungesc urechile *o toană!*

Ce să facă bietul Aghiuță? A plecat, că știa că Sâmpietru nu glumește. Da' ce și-a zis în gândul lui, demonul? „Dovezi poftiți? O să vă dau eu și dovezi, să vă satur“.

II

Și s'a dus, s'a tot dus până a ajuns la o cetate nemțească, între două ape mari și frumoase, tocmai pe la Soare-apune. Când să intre pe poartă, numa iacătă aude

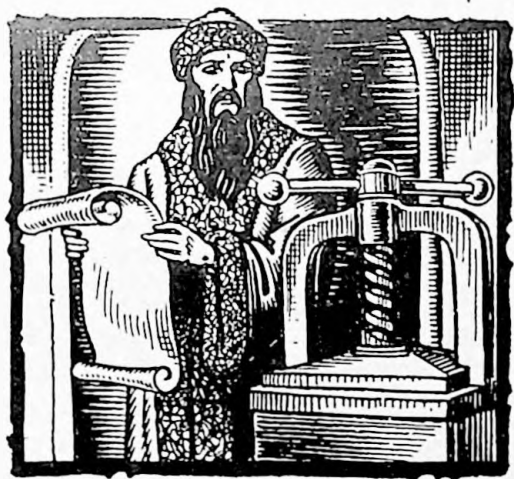
clopotul de seară. S'a cutremurat Aghiută și s'a oprit pe loc. A stat el așa, cu coada *bârligată* și cu ghiarele înfipte în palme până s'a stins de tot, de tot *aiuala* din urma a *ocioaii*.

Atunci a intrat tipa, tipa în cetate și numaidecât a și 'ntâlnit pe un neamț c'o barba lungă pân' la brâu.

— *Guten Abend! Guten Abend! Wie geht's? wie steht's, Herr von Gutenberg?* (Vezi dumneata, Aghiută îi știa limba și numele omului!).

Și s'au împrietenit amândoi și, de colea până colea, mai una, mai alta, s'au dus la berărie.

Ce-or fi vorbit ei acolo, ce s'or fi sfătuit, ce i-o

fi șoptit neamțului, Aghiută știe; destul că neamțul n'a putut dormi toată noptica de gânduri. Pe urmă ș'altă noapte și altele multe tot așa: nu putea omul să'nchidă ochii. S'a bătut cu ideile și cu planurile, s'a sucit, s'a'nvârtit, s'a chinuit până i-a dat de rost și... și a născocit în sfârșit tipografia.

Pe urmă, țin'te hârtie să nu te rupi! Trage-i și trage-i...

La'nceput a mers cât a mers încet. Pe urmă, ce-i plesnește prin cap lui Aghiută? Pune o roată la mașină și,

când vede că roata merge moale, numai odată se repede, își încârligă coada de o spiță și 'ncepe un vârtej de sfârâe că nu se mai văd spițele și ajunge de trage astăzi câte 500.000 de coale numărul 12 pe ceas. Le tipărește, le pune număr, le *fățuește*, le lipește adresele și timbrele și haida! la poștă și pe urmă la drumul-de-fier, iar aicea Aghiută iar cu coada pe o spiță și face pe ceas șase poște și mai bine, de de grabă ce-i e, să-și împartă bunătățile.

Și numa ce să se pomenească odată Sâmpietru? Un sgomot și o *tevatură* la poarta raiului de gândeați că vin Tătarii, nu altceva: fluier, sforăituri, uruieli, clopote și un fum...

Ce e? Ce e?

E Aghiută cu un tren de marfă încărcat cu fel de fel de biblii, filosofii, legiuiri, gazete, reviste vechi, reviste noi și altele și altele; le descarcă pe toate și drept la Dumnezeu cu ele. Zice Dumnezeu:

— Iar ai venit, răule?

— Iar, Doamne!

— Ce mai veste, poveste?

— Ce să fie, Doamne? Iaca venii cu *hârtoagele* astea: dovezi ați cerut, dovezi v'am adus. Ia uitați-vă! Ia poftim, Sfinte Petre: pune-ți ochelarii și vezi!

Și se porni Aghiută să-i arate lui Dumnezeu și lui Sâmpietru marfa. Dumnezeu se uită, Sfântul Apostol se uită și 'ncepură amândoi să se scarpine'n barbă și să privească adânc cu ochii lor înțelepți.

— Așa e, Doamne? întrebă Aghiută.

Da' Dumnezeu nu răspunse.

— Așa e, Sfinte Petre?

Sâmpietru, nimic!

— Ei, ce vrei acu? întrebă Dumnezeu.

— Să mi-i dai, după cum ne-a fost vorba.

— Bre, ia-i odată și mă lasă'n pace, zice Dumnezeu plictisit.

Aghiuță veselă să plece.

— Stai! unde te duci, necuratule!

— Mă duc să-i iau.

— Cum? Apoi *terfelouagele* astea cui le lași? Ia-ți-le p' aici și să nu te mai văz cu așa prostii, că *puu* pe Petre să-ți taie coada! Auzitu-m'ai?

Când a auzit Aghiuță asta, și-a luat de grabă marfa și fușt! p' aci și-e drumul, a venit înapoi cu coada ntre picioare.

Ș'așa a învățat pe oameni să facă biblioteci și academii naționale, ca nu cumva vremea să le prăpădească înțelepciunile.

(Din **Reminiscențe și notițe critice.**)

Explicări: *Invenție* = descoperire — *ast, ăști* = acest, acești — *âl, ăi, aia, alea* = acel, acei, aceea, acelea — *I-i fi făcut* = îi vei fi făcut — *Pesimist* = care vede toate în rău — *Ponegreală* = intrigă — *Imi fac vacul* = trăiesc — *Verba volant* = proverb în limba latină, înseamnă: cuvintele zboară — *O toană* = puțin — *Bârligat* = încârligat — *Anială* = sgomot, vuiet — *Acioaic* = aliaj din care se face clopotul — *Guten Abend, wie geht's? wie steh't's, Herr von Gutenberg* = cuvinte germane, înseamnă în traducere: bună seara, cum merge? cum stă, domnule Gutenberg! — *Johann Gutenberg* (1400—1468), german, care a inventat tiparul — *A fălui* (dela cuv. german *falzen*) = a îndoi coalele tipărite — *Tevatură* = gălăgie, tărăboiu — *Hârșoage* = *terfelouage* = cărți vechi și rupte. — *Puu* pentru literar pun.

16. MAMA ȘI TATA

de I. Creangă

I

Mama era în stare să toarcă'n furcă și să învăț mai departe. Și tot *cihăia* mama pe tata să mă mai dea undeva la școală, căci auzise ea spuind la biserică în Parimeci că omul învățat, înțelept va fi și pe cel ne-învățat, slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi, toți *zodierii* și cărturăresele, pe la care căutase pentru mine, și femeile *bisericoase* din sat îi băgase mamei o mulțime de *bazaconii* în cap, care de care mai ciudate: ba că am să petrec între oameni mari; ba că-s plin de noroc ca broasca de păr; ba că am un glas de înger și multe alte minunății; încât mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel, podoaba creștinătății, care scotea lacrimi din orice inimă împietrită, aduna lume de pe lume în pustiul codrilor și veselea întreaga făptură cu versul său.

— Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie, zicea tata, văzând-o așa de *ahotnică* pentru mine. Dac'ar fi să iasă toți învățați, după cum socoți tu, n'ar mai avea cine să ne tragă ciobotele. N'ai auzit că unul, *ci-că*, s'a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă? Nu vezi tu că, dacă nu-i *glugore'n* cap, nu-i și pace bună?

— Așa a fi, n'a fi așa, zise mama, vreau să-mi fac băiatul popă, ce ai tu?

— Numaidcât popă! zise tata. Auzi măi! Nu-l vezi că-i o *ligoare* de băiat *cobăit* și leneș de n'are păreche. Dimineața, până-l scoli, îți *stupești* sufletul. Cum îl scoli, cere de mâncare. Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziua bate prundurile după scădat, în loc să pască cei cărlani și să-mi deie ajutor la trebi, după cât îl ajută puterea. Iarna, pe ghiață și la săniuș. Tu cu școala ta l-ai deprins cu nărav.

II

Peste iarnă, mama iar s'a pus pe capul tatei să mă dea undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are bani de dat pentru mine.

— Lui dascălul Vasile a Vasilcăi plăteam câte un *sorocovăț* pe lună. Iar dascălul Simion Frosa din Țu-

țueni, numai pentrucă vorbește mai în tâlcuri decât alții și *șjârcește* toata ziua la *tabac*, cere câte trei *husași* pe lună. Auzi vorbă? Nu face băiatul *ista* atâția *husași* cu straie cu tot, cât am dat eu pentru dânsul până acum.

Când a mai auzit mama și asta, s'a făcut foc.

— Sărmane omule, dacă nu știi boabă de carte, cum ai să mă înțelegi? Măi omule măi! Ai să te duci în fundul iadului și n'are să aibă cine te scoate, dacă nu te-i sili să-ți faci un băiat popă. De spovedanie fugi ca dracul de tîmăie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet?

— Ian faci, măi femeie, că biserica-i în inima omului; și dacă voinu muri, tot la biserică am să șed, zise tata. Nu mai face și tu atâta vorbă ca fariseul cel fățarnic. Bate-te mai bine cu mâna peste gură și zi ca vameșul: „Doamne, milostiv fii mie păcătoasei, care-mi tot *îmbălozez gura* pe un bărbat de geaba“.

În sfârșit, cât s'a *bălăbănit* mama cu tata din pricina mea, tot pe-a mamei a rămas.

(Din Amintiri din copilărie)

Explicări: *A cihăi* = a stăruii cu vorba pe lângă cineva — *Zodier* = cel ce spune viitorul după zodie — *Bisericos* = evlavios — *Bazonie* = gărgăuni, idei curioase — *Ahotnic* = cu multă dragoste — *Ci-că* = se zice că — *Glagore* = minte — *Tigoare* = leneș — *Cobăit* = bun de nimic — *Stupi* = scuipa — *Sorocovăț* = ban de argint în valoarea de azi cam 10 lei — *A sfârcui* = a trage pe nas — *Tabac* = tutun de nas — *Husaș* = monedă în valoare mai mică decât un sorocovăț — *Ist* = acest — *Îmbălozez gura* = cert mult — *A se bălăbăni* = a se certa.

17. OCUPAREA CETĂȚII BABILON

Alexandru purcese apoi spre războiu la Babilon. Iar Babilonienii, dacă se apropie el de cetate, nu-l lăsară să se apropie o sută de mile de loc. Iară Alexandru stătu deasupra Eufratului și așa era Babilonul de întins

cât curgea Eufratul prin mijlocul lui. Și apa aceasta este atât de mare cât trec pe ea cu luntrile. Și Alexandru porunci: „Să sape și să abată apa, să nu treacă prin cetate“.

Și săpară șapte zile și abătură apa la uscat, peste câmp. Iară într'o noapte, pe când cetățenii făceau slujbă Dumnezeilor lor, Alexandru intră pe urma apei pe dedesubtul cetății și într'altă noapte aprinse orașul. Iară cetățenii se spăimântară și deschiseră porțile și năvaliră călăreții înăuntru și-i tăiară toată noaptea. Iară la ziuă intră și Alexandru în cetate cu oștile și se închină Babilonienii lui

Alexandru, strigând:

„Milostivește-te spre noi, Alexandre împărate, fiindcă ne închinăm ție, noi și cetatea noastră“.

(Din Alexandria)

Observații ortografice

Accastă bucată se poate lua ca bază pentru stabilirea ortografiei vocalei *-i*.

Un *-i* se scrie ori de câte ori se pronunță *i* șoptit (semivocalic): *cetățeni*, (*unei*) *cetăți* ș. a. m. d.

Totașa se mai scrie *-i* în terminația *-și* din: *aceluși* — *aceeași* — *aceiași* — *aceleași*, *însuși* — *însăși* — *înșiși* — *înseși*; apoi: *acuși*, *iarăși* și *lotuși*, dar *aș* (*spune*).

Un *-i* se scrie și când se pronunță plin (vocalic), adică:

1. la infinitivul verbelor de conjugarea a IV-a: *a năvăli* ș. a.

2. la perfectul simplu, persoana a treia, al verbelor de conjugarea a IV-a: *El năvăli* ș. a.

3. la nominativul plural nearticulat al substantivelor masculine în *-u*: *codru — codri* ș. a.

Un mijloc practic spre a distinge dacă un substantiv plural este articulat (deci trebuie scris cu doi *i*) sau nearticulat (deci trebuie scris cu un *i*) e următorul: prefăcem propoziția în singular, de unde vedem clar dacă forma este articulată sau nearticulată. Deci vom scrie *străvechii codri strălucesc în zare*, pentru că la singular e *străvechiul codru strălucește în zare*, dar, *codrii străvechi strălucesc în zare*, pentru că la singular este *codrul străvechiu strălucește în zare*.

I dublu (-ii) se scrie:

a) când se pronunță distinct doi *i*: *corăbiile, fiindcă* ș. a.

b) în pluralul nearticulat al cuvintelor *ții* și *copii*, articulat fiind cu trei *i*: *iii* și *copiii*. Totașa *fiică*: *A venit bătrânul cu doi ții și trei copii străini*, dar *au venit iiii bătrânului și copiii străini*.

c) ori de câte ori se aude *i* plin (vocalic) la sfârșitul unui substantiv, cu excepția cuvintelor care intră în categoria celor de sub nr. 3: *cetățenii, cetății* ș. a.

d) la perfectul simplu, persoana întâia singular, al verbelor de conjugarea a IV-a: *eu auzii, eu primii* ș. a.

Exerciții: Să se scoată din bucățile precedente cuvinte cu *i* simplu și *i* dublu!

Gramatică:

Aici urmează gramatica (adjectivul) cu bucată 77: *Apolon în Delos*.

18. POVESTEA PUPEZEI

de Al. Vlahuță

I

A fost odată o babă și-un moșneag. Erau săraci, lipiți pământului, și trăiau ca vai de ei, într'o *cocioaba* părăsită, așteptându-și ceasul. Dar într'o dimineață, ce să vadă ei? Iată că un firicel de iarbă răsărise din pământ, drept lângă piciorul patului, și creștea văzând cu ochii. Până pe la prânzul cel mare, firicelul se face gros cât trestia și înalt până 'n *blidar*, iar pe sub seară își în-doaie vârful'n tavan, parcă și-ar căta loc să iasă.

— Mă, ce să fie asta? zice moșneagul *crucindu-se*.

Și ce-i vine lui? Ia un sfredel, face-o gaură'n tavan, apoi alta'n coperiș și așteaptă să vadă ce-are să se'n-tâmples. A doua zi, firicelul de iarbă era copac în lege, cu rădăcina'n casa omului, cu vârful în tortile cerului, și-i *joșneau* frunzele de parcă mii de glasuri vorbeau în foșnetul lor.

Se uitau bătrânii la copac și-și făceau cruce.

Da' baba, de colo, zice într'o doară:

— Știi ce m'am gândit eu, omule? Noi o vieață în-treagă am trăit necăjiți, ca vai de capu'nostru, și nu ne-am vândut sufletul necuratului. Dacă te-ai sui tu'n cer — că eu socot că de asta a și crescut așa o minună de copac în casa noastră — și ai spune lui Dumnezeu să se milostivească și cu noi, să ne scoată la niște zile mai bune, să ne facă și pe noi boieri, că destul am stat în *dricul* nevoilor. Măcar acu, la sfârșit, să știm și noi cum e când ești bogat... Hai? Ce zici?

— Poi, ce să zic? Mai bun gând nici că se mai poate!

II

Și unchiașul mult nu se *codește*, își face cruce, scui-pă'n palme și *s'aburcă'n* copac. Și urcă și urcă până dă

de porțile cerului care, ci-că-s, totdeauna deschise celor drepți. Se înfățișează el înaintea lui Dumnezeu și îi spune în ce chip a venit și cu ce rugăciune. Dumnezeu zise:

— Bine, facă-se voia ta!

Și-l blagoslovește. Se 'ntoarcă moșneagul bucuros acasă. Da' ce casă? Ca nu mai cunoștea nimic, altă lume! Case mari, hambare pline, slugi multe *ropotind* de colo, colo după treburi, și'n cerdac nevastă-sa, gătită ca o mireasă, îl aștepta întinerită de bucurie. Întră el prin odăi, se uită'n toate părțile și parcă nu-i vine să-și creadă ochilor.

— Ia de-acu știu că n'o să mai tremurăm de frig la iarnă.

Și s'aștern ei pe-un traie, să se ducă *popina*. Ce mese, ce lăutari, ce veselie, de nu se mai știau pe pământ! Un an, doi, a mers.

Dar dela o bucată de vreme, cum nu făceau nimic și n'aveau nicio grijă — că le veneau toate de-a-gata — iată că'ncep să-și iscodească singuri fel de fel de supărări, curat din senin: ba casa cutăruia îi mai frumoasă decât a lor, ba ce minunat lucru ar fi să poată pune mâna și pe moșia vecinului, ba cutare s'a uitat *chiondorîș* la ei parcă i-ar fi necaz că trăiesc și ei în rând cu lumea și câte de-astea! Că'n sufletul omului, care stă de geaba, *se'ncuibează* gândurile rele ca bufnițele în casa pustie. Acum dela o seamă de vreme, într'o sfadă o duceau: că ea ce-a înțeles din avere, că sunt afăția alții mult mai bogați decât ei și uite cutare cum știe să trăiască! Umbla moșul s'o domolească, dar de geaba.

— Ptiu, bătu-te-ar toaca de nebună!

Și pleca, trântind ușa după el, de se cutremurau pereții. Se plimba așa pe câmp ceasuri întregi. Se gândea ce bine trăiau ei când erau săraci, și ce iad e acum vicața lor! Uneori atâta se *prăpăstua* cu *țirca* că-i venea să-și ia lumea'n cap. Dar în totdeauna, după plimbare, se întorcea acasă îmbunat ș'o găsea și pe babă liniștită ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat.

III

În sfârșit, într'o zi, baba-i spune hotărit că ea una s'a săturat de vicața asta, că mult mai bine era înainte când erau săraci și că, dacă vrea și vrea s'o vadă cu adevărat fericită, să se urce iar la cer și să se roage de Dumnezeu să-i facă împărați. Atunci ar zice și ea c'a trăit.

— Să dormim și noi colo, în pat de aur, cu așternut de puf...

— Poi, iacă m'oiu duce, zice el, că poate știi tu ceva.

Și pleacă. Sue tot așa din cracă'n cracă, ajunge la Dumnezeu și-i spune iar ce păs l-a adus.

— Bine, zice Dumnezeu, facă-se și de data asta voia voastră! Și-l blagoslovește.

Se întoarce amu 'ntr'un suflet și... ce vă vadă? Curți împărătești, ostași, steaguri, muzici, iar în capul scării de marmură cu stâlpi de aur, cine-l întâmpina? Chiar împărăteasa, nevasta lui, purtând coroană pe cap și îmbrăcată de sus până jos numa'n aur și'n pietre scumpe.

Și mese și *luminații* și cântece, de nu se mai isprăveau.

Au împărățit ei cât au împărățit. S'au mai certat, s'au mai împăcat. Dar se vede că și împărăția, dacă nu-i știi seama și nu știi ce să faci cu ea, satură dela o vreme și tot alte măririi te ispitesc. Așa zice ea într'o zi:

— Vezi tu, bărbate, de iaca și împărăția asta nu-i, cum credeam noi, cine știe ce *pricopseală*, că sunt și de

ea legate destule necazuri, fără să mai vorbim de atâția împărați care ne privesc de sus. Dar Dacă vrea să facă Dumnezeu uu bine cu noi, *încai* să-l facă întreg. Să nu mai avem pe nimeni deasupra noastră. Du-te și-l roagă să ne facă și pe noi Dumnezei. S'atuncea zic și eu că s'a milostivit cu noi și ne-a dat tot ce-am cerut. Că pâu'acum, când *ei stu* să socotești bine, ce-a făcut pentru noi? Te miri ce și mai nimic. Gândește și tu: ce ne-a dat dela el?

— De, asta așa-i, zice împăratul, ne-a dat, de dat, dar din puterea lui n'a rupt nimic.

IV

Și pleacă iar la Dumnezeu. De data asta însă a stat puțin în pragul cerului: parcă să între, parcă să se întoarcă. Dar aducându-și aminte de gura nevastei, își ia inima'n dinți și intră.

— Ei, ce-i pricina? il întreabă Dumnezeu.

— Apoi ce să fie, Doamne? Iaca am mai avea o rugămintă: să ne faci și pe noi Dumnezei, să gustăm și noi din puterea asta mare.

— Ai venit tu din capu'tău? il întreabă Dumnezeu, ori nevasta te-a trimes?

— Ba, drept să spun, Doamne, mai mult de gura ei am venit.

— Apoi, dragii mei, pentrucă nu v'ați mulțumit cu câte v'am dat pâu'acu și n'ați găsit voi odihnă nici în puful unui pat împărătesc, de-aci înainte... pupeze să fiți și cuibul din toate spurcăciunile să vi-l faceți... și-a-aceasta să fie patul vostru în vecii vecilor.

A blagoslovit Dumnezeu și, când s'a uitat jos, a văzut sburând, pe deasupra vechii cocioabe *părăginite*, două păsări cu pene împestrițate și pe cap cu mândre creste

în chip de coroană: erau cele două suflete în veci nemulțumite.

Și iacă de atunci sunt pupeze pe lume.

(Din Dreptate)

Explicări: *Coctoabă* = bordeiu sărăcacios ce sta să cada — *Blidar* = dulap în care se țin vasele, blidele — *A se cruci* = a-și face cruce de mirare — *A foșni* = a se mișca cu sgomot — *Dric* = toiu, mijloc — *A se codi* = a sta la îndoiala — *A se aburca* = a se urca cu greu — *A ropoti* = a alerga cu sgomot — *Pomina* = veste — *Chionloriș* = chioriș — *A se încuibu* = a-și face cuib — *A se prăpastui cu firea* = a-și pierde firea — *Luminații* = formă populară pentru iluminării — *Pricopscala* = căpătuială — *Incai* = cel puțin — *Ei sta* = formă populară pentru vei sta — *Părăginit* = lăsat în parăsiire.

19. DOINA

de St. O. Iosif

*Se tânguesc
Tălângi pe căi
Și neguri cresc
Din negre văi,
Plutind pe munți.*

*La făgădău,
La Vadul râu,
Sus la răscruci,
Vin trei haiduci
Pe cai mărunți.*

*Grăiesc încet...
Un scurt popas—
Și spre brădet
Pornesc la pas
Cei trei călări.*

*Sus peste plaiu,
Tăcuțul crain
Al nopții reci,
Umbrind poteci,
Se'nalță'n zări.*

*Și neguri cresc,
S'anină'n crângi.
Se tânguesc
Și plâng tălângi
Pe căi pustii...*

*Se duc uitați
Cei trei jârtați,
Săllând în șa,
Pluțind așa,
Ca trei stații.*

*Dar când ajung
La colituri,
Un chiot lung
Din mii de guri
Dărâmă stânci.*

*Haiducii mei
Doinesc toți trei:
Și clocotesc
Și hohotesc
Păduri adânci.*

(Din **Patriarhale**)

Explicări: *Făgădău* = cărciumă.

20. MĂGARUL

Un măgar era încărcat cu sare, iar stăpânul său pășea după dânsul. Trecând printr'o apă, măgarul se împiedcă și căzu în apă. Sarea se topea și măgarul astfel se ușura până ce sarea se topi de tot, așa că măgarul mergea acuma mai ușor.

După câteva zile, același măgar, trecând iarăși peste apa aceea și fiind acum încărcat cu bureți uscați, vru să facă ca și întâi și se făcu că se poticnește și în-genunchie iarăși în apă. Dar acum bureții se muiară cu apă și biata ființă, neputând să se mai ridice, se în-necă acolo.

Invățătura: De multe ori se întâmplă vicleanului că, vrând să viclenească pe altul, se viclenește pe (sine și iarăși de multe ori așteptăm dobândă și ne vine pagubă.

(Din Pildele lui Esop).

Observații ortografice.

În bucata de mai sus, avem câteva exemple pentru scrierea diftongilor: *-ie*, *-ia* și *-ea*.

Diftongul *-ie* se scrie ori de câte ori se aude: *fier*, *ieri* ș. a., dar *meu* (nu *mieu*). Numai cu *e*, deși se rostește cu *-ie*, se scriu cuvintele: *el*, *ei*, *cele*, *este*, *cram*, *erai* etc.

Diftongul *-ia* se scrie la începutul cuvintelor, după vocale și după *ch* și *gh*: *iarăși*, *muia*, *vingenunchia* ș. a. Excepție fac: pronumele *ea* (spre deosebire de verbul *ia*), *aceea* (spre deosebire de masc. pl. *aceia*) și *biată* (spre deosebire de *beată* — *beat*).

De altfel se scrie diftongul *-ea*: *sarea* ș. a.

Tot *-ea* se scrie și la imperfectul verbelor de conj. a IV-a: *topea* ș. a., dar *vieață!*

Exercițiu: Să se găsească cât mai numeroase cuvinte care se scriu cu *-ie*, *-ia* și *-ea*.

Gramatica.

Aici urmează gramatica (pronumele personal) cu bucata 78: *Bunicul*.

21. CÂND A DOMNIT ÎN MOLDOVA ALEXANDRU VODĂ CEL BUN

de M. Sadoveanu

I

După Dragoș-Voievod au urmat în scaun alți domni care se găsesc pomeniți în *letopisețele* cele vechi. După nestatornice și grele vremuri a dat Dumnezeu să se așeze în domnia Moldovei, în scaunul cel nou al Su-

cevei, Alexandru- Voievod, căruia bătrânii i-au zis cel Bun, anul dela Hristos 1401.

Sub Alexandru-Vodă a fost un răstimp de liniște și s'a *așezat* țara, Domnul a rânduit boierii și slujbele și judecățile și oștirea. S'au *așezat* vămi la hotare, s'a deschis drum cu pace neguțătorilor din țări straine. Și și-a întins stăpânirea până la Mare ș'a dat drumul în cetățile Marii, la Cetatea-Albă și la Chilia, corăbiilor cu mărfuri. Ș'a fost bine și pace și belsug în țară, în

Alexandru cel Bun

anii lui. Și știind că se află în Cetatea-Albă îngropate cinstitele oseminte ale Sfântului Ioan din Trapezunt, carele a pățimit și a fost ucis în Cetatea-Albă de păgâni, a poruncit Alexandru-Voievod să fie ridicate de acolo acele oseminte și să fie duse cu mare cinste în mitropolia dela Suceava. Acolo se găsesc și astăzi moaștele Sfântului Ioan cel Nou din Trapezunt și la *Sfântul Ion-de-vară* vine lume de .pe lume să se închine lor și să le cinstească. Ș'a ridicat Alexandru-Voievod și biserici întru lauda lui Dumnezeu. Ș'a clădit și mănă-

stirea cea frumoasă a Bistriței, lângă Piatra, împresurând-o cu zid tare și înzestrând-o cu averi și moșii.

II

Iar când stăpânea el cu cinste și tărie, s'a stârnit la hotarul dintre Leși și Nemți războiu mare. Și craiul Leșilor își dăduse o soră a lui după Alexandru-Voievod. Și cumnat fiindu-i, i-a cerut lui Alexandru ajutor de oaste. Ș'a trimis Vodă Alexandru ajutor craiului cincisute de călăreți aleși, sub ascultarea lui spătarul Coman. Ș'au străbătut acei călăreți prin țara leșească ș'au trecut hotarul la Nemți până sub o cetate mare cu numele *Marienburg*, unde stăpâneau *călugări cu rânduială ostășească*, care erau foarte tari și viteji și ieșeau la războiu călări, îmbrăcați în fier din cap până'n picioare. Cu aceștia se bătea Craiul Leșilor de multă vreme și nu putea să-i dovedească. Căci ei ieșeau când și când din cetate și izbeau în oastea craiului ș'apoi iar se trăgeau în cetate. Și nimică nu le putea strica. Căci când ieșeau, erau apărați de zale și fier; iar când intrau, erau apărați de ziduri.

Ș'așa stând spătarul Coman și Moldovenii lui și privind la oastea ceea de călugări și văzându-i cum bat războiu, foarte se mirau, căci veneau ca un val de fier și săbii. Numai când se întâmpla de cădea unul de pe cal, apoi de jos nu se mai putea scula de greutatea ce avea pe el.

Deci fiind Moldovenii călărime ușoară, numai cu coif și cu za de sârmă, se gândeau ce vor putea face împotriva fierului. Atunci a cugetat spătarul Coman un meșteșug de războiu și-a cerut învoire dela Craiul Leșesc să-l lase să facă el cum știe.

Iar când a venit vremea să iasă iar călugării din cetate la războiu și au făcut navală, călăreții moldoveni, după porunca spătarului, întâi s'au făcut a-i izbi,

iar, când au fost aproape, au întors caii și-au pornit în fugă înapoi, risipindu-se. Crezând călugării că Moldovenii fug într'adevăr, s'au luat după ei să-i taie și s'au risipit până departe, în câmpie, alungându-i. Atuncea descălecând pretutindeni, Moldovenii au prins a săgeta și a le junghia caii, și cei căzuți nu se mai puteau scula și-au prins așa foarte mulți dintre dânșii.

Iar craiul și oastea Leșilor mult s'au mirat de meșteșugul Moldovenilor și i-au răsplătit cu daruri și i-au trimis înapoi la încheierea războiului cu scrisori de laudă.

A domnit peste țara Moldovei Alexandru-Voievod cel Bun treizeci și unu de ani și, când *i s'a împlinit velecatul*, a fost cu mare cinste și jale îngropat la sfânta mănăstire Bistrița unde și astăzi i se vede mormântul.

(Din **Lacrimile ieromonahului Veniamin**)

Explicări: *Letopiset* = cronică, scriere veche — *Țara s'a așezat* = s'a liniștit — *Sfântul Ion-de-vară* = sărbătoarea Sânzienilor — *Leși* = Poloni — *Marienburg* este oraș în Prusia — *Călugări cu rânduială ostășească* = ordin de cavaleri — *I se împlinește velecatul* = moare.

22. CONDEIELE LUI VODĂ

de **V. A. Urechia**

Mircea cel Mare și vestit, domn al Țării Românești, a plecat din Târgoviște cu mare alaiu la drum lung. Merge Măria sa hăt departe până la *Țara Leahlui* să facă legătură cu el asupra Ungurului. Trecut-a Măria sa Vodă Buzăul, prin valuri tulburi ca *răzmerițele*, lăsat-a în urmă Râmnicul și răzbit-a spre Focșani, când iată, într'o sfântă duminică, Măria sa Vodă intra cu alaiul său prin mijlocul unui sat mare. Ce să vadă Măria

sa Mircea Vodă? La casa *șolluzului* erau adunați sătenii și lucrau.

— Lucrează creștinii în zi de sarbătoare? zice Vodă cu părere de rău. Iau vezi tu, copil de casă, ce lucrează Românii ceia?

Trimisul lui Vodă merge lângă țărani și-i întrebă:

— Oameni buni, dar ce lucrați voi când preotul încă nici n'a închis ușile altarului, ca să zică *psaltul*: Tatăl nostru la liturghie?

— Ce să lucrăm, mărite boierule? Ia ascuțim condeie pentru Măria sa Vodă.

Copilul de casă duse lui Vodă știrea aceasta.

— Ascut condeie pentru mine? zice Vodă, cum așa?

— Da, Măria Ta!

Vodă, curios, merge lângă sătenii care lucrau. Ce să vadă? Sătenii lucrau harnici, dar nu condeie făceau, ci săgeți.

— Astea sunt condeie? Voi numiți condeie ceea ce noi numim săgeți? zise Vodă râzând.

— Doamne, la dușmani nu se scrie cu altfel de condeie, dacă vrei să-ți înțeleagă răvașul.

Vodă merse de se întâlni cu craiul Leheii și cu domnitorul Moldovei și se legară acolo cu slove negre pe

piele albă că vor fi buni prieteni. Dar Vodă adună la Târgoviște și condeie domnești ca cele ce-i ascuțeau sa-tele.

Cine are carte,
Are, ci-că, parte...
Dar cine oaste are,
Dușmani, ci-că, n'are.

Explicări: *Tara Leahlui* = Polonia — *Răzmiriță* = răscoală
— *A răzbi* = a pătrunde cu greu — *Șoltuz* = mai marele unui sat
— *Psalt* = cântăreț de strană.

23. SPAIMA ȚIGANULUI

de Tiberiu Crudu

...Măi gândăceilor măi, dragii bătrânului, era odată un țigănoiu de cei *văcsuiți* tare pe obraz. Intr'o zi, cam în deseară, a pornit la drum cu *tarhatul* lui cu tot în spinare. Pe drum a mers el cât a mers, dar dela o vreme a înnoptat pe câmp. Cioroiul de frică era mort pe jumătate. Toate buruienile de pe marginea șoselei i se păreau că se mișcă împotriva lui, iar cioatele-i sar în spate ca lighioanele cele sălbatice. Mai mergând el așa o *postată* bună, numai ce zărește ceva înnegrind înaintea lui. Hop, țiganul stă pe loc.

— Na, e'am s'fclit-o! De-acu s'a mântuit cu mine, mă mănâncă ce-i acolo.

Și țiganul prinde a se clătina pe picioare de parcă-l bătea vântul. La urmă, văzând că n'are încotro, începe a se tot pleca ș'a se mira:

— Ori ce să fie *harataria haia*? Să fie cioară? Prea jos sboară! Să fie cioată pârliță? Parcă-i prea sbârliță! Să fie urs? Prea'n drum s'a pus! Nu-i nici lup, că-i prea lung în trup!

Și cum țigamul sta tremurând în mijlocul drumului cu toate ale lui în spinare, începu să întrebe încetîșor s'audă numai el:

- Te temi tu, *baros*?
- Nu, dă-i înainte vârtos!
- Da' voi, foi?
- Apoi nici noi!
- Da' tu, pilă?
- Nici o *fără*!
- Și tu, pipă?
- Eu, drept să-ți spun, mi-e tare frica.

- Taci că nu-i nimic! Dar tu, clește?
- Of, inima mi se topește!
- Doamne ferește! Dar tu *ilău*, frate-meu?
- Și eu, și eu!
- Hauleu, hauleu! Ce mă fac eu, ce mă fac eu? Da' nu fiți proști, nu vă temeți, că nu-i când. Haideți mai bine cu mine! Haideți, zău, haideți! Ce-om păți, om păți cu toții, numai nu mă lăsați singur pe drum.

Și tot cu doi pași înainte și unul înapoi, cioroiul se tot apropia mereu de arătare. Când a ajuns în dreptul ei, ne mai având încoro *vâșca*, se repede odată strigând:

— Na lup, mănâncă țiganu de-a-gata!

Când colo, ce să vezi? Tiganul nu-și putea descâlci capul dintr'o tufă de spini în care se sgârbiase pe față.

(Din **De pe la noi**, ce-a fost odată).

Explicări: *Văcsuit* = (dat cu vacs) negru — *Tarhai* = toate uneltele, tot bagajul — *Postatâ* = bucată de drum — *Harataria haia* = arătarea aceea — *Baros* = ciocan mare și greu. — *Foale pl. foi* = burduf pentru suflat în foc — *O fără* = puțin — *Ilău* = nicovală — *A vâșca* = a se mișca.

Observații ortografice.

Bucata de mai sus ne dă exemple pentru linioară și apostrof.

Linioara se pune ori de câte ori două sau mai multe cuvinte se reunesc într'unul singur. În multe cazuri, linioara nu se mai scrie.

Astfel, linioara se pune:

1. între părțile diferite ale unui cuvânt compus: *Alexandru-Voievod, de-acu, de-a-gata, frate-meu, ce-om păți, văzut-a, nu-i* ș. a.; dar: *cuminte, cumsecade* ș. a.

2. între forma neaccentuată a pronumelui personal și cuvântul de care se leagă: *dă-i, nu-și putea* ș. a.

Pentru a cunoaște dacă un anume cuvânt este, sau nu, compus cu un pronume personal, punem acea poziție în prezentul indicativ, la aceeași persoană și la același număr, când pronumele personal ne apare evident: *i-am dat* este la prezent *ii dau, am sfeclit-o* — *o sfeclesc* ș. a. m. d.

Apostroful se pune în locul unei vocale care a căzut din cauza că două cuvinte, prin alăturare, s'au reunit.

Astfel, el se pune:

1. când cade *e* sau *ă* din pronumele *se, mă* și *vă*: *s'a mântuit, v'ați temut, m'oiu duce* ș. a. m. d.

Recunoașterea pronumelui personal se face cu același mijloc ca și la linioară.

2. când cade orice altă vocală: *într'o* (întru o), *e'am sfectit-o* (că am), *n'are* (nu are), *s'a* (și a) ș. a.

Exercițiu: Să se scoată exemplele cu linioară și apostrof din bucată (bucățile) precedentă.

24. DESPRE MOARTEA LUI ȘTEFAN VODĂ

de M. Sadoveanu

Când a venit vremea și i s'a *plinit veceatul*, după 47 ani de stăpânire, la anul dela Hristos 1504, ziua de 2 Iulie, Ștefan-Vodă a chemat la sine pe feciorul său Bog-

dan-Voievod și l-a rânduit să-i fie urmaș. Și i-a dat astfel sfat zicând:

— Fiule al meu Bogdane, eu mi-am împlinit anii și-mi plec fruntea la porunca lui Dumnezeu. Cât am trăit,

am slujit cu cinste țara și sabia aceasta a lucit în patru vânturi. În țară am făcut pace și pe dușmanii i-am *alinat*. Iar din toate încercările pe care mi le-a trimis Dumnezeu, am înțeles că frații noștri creștini sunt mai plini de *zavistie* și de necredință. Iar Turcul, măcar că-i păgân, își ține cuvântul dat. Deci fiul meu, după ce vei lua domnia, închină țara Turcilor, cu rânduială, ca să te apere împotriva altora și să nu se atingă de legea și întocmirea noastră cea veche. Acuma împărăția Turcilor e în creștere. Și împotriva lor nu va fi craiu care să stea. Iar când Domnul le va hotărî căderea și-i va întoarce iar de unde au purces, se va milostivi și asupra moșiei mele și poporului meu. Tu să urmezi după acest cuvânt!

Ștefan-Vodă grăia astfel pe patul morții, în pridvorul palatului, având în jurul său pe Doamnă, pe boieri, pe mitropolit și vlădici. Și'n jurul curții se strânsese norodul și tăcea cu jale. Și toți simțeau că vine ceas mare și greu pentru Moldova când îngerul morții va lua sufletul cel nedomolit.

Și s'au găsit în acel ceas de amărăciune câțiva boieri care și-au adus aminte de vechile *zavistii* și turburări și, închipuindu-și că Ștefan-Vodă nu mai este, vorbeau de alt domn, împotrivindu-se să cunoască pe Bogdan. Simțind bătrânul Ștefan-Vodă *freamăt* în juru-i, a ridicat fruntea și-a întors ochii ș'a înțeles. Și cercetând, a poruncit să i se aducă acolo sub pridvor acei boieri. Și după ce i-a muștrat pentru *dihonie*, le-a hotărît căderea capetelor sub sabie. Și cu ochii încruntați și strașnici a murit și cu sufletul plin de amărăciune, înțelegând că așa va fi *scrisa* Moldovei în veac: să trăiască în vrajba și *zavistia* boierilor.

Iar când a fost de-a făcut pace Dumnezeu furtunoasei lui inimi, au prins a bate clopote de jale în toate bisericile Moldovei ș'a prins a jeli cu amar tot norodul.

Și strigau toți lacrimând: „A murit părintele Moldovei. Ce ne vom face de-acum?”

Ș'a fost plângere și intristare în tot cupriusul Țării ca niciodată. Și făceau privegheri și rugăciuni satele, târgurile și bisericile și mănăstirile. Și l-a dus pe Ștefan-Vodă țara cu mare alaiu la sfânta mănăstire Putna și acolo l-au îngropat cu cinste. Și mormântul lui se vedu până în zilele noastre, cu frumoase slove și flori săpate în lespede, ca să se cunoască până la vremea de apoi a neamurilor că acolo hodinește nebiruit voievod, întru carele a *sălășluit* suflet de flacără și luminoasa minte. Și pomenindu-l de-a-pururi poporul, i-a spus după moarte: Ștefan-Voievod cel Mare și Sfânt.

(Din *Lacrimile ieromonahului Venjamin*).

Explicări: *I se împlinește veacul* = i se împlinește termenul de viață — *A alina* = a liniști — *Zavistie* = invidie, ură — *Freacă* = aici: mișcare de neascultare, nemulțumire — *Dihonie* = neînțelegere, vrajbă — *Scrisă* = soartă, destin — *A sălășlui* = a fi așezat, a avea loc.

Observații gramaticale.

Exercițiu: Pe baza bucății de mai sus, să se facă exerciții de aplicarea pronumelui personal.

25. MIORITA

I

	<i>Unu-i Ungurean</i>
	<i>Și unu-i Vrancean.</i>
<i>Pe-un picior de plaiu,</i>	<i>Iar cel Ungurean</i>
<i>Pe-o gură de raiu,</i>	<i>Și cu cel Vrancean,</i>
<i>Iată vin în cale,</i>	<i>Mări, se vorbiră,</i>
<i>Se cobor la vale</i>	<i>Ei se sfătuiră,</i>
<i>Trei turme de miei</i>	<i>Pe l'apus de soare,</i>
<i>Cu trei ciobănei.</i>	<i>Ca să mi-l omoare</i>
<i>Unu-i Moldovean,</i>	<i>Pe cel Moldovean,</i>

Că-i mai ortoman
 Şare oi mai multe,
 Măndre şi cornute,
 Şi cai învăţaşi
 Şi câni mai bărbaşi.
 Dar cea mioriţă,
 Cu lâna plăviţă,
 De trei zile'ngoace
 Gura nu-i mai tace,
 Iarba nu-i mai place.
 — Mioriţă laie,
 Laie, bucălaie,
 De trei zile'ngoace
 Gura nu-ţi mai tace.
 Ori iarba nu-ţi place?
 Ori eşti bolnăvioară,
 Drăguţă mioară?
 — Drăguţule bace,
 Dă-ţi oile'ngoace,
 La negru zăvoiu,
 Că-i iarbă de noi
 Şi umbră de voi.
 Stăpâne, stăpâne,
 Iţi chiamă şi-un câne,
 Cel mai bărbătesc
 Şi cel mai frăţesc,
 Că l'apus de soare
 Vreau să mi te-omoare
 Baciul Ungurean
 Şi cu cel Vrâncean.

II

— Oiţă Bârsană,
 De eşti năzdrăvană
 Şi de-a fi să mor

În câmp de mohor,
 Să spui lui Vrâncean
 Şi lui Ungurean
 Ca să mă îngroape
 Aice pe-aproape,
 În strunga de oi,
 Să fiu tot cu voi;
 În dosul stâniei,
 Să-mi aud câniei.
 Astea să le spui,
 Iar la cap să-mi pui:
 Fluieraş de jag,
 Mult zice cu drag!
 Fluieraş de os,
 Mult zice duios!
 Fluieraş de soc,
 Mult zice cu foc!
 Vântul când a bate,
 Prin ele-a răzbate
 Şi-oile s'or strânge,
 Pe mine m'or plânge
 Cu lacrimi de sânge.
 Iar tu de omor
 Să nu le spui lor.
 Să le spui curat:
 Că m'am însurat
 C'o mândră crăiasă,
 A lumii mireasă;
 Că la nunta mea
 A căzut o stea;
 Soarele şi luna
 Mi-au ținut cununa;
 Brazi şi păltinaşi
 I-am avut nuntaşi;
 Preoţi, nunţii mari;
 Păsări, lăutari,

*Păsărele mii,
Și stele, făclii.*

III

*Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuța bătrână,
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,
De toți întrebând
Și la toți zicând:
„Cine-a cunoscut,
Cine mi-a văzut
Mândru ciobănel,
Tras printr'un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui,*

*Spicul grâului;
Perișorul lui,
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului“,
Tu, mioara mea,
Să te'nduri de ea
Și-î spune curat
Că m'am însurat
Cu-o fată de craiu,
Pe-o gură de raiu.
Iar la cea măicuță
Să nu spui, drăguții,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C'am avut nuntași
Brazi și păltinași,
Preoți, munții mari,
Păsări, lăutari,
Păsărele mii,
Și stele, făclii.*

(Din V. Alecsandri, Poezii populare).

Explicări: *Se cobor* = în loc de se coboară — *Ungurean* = Român din Ardeal — *Vrancean* = Român din munții Vrancei — *Ortoman* = bogat, fruntaș — *Lână plăviță* = lână gălbuie — *Laie* = neagră — *Bucălaie* = cu botul negru. — *Bârșan* = din Bârșea (Ardeal) — *Năzdrăvan* = înzestrat cu darul de a cunoaște cele viitoare — *Strungă* = țarc de închis oile.

26. UN CUVÂNT

de Tr. Demetrescu

Copilul a învățat să scrie. E o bucurie nespusă în toată casa. Mama lui aburește geamul cu gura și zice copilului:

— Scrie cu degetul numele măniței!

Copilul scie: Ana, apoi toți îl sărută, îl strâng în brațe. Tatăl prevede că va ajunge un om mare. Copilul e abia de cinci ani.

E cald, după amiază. Toată familia s'a dus în grădină. Copilul se joacă, trântit în nisipul de pe alee. Cu o nua scie pe nisip cuvintele care i se dictează. O soră a lui îi spune:

— Scie pasăre!

El scie, nu face nici o greșală. Scie încet, face litere mari să se poată citi. Tatăl său îi zice grav:

— Scie Durere cu D mare!

Copilul scie „Durere“. Durerea, nevăzută, trece pe lângă copil.

— Acum îmi scrii numele pe nisip. Mai târziu ți-l vei scie în suflet.

(Din **Nuvele și poezii**).

Observații pentru dictat.

După ce bucățile au fost citite, se procedează la dictat. Înainte de aceasta se repetă regulile despre ortografie și punctuație date până acum. Se dictează fără a se spune și semnele de punctuație. Corectarea se face în mod simultan și colectiv. Acest exercițiu se poate face cu oricare din bucățile precedente sau următoare, repetându-se cât mai des, la intervale potrivite.

Gramatica.

Aici urmează gramatica (pronumele posesiv) cu bucata 79: *Fata moșului cea cuminte.*

27. CÂND A VENIT ÎN ARDEAL IOSIF ÎMPĂRAT

de M. Sadoveanu

I.

După ce-au conținut războaiele cele mari între Împăratul nemțesc și turci și s'a așezat pace la Carloviț, în anul dela Hristos 1699, Ardealul sau Transilvania a trecut sub *schiptul* Împăratului.

Auzind atuncea Românii ardeleni că s'a făcut asupra lor mai mare Impăratul, foarte s'au bucurat, nădăjduind milă și tămăduirea rănilor de care din veac sufereau. Ci Impăratul petrecea la curtea lui din Viena și în țara Ardealului făceau rânduiială domniilor unguri cum le venea lor la socoteală. Și când îi întreba Impăratul cum merg lucrurile în Ardeal, ei se închinau zâmbind și strigau cu îndrăsneală:

— Bine, Impărate!

— E mulțumit norodul?

— Mulțumit, Impărate, tare mulțumit!

Și de mulțumiți ce erau Ardelenii, asudau numai sânge și fiere.

Ș'a dat Dumnezeu aceste chinuri poporului nostru și

Iosif II

i le-a sporit când a venit în scaun Impărăteasa Maria-Terezia. A fost această Impărăteasă femeie frumoasă și aprigă și *lumeață* tare. Și tare îi erau ei dragi boierii unguri pentru fala și strălucirea lor. Și le-a îngăduit să pue la harapnicul lor *șfichi*u proaspăt de foc.

Iar după ce s'a petrecut ea de pe lume, a fost scris să vie la împărăție fiul ei Iosif, om cărturar cu gânduri mari și cu voie bună asupra supușilor săi.

A pornit Iosif-Impăratul să cerceteze și să vadă cu ochii lui toate noroadele împărăției. Ș'a ajuns și în țara Ardealului. Ci fiind om învățat foarte, el știa că aici a fost Dacia veche a împăraților dela Roma. Și'ndată a cunoscut în Români poporul carele a rămas dela Traian-Impărat. I-a cunoscut și după chip și după graiu.

Ș'a ascultat cu răbdare toate jeluirile norodului și a spus tuturora să nădăjduiască întru dreptatea lui. A zis el:

— Voi sunteți așezați aicea de Impărații dela Roma. Și eu sunt Impărat ca și accia. Și voiu fi părintele vostru.

Adevărat că el a vrut să facă bine și a dat porunci în folosul norodului românesc. El a vorbit și boierii unguri au făcut. Iar după ce Impăratul s'a întors la scaunul lui, Ungurii au făcut tot cum au știut ei.

Intocmise și rânduise Impăratul oșteni grănițerești pe marginea țării, aleși dintre Români. Și tare se bucurau Români de slujba aceasta împărătească, căci aveau rânduială și dreptate și erau slobozi. Dar boierilor unguri nu le era îndemână, căci lor nu le trebuiau oșteni împărătești: lor le trebuiau robi și vite de muncă.

II

Și așa, la anul cel de sânge 1784, simțind tot norodul Ardealului că nu mai poate răbda, văzând atâta *prigoană*, atâta silă, atâta amărăciune și atâta moarte și aducându-și aminte și de vorbele împărătești, că ei sunt băștinașii pământului, au hotărît să trimeată solie cu *jalobă* la Impăratul, să nu-i lase, căci se sting și-au ajuns la marginea mormântului.

Cu jaloaba aceea s'a dus la Viena vestitul Horia, muntean din Albac, din ținutul Moșilor. S'a înfățișat Horia la Impăratul și i-a spus pe scurt astfel durerea pământenilor:

— Înălțate Impărate, poruncile Măriei Tale la noi nu se țin în seamă. Noi facem domnilor pe săptămână tot patru zile de clacă, a cincia la pescărit, a șasea la vânătoare, ziua a șaptea e a lui Dumnezeu. Ce ne mai rămâne pentru noi și pentru birurile împărătești?

Impăratul Iosif l-a cercetat și l-a întrebat și Horia i-a spus toată durerea cea crâncenă din veacuri a norodului românesc.

— Înălțate Impărate, a grăit el iar cu îndrăzneală, noi nu mai putem răbda și ne vom scula cu foc și fier împotriva călăilor.

Impăratul i-a spus atunci o tainică vorbă, pe care nimeni niciodată n'a știut-o, căci Horia a închis-o în inima lui ca într'un mormânt. Și pornind dela scaunul Impărăției, Horia acela din Albac s'a întors în munții lui între Moți și le-a cuvântat astfel:

— Fraților buni! Țara aceasta-i moștenirea noastră și noi suntem robi. În munții noștri sunt *băi de aur* moștenirea noastră, și noi scoatem aurul pentru venetici, flămânzind de foame și tremurând în sărăcie. Dreptatea noastră cea veche a murit. Să facem o dreptate nouă!

Și atunci, la cuvântul lui Horia, s'au sculat Moții.

(Din *Lacrimile ieromonahului Veniamin*)

Explicări: *Schiptru* = sceptru — *Lumet* = cărnua îi place să petreacă — *Șfichiu* = vârful biciului — *Prigoană* = apăsare — *Jalohă* = jalbă — *Baie de aur* = mină de aur.

28. CÂND S'AU SCULAT MOȚII CU HORIA

de M. Sadoveanu

I

Asta s'a întâmplat în anul 1784 la începutul lunii Noiembrie, în întâia săptămână a lunii. Moții din ținutul Zarandului, oameni tari ca cremenea munților lor și aprigi ca puhoaietele, au jurat față de Horia pe sfânta cruce pe care o purta el la piept că nu vor mai suferi

robie. Mai bine să piară decât să mai fie robi la domni străini. Adunându-se în gloate, s'au gătit să treacă la cetatea Balgrad după arme și s'a pus în fruntea lor Gheorghe Crișan. Iar Horia s'a îndreptat în alte părți la Abrud, ca să ridice ș'acolo alte sate.

Stăpânirea ungurească simțind ceva, a trimis noaptea slujbași și *panduri* în sat la Curechi, unde erau poposite cetele lui Crișan. Acolo au lovit și au călcat casa unde *hodinea* Crișan, l-au prins și l-au pus în lanțuri. Dară chemând el ajutor dela ai săi, cu glas mare, s'a

Horia

sculat tabăra Moților și a împresurat pe slujbași și pe panduri, sfărâmându-i.

Dela acest ceas în care s'a vărsat sânge, a purces războiul cel de moarte între urgisitul neam al Românilor și *groșii* unguri. Chiar a doua zi s'au ridicat spre cer *vâlvătăile pojarului* și s'a rumenit cerul în zările munților. Unde au găsit Moții pe domni unguri în cuibul lor, i-au tăiat fără cruțare. Și pretutindeni unde au ajuns, au dărâmat și au risipit vechile *viespare* și cetăți ale *împilării*. Cu strigăte de groază, câți din Unguri au putut

scăpa cu fuga, s'au adunat la cetățile Devei și Hunedoarei, întocmind oaste împotriva Românilor. Și în aceeași vreme încep și ei a prinde cu arcanul României pe unde-i găseau, vinovați ori nevinovați, bărbat, muiere ori prunc, și-i judecau după a lor lege, osândindu-i la grele morți cu *casne*.

Puhoiul răscoalei lui Horia creștea în vremea asta și Ungurii nu-l puteau opri. Ei erau puțini în țară ca străini ce se aflau, iar ceilalți erau mulți cât codrii. Au pornit

Gloșca

a trimite domnii unguri plângeri peste plângeri la Impăratul, ca să sloboadă oștile împărătești, să vie să sdrobească răscoala. Dar gândul Impăratului nemțesc era tainic. El dragoste mare pentru Unguri n'avea. Și oștile stăteau neclintite la taberile lor.

II

Deci văzând aceasta grofii și simțind că Impăratul *cată* Românilor dreptatea lor cea veche ca băștinași, au întors lucrurile către vicleșug. Și 'ndată au întocmit ei hârtii

mincinoase și-au bătut bani de aur cu chipul lui Horia și au trimis aceste semne la împărăție, arătând cu ele dovadă că Horia s'a răsculat și împotriva Impăratului și vrea să se facă craiu în Ardeal.

Minciuna sparge și casa de piatră, așa au spus înțelepții de demult. Așa Impăratul nemțesc n'ascultase jeliurile boierilor unguri, dar viclenia lor și minciuna l-au înduplecat. Ș'atuncea a dat cuvânt către mai marii oștilor să supue pe Români cu sabia, dacă nu se supun de bună voie.

Horia cu Crișan și cu Cloșca își urmau drumul drep-

Crișan

tății lor, așteptând mila dela Dumnezeu și orânduire nouă dela Impăratul. Când au văzut că vin asupra lor oștile, o clipă s'au oprit. Apoi înțelegând că la împărăție nu mai pot avea nădejde, au rămas numai la Dumnezeu cu inima, ș'au strigat că nu se supun până ce nu se va face în țara lor dreptate, dându-li-se *slobozenie* deplină și pământul strămoșesc. A grăit așa Horia:

— Fără asta nu mă plec și mă lupt până la moarte.

Și era într'o posomorită vreme de iarnă. Mișcându-se oștile, Moții au luptat cât au luptat, apoi au prins a

slabi. Unele cete s'au împrăștiat. Iar dela o vreme, Horia cu puțini ai lui începu a pribegi din munte în munte, trudit, flămând și cu sufletul înveninat de amarăciune. Cei mari ai lumii l-au lovit cu viclenie. Dintre ai lui s'au găsit lude, care l-au vândut pentru arginți ca pe domnul Hristos.

După risipa cetelor, Horia, numai cu Cloșca tovarăș, se afla într'o poiană, în fund de munte. Sta la foc, sub cetină, rumegând negre gânduri. Nevasta și copilul îi erau departe. Și el se afla ca o fiară gonită, fără adăpost și hrană. Era în vremea sărbătorilor iernii, în ziua a treia a Crăciunului.

Acolo l-au găsit cei care-l hăituiau, aduși de vânzători. L-au prins, l-au pus în catușe și l-au dus, împreună cu Cloșca, la cetatea Bălgradului.

(Din *Lăcrimile Ieromonahului Veniamin*).

Explicări: *Panduri* = soldați — *Hodinea* = formă pop. pentru odihnea — *Grof* = boier ungar — *Vălvătaie* = flacăară — *Pojar* = foc mare — *Viespar* = cuib de viespi — *Impilare* = asuprire — *Casuă* = muncă, chin — *Cată* = caută — *Słobozenie* = libertate.

29. COLINDĂ

(din Bucovina)

*Noi umblăm și colindăm
Pe la curți de boieri mari,
Dar boierii nu-s acasă,
Că s'au dus la Feredeu
S'aducă pe Dumnezeu.*

*L-au adus, în pat l-au pus
Și sub Dâns' au așternut
Pâslă albă dela Prut
Ș'un veșmânt până'n pământ.*

*Dar la capul lui ce este?
Perinuța ceu din zestre,
La picioare mândrul Soare,
La marginea patului,
Pajura 'mpăratului.*

*Dela ușă pân' la masă,
Tot o strună de mătăasă;
Dela ușă pân' la pat,
Tot o strună de bumbac.*

*În perete păun verde,
Pe portița hulubițu.*

*Hulubița a sburat,
Apă 'n gușă a luat
Și gușuța i-a crăpat:
Munții s'au cutremurat,
Pietrele s'au despicat,
Oamenii s'au spăimântat.*

*Streașină de mintă creațu,
Să fii, gazdă, cu vieață,
Să fii, gazdă, vesel bun,
C'am ajuns sfântul Crăciun;*

*Să fii, gazdă, veseloasă,
C'am ajuns cășlegi frumoase,
C'un vadroiu de vin pe masă,
Lângă vadră-un păhărel,
Ca să ne cinstești cu el.*

(Din Colecția Pr. Jitariu).

Explicări: *Cășlegi* = mâncare de frupt.

30. SOMNOROASE PĂSĂRELE

de M. Eminescu

*Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele,
Noapte bună!*

*Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace,
Dorm și florile 'n grădină,
Dormi în pace!*

*Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce,
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!*

*Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis și armonie,
Noapte bună!*

(Din Poezii)

Explicări: *Feerie* = frumusețe minunată.

Observații: — După ce va fi fost memorizată de elevi, poezia poate fi dată pentru a fi scrisă din gând (memorie). Corectura se poate face în mod simultan și colectiv așa cum s'a arătat.

Gramatica.

Aici urmează gramatica (pronumele demonstrativ, relativ și interogativ) cu bucata 80: *Povestea unui om lenș.*

31. DE SFÂNTUL VASILE, CU PLUGUȘORUL

de I. Creangă

I

Odată, la un sfântul Vasile, ne prindem noi câțiva băieți din sat să ne ducem cu plugul; căci eram și eu mărișor acum, din păcate! Și în ajunul sfântului Vasile, toată ziua am stat de capul tatei să-mi facă și mie un buhaiu; ori de nu, *batâr* un harapnic.

— Doamne, ce harapnic ți-oiu da eu, zise tata dela o vreme. N'ai ce mânca la casa mea? Vrei să te *bușcuscă* cei *nandralăi* prin omăt? Acuși te descalt!

Văzând eu că mi-am aprins paie'n cap cu asta, am *șterpelit-o* de acasă numai cu bășica cea de porc, nu cumva să-mi ia tata *ciobotele* și să rămân de rușine înaintea tovarășilor. Și nu știu cum s'a întâmplat că nici unul dintre tovarăși n'avea clopot: *Talanca* mea era acasă; dar mă puteam duce s'o iau? In sfârșit, facem noi ce facem, și *sclipuim* de colea o coasă ruptă, de ici o *cârceie*.

de tânjală, mai un vătrar cu helciug, mai bășica cea de porc a mea și *pe după toacă* și pornim pe la case. Ș'o luăm noi dela popa Oșlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să *îmblăm* tot satul... Când colo, popa tăia lemne la trunchiu afară. Și cum a văzut că ne așezăm la fereastră și ne pregătim de urat, a început a ne zice:

— De-abia s'au culcat găinile și voi ați și început? la stați *oleacă*, blăstămaților, să vă dau eu!

Noi atunci am pârlit-o la fugă, iar el svâr! cu o scur-tatură în urma noastră, căci era om *hursuz și pâclișit* popa Oșlobanu. Și din spaima ceea am fugit noi mai jumătate de sat înapoi, fără să avem când îi zice popii:

„Drele *pe podele*
Și bureți pe pârreți;
Câte pene pe cocoși,
Atâția copii burduhoși“,

cum obișnuesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i pri-mesc.

— Măi! al dracului venetic și *ceapcân* de popă, zicem noi, după ce ne adunăm toți la un loc, înghețați de frig și spărieți. Cât pe ce era să ne ologească, vede-l-am dus pe năsălie la biserica sfântului Dumitru, de sub cetate, unde slujește. Ferească Dumnezeu să fie preoții noștri așa, că nu te-ai mai înfrupta cu nimica dela biserică, în vecii vecilor!

II

Și până-l mai menim noi de popă, până-l mai *bosco-rodin*, până una alta, amurgește bine.

— Ei, amu ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în o-grada asta, zise Zaharia lui Gâtlan, că ne trecem vremea, stând în mijlocul drumului.

Și intrăm noi la Vasile-a-Aniței și ne așezăm la fe-reastră după obicei. Dar parcă naiba vrăjește: cela nu sună coasa de frig; celuia, că-i înghiață mânila pe cărcie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătraru subsoară, se punea de pricină că nu ură, și numa-ți crăpa inima în tine de necaz.

— Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian, și noi,

măi Zaharie, să *prujnim* din gură ca buhaiul, iar iștia-lalji să strige: hai, hai!

Ș'odată și începem și ce să vezi? Unde nu se ia *hapsina* de nevasta lui Vasile-a-Aniței cu *cociorva* aprinsă după noi, căci tocmai atunci trăgea focul să dea colacii în cuptor.

— Vai, aprinde-v'ar focul să vă aprindă, zise ea *burzuluiță* grozav, dar cum se chiamă asta? În obrazul cui v'a învățat!

Atunci noi la fugă, băieți, mai dilhai decât la popa Oșlobanu.

— Dar bun pocinog a mai fost ș'aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului din mijlocul satului, aproape de biserică.

— Încă una, două de aiestea, și ne scot oamenii din sat afară ca pe niște lăieși. Mai bine să mergem la culcare.

Și după ce ne *arvonim* noi și pe la anul, cu jurământ, să împlăm tot împreună, ne-am despărțit unul de altul, *răbegiți* de frig și hămesiți de foame, și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare.

Și iacă așa ne-a fost împlarea cu plugul în anul acela.

(Din Amintiri din copilărie).

Explicări: *Batâr* = măcar — *A buși* = a îmbrânci — *Nandraldu* = ștregar — *A o șterpeli* = a fugi — *Ciobotă* = cismă — *Tulancă* = un fel de clopot la vite — *A sclipui* = a îngheba — *Cârceie de tânjală* = veriga de fier pentru a lega tânjala de proșap — *Pe după toacă* = spre seară — *Împlăm* = formă pop. pentru umblăm — *Oleacă* = puțin — *Hursuz și pâclișit* = posomorit și întunecat — *Drele* = bureți — *Ceapcân* = șiret — *A boscorodi* = a vorbi de rău — *A prujni* = a face din gură — *Hapsin* = lacom — *Cociorvă* = uncealtă pentru a trage focul — *Mă burzulesc* = mă supăr — *A se arvonî* = a se lega — *Răbegit* = înțepenit de frig.

32. CÂNTEC DE STEA

*Steaua sus răsare
 Ca o taină mare;
 Steaua luminează
 Și adeverează;
 Steaua strălucește
 Și lumii vestește
 Că astăzi Curata,
 Prea-nevinovata,
 Fecioara Maria
 Naște pe Messia,
 In țara vestită,
 Vetleem numită.
 Magii cum zăriră*

*Steaua, și porniră,
 Mergând după rază
 Pe Hristos să vază.
 Și dacă sosiră,
 Indată-l găsiră,
 La dânsul intrară,
 Și i se'nchinară,
 Cu daruri gătite,
 Lui Hristos menite,
 Luând fiecare
 Bucurie mare,
 Care bucurie
 Și aici să fie
 Dela tinerețe
 Pân' la bătrânețe.*

(Din T. Pamfile : Culegere de colinde,
 cântece de stea, vicleime, sorcove
 ț și plugușoare)

Explicări: *Cântecul de stea* se cântă de către stelari în sărbătorile Crăciunului. — *Messia* = Unsul lui Dumnezeu — *Vetleem* = popular pentru Betleem, locul de naștere a lui Hristos.

33. MOȘ CRĂCIUN

de Oct. Goga

*Dragi copii din țara asta!
Vă mirați voi cum se poate
Moș Crăciun, din cer de-acolo,
De le știe toate, toate?*

*Uite cum, vă spune badea:
Iarna 'n noaptea pe zăpadă,
El trimite câte-un înger
La fereastră să vă vadă.*

*Ingerii se uită 'n casă,
Văd și spun, iar Moșul are,
Colo 'n cer la el în tindă,
Pe genunchi o carte mare.*

*Cu condei de-argint el scrie
Ce copil și ce purtare!
Și de-acolo știe Moșul,
Că-i șiret el, lucru mare!*

(Din Poezii)

34. DIN VIAȚA LUI ESOP

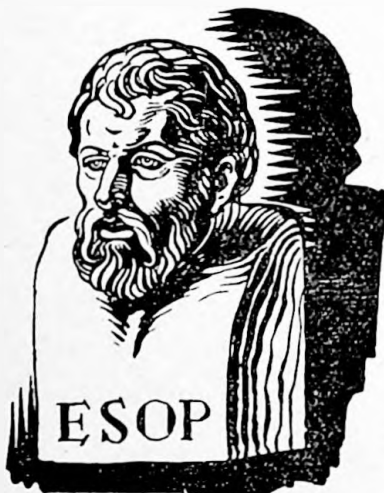
de M. Sadoveanu

I

A doua zi Xantos, stăpânul, a poruncit lui Esop, sclavul său, să se ducă la scaldătoare, să vadă dacă sunt mulți oameni acolo, căci voia să se scalde. Deci mergând, a întâlnit în cale-i pe polițaiul orașului. Cunosându-l că este al lui Xantos, l-a întrebat unde se duce? Iar el a spus:

— Nu știu.

Polițistul, crezând că-i nesocotește întrebarea, poruncește să-l ducă la închisoare. Iar când îl ducea, Esop îi striga:

— Vezi, domnule, că aveam dreptate să-ți spun că nu știam unde merg. Căci ceea ce n'am așteptat, aceea mi s'a întâmplat, adică m'am întâlnit cu tine și m'ai prins și m'ai trimis la închisoare.

Atunci polițaiul, mirându-se cât de curând și de bine i-a răspuns, l-a lăsat să se ducă.

II

Iar Esop, ducându-se la scaldătoare și văzând acolo o mulțime de lume, a văzut și o piatră în ușă, de care toți cei ce intrau și ieșeau, se loveau. Dar unul dintre cei ce intrară mai pe urmă o ridică și o puse mai de o parte.

Și întorcându-se Esop la stăpânul său, îi zise:

— De vrei, stăpâne, să te scalzi, poți merge, căci numai un om am văzut la scăldătoare.

Apoi mergând Xantos și văzând mulțimea ce se scălda, a zis:

— Dar ce-i aceasta, Esoape, au n'ai zis că numai un om ai văzut la scăldătoare?

— Cu adevărat, stăpâne, că numai un om am văzut, răspunse Esop, căci piatra aceasta (și o arătă cu mâna) în ușa am găsit-o, și toți cei ce intrau și ieșeau, se loveau de dânsa, iar mai la urmă a intrat unul care, înainte de a se fi lovit de ea, a ridicat-o și a dat-o la o parte. Drept aceea numai pe acela unul am zis că l-am văzut, om socotindu-l pe el mai mult decât pe toți ceilalți.

Atunci Xantos a zis:

— Nimica nu e greu lui Esop spre a le îndrepta.

Observații pentru reproducerea liberă.

După ce bucata de mai sus va fi fost citită în clasă de 2—3 ori, se va proceda mai întâi la stabilirea părților din care constă. Acestea sunt:

I. *Ce i s'a întâmplat lui Esop pe drum spre baie?*

II. *Ce a văzut la baie și ce-a spus stăpânului său?*

După aceasta se va proceda la stabilirea momentelor principale ale fiecărei părți. Acestea sunt:

I

1. *Trimiterea lui Esop la baie.*
2. *Întâlnirea lui în drum cu polițaiul.*
3. *Arestarea lui Esop.*
4. *Eliberarea lui.*

II

1. *Sosirea lui Esop la baie.*
2. *Ce a văzut acolo?*
3. *Ce a raportat stăpânului său?*
4. *Cum își justifică Esop părerea?*

După aceasta, elevul va reproduce mai întâi oral bucata de mai sus, în propoziții cât mai scurte și mai clare, apoi va pune pe hârtie ceea ce a spus, căutând să stabilească o legătură cât mai strânsă între propoziții și fraze.

Iată cuprinsul bucății:

Odată Xantos își trimise pe sclavul său Esop la baie să se intereseze dacă nu sunt acolo prea mulți oameni. În drum spre baie, Esop a dat peste un polițaiu cunoscut. Acesta l-a întrebat unde se duce. Esop a răspuns că nu știe. Supărat de acest răspuns, polițaiul a arestat pe Esop. Iată deci că răspunsul lui Esop era corect: într'adevăr, el nu putea ști că va ajunge la închisoare. Dându-și seama că Esop a fost în drept să dea răspunsul de mai sus, polițaiul i-a dat drumul.

La baie, Esop a putut vedea că oamenii care intrau și ieșeau se loveau mereu de o piatră dela intrarea băii, fără ca vreunul s'o dea în lături. Numai la sfârșit, un om a dat mai întâi piatra în lături și apoi a intrat nestingherit în baie. De aceea Esop, întors acasă, a putut spune stăpânului său că a văzut în baie numai un om.

În urma acestui răspuns, Xantos s'a dus bucuros la baie. Dar care nu i-a fost mirarea când a găsit acolo baia plină de oameni! Tras la răspundere, Esop a știut să se apere așa de bine că, într'adevăr, stăpânul a văzut că are dreptate.

Exercițiu: Să se facă reproducerea liberă a bucății *Povestea unui om leneș* (sau a oricărei alte bucăți)

35. NUNTA ÎN CODRU

de Gh. Coșbuc

*Ce mai chiu și chef prin ramuri
Se 'ncinsese-atunci!*

*Numai frați și veri și neamuri,
De-ar fi fost, umpleau o țară.*

*Dar așa, că s'adunară
Și străini din lunci!*

De măntrebi, eu nu știu bine,
 Alții poate-o știu;
 Ce săntrebi calici ca mine?
 Știu că lumea dintr'odată
 S'a trezit că-i adunată
 Și c'o duce 'n chiu.

Că'ntr'o zi, purtând în mână
 Un colac și-un băț,
 Prepețița cea bătrână
 S'a pornit și 'n deal și 'n vale
 Și chema, 'ntâlnind pe cale,
 Lumea la ospăț.

— Ce-i tu, soro? — Ce să fie?
 Nuntă mare 'n crâng,
 N'ai văzut tu veselie
 De când ești și porți un nume.
 Și-am plecat, trimisă'n lume,
 Oaspeții să-i strâng.

— Dar pe mire cum îl chiamă?
 Cine-i el și-al cui?

— N'auziși de sturz, bag' seamă,
 Până și 'mpăratu-l știe.

— Și-i bogat? — Ce-i pe câmpie,
 Tot ce vezi, i-a lui!

*Iar mireasa! Din cosișu
 Numai flori îi cud.
 Mierla e. Și e peștriță
 Și gătită cu o cruce:
 Cisme galbene și-aduce
 Tot din Țarigrad.*

*— Ei, atunci să știi, vecino,
 C'am să viu și eu.
 — Păi, de bună seamă, vino!
 Tot așa cu voie bună,
 Prepelița 'n sârg udună
 Pe nuntași mereu.*

*Și s'a strâns din zare 'naltă
 Neamu 'ntraripat,
 Și din crâng și dela baltă,
 Și din șesuri, de prin grâne,
 Ba și vrăbii mai bătrâne,
 Musafiri din sat.*

*Până'n noapte tot veniră
 Și prin crengi au mas.
 Iar în zori se răscoliră,
 Și 'n gorun aveau altarul.
 Ia'nchinați-mi cu paharul,
 Să-mi mai vie glas!*

*Mă 'ntrebați de nun? Ei, nunul!
 Soare 'ntr'adevăr:
 Dumnealui, mă rog, păunul!
 Nună marea-a fost găița,
 Stete-acasă păunița,
 Că-i murise-un văr.*

— Pop'aveau? — Tu, maică sfântă!
 Stui să mai vorbești?
 Știi pe ciocârlan cum cântă?
 Dumnezeu să-i fie jirea,
 A 'nvățat trei veri psaltirea
 La Vlădici sârbești.

Druște-aveau o coșofană
 Și-un cârsteiu bălțat.
 Pitpalacul, nene, 'n strană!
 Iar cadelnița de aur
 O ținea jupânul graur,
 Dascălu 'nvățat.

Dar să vezi la socru-mare
 Sgomote din zori:
 Pițigoiu 'ntruna sare,
 Steag pe casă șoimul sue,
 Ghennoaia bate cuie
 Ca s'anine flori.

Iar prin culnii șfat și vorbă,
 Asta s'o vedeți:
 Prepelita face ciorbă,
 Presurile fac friptură,
 Vin sticleții și le-o fură,
 Dracii de sticleți!

Șoimii repezi scot în ghiare
 Carnea din căldări,
 Corbul cel cu ciocul tare
 Dumnicată'n blide-o lasă,
 Cintezoi duc la masă
 Rândul de mâncări.

*Și cu șorț de jupâneasă
 Rândunele vin
 Și deretică prin casă,
 Iar pe mese-aștern prosoape
 Și dau lavițele-aproape,
 Cane-aduc cu vin.*

*Dar te miri tu prin pahare
 Cine le turna?
 Cucul sur, că-i meșter mare
 La urat și 'nchinăciune,
 E proroc și-ți știe spune
 Tot ce-o fi și-o da.*

*Cântă'n cobz'acum buhaiul
 Cel cu gâtul strâmb,
 Mierla șuieră cu naiul,
 Cu cimpoiul cântă cioara,
 Pitulicea cu vioara,
 Bușnița c'un drâmb.*

*Codobaturi iuți ca focul,
 Tot bătând din cozi,
 Măturară 'n clipă locul
 Și făcură-o bătătură,
 Și ce horă mai făcură
 Ca la voievozi!*

*Jucau sârba porumbeii,
 Că e jocul lor.
 Și-au luat la joc cârsteii
 Pe-o răfușcă — vai de mine —;
 Graurul juca pe vine,
 Barza 'ntr'un picior.*

Numai cioara cu cimpoiul,
 Tot izbînd cu el,
 Se bătea cu pişigoiul;
 Iar sitarul dup'o uşă
 Se certa c'o găinuşă
 Pentru 'n gîndăcel.

Vin de-ar fi, că cearta vine,
 Altfel cum s'o zici?
 Să te superi, tu creştine,
 Pentru dinţii scoşi din gură?
 Pentru'n ghiont şi-o 'mbrîncitură
 Cheful să ţi-l strici?

Şi şipau de-a-valma'n ramuri
 Miile de guri.
 N'alegeai străini şi neamuri,
 Şi pe plac cânta tot insul,
 Clocotea de chiu cuprinsul
 Veselei păduri.

— Tu erai? — Mă'ntrebi ca prostul.
 Vorba din bătrâni:
 Eu la chef ca'n Marte postul.
 Vinu-l beam din coji de-alună,
 Şi-asvârleam, de voie bună,
 Cu căciula 'n câni.

Ba, şi'n ciur le-adusei apa,
 Ca să şiu în rost,
 Lemne le-am tăiat cu sapa;
 Şi sărînd pe-o buturugă,
 Am venit la voi în fugă,
 Să vă spun ce-a fost.

(Din Ziarul unui Pierde-Vară)

Explicări: Cuhnie = bucătărie — Buhaiu = pasăre de baltă numită şi băţlan de stul — Pitulicea = pasărea cea mai mică din ţinuturile noastre.

36. LA ECVATOR

de I. Chiru-Țarov

I

Mythologia spune că zeul soarelui Helios avea pe Faeton, un fiu fudul și tare îngâmfat, care îi ceru să-i îngăduie ca în carul său să lumineze și el într-o zi pământul. Cu multă durere și după o lungă povață, părințele i l-a dat, zicându-i:

— Folosește-te cât mai puțin de biciu și cât mai mult de frâne!

Faeton însă n'a ascultat sfatul și, când s'a văzut cu coroana de raze pe cap, stăpânind lumea întregă din înalțimile văzduhului, a început să croiască cu biciul de foc în cai. Iar negrii, simțind că o mână străină și nedestoinică le poartă frânele, cârmiră drumul, sforăind prin nările aprinse și scăpărând din copitele oțelite.

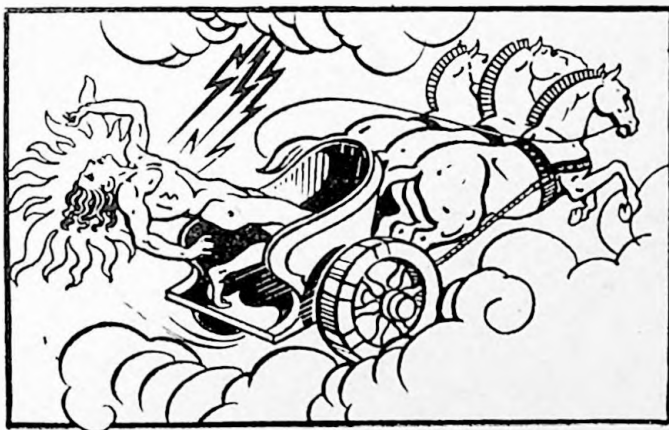
De așa fugă grozavă Faeton își pierdu cumpătul, îngâlbeni și, după o smucitură puternică a cailor, îi scăpară *hățurile* din mână. Atunci își făcură de cap negrii și o luară rașna, *dumicând* văzduhul în goana lor turbată.

Aci se înalță până la stele, răscolindu-le din tronurile lor cerești, aci se năpustesc ca un vârtej de foc, atingând pământul în fulgere și scăpărări. Se usucă iarba, copacii iau foc, se aprind satele și orașele. Unde copitele armăsarilor ating munții, *vâlvoare* izbucnește, se prefac culmile în jăratec, *valorile* mărilor scad, izvoarele seacă, *ținuturi* de pământ se *scorojesc* pentru totdeauna, iar Nilul îngrozit se mută la marginea lumii și de teama prăpădului își *ascunde izvoarele*.

Jupiter, stăpânul cerului și al Olimpului, văzând sfârșitul omenirii, *voie să verse* asupra pământului toate ploile și să *cotropească* *zeul misturilor*. Dar nu mai găsi nici un strop de *roză*, *etc.* *dozatorul* de jăratec a soarelui le supsesse și *aburii*. Atunci puternicul zeu prinse ful-

gerele și, ochind în carul de foc, trăsni pe Faeton, care se prăvăli mort la pământ.

Helios, părintele îndurerat, și-a plâns copilul multe zile și nopți și n'a mai luminat pământul până ce Jupiter, marele stăpân, nu i-a dat porunci amenințătoare. Surorile lui Faeton au jeli la mormântul fratelui drag săptămâni și luni, au vărsat lacrimi până ce din tălpile picioarelor le-au dat rădăcini și pe trupuri le-a crescut coaja. S'au prefăcut apoi în copaci, iar din lacrimile lor s'au închegat *broboune de chihlimbar*.

II

Pământul pe unde l-a atins carul soarelui s'a făcut *sgură* și piatră și așa a rămas până astăzi; iar oamenii, părliți și negri la chip.

Calea cea pârjolită de tânărul Faeton, despre care vorbește bătrâna mitologie, ar fi zona *toridă* de azi, care este un brâu lat de peste 5000 kilometri, ce încinge pământul de la apus la răsărit.

În zona arzătoare e și altfel rânduită firea. Aci crește *boababul*, al cărui trunchiu ajunge la 30 de metri grosime pe cerc. Aci trăiesc arbori uriași, cu trupul ghimpos

și cu frunza aspră. În zona *tropicelor*, bobocul florilor e *scăiețos*, n'are miros, iar păsările sunt *sitate*. Fluviile n'au pești cu solzi aurii și argintii, **căci** apele aci sunt când secate, când aleargă în *torente*. Pe *șira spinării* pământului sunt păduri bătrâne, scorburi, stânci și *hățișuri* de buruieni curioase. Aci trăiesc crocodilii, *ipopotamii*, *rinocerii* și toți *monștrii* cu făptură înfiorătoare. Iar omul de prin aceste locuri este negru ca tăciunele, are fruntea *teșită*, buzele cărnoase și *refecate*, nasul turtit și ochii mari, bolbocați; îi lipsește prevederea, n'are voință și nici stăruință la lucru, trăiește în stare de sălbătăcie.

(Din *Pe căile Profeților*, vol. I).

Explicări: *Mitologie* = poveștile despre zeii păgâni — *Hăț* = cureaua dela frâul calului — *A dumica văzduhul* = a tăia văzduhul. — *Vâlvoare* = vârtej de flăcări — *A se scoroji* = a se usca cu totul — *A cotropi* = a acoperi peste tot — *A mistui* = a consuma — *Dogoare* = arșiță — *Broboană* = boabă mare — *Chihlimbar* = o substanță rășinoasă, aromatică, întrebuintată la fabricarea sculelor: cercei, mărgele, mătâni ș. a. — *Sgură* = spuma metalelor în fuziune — *Zonă toridă* = zonă fierbinte; este zona de pământ cuprinsă între cele două tropice — *Boabab* = copac exotic — *Zonă tropică* = zonă toridă — *Scăiețos* = ghimpos — *Sitate* = răgușit — *Torent* = curent mare de apă — *Șira spinării* = coloana vertebrală — *Hățiș* = tufiș de mărăcini — *Ipopotam* = mare mamifer ce trăiește în fluviile Africei — *Rinocer* = mare mamifer cu 1 sau 2 coarne pe nas — *Monstru* = dihanie mare — *A teși* = a tăia în formă de con — *Refecate* = lăsate în jos.

37. CUM S'AU IMPĂRȚIT DARURILE PĂMÂNTULUI

de M. Sadoveanu

Domnul-Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială și semn fiecărui neam .

Pe Țigan l-a învățat să cânte cu *cetera* și Neamțului i-a dat șurubul. Dintre Jidovi, a chemat pe Moise și i-a poruncit:

— Tu să scrii o lege; și, când a veni vremea, să pui pe farisei să răstignească pe fiul meu cel prea iubit Isus; și după aceea să îndurați necaz și prigonire; iar pentru aceasta, eu am să las să curgă spre voi banii ca apele.

A chemat pe Ungur cu degetul și i-a ales, din câte avea pe lângă sine, jucării:

— Iaca, dumitale îți dau *botfori* și pinteni și rășină

să-ți faci sfârcuri la mustață; să fii fudul și să-ți placă petrecerile cu soții.

S'a înfățișat și Turcul:

— Tu să fii prost; dar să ai putere asupra altora cu sabia.

Sârbului i-a pus în mână sapa. Pe rus l-a învrednicit să fie cel mai bețiv dintre toți și să se dovedească bun cerșetor, cântăreț la iarmaroace. A poftit pe hoieri și Domni la ciubuc și cafea:

— Măriilor voastre vi-i dat să trăiți în desmierdare, răutate și ticăloșie, pentru care să faceți bine să puneți a mi se zidi biserici și mănăstiri.

La urmă, au venit și muntenii ș'au îngenunchiat la

scaunul împărăției. Domnul-Dumnezeu s'a uitat la ei cu milă:

— Dar voi, necăjiților, de ce ați întârziat?

— Am întârziat, Prea Slăvite, căci suntem cu oile și cu asinii. Umblăm domol; suim poteci *oable* și coborâm prăpăstii. Așa ostenim zi și noapte. Tăcem și dau *svon* numai tălăncile. Iar așezările nevestelor și pruncilor ne sunt la locuri strâmte, între stânci de piatră. Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaietele. Am dori stăpâniri largi, câmpuri cu holde și ape line.

— Apoi ați venit cei din urmă, zice Domnul cu părere de rău. Dragi îmi sunteți, dar n'am ce vă face. Rămâneți cu ce aveți. Nu vă mai pot da într'adaus decât o inimă ușoară, ca să vă bucurați cu al vostru. Să vă pară toate bune; să vie la voi cel cu cetera și cel cu băutura; și s'aveți muieri frumoase și *ubete*.

(Din **Baltagul**)

Explicări: *Ceteră* = vioară — *Botfori* = cisme — *Oblu* = neted, șes — *ubete* = dragostos.

38. IN VINEREA PATIMILOR

de **Em. Gârleanu**

I

E cald. Primăvara zâmbește din florile livezii de *zarzări* ce împresoară bisericuța uitată din fundul *mahalalei* pustii. Deasupra crengilor albe ca de zăpadă, crucea de abia se *ițește* într'o sclipire, iar glasul clopotului se împrășteie duios.

E în Vinerea Patimilor. Ușile *pridvorului* sunt deschise larg în lături ca și ferestrele *pronaosului*.

Cu capul înclinat pe piept, cu fruntea încinsă de spini, cu mâinile și picioarele pironite, Hristos zâmbește amar și iertător din mijlocul bisericii. Două lumânările de ceară picură în răstimpuri lacrimile lor fierbinți, care

se scurg de se închiagă pe trupul chinuit. Câteva rândunele intră și zboară spre cuiburile lipite de marginea *cajusalui*. Miroase a *tămâie* și a floare. Altarul de abia se deslușește cu chipurile șterse ale sfinților, ce privesc ca dintr'o lume de vis.

În *strana* din dreapta, un dascăl citește somnoros. Și în curte, pe lespezile spălate de ploii, printre crăpăturile căruia *troscotul* își întinde vițele, se aude arare câte un pas târâit al vreunei bătrâne dreptcredincioase: au venit trei. Mărunțele, aduse de șele, pierdute în *cațaveici*, șchioapătă toate spre sfânta cruce: se opresc, *bat mătăniț*, își mișcă buzele repede și lăcrimează. Apoi stau cu fruntea lipită de rogojina roasă în vreme ce rândunelele se încrucișează, ciripind pe deasupra, culcând, în sborul lor nebunatic, flăcările celor câteva lumânări ale *poliçandrului*. Perdeaua din ușa altarului se trage la o parte și preotul, cu barba albă ca și primăvara de afară, *blagoslovește*. Băbuștele se ridică și merg la împărțășit.

II

În ușă se ivește chipul mătușii Sultana, aducându-și strănepotul, pe Iliuță, de mână. Bătrâna se oprește și îndeamnă copilul:

— Iliuță, puiule, fă cruce! Așa! zi după bunica: în numele tatălui...

— În numele tatălui...

— Și-al fiului..

— Și-al fiului..

— Și-al sfântului duh, amin!

— Și-al sfântului duh, amin!

— Așa, sufletul bunichii! Hai, de-i săruta crucea, că doar ești mare: ai patru ani.

Și o iau încet, înainte. Băiețelul cu ochii mari, albaștri și speriați, cu părul încâlcit, rămâne mai în urmă, parcă îi e frică. Bunica îl îmbie după ea. Când ajung

în fața crucii, se opresc. Bătrâna se înclină. Hiuță se uită bine, bine și trage pe bătrâna de mânecă să o întrebe la ureche:

— Bunicuță, de ce sta oare sfântul... așa de pedepsit?

Bătrâna îl *alintă* și-i răspunde:

— L-au *pironit* jidovii pe cruce, sufletețule, îi plin de sânge și de răni. Hai de-l sărută și te roagă!

Și tremurând, îl ridică în brațe. Copilul privește la chipul *firav*, la picăturile de sânge de pe frunte și își amintește că așa rănit nu mai văzuse decât pe Gheorghică, băiatul diaconului, când îl lovise un altul cu

piatra. Ca și atunci, buzele i se strâng punga și-i vine să plângă. Apoi se pleacă și, ușor, cu mânușița, desmiardă fruntea îndurerată a celui răstignit și-l mângâie:

— Săracul, săracul...

Și-l sărută.

În clipa aceasta scăpără o lumină tainică, strălucitoare de se *rumeni* întreaga biserică. Bătrâna orbită își întoarse privirea spre fereastră, pe unde-și închipuia că năvălise soarele. Dascălul alergă la *mucarniță*, crezând că se încinsese cumva flăcările lumânărilor din policantru. Numai copilul simți pe obraz o sărutare caldă ca de mamă. Când îl lăsă jos, voi parcă să spue ceva bătrânei, dar nu mai știu ce anume.

Și ieși cum venise, de mâna bunicii. Iar din ușă, mai întoarse odată capul și zâmbi cuiva, unui chip care nici lui, ci numai sufletului lui se arătase.

(Din **Mucul lui Odobac**).

Explicări: *Zarzăr* = cais cu miezul amar — *Mahala* = cartier, suburbie — *A se iți* = a se zări puțin — *Pridvor* = tindă — *Pronaos* = partea dela intrare a bisericii — *Cafas* = locul în biserică, rezervat femeilor — *Tămâie* = rășină mirositoare ce se arde la ceremoniile religioase — *Strană* = jeț în biserică — *Troscoț* = iarbă ce crește pe drumuri părăsite — *Cașaveică* = scurteică, haină scurtă — *A bate mătânii* = a îngenunchia și a atinge cu fruntea pământul — *Policandru* = candelabru — *A blagoslovi* = a binecuvânta — *A alinta* = a desmierda, a mângâia — *A pironi* = a bate cu cuie mari — *Firav* = slab și palid — *A se rumeni* = a se face roșu — *Mucarniță* = unealtă pentru a tăia mucul lumânării.

Exercițiu: Să se facă în scris reproducerea liberă a acestei bucăți.

Gramatica.

Urmează gramatica (pronumele nehotărâte) cu bucata 81: *Din faptele lui Vlad-Țepeș*.

39. PUTUL

de I. Al. Brătescu-Voinoști

I

Intr'o după-amiază, pela sfârșitul lui August, pe când puii se jucau frumos în *miriște* împrejurul prepeliței, aud o căruță venind și oprindu-se în drumeagul de pe marginea *lăstarului*. Au ridicat toți în sus capetele și ochisorii ca niște mărgele negre și ascultau.

— Nero, înapoi! s'a auzit un glas strigând.

Puii n'au priceput, dar mama lor, care înțelesese că e un vânător, a rămas încremenită. Scăparca lor era

lăstarul, dar tocmai dintr'acolo venea vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se *pitulească* jos, lipiți cu pământul, și cu nici un preț să nu se miște.

— Eu o să sbor, voi să rămâneți nemișcați! Care sboară, e pierdut. Ați înțeles?

Puii au clipit din ochi c'au înțeles și au rămas așteptând în tăcere. Se auzea *fâșiitul* unui câne care alerga prin miriște și din când în când glasul omului:

— Unde fugi? Inapoi, Nero!

Fâșiitul se apropie... uite cânele: a rămas împietrit cu o labă în sus, cu ochii țintă în spre ei.

— Nu vă mișcați! le șoptește prepelița și se strecură binisor mai departe.

Cânele pășește încet după ea. Se apropie grăbit și vânătorul. Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape de ei încât văd cum i se urcă o furnică pe *cărâmbul* cisnei. Vai, cum le bate inima! După câteva clipe, prepelița *sboară ras cu pământul*, la doi pași dela botul cânelui care o urmărește. Vânătorul se îndepărtează strigând:

— Inapoi, inapoi!

Nu poate trage de frică să nu-și împuște cânele. Dar prepelița se preface așa de bine că e rănită, încât cânele vrea cu orice preț s'o prindă. Iar când socotește ea că e în afară de bătaia puștii, sboară repede spre lăstar.

II

În vremea asta, puilul cel mai mare, în loc să stea nemișcat ca frații lui, după cum le poruncise mă-sa, sboară. Vânătorul îi aude *pârâitul* sborului, se întoarce și trage. Era cam departe. O singură *alică* l-a ajuns la aripă. N'a picat, a putut sbura până în lăstar. Dar acolo, de mișcarea aripei, osul, la început numai *plesnit*, a crăpat de tot și puilul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul, cu-

noscând desimea lăstarului și văzând că trăsesse într'un pui, nu s'a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.

Ceilalți pui nu s'au mișcat din locul unde-i lăsase prepelița. Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de pușcă și glasul vânătorului strigând: *apporte*. Mai târziu, căruța s'a depărtat în spre vânător pe drumeagul lăstarului. Incet, incet, pocnetele și strigătele s'au pierdut, s'au stins și, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor. Iar când s'a înserat și răsărea luna din spre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor, chemându-i din capul miriștei: pitpalac! pitpalac!

Repede au sburat în spre ea și au găsit-o. Ea i-a numărat: lipsea unul.

— Unde e *nenea*?

— Nu știm, a sburat.

Atunci prepelița desperată a început să-l strige tare, mai tare, ascultând din toate părțile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: piu, piu! Când l-a găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înțeles că era pierdut. Dar și-a ascuns durerea, ca să nu-l desnădăduiască pe el.

III

De atunci au început zile triste pentru bietul pui. Se uita cu ochii plânși cum frații lui se învățau la sbor dimineața și seara. Iar noaptea, când ailalți adormeau sub aripa mamei, el o întreba cu spaimă:

— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea?

— Da, mamă, răspunse prepelița, silindu-se să nu plângă.

Și a trecut vara... În locul zilelor mari și frumoase, au venit zile mici și posomorite, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate se vedeau

rândunici întârziate, sburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare, iar în tacerea nopților friguroase se auzeau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeași parte, către miazăzi.

În inima bieteii prepelițe era o luptă sfâșietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoși care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul *schilod* care se acăța de ea cu desperare. Suflarea dușmănoasă a Crivățului, pornită fără veste într'o zi, a hotărât-o. Decât să moară

toți puii, mai bine numai unul și, fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărîrea, a sburat cu puii *sdraveni* pe când ăl rănit striga cu desnădejde:

— Nu mă lăsați, nu mă lăsați!

A încercat să se târască după ei, dar n'a putut și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi.

IV

Peste trei zile, toată *preajma* era îmbrăcată în haina albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

* * *

La marginea lăstarului, un puiu de prepeliță cu aripa ruptă stă *sgribulit* de frig. După durerile grozave de până adineaori, urmează acum o *piroteală* plăcută. Prin mîntea lui fulgeră crâmpeie de vedenii... miriște... un cărâmb de cismă pe care se urcă o furnică... aripa caldă a mamei. Se elatină într'o parte și 'ntr'alta și pică mort, cu degetele ghiarei împreunate ca pentru închinăciune.

(Din *In lumea dreptății*)

Explicări: *Miriște* = locul de unde s'au cules grânele — *Lăstar* = tufiș — *A se pituli* = a se face mic pentru a se a-seunde — *Fășiit* = foșnet — *Cârâmb* = *turealcă* = partea cisei ce înfășură pulpa — *Sboară ras cu pământul* = pe jos — *Pârâit* = șgomot surd și des — *Alică* = plumb mărunț întrebuințat în vânătoare — *A plesni* = a începe a se rupe — *Apporte* este un cuvânt francez care înseamnă în rom.: *adă* și se adresează cânilor de vânătoare — *Nenea* = titlul ce se dă unui frate mai mare — *Schilod* = fără mână, fără picior, fără aripă — *Sdravăn* = vomie, sănătos — *Prcajmă* = regiune — *A se sgribuli de frig* = a se ghemui de frig — *Piroteală* = amorțire.

40. ȘOARECUL ȘI GHINDA.

(După o fabulă din popor)

de V Bumbac

*Ți! ți! șoarecul țipă
Sub un stejar crengos
Și găurește'n pripă
Ghindele de pe jos.*

*Dar pe neașteptate, un vânt se pornește,
Scutură stejarul, urlă și vuește,
Și-o ploaie de ghinde cade la pământ,
Bătute de vânt.*

*O ghindă-l lovește pe șoarec în cap,
Iar alta'n spinare, alta după cap.*

*Ții! șoarecul țapă,
Fugind cătr'o râpă;
Oare ce păcat?
Turcii s'au sculat?*

*Și copcind la vale,
Intâlnește'n cale
Pe un guzgan ce sta
Și-un puiu sugruma.*

*— De ce fugi, măi vere? guzganu-l întreabă
lute și de grabă.*

*— Nu mă 'ntreba, frate! șoarecu-i răspunde,
Fugi și tu cu mine, hai și ne-om ascunde:*

*Că vin Turci,
Cu măciuci,
Dau în cap,
După cap,
Curge sânge roșior,
Ca puzderea de fuior,
De nu fugi, ei te omor.*

Guzganul se 'nsoțește și fugе de'mpreună.

Dar într'o văgăună

*Mi se 'ntâlnesc c'o vulpe, ce-alene se 'ntîndea
Și niște spete grase de gâscă ospăta.*

— Ziau, ziau! îi lătră vulpea, o fini, de ce fugiți?

Mai stați de hodiniți!

*— O, nu putem, nănașă! guzganul gujuește:
Căci o 'grozavă ceată de dușmani năvălește.*

*Vin Turci,
 Cu măciuci,
 Dau în cap,
 După cap,
 Curge sânge roșior,
 Ca puzdere de șuior,
 De nu fugi, ei te omor.*

*Vicleana vulpe viclean rânjește
 Și-i însoțește.*

*Și 'ntr'a lor jugă necontenită
 Dau peste o capră ce-i rătăcită.*

— Mehehe! le sbiară capra, o drumeșilor cinstiți!

Vă rog spuneți, dacă știți:
 N'ați văzut un cârd de capre pe imaş sau prin pădure?
 — N'am văzut pe nicăiure,
 Răspunde vulpea hâtră țahnind,
 Dar, cumătrișă, nu sta pe gând,
 Ci fugi de grabă cu noi pe lume,
 Că vin păgânii să ne sugrume:

Vin Turci,
 Cu măciuci,
 Dau în cap,
 După cap,
 Curge sânge roșior,
 Ca puzdere de fuior,
 De nu fugi, ei te omor.
 Biata capră se 'ngrozește
 Și 'mpreună se pornește.

Deci astfel cum fug,
 La un lac ajung,
 Unde niște rațe văcăind înoată
 Și fără de grijă hrana lor și-o cată.

— Ziau, ziau! vulpea face,
 Fugii fine încoace!
 După noi urmați
 De vreți să scăpați:

Că vin Turci,
 Cu măciuci,
 Dau în cap,
 După cap,
 Curge sânge roșior,
 Ca puzderea de juior,
 De nu fugi, ei te omor.

Rațele se 'nspăimântează,
 Ies la mal și le urmează.

Vulpea care cârmuește
 Către codru mi-i cârnește.
 Și cum fug și cum se duc,
 Se 'ntâlnesc pe drum c'un lup,
 Ce stă și despoaie
 O sărmană oaie.

— Haaau! lupul urlă spre vulpe cătând,
 Noroc bun, cumătră, așa de curând
 Te întorci dela sat?
 Bine te-ai purtat.

— Ziau, ziau! cumătrele, vulpea mi-i răspunde,
 Făcându-i din ochi, haide și te-ascunde:

Că vin Turci,
 Cu măciuci,
 Dau în cap,
 După cap,
 Curge sânge roșior,
 Ca puzderea de juior,
 De nu fugi, ei te omor.

*Lupul pricepu
 Semnul ce vulpea-i făcu,
 Oaia 'n cârcă ridică
 Și la fugă apucă.
 — Haaaa! — lupul — surioară!
 Urlă către vulpe iară,
 Unde-om trage pentru mas,
 Pentru popas?
 — Ziau, ziau! colo 'n poiană,
 Latră vulpea vicleană,
 Cunosc un loc frumos
 Cu hrană de prisos,
 Țineți-vă de mine
 Și-o să fie bine!*

*Astfel vulpea-i cârmuește
 Și 'n desime-i amăgește,
 Și-apoi lupului din cap
 Semn îi dă să jacă... hap!
 Lupul capra 'nhață
 Și-o mântue de vicață.
 Vulpea șoarecu 'nghițește,
 Pe guzgan îl gătuește
 Și de rațe-apoi grijește.*

* * *

*Așa se 'ntâmplă-adesea și printre omenire
 Că mulți ușori de minte și ușurei de fire
 Fac din țințar
 Armăsar
 Și din nimică
 Frică
 Ca șoarecul din ghindă.
 Iar cei șireți ca vulpea ce pururea pândesc
 Indată se găsesc
 Și-și trag a lor dobândă.*

(Din Scrieri nepublicate in volum!)

Explicări: *Țăpă* = formă pop. pentru țipă — *A copci* = a alerga saltând. — *Te omor* = forină pop. pentru te omoară — *A gujui* = a face ca guzganul — *Nicăture* = nicăieri — *A fâhni* = a lătra ca vulpea — *A vâcăi* = a face ca rața — *Cață* = caută — *A cărui* = a duce.

41. LEGENDA LENEVIEI

de Oskar Wilde

Odată, în timpuri străvechi, se hotărî *Tartorul diavolilor* să se impace cu Dumnezeu.

El convocă un consiliu în iad. Unul după altul, îngerii căzuți din cer erau de părere să se facă demersuri pentru împăciuire cu Cerul.

Totuși diavolii *avertizară* pe stăpânul lor:

— Satane, să nu te lași moale! Să cauți condițiuni avantajoase pentru noi! Să nu predai toată stăpânirea ta! Cere din partea lui să-ți lase puterea pe o jumătate din sufletele oamenilor.

Satana auzi cererile supușilor săi și nu răspunse nimic. Numai zâmbetul diavolesc al buzelor sale liniști adunarea. Ghiceau diavolii că Stăpânul Iadului avea un plan ascuns.

Solii Satanei se anunțară la poarta Raiului:

— Regele nostru vrea să încheie pace cu Dumnezeu. Dumnezeu tocmai se plimba prin aleile Raiului. Era o zi splendidă. Dumnezeu era foarte bine dispus.

— Să vie, porunci El, și să ceară iertare!

Satana intră smerit în Raiu. Înghemunchie înaintea Domnului. Cu o voce miorlăitoare, înneacă în lacrimi, zise:

— Vin să cer iertare. Am greșit. Ca semn al supunerii mele, vin să-ți predau toate *vișiile*, toate păcatele omenești. Le-am adunat și ți le predau.

Dumnezeu era încântat. Satana îi adusese tot ce înjosește pe om: *aroganța*, mândria, risipa, spiritul de stăpânire, lăcomia, sgârcenia, calomnia, invidia, răutatea și atâtea altele. Lumea părea că va scăpa de toate relele.

Dumnezeu era mai să dea ordin să se deschidă porțile Raiului pentru Satana și pentru toți diavolii, când deodată fața Domnului se întunecă.

— Renunț la aceste daruri, păstrează-le! Mie să-mi

aduci numai o singură patimă: să dispară lenevia din lume.

Diavolul se făcu roșu-*stacojiu* la față și răspunse:

— Singură lenevia vreau să o păstrez în puterea mea.

— Șiret vrei să rămâi, diavole! Tu știi prea bine că e deajuns ca oamenii să fie leneși, că apoi devin la loc tot așa de vițioși ca mai înainte: lacomi, dușmănoși, invidioși, necinstiți, hrăpăreți. Dă-mi deci lenea!

— Nu pot, răspunse Satana. Lenevia este puterea mea cea mai mare cu care *pervertesc* omenirea.

Și așa nu s'a putut încheia pacea între Dumnezeu și Satana.

Explicări: *Tartorul diavolilor* = mai marele diavolilor — *A avertiza* = a preveni, a face atent. — *Vițiu* = păcat — *Aroganță* = mândrie — *Stacojiu* = roșu ca racul de mare — *A perverti* = a schimba din bine în rău.

Exercițiu: Să se facă în scris reproducerea liberă a acestei bucăți (și a bucății *Din faptele lui Vlad Țepeș*).

Gramatica.

Aici urmează gramatica (numeralul) cu bucata 82: *Preotul Cojoc*.

42. BUȘCĂ

de Duiliu Zamfirescu

Era pe la sfârșitul lui August. Omul se sculase de cu noapte, să plece cu poloboacele la gară. Când deschise ochii, luna era încă pe cer, dar atât de rece că părea de oțel, pe când luceafărul dimineții clipea din razele lui neastâmpărate, *ghiduş* și cald la suflet.

Casa *rumânului* era așezată pe un *răsturniș* de deal. Boii, legați la jug, stau tolăniți pe lângă *cotigare*. Șoldurile lor răsăreau la lumina lunii ca niște bolovani.

Omul se uită la toate și, fiindcă era cu frica lui Dumnezeu, i se păru că acareturile din curte: *crama*, *leasa*, coșarul, căpițele de fân și de ciocani, *zaplazurile*, vișoara din fund, erau prea multe pentru zilele lui trecătoare. Iși făcu cruce, se sculă, se duse la puț și se spală pe ochi, fericit că era marți dimineata, iar nu sâmbătă seara, când îl la nevasta cu leșie de-l ustura toată pielea de pe obraz. De 26 de ani de când erau însurați, numai sâmbăta dintâi scăpase nelăut, fiindcă se luaseră într'o joi și nevasta nu îndrăsnea să-i umble prin cap așa de repede. Dar de atunci, vreme lungă de 26 de ani, nu-

iertase odată. Lucruse el să se întâmple la drum, ori să aibă de socolît oamenii mai târziu, de geaba: dacă sâmbăta era la drum, îl la dumineca ;dacă socotea oamenii târziu, îl la în puterea nopții.

Nevasta îi era harnică: ce-i drept, e drept. Un om de târg ar fi zis că-l plictisea. El, bietul creștin, nu știa ce să zică. Muierea era slabă și rea. Din zori până în noapte nu se punea jos. Spăla, freca, pregătea de mâncare la muncitori, pânză la țesut, saci la moară, bombanind pururi.

Avea și un băiat. Omul voinic, dar blând suferea de

șmotrul copilului. Când se mai sburase, îl lua la câmp, să-l mai scape de mamă-sa, iar, când se făcuse de școală, îl duse la târg în gazdă. Firește, sâmbătă seara trebuia să-l aducă la lăut. Acuma cel puțin avea un tovarăș de trudă.

Intr'o vacanță, băiatul adusese un cățel. Mamă-sa îl luă cu *toroipanul*, dar băiatul ascunse cățelul și-l creștu toată vara până ce deveni o deprindere a casei, îngăduită de femeie.

Bușcă se făcea un câne strașnic, păzind curtea singur, lătrând după uliu, prinzând dihori. Se naște așa și câte un om cuminte și viteaz, care nu seamănă cu nimeni ai lui.

Buşcă se uita în ochii băiatului, doar cât nu vorbea. Când pleca de acasă, se ţinea după el; când se oprea, se culca la picioarele lui; când mânca băiatul, mânca şi Buşcă. În sfârşit, erau ca „*cei doi obscuri, Castor şi Polutie*“, cum zicea învăţătorul satului, care citise tra ducerile lui *Poenaru* din englezeşte şi alte limbi.

Lui Voinea i se umpleau ochii de ceaţă când învăţa băiatul geografia, întins la pământ, cu capul pe Buşcă: „Judetul nostru are trei plăşi şi şase plaiuri; el aparţine *religiunilor* muntoase şi face parte din România *pictorească*...“

— Scoal’de-acolo, blestematule! Ți--oiu da eu ție religie muntenească, zicea mamă-sa. Deabia lăut, cu capul pe tigoarea asta plină de pureci!...

Omul holba ochii la muiere și, îndesat, ca să nu-l audă băiatul că-i ia partea:

— Tinco... Mai ține-ți *gleoanca* de gură!...

Trăiră ei așa o vreme potrivită, în care băiatul creștea mai încet decât cănele; dar veni și vremea, în care băiatul crescuse mai repede. Buşcă îmbătrâni, pe băiat îl luară în oaste și lumea, tot lume.

Iar acum omul încărcă poloboacele, ridicând din șele cu greu.

În dimineața aceea de August, omul, ostenit de greutatea poloboacelor și, mai mult, atins de tainica putere a lunii, se simți singur și se gândi la vieța lui trecătoare. Băiatul era departe.

Se duse să imbuce ceva. Nevastă-sa era într’un nor de lighioane, cărora le asvârlea grăunțe, chemând pe fiecare pe limba sa:

— Pui, pui, pui! Uti, uti, uti! Boci, boci, boci! Bii, bii, bii!

Cât era el de simplu, femeia i se păru proastă ca un porumb. Niciodată nu vorbea de băiat.

— Ia mai lasă dihaniile, bre, Tinco! Uite, acu, la

Sfânta Maria cea mică, se face un an de când n'a mai venit Ilie.

— Uti, uti, uti! Bii, bii, bii! Huși cocoș, 'ză-te focu!...

Omul își dete cu pumnul în căciulă de o cărmi pe o ureche. Apoi, disperat, se uită la căne, lung.

— Unde-i Ilie, măi Bușcă?

Cănele puse labelle pe genunchii omului și privi lung în ochii lui, mișcând capul pe o parte și pe alta, parcă ar fi înțeles truda lui sufletească.

Femeia se întorcea cu *căușul* gol:

— Da' nu pleci la gară, omule?

(Din 0 muză)

Explicări: *Ghiduș* = posnaș, mucalit — *Rumân* = țaran, muncitor — *Răsturniș* = coastă — *Coligar* = căruță cu două roți, întrebuințată de țărani — *Cramă* = încăperea dela vie unde se păstrează vinul — *Leasă* = împletitură de nujele pe care se usucă prunele — *Zaplaz* = uluci, gard — *Șmotru* = chin, necaz — *Toroipan* = ciomag — „*Cei doi obscuri, Castor și Pollux*” = de fapt: cei doi dioscouri Castor și Pollux, fiii Ledei, prieteni nedespărțiți — *Petre Poenaru* (1799—1875), profesor, de grecește și scriitor. — *Religiuni* = trebuie să fie: regiuni — *Pictoresc* = trebuie să fie pitoresc = frumos, plăcut — *Fleoancă* = gură — 'ză-te focu = popuiar pentru: arză-te focul — *Căuș* = lingură mare de lemn cu coadă scurtă.

43. IN CERNĂUȚII ANULUI 1866

de Em. Grigorovitz

I

Nu știu cum a brodit soarta și întâmplarea, dar tocmai anul acesta al despărțirii mele de casa părintească (1866) a fost pentru Bucovina și pentru bieții ei locuitori un an de grele încercări. El s'a arătat strașnic chiar din zilele sale dintâi prin faptul că oamenii, pe

urma celor doi ani neroditori dela 1864 și 1865, nu aveau aproape ce mânca, și ajutoarele de grâu ce se așteptau din alte țări n'au cam sosit la vreme. Astfel încă pe la Bobotează a izbucnit, mai ales prin satele ținuturilor de sus ale Bucovinei, o foamete grozavă! Mureau locuitorii cu miile și cei ce-și trăgeau zilele, hrănindu-se din râșnătură de coceni și de ghindă, abia se mai țineau în picioare de slăbiciune. Și venea în urmă boala tifosului, de-i secera moartea repede și pe cei rămași.

Amarul acesta strașnic și cumplit și nevoia de nedescris începuse a se resimți spre primăvară până și prin orașul Cernăuți, și a apucat sărăcimea mahalalelor să se dea, pe urma lipsei și fioroasei desnădăjduiri, la furtișaguri și la jafuri, încât nu mai era sigur nimenea de avutul său. Boala tifosului, care bântuia cu nemiluita, a dat apoi în holeră și-mi aduc aminte că, la Cernăuți, una din cele dintâi jertfe a fost un om de ai noștri, un bun Român, doctorul *Dimitrovici*.

Mă dăduse părinții în gazdă la bunica mea, care locuia în casa ei gospodărească și încăpătoare din ulița Roșei. Fiul său, adică unchiul meu, fiind slujbaş la primăria orașului, ne bucuram de oareșcare pază prin partea aceea unde locuiam. Numai că tocmai pe acolo trecea sărăcime multă și vedeam zilnic *duba* spitalului cum se plimba, încă de pe la Rusalii, pe drumul Roșei în jos și iar în sus, de culegea pe nenorociții doborâți, așa din senin, de groaznica holeră.

Venea — țin minte și astăzi încă — pe la casă la noi un cerșetor *leah*, cu numele Iasik, care nu lipsea niciodată din uliță, ba era chiar îngăduit, fiind glumeț din fire și nu tocmai prost la cap. Dacă nu l-ar fi stricat beția, omul acesta ar fi fost poate chiar bun de pus la câte o treabă, dar în timpul, când l-am apucat, Iasik își trăise traiul și era un bătrân neputincios. Numai atât că îl vedeai tot încă *posnaș* și gata de șagă.

Cum stam într'o dimineață în capul pridvorului, vad la porțiță pe Iasik că pune mâna pe clanță, dar, zărindu-mă pe mine, îmi face semn spre drum, unde oamenii spitalului tocmai încăreau în căruța acoperită pe o femeie în neputință. Mă uit la cerșetorul nostru și dau să-i întind milostenia de toate sâmbetele, când iată că vad fața sa schimonosindu-se, zâmbetul obișnuit batjocuritor prefăcut în strâmbătură de durere și gura sa plină de bale. Un strigăt răgușit de suferință năprasnică, și numai cât l-am și văzut pe sârmanul cu mâinile la pânțele, căzând la pământ și svârcolindu-se în chinuri înspăimântătoare. Il apucase holera și eu până să dau fugă în casă să spun ce s'a întâmplat, cei cu duba spitalului îl și *obliciseră*, de l-au încărcat *indata mare* și nici că am avut vreme să-i mai văd încotro au pornit cu el.

II

Erau lucruri strașnice ce se petreceau atunci la Cernăuți. Care întregi, pline cu morți, ieșeau din porțile spitalului mare, trăgeau în dos, la un loc gol, unde astăzi se înalță *palatul guvernului*, și din căsuța de alături ieșea părintele Leon Popescu — îl vad ca astăzi — cu patrahirul după gât și crucea în mână și, spunând la iuțcală o rugăciune, stropea morții cu aghiasmă, și carele porneau în goana cailor spre ținterim. Acolo însă — strașnicie și mai mare — așteptau cioclii înaintea unei gropi uriașe și adânci, mi-i înhățau pe morți de cap și de picioare și mi-i aruncau repede, bărbați, femei, unii peste alții, înlăuntru, de se făcea un strat. Apoi turnau peste ei var clocotit din niște căldări mari, până nu se mai vedeau nici fețele negre, nici părul sbârilit al morților. Și urma alt rând de trupuri și alt strat de var.

Pe obrazurile împietrite ale celor de față ca și ale groparilor nu vedeai cu toate acestea nici urmă de milă sau întristare. Că se deprinsese parcă lumea cu moartea, era tot omul în așteptare să-i vic ceasul și rândul. Și

de se întâmpla să moară cineva mai cu stare, se făceau înmormântări cu prohod și cu evangheliile și nici că-l tăia pe cineva prin cap că s'ar putea molipsi de boala strașnică și fără de scapare, care-i pândea deopotrivă și pe cei ce-l însoțeau pe mort la țințirim ca pe cei ce se întorceau de acolo.

Într-o zi murise un vecin al nostru, gospodar de seamă și foarte bogat. L-a fost grămădit boala tocmai la culesul cireșelor, adusă pesemne de lipoveanul care luase pomătul mare al lui moș Ilincu cu *năimeală*. A murit adică întâi lipoveanul și după el vecinul. Și n'a murit îndată, ci abia după câteva zile. Că se iviseră niște *borfari* veniți de pe la *Nouasulița rusească* și cercau să lecuiască pe apucați de boală prin frecături la pielea goală. Mulți se vindecau în felul acesta și mai ales Jidovii plăteau câte 50 de *sorocoveți*, dacă scăpa bolnavul cu vieță. Au fost aduși în grabă malaburnicii — așa îi chema Evreii pe acești doftori muscălești — și mi l-au frecat pe sârmanul bătrân, de i-a mers pielea de pe trup și parcă i se făcuse mai bine. După două zile însă totuși a murit.

Și l-au îngropat pe vecinul nostru cu trei proți și i-au făcut praznic mare ca și cum nu era nimic. Când ne-am întors însă dela mort acasă — căci ca să lipsească cineva din vecini, ar fi fost rușinea cea mai mare — a și căzut bunică-mea bolnavă. Și n'au fost chemați, ce-i drept, malaburnicii, numai a adunat unchiul meu pe toți doftorii din oraș de au scăpat-o pe biata bătrână de moarte sigură.

Dar și înmormântările acestea nesocotite ale oamenilor mai cu dare de mână au început a se face cam de atunci mai cu fereală, adică noaptea, la lumina făcliiilor, și lucrul acesta părea oarecum și mai strașnic. Căci morții se înmulțeau și nici nu-i mai ducea la țințirimul cel vechiu din oraș, ci tocmai afară la un loc depărtat, încât vedeai toată noaptea roșeața firoasă a făcliiilor, svăpăindu-se pe cerul negru.

(Din Gum a fost odată).

Explicări: *Porfiriu Dimitrovici* (1801—1865) care și a schimbat numele în Dimitroviță, a fost preot, a alcătuit un dicționar al limbii române, rămas în manuscris, și a publicat calendare — *Leah* = polon — *Dubă* = trăsura închisă de toate părțile — *Posnaș* = mucalit, glumet — *A oblici* = a observa, a zări — *Indaia mare* = imediat — *Palatul guvernului* = azi palatul prefecturii — *A năimi* = a lua cu plată — *Borșar* = om sdrênțuit — *Nouasulița rusească* este la granița dintre Bucovina și Basarabia — *Sorocovăț* = monedă austriacă, în valoare de 20 creițari.

44. IN CERNĂUȚII ANULUI 1866.

(Continuare)

de Em. Grigorovitză

III

Pe lângă această crudă încercare a orașului și a împrejurimilor, mai era și altă urgie, ce căzuse aproape în același timp peste întreaga țară. Împărăția Austriei se încăierase încă din primăvară în ceartă cu craiul Prusiei, care căuta pricină de multă vreme și, fără mare zăbavă, a și izbucnit războiu. Toată oastea din oraș, ba încă și oameni ce ieșiseră din oștire, au trebuit să plece, și mulți Românași de ai noștri nici că s'au mai întors din căsăpia dela *Sadova*. Au murit flăcăii, sârmanii, pe câmpul de luptă, în vreme ce părinții lor, săraci, se stingeau pe acasă de urgia foametei și holerei. Adevărată pedeapsă dela Dumnezeu, cum spuneau toți în gura mare, că umblau oamenii desnădăjduiți, bieții, și se rugau cu lacrimi pe la sfintele biserici.

Tot în timpul acesta, așa pe la Sâmpetru, se stărnise svonul că o oștire moldovenească s'ar fi pregătit să treacă hotarele și să intre în Bucovina, umblând, cum se auzea, cu planul să ia Cernăuții și să pună mâna pe Bucovina. Frica orașenilor, mai ales a Jidovilor, nu era proastă. Că oaste nu era în Cernăuți de loc și, se vede treaba,

va fi fost și câte ceva adevărat în toate acestea, că ne-am pomenit într'o bună dimineață cu un regiment de infanterie ungurească, care venise în grabă peste munți, așa un fel de pază bună pentru orice primejdie rea. Nu s'a întâmplat însă nimic din toate acestea și s'au potolit puțin duhurile.

IV

Cine n'a avut însă parte la liniște, erau tot Evreii orașului. Căci abia scăpase de spaima năvalei oștirii din Moldova, spaimă care făcuse pe câțiva s'o ia la fugă în Galiția, și iată altă pacoste pe capul lor. În noaptea de 6 Septembrie — țin minte prea bine, fiindcă dam tocmai examen de primire la gimnaziu — a izbucnit în ulița jidovească un foc înspăimântător, care, ajutat de un vânt turbat, s'a întins până în ulița cea mare a orașului. Și au ars în cele 4 zile, cât a ținut focăria, nu numai casele negustorilor evreiești, dar au ars și diregătoriile oștirii cu casa comandantului, judecătoria cea mare, visteria, biserica catolică și multe clădiri de seamă. Intrase groaza în orașeni, fiindcă *pojarnici* iscușiți nu erau, *tulumbe* avea orașul numai câteva și se zăpăcise lumea cu desăvârșire, cum nici nu era mirare, după atâtea urgii venite peste capul bieților oameni.

Cam tot atunci însă venise Cernăuților și un fel de mângâiere, că a început să umble, după vorba de atunci a oamenilor noștri, carul de foc, căpătând și orașul Bucovinei o stație de drum de fier. Și odată cu toamna au început trenurile să aducă pe cei dintâi soldați ce se întorceau, scăpați ca vai de ei, din țara Boemiei, dela războiul ucigaș, care mâncase aproape trei sferturi din oamenii regimentului bucovinean.

Ca sfârșit însă, și oarecum capac la toate acestea, a urmat apoi o iarnă grea, cum nu o pomeniseră nici oamenii cei mai bătrâni. Poate că era și bună pentru stărpirea *molimei* și pentru îndreptarea câmpului. Decât

au și fost niște geruri, de cădeau pasărilor moarte din sbor și au degerat toți pomii, mai ales nucii mari, care erau vestiți la Cernăuți. În zilele de 4 și 7 Februarie — știi prea bine — s'au fost închis din pricina frigului toate școlile. Era termometrul ajuns, după socoteala lui Réaumur, la 31 grade de frig, lucru ce nu se mai văzuse într'adevăr. Pe la sate însă s'au fost arătat cărduri întregi de lupi, coboriți de prin munți și codri, sfâșiind nu numai vite, dar dându-se chiar la oameni, și încă ziua mare.

Odată cu deschiderea drumului de fier, care a fost făcută parcă într'un ceas rău — căci scurta vreme după isprăvitul lucrărilor s'a năruit marele pod de fier peste Prut — orașul Cernăuți a căpătat cu totul altă față. Căci odată cu năvala străinilor, o parte însemnată din populația băstinașă a început a se împetrișa. Și la Cernăuți, lucrul acesta s'a săvârșit și mai repede, fiindcă locuitorii, găsindu-se apropiați de tot de hotarele Rusiei și Galiței, erau amestecați de mai demult cu tot felul de neamuri străine. Leșii și cu nelipsiții lor tovarăși, Evreii, se *oploșiseră* din vremuri prin tot orașul.

(Din *Cum a fost odată*).

Explicări: *Sadova* este un sat în Cehoslovacia (Boemia), unde în 1866 Austria a fost înfrântă de Prusia — *Pojarnic* = pompier — *Tulumbă* = pompă de incendiu — *Molimă* = epidemie, boala contagioasă — *A se oploși* = a se adăposti.

Gramatica.

Aici urmează gramatica (verbul) cu bucată 83: *Sfaturile lui Esop*.

45. CIUMA DIN VREMEA LUI CARAGEA

de I. Ghica

I

A fost în multe rânduri *ciumă* în țară, dar *analele* României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât ciuma lui Caragea. Niciodată acest *flagel* n'a făcut atâtea vic-

tine. Au murit până la trei sute de oameni pe zi, se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mare de 90.000. *Contagiunea* era așa de primejdioasă încât cel mai mic *contact* cu o casă molipsită ducea moartea într-o familie întreagă și *violența* era așa de mare încât un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile și facuse să dispară orice simțământ de iubire și de *devotament*. Mama își părăsea copiii și bărbatul soția pe mâinile *ciocilor*, niște oameni fără cuget și fără frică de Dumnezeu. Toți bețivii, toți *destrămații* își atârnavu un *șerret* roșu de gât, se urcau într'un car cu boi și porneau pe hoție din casă în casă, din curte în curte. Ei se introduceau ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau, luau bani, *argintării*, ceasornice, *scute*, șaluri etc., fără ca nimeni să îndrăznească a li se împotrivi. Fugea lumea de dânșii ca de moarte, căci ei luau pe bolnavi sau pe

Caragea Vodă

morți în spinare, îi trânteau în car, claie peste grămadă, și porneau cu carul plin spre *Dudești* sau spre *Ciopleu* unde erau *ordile* ciumaților. Se încrețea carnea pe trup, auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari asupra bieților creștini, căzuți în ghiarele lor.

Rareori, bolnavul ajungea cu viață la câmpul ciumaților. De multe ori, o măciucă peste cap făcea într'o clipă ceea ce era să o facă boala în două, trei zile. Și poate că acei uciși astfel erau mai puțin de plâns, căci mai

mult erau de jale acei aruncați vii în câmp, fără așternut și fără acoperemânt, pe pământul ud și înghețat. Dale de jumătate de ceas se auzeau țipetele și vaietele nenorociților din câmpul Dudeștilor.

II

În urma mai multor scene *oribile*, neomenoase și *bestiale*, petrecute la ordie, după ce ciumații au sărit cu parul și au omorât zece ciocli, autoritatea, în sfârșit, a luat măsura de a organiza un fel de *serviciu sanitar*. Ea înființase câțiva *vătășei* însărcinați de a întovărăși pe ciocli din casă în casă, și aceștia strigau dela poartă:

— Sănătoși, copii!

Unul din ei, într'un raport către șeful său, zicea:

— Azi am adunat cincisprezece morți, dar n'am putut îngropa decât 14, fiindcă unul a fugit și nu l-am putut prinde.

Deasupra orașului se ridica un fum galben și acru, fumul băligarului care ardea în curțile boierești, și orașul răsula de urletul jalnic al cânilor rămași fără stăpân.

III

La fiecare poartă era câte o *șandrama*, un fel de *gheretă*, în care se adăpostea câte un servitor pus acolo pazarghidan (*comisionar* pentru târguierile de pâne, de carne și de zarzavaturi). Nimic nu intra în curte decât după ce se *purifica* la fum și trecea prin *hârdăul* cu apă sau prin strachina cu oțet.

Cioclii, când treceau pe lângă o casă bogată, nu lipseau de a arunca *sdrențe* rupte dela ciumați, ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai toți erau dintre acei care zăcuseră de câte două, trei ori de acea grozavă *epidemie*. Ciuma, ca toate boalele mortale și *lipicioase*, ca *vărsatul*, ca

tifosul, ca *lingoarea neagră*, foarte periculoasă întâia oară, devine puțin violentă la acei care au mai fost loviți de ea.

(Din **Scrisori către V. Alecsandri, Vol. I**)

Explicări: *Ciumă* = boală contagioasă și epidemică — *Analele* = povestirea întâmplărilor an cu an — *Flagel* = mare nenorocire — *Contagiune* = răspândirea unei boale prin atingere — *Contact* = atingere — *Violență* = putere de izbucnire — *Devotament* = jertfire pentru alții — *Cioclu* = omul care duce mortul la groapă — *Destrămat* = aici: desfrânat — *Șervet roșu* = ștergar roșu în semu că cei ce-l poartă sunt dela serviciul sanitar — *Argintărie* = lucruri de argint — *Scule* = podoabe de pietre scumpe — *Dudești* și *Cioplea* sunt localități în apropiere de București — *Ordie* = tabără — *Oribil* = îngrozitor — *Bestial* = sălbatic — *Serviciu sanitar* = serviciu în legătură cu sănătatea publică — *Vătașel* = polițist — *Șandrama* = baracă, șopron — *Gheretă* = o mică încăpere unde stă sentinela — *Comisionar* = cel ce face târguieci — *A purifica* = a curăți — *Hârdău* = cadă — *Săronțe* = bucăți rupte dintr'o haină — *Epidemie* = boală ce atacă mai mulți dintr'odată — *Boală lipicioasă* = boală contagioasă — *Vărsat* = termen popular pentru variolă — *Lingoarea neagră* = termen popular pentru tifos exantematic.

46. POVEȘTEA MAMEI

de **Elena Sevastos**

I

Moșii și strămoșii noștri se duceau la Iași și la București, de aduceau câte o căruță de povești. Ne puneau pe ferești și nouă câte una, două, să v'o spunem și vouă.

O femeie avea o fetiță frumoasă și îi era dragă ca lumina ochilor, de o culca în cântări și o trezea în cântări. Dară moartea nu întreabă de ești tânăr ori bătrân, de ești bogat ori sărac, ci vine într'o zi și ia sufletul fetiței. Mama fuga după moarte s'o roage să-i dea sufletul. Vede întunecul și-l întreabă:

— Nu cumva văzut-ai moartea cu sufletul fetei mele încotro să fi apucat?

— Ba știu, ți-oiu spune, dară cântă-mi mai întâi ce cântai fetei tale!

Și mama, plângând, cântă și iar cântă până ce întunerecul mulțumit îi arată calea și mama merge înainte până ce dă de un spin. Il întreabă și pe dânsul de nu cumva a văzut trecând moartea pe acolo?

— Am văzut-o și te-oiu îndrepta, dar mai întâi încălzește-mă la sânul tău până ce voiu înflori.

Și mama, plângând, strânge spinul la sânul ei și-l încălzește până ce înflorește. Atunci spinul îi arată drumul și mama plânge și merge, tot merge până ce dă de o apă mare, cât vezi cu ochii, și iar o întreabă:

— Te-oiu îndrepta eu, răspunde apa, dar mai întâi să-mi plătești. Te văd că ai ochi frumoși, cum n'am mai văzut pe lume, și lacrimile tale, să cadă în apa mea; s'ar preface în mărgăritare. Plânge!

Și mama plânge, plânge până ce mulțumește apa, de-i îndreaptă calea.

II

În sfârșit ajunge la poarta raiului, ce-o păzea un moșneag bătrân, care n'o lăsă să treacă până ce nu-și scoate toți dinții din gură și-i dă lui. Când numai să între, moșneagul o oprește și-i spune:

— Aici toate sufletele sunt prefăcute în flori. De cu noști bătaia inimii copilei tale, atunci ia seama bine, nu cumva să pui mâna pe altă floare.

Și mama intră în raiu, unde erau fel de fel de pomi roditori și păsări cântătoare și izvoare reci și limpezi ca lacrima și flori mirositoare de te adormeau nu alta, Mama, cunoscând fetița ei într'o floare, repede pune

mâna pe ea. Atunci bate un vânt cu clopoței și un înger îi vine înainte și o întrebă :

— Ce faci?

— Am venit să-mi iau fetița.

— Bine, vei lua-o, dar mai întâi haide să-ți arăt care-i eră soarta!

Și îngerul, cu mâna lui dreaptă, ia pe mama ș'o duce

înainte de-i arată rând pe rând, una câte una, toate durerile, de care era să-i fie bântuită vieața, de se *încrâncena* carnea pe nemângâiata mamă.

— De vrei, vino acuma să-ți dau copila. îi zice îngerul.

— Ba, șadă unde șade, că bine șade.

Și sbuciumata mamă, cu păraie de lacrimi pe obraz, sfârșită de oboseală și de durere, se întoarce yinoură acasă.

Explicări: *A se încrâncena* = a se sbârci.

47. MOȘ CHIORPEC CIOBOTARUL

de Ion Creangă

D'apoi cu moș Chiorpec ciobotarul, *meșterul* nostru, ce necaz aveam, ba adică, drept vorbind, el avea necaz cu mine; căci una, două, mă duceam la om și-l tot *sucăleam* să-mi dea curele, ca să-mi fac biciu.

Și cele mai de multe ori găseam pe moș Chiorpec, *răbuind* ciobotele cu dohot de cel bun, care face pielea moale cum îi bumbacul. Și dacă vedea omul și vedea că nu se poate *descotorosi* de mine cu vorbe, mă lua frumușel de bărbie cu mâna stângă, iar cu cea dreaptă

muia *jeleștiocul* în strachina cu dohot și-mi trăgea un puiu de răbuială ca aceea pe la bot, de-i bufnea răsul pe toți ucenicii din ciobotărie. Și când îmi da drumul, mă duceam tot într'o fugă acasă la mama, plângând și *stupind* în dreapta și în stânga.

— Uite, mamă, Chiorpecul dracului, ce mi-a făcut!

— Doamne, parcă l-am învățat eu, zicea mama cu părere de bine; am să-l cinstesc, zău așa, când l-oiu întâlni; că *șezi lipcă* pe unde te duci și scoți sufletul din om cu obrăznicile tale, *ușernic* ce ești!

Dacă auzeam așa, mă spălam binișor pe la gură și-mi căutam de nevoie.

Și cum uitam ciuda, fuga iar la moș Chiorpec după curele; și el, când mă vedea intrând pe ușă, îmi zicea cu chef:

— He, he! bine ai venit, *nepurcele!*

Și iar mă răbuia, făcându-mă de râs; și eu iar fu-

geam acasă plângând, stupind și blestemându-l. Și mama avea un chin cu mine din pricina asta.

— O! de-ar veni iarna, să te mai dau odată la școală undeva, zicea mama, și să cer dascălului să-mi deie numai pielea și ciolanele de pe tine.

(Din **Amintiri din copilărie**).

Explicări: *Megies* = vecin — *A sucăli pe cineva* = a necăji — *A răbui cu dohot* = a freca cu păcură — *A se descotorosi* = a scăpa — *Feleștioc* = pământul de uns — *A stupi* = a scuipa — *A șdea lipcă* = nedeslipit — *Ușernic* = haimana — *Nepurcel* = obraznic.

Observații pentru compunere.

După modelul bucății de mai sus, elevii vor fi puși să povestească întâmplări din viața proprie. Istorisirile să fie scurte și clare.

Împreună cu elevii se va proceda la scrierea unei bucăți povestite, pentru ca elevii să vadă cum se alcătuește o povestire.

Exercițiu: Elevii să povestească în scris câte o întâmplare proprie.

Gramatica.

Aici urmează gramatica (conj. verb. a avea) cu bucata 84: *Vulpea bearcă.*

48. CĂPRIOARA

de **Em. Gârleanu**

Pe mușchiul gros, cald ca o blană a pământului, căprioara stă jos lângă iedul ei. Acesta și-a întins capul cu botul mic, catifelat și umed, pe spatele mamei lui și, cu ochii închiși, se lasă desmierdat. Căprioara îl linge și limba ei subțire culcă ușor blana moale, mătăsoasă a iedului. Mama îl privește și'n sufletul ei de *jugarnică*

incolțește un simțimânt stăruitor de milă pentru ființa fragedă căreia i-a dat viață, pe care a hrănit-o cu laptele ei, dar de care trebuie să se despartă chiar azi, căci vremea înțercatului venise demult încă.

Și cum se uita așa, cu ochii îndurerați, din pieptul căprioarei scapă un muget înăbușit de durere. Iedul deschide ochii. Căprioara se îmbărbătează, sare în picioare și pornește spre țancurii de stâncă din zare, printre

care vrea să-l lase rătăcit. Acolo sus e păzit și de dușmănia lupului și de iscusința vânătorului, căci pe mușchile prăpăstiilor aceloră numai ele, caprele, puteau a se încumeta. Acolo l-ar fi știut ca lângă dânsa. Dar până la ele erau de străbătut locuri pline de primejdii.

Căprioara își asvârle picioarele în fugă fulgerătoare, în salturi îndrăznețe, să încerce puterile iedului. Și iedul i se ține voinicește din urmă. Doar la săriturile amețitoare, se oprește câte o clipă ca și cum ar mirosi *geunca*, apoi se avântă ca o săgeată și, *behăind* vesel, sburdă de bucurie pe picioarele subțiri ca niște *lugere*.

Dar trebuie să scoboare, să străbată o pădure, ca să urce din nou spre țancuri. Căprioara contenește fuga.

Pașește încet, prevăzătoare. Trece din poiană în poiană, intră apoi sub bolți de frunze, pe urmă prin *hrube* adânci de verdeață până ce pătrunde în inima întunecată, ca un iad, a pădurii.

Și-au mers mult așa, până ce-au dat în sfârșit de luminiiș. Iedul bucuros o ia înainte sărind. Dar în aceeași clipă, căprioara se oprește, ca de-o presimțire, *adulme-când*. În fața ei, de sub o cetină, ochii lupului străluceau lacomi. Un salt și iedul ar fi fost sfâșiat. Atunci căprioara dă un sbieret adânc, sfâșietor, cum nu mai scosese încă și, dintr'un salt, cade în mijlocul luminiișului. Lupul, văzând prada mai mare, uită iedul și se repede la ea.

Prăbușită în sânge, pe pământ, sub colții fiarei, căprioara rămâne cu capul întors spre iedul ei. Și numai când acesta, înspăimântat, se topește în adâncul pădurii, căprioara simte durerea, iar ochii i se turbură de apa morții.

(Din lumea celor care nu cuvântă).

Explicări: *Fugarnic* = fugar — *Țanc* = stâncă de pe vârful muntelui — *A se încumenta* = a cuteza, a îndrăsnii. — *Genunc* = prăpastie — *A behăi* = a sbiera — *Luger* = cotor, vlăstar de via de vie — *Hrubă* = suterană — *A adulmea* = a mirosi urma cuiva.

49. OASPEȚII PRIMĂVERII

de V. Alecsandri

*În fund pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s'arată:
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce, iubit prevestitor.*

*El vine, se înalță, în cercuri line sboară,
Și repede ca gândul la cuibu-i se coboară,
Iar copilașii veseli, cu pieptul desgolit,
Aleargă, sar în cale-i, și-i zic: Bine-ai sosit!*

*In aer ciocârlia, pe case rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele
Cu-o lungă ciripire la soare se'ncălzesc,
Și pe deasupra bălții nagâții se'nvârtesc.*

*Ah, iată primăvara cu sânu-i de verdeață!
In lume-i veselie, amor, sperare, vicață;
Și cerul și pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări.*

(Din **Pasteluri.**)

Explicări: — Nagâț: = pasăre de baltă.

50. LA SCĂLDAT

de I. Creangă

I

In ziua aceea era un senin pe cer și așa de frumos și cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am *șpârlit-o* la baltă,

cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită. Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra! Dela o vreme, mama, crezând că-s prin livadă, undeva, iese afara și începe a striga de da duhul dintr'însa: Ioane! Ioane, Ioane! Și Ion pace!

Văzând ea că nu dau răspuns de nicăieri, lasă toate în pământ și se ia după mine la baltă, unde știa că mă duc; și când colo, mă vede *tologit* cu pielea goală pe nisip, cât mi ți-i *gliganul*; apoi în picioare, fiind la urechi câte-o *lespegioară* fierbinte dela soare cu argint printr'însele și aci săream într'un picior, aci în celalalt; aci plecam capul în dreapta, aci la stânga, spunind cuvintele:

Auraș, păcurăș,
Scoate apa din urechi,
Că ți-oiu da parale vechi;
Și ți-oiu spăla cofele
Și ți-oiu bate dobele!

După aceea svârleam pietrele pe rând în știoalna unde mă scăldam, una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi; apoi mai asvârleam câteva de încuiam pe dracul în fundul *știoalnei*, cu bulbuci la gură; ș'apoi, huștiuliuc! și eu în știoalnă, de-a cufundul, să prind pe dracul de-un picior, căci așa ni era obiceiul să facem la scăldat de *pe când Adam-Babadam*. După asta, mă mai cufundam de trei ori în rând pentru Tatăl, Fiul și Duhul sfânt, și înc'odată pentru Amin. Apoi mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cât mi ți-i *moronul*, și mă uitam pe furis cum se joacă apa. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred!

II

Toate aceste le privea biata mamă, uitată cu mâinile subsuoară, cum e omul necăjit, de după un dâmb de

prund, aproape de mine. Dar eu n'o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. În totului-tot, va fi trecut la mijloc vr'o jumătate de ceas cât *a zăbovit* mama acolo, mai vr'o trei, patru, de când fugisem de-acasă, ș'ar fi trebuit să începă a mi se pune soarele drept inimă, după cum se zice, căci era trecut de amiază. Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăiesc pe lume. În sfârșit, mama, cât era ea de tare de cap, dela o vreme pierde răbdarea și vine tiptil, în vârful degetelor, pe la spatele mele, îmi ia toate hainele frumusei de pe mal și mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-și *cu năduh*:

— Li veni tu acasă, *coropcarule*, dacă te-a răzbi foamea, ș'apoi atunci vom avea altă vorbă.

Și se tot duce.

III

Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane? Fac tuști! din baltă ș'o iau la sănătoasa; și așa fugeam de tare pe prund de săreau pietrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Și fuga, și fuga, fără să mă mai uit în urmă până ce dau între *hudiți* pe drumul care duce la noi acasă. Dar nu merg pe drum, de rușine să nu întâlnesc vr'un om, ci sar în grădină la Costache și merg tupiluș prin *păpușoiu*; apoi într'o hudiță, din hudiță în grădină la Trăsnea și iar prin păpușoiu. Și când aproape să ies din grădină, mă simțesc câinii lui Trăsnea, și la mine să mă rupă.

Ce-i de făcut? Auzisem din oameni că, dacă vrei să nu te muște câinii și să te lase în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos la pământ și să-i lași să te latre cât le place, fără să te urnești din loc; căci ei bat și, dela o vreme, te părăsesc și se duc. Și adevărat este; căci așa am scăpat și eu de câinii lui Trăsnea atunci când am dat peste păcat cu ei și ei cu mine. Noroc din

cer până'n pământ, că nu m'a prins *melianul* și *haraminul* de Trăsnea, care avea mare ciudă pe mine, de când mă *zăpsise* în grădina lui la furat mere domnești și pere *sântiliești*, căci m'ar fi snopit în bătaie. Ș'apoi numai asta mi-ar mai fi trebuit acum cât eram de *pricopsit!*

În sfârșit, după ce m'au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, cum v'am spus, am sărit în *răspintecle* unui drum, de acolo în grădina la noi și atunci mi s'a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără pasare prin păpușoiu până în dreptul ogrăzii și mă uit

printre gard și văd pe mama cum se dă în vânt după trebi, când în casă, când afară; și-mi era mai mare mila de dânsa, dar și de pântecel meu cel *ștocit* de apă încă îmi era milă. Vorba ceea: milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este. Și ne mai putând suferi foamea, încep a *mornăi ugilit* printre gard: mămucă, iacă-tă-mă-s!

Ș'odată sar în ogradă, mă înfățișez dinaintea mamei așa *chupos* cum eram, îi apuc mâna cu sila, o sărut și zic scâncind:

— Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine, numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!

Vorba ceea: golătatea inconjură, iar foamea dă de-a-dreptul. Ea atunci, cum e mama cu bunătațe, se uită galeș la mine și zice oftând:

— Bine-ți șede, *coșcogme coblizan*, să umbli *lela* pe drumuri în halul acesta și să mă lași tocmai la vremea asta fără leac de ajutor. Hai de mânâncă, dar să știi că mi te-ai *lehămetit* dela inimă. Doar să te porți deacum tare bine, să mai fii ceea ce-am fost pentru tine, dar nu știu zău!

Și scurtă vorbă, văzând că m'am pus rău cu mama, îi juruesc eu că, ce-am făcut, n'oiu mai face; apoi umbliu tot cu binișorul pe lângă dânsa și nu ies din cuvântul ei afară, nici cu fapta, nici cu vorba; căci vorba dulce mult aduce. La trebi-s hărnicuț cât se poate; dereticam și măturam prin casă ca o fată mare, de n'avea mama grijă când se ducea undeva. Și într'o zi văd că mă sărută și-mi zice cu blândețe:

— Dumnezeu să te *inzilească*, Ionică, dragul mamei, și să-ți dea toate darurile sale cele bogate, dacă te-i purta cum văd că te porți de-o bucată de vreme în-coace.

Atunci eu pe loc am început a plânge și bucuria mea n'a fost proastă. Și mai multă muștrare am simțit în cugetul meu decât oricând. Și de m'ar fi bătut mama cu toate gardurile și m'ar fi izgonit dela casă ca pe un străin, tot n'aș fi rămas așa de umilit în fața ei ca atunci când m'a luat cu binișorul.

(Din Amintiri din copilărie).

Explicări: *A o șpârli* = a fugi pe furiș — *A se tologi* = a se întinde pe jos — *Gligan* = om crescut mare — *Lespegioară* = piatră mică în formă de lespede — *Auraș-păcuraș* = formațiune spon-tană fără înțeles definit — *Știoalună* = loc adânc în apă — *De pe când Adam-Babadam* = de când lumea — *Moron* = pește

de mare — *A zăbovi* = a întârzia — *Cu năduh* = cu necaz — *Coropcar* = haimaia — *Hudită* = uliță — *Păpușoiu* = porumb — *Melian* = înalt și voinic — *Haramniin* = aprig — *A zăpsi* = a prinde — *Pere sântiliești* = care se coc de vreme, pela Sf. Ilie — *Pricopsit* = pedepsit — *Răspintene* = răscruce — *Stocit* = stors — *A mornăi* = a murmura — *Ugilit* = tânguitor — *Chipos* = frumos la arătare — *Galeș* = cel ce se uită cu jale, duios — *Coșcogeme* = mare — *Coblizan* = înalt — *Lela* = fără țință — *A se lehamiti* = a i se face silă — *D-zeu să te înzilească* = să-ți dea multe zile.

Observații pentru compunere.

Dupa modelul de mai sus, elevii vor fi puși să istorisească întâmplări proprii, serioase sau hazlii.

Gramatica.

Urmează gramatica (conj. verb. a fi) cu bucata 85: *Lăcustele*.

51. ION GRĂMADĂ

de **G. Kirițescu**

La Cireșoia a pierit și bucovineanul Ion Grămadă. Era un tânăr cu multă învățătură de pe la școli înalte din străinătate. Când a izbucnit războiul cel mare, n'a vrut să rămână în Bucovina, ca să fie cătană austriacă și să lupte sub steag dușman împotriva fraților din România ori a aliaților ei. Impreună cu o seamă de Bucovineni, a fugit în țară și s'a înrolat sub steagul neamului frate, ca să lupte pentru desrobirea țărișoarei lui. Stăpânirea a vrut să-l facă profesor la școala militară, cum i se cădea după învățătura lui. Dar el n'a primit, spunând că i-ar fi rușine să stea la loc dosit. Cine-și iubește țara și vrea să și-o mântuiască, trebuie să fie la locul de primejdie, ca să dea pildă celorlalți. A cerut să fie trimis pe frontul de luptă, ca ofițer în regimentul 8 de vânători. Cu două săptămâni înainte de a intra în foc, a scris astfel într'o scrisoare:

— Mă gândesc foarte puțin la moarte și nu mă tem de loc de ea. Sunt pregătit s'o înfrunt. Nu mă sperie nici mulțimea păcatelor ce voiu fi făcut în viață, căci așa de sfântă și de dreaptă înaintea lui Dumnezeu este pricina pentru care atâta tineret s'a îmbrăcat cu cămașa morții, încât pe toți ne așteaptă viața de veci. Doamne, ajută-mă să fiu tare, să fiu vrednic și neînfricat, spre a putea răzbuna lacrimile, ce le-au vărsat ai mei vreme de o sută cincizeci de ani de robie...

Când regimentul 8 de vânători a intrat în luptă, Gră-

madă s'a simțit omul cel mai fericit. Colonelul, vrând să-l cruțe, l-a însărcinat să stea la postul de observator al batalionului al doilea unde era mai ferit. Dar Grămadă s'a mâniat și-a răspuns că el a intrat voluntar, ca să lupte, iar nu, ca să-și păzească pielea. A cerut stăruitor să-i dea comanda unui pluton de atac și a trebuit să i se facă pe voie.

În fruntea soldaților pe care îi ducea la atac în vârtejul de foc, a căzut eroicul Grămadă, lovit de două gloanțe în piept, înaintea rețelelor de sârmă ale Ci-

reșoaii. Cinstită să-i fie amintirea, iar această cinste se răsfrânge și asupra Bucovinei și a tineretului cu carte, din rândurile cărora a ieșit.

(Din Povestea sfântului nostru războiu).

52. HAIDUCUL DARIE ȘI MOȘ MATEI BERCHEȘANUL

de **Iraclie Porumbescu**

I

Haiducul Darie, născut în satul *Marginea* în Bucovina și mai pe urmă și spânzurat acolo, adică pe șesul dintre Margine și Dealul Iederii, la anul 1816, era un nume foarte popular prin toate comunele de-a-lungul Carpaților bucovineni, ba și ai celor din Moldova. Mic și mare cunoșteau năzdrăvăniile lui cele haiducești, care erau seara povestite la gura cuptorului, ziua la lucru prin țarini. Se înțelege că fiecare, după bogăția fantaziei sale, le povestea care din care cu colori mai vii, atribuindu-i „căpitanului Darie“ și niște puteri supranaturale, pe care apoi le ilustra cu un *nimb* cât mai misterios.

Ba că, ziceau unii, Darie a găsit iarba fierului și deschide orice încuietore și frânge orice lanț; ba că, adăugau alții, s'a scăldat în șapte „Jordanuri“ de nu-l prinde plumbul; ba că, întăreau iară alții, are *nașură* de Paște dela șapte biserici, de nu-l poate prinde nimeni și de acestea mai multe.

Dar nu numai numele, ci și persoana lui Darie era mai peste tot locul cunoscută: pentru că el nu umbla tot numai pe furiș, pe la capetele păraielor și potecilor ascunse ale codrilor, și nu ședea tot numai prin fundoaiile pădurilor și pe după stâncile măgurilor, ci el venea foarte adese și în sate, mergea la biserică cu ceilalți creștini, după aceea și la cârciumă, la *scrânciob*,

se prindea cu feciorii la horă și apoi mai trăgea câte odată și din fluier, de-l ascultau nu numai roată împrejurul lui toți oamenii, bărbați, flăcăi, femei și fete, dar până și păsările și frunza de pe copaci.

Atunci poruncea Darie *fugădarului* să-i aducă vin *cu ridicata* și să umple și cupa roată pe la toți și toate.

Darie avea 11 „feciori“, adică tovarăși. El era al doisprezecelea. Acei unsprezece, când venea căpitanul lor în vreun sat, se împrăștiau pe ici, pe colea de strajă, de nu s'ar ivi de undeva, știți,

„*procleții* de poterași,

Ce te'ntreabă de răvaș“,

căci de sătenii înșiși Darie n'avea nici o frică, deoarece, pe lângă aceea că trăia cu dânșii bine, îi ciustea și îi omenea. El nu numai că nu făcea nimănui din ei nici un rău, dar mai și boteza, cununa și miluia, dând la fini și la fine junci și chiar perechi de boi și nu o văduvă își îndulcea copiii cu lapte dela vaci, căpătate pomană dela Darie.

„Banii de cheltuială și straietele de primeneală“, acestea Darie nu și le căuta de pe la bieții săteni, ci de pe la ciocoi *chiaburi* și *hapsini* și de pe la negustori cu *chimiruri* groase. Se spune că el să fi zis de mai multe ori feciorilor săi:

— Măi fărtați, să nu cumva să luați voi tămâia ce o duce văduva la biserică și năframa din mâna celui ce plânge. Pricepeți ce vreau să zic?

II

Intr'o sărbătoare, Darie se coborî dela Pietrele lui Dragoș — un munte dintre Dragoșa și Humorul în Bucovina — în sat la *Sucevița*. Intră în cârciumă; dar fiind numai ceva după amiază, nu era încă nimeni în cârciumă decât numai cârciumarul. Acesta era un creștin din loc. Darie îi dete: bună ziua și, văzând că nu-i nime și fiind trudit — poate chiar se întorsese dela o *expe-*

diție de ale sale colo pe la Hârlău sau Bacău — scoase pistoalele argintuite de după curea, le puse pe masa din fundul cârciumei și, singur făcându-și sumanul căpătăiu, se culcă jos cu capul pe pistoale.

Vine un om, vine altul, vine al treilea: cârciumarul le face la toți semn să tacă, arătând la cel de jos. Oamenii, cunoscându-l pe Darie ca și cârciumarul și văzând că el e cel culcat, se așezară cu toții încet pe lavițe, fără a grăi un cuvânt. În sfârșit, mai că se umplu cârciuma de oameni.

Vine apoi și un moșneag bătrân cu barba până la brâu. Acesta era Matei Bercheșanul din sat de acolo din Sucevița, care, pe cât era stimat de toți sătenii pentru bătrânețele sale — căci trecuse de mult de 70 de ani — pe atâta era el și temut de toți, până și de satele vecine, fiindcă trecea de mare *solomonar* și *farmazon*, închea apa și pe la Sf. Ilie, când era soarele drept în creștet.

Cârciumarul face și moșneagului semn, arătând pe cel de jos. Moșneagul stă, se uită lung la cel culcat, apoi la oamenii *molcomi* de prin prejur, dă apoi cu ochii și de pistoalele de pe masă, stă, gândește cu fruntea ncrețită, își dă cușma ceva înapoi, mai caută la cele doarme, ca și când ar fi voit să se încredințeze de doarme sau ba. Mai gândește ceva și apoi, înconjurându-l pe cel de jos, merge încet spre masa cu pistoale. Se mai uită odată la dânsul și apoi, luându-și cușma țurcănească din cap, înfige ochii în pistoale, se pleacă asupra lor și șoptește oarece. Face apoi un semn *mistic*, parecă cruce asupra lor, își pune cușma în cap și, întorcându-se către oameni, zice cam cu jumătate de glas:

— Amin acum plumbilor din buza lor...

— Ce-ai zis, moșule? strigă atunci Darie, sărind drept în sus.

Sar și oamenii de pe lavițe, stă și moș Matei și se

uită ceva *intrigat* la Darie, apoi, după o pauză, îi răspunde rar și cu tocmeală:

— Ce-am zis, fătul meu, îi zis, și ce am făcut, îi făcut.

— Moșule! strigă Darie cu mânie, dar ce ai cu mine, ce ai cu pistoalele mele? Ce rău ți-am făcut? și roșu

în față ca bujorul de mânie, face un pas către moșneag.

Acesta tot rar și așezat îi zice:

— Destul, fătul meu, destul de haiducie, mai gândește de acum și de...

— Taci, moșnege, curmă Darie bătrânului ultimul cuvânt, înfuriat peste fire și, întorcându-se iute către pistoale, bagă mâna în curea, scoate o frunză și din ea niște cenușă, o pune pe palmă, zice peste ea în taină câteva cuvinte și apoi suflă cenușa peste pistoale. Le ia apoi pe amândouă în mâni, le trage cocoșul și, întors către moșneag, strigă:

— Moșule, unde să pun plumbii din buza lor?

— Aici, fătul meu! răspunse Bercheșanul dârz și apăsat, aici! și, desfăcându-și gura cămășii, îi arată lui Darie pieptul gol și cărunț.

— Vai de mine! strigară oamenii ca într'o gură, căuțând speriați ba la moș Matei, ba la Darie.

Acesta, și el nedumerit și îngrijat de vorba și siguranța moșneagului, dá deocamdată un pas înapoi, îl soarbe cu ochii țintă la el și apoi, ca și când și-ar fi adus aminte de ceva, ia iute pistoalele în stânga, iar în dreapta ia barba albă ca omățul a moșneagului, o sărută și, tremurând de mânie, zice:

— Moșule, aceasta te apără, și, îndreptat spre dulapul cărciumei... brrun, tună din ambele pistoale deodată încât numai țărățe se făcură șipurile și paharele din dulap, iar borțile de doi plumbi se vedeau una în pe-rete lângă alta...

Spaimă cumplită cuprinse pe toți și pe moșneag, care apoi, trezindu-se, zise cu glas slăbit:

— Bree, asta-i alta! și apoi, îndreptat către Darie, îi zise:

— Voinice căpitane, eu sunt meșter bătrân, dar tu m'ai întrecut.

Iese apoi pe ușă cu capul plecat și de aci înainte nu-l mai văzu nime printre oameni.

(Din **Scrierile lui Iraclie Porumbescu**)

Explicări: *Marginea* = sat în jud. Rădăuți — *Nimb* = cerc de lumină în jurul frunții, așa cum se vede la îngeri sau la sfinți — *Nafură* = pâne binecuvântată care se împarte în biserică după sfârșitul liturghiei — *Scrânciob* = construcție de grinzii și leagăne, în care se dá lumea, mai ales în sărbătorile Paștelor — *Făgădar* = cărciumar — *Cu ridicata* = cu toptanul — *Proclat* = afurisit — *Chiabur* = bogătaş, cu stare — *Hapsin* = lacom — *Chimir* = brâu lat de piele, cu care se încinge țăranul și unde își ține banii și diverse lucruri — *Sucevița* = sat în jud. Rădăuți, unde se află și o mănăstire veche. — *Expediție* = o călătorie — *Solomonar și farmazon* = vrăjitor și fermecător — *Molcom* = liniștit — *Intrigal* = încurcat, nedumerit — *Mistic* = care conține un înțeles nedeslușit.

53. MAMA

de I. Creangă

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu *motocel* la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la *pri-chiciul* vetrei cel *humuit* de care mă țineam când începusem a merge *copacel*, la cuptorul pe care mă ascundeam când ne jucam noi băieții *de-a mijoarca*, și

I. Creangă

la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, și copiii și copilele *megieșilor* erau de-a-pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea.

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și *sturlubatic* și copilăros ca vântul în turbarea sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale,

îmi zicea cu zâmbet uneori când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată :

— Leși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s'a îndrepta vremea.

Și vremea se îndrepta după răsul meu.

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga norii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ afară, dinaintea ușii; închega apa numai cu două picioare de vacă de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul sau peretele sau vr'un lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: na, na! și îndată-mi trecea durerea.

Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt și vreme rea, sau când țiuia tăciunele despre care se zicea că te vorbește cineva de rău, mama îl muștra acolo, în vatra focului, și-l *buchisa* cu cleștele, să se mai potolească dușmanul. Și mai mult decât atâta: *oleacă* de nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul *îmbălat*, puțină tină din colbul adunat pe *ospasul* încălțării; ori mai în grabă lua funingine dela gura sobei, zicând: „Cum nu se deoache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se deoache copilașul“ și-mi făcea apoi câte un *benghiu* (boghiet) în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul. Și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte. Și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m'au legănat, când mă alintam la sânu-i *gângurind* și uitându-mă în ochii ei cu drag; și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, iar înțelepciunea dela Dumnezeu, când vine vremea de prîcepe omul ce-i bine și ce-i rău.

(Din **Amintiri din copilărie**).

Explicări: *Șjară* = pentru sfoară — *Motocel* = ghemuleț, canaf — *Prichiciu* = marginea ieșită în afară la vatră — *Humuit* = dat cu humă = pământ argilos. — *A merge copăcel* = a merge în picioare — *Mijoarcă* = jocul de-a ascunsele — *Megies* = vecin — *Sturlubatic* = nebunatic — *A buchisa* = a bate cu pumnii — *Oleacă* = puțin — *A îmbăta* = a muia cu scuipat — *Ospas* = călcăiu — *Benghiu* = pată neagră — *A gănguri* = scoate sunete abia articulate, la copiii mici.

Observații pentru compunere.

După modelul de mai sus, elevii vor face câte un portret al mamei proprii.

Gramatica.

Urmează gramatica (conj. I) cu bucata S6: *Sărăcuțul*.

54. ȚARĂ FĂRĂ BĂTRÂNI

de V. A. Urechia

I

Păi, *ci-că*, într'o țară — numele ei nu-l mai spun, că nu e de nevoie pentru *înșiră-te mărgărite* al poveștii — s'a hotărât tinerețea să-și ucidă toți bătrânii. Că ce? au nu sunt ei, cei tineri, cu mustăți și cu bărbi? Ce nevoie mai au ei să scoată căciula la mai bătrâni și să-i lase pe aceștia să conducă trebile țării? Ce? tot cei bătrâni să fie mari slujbași ai țării? Adică de ce numai niște *ghiuji* să aibă toate onorurile și toate bunătățile țării și nu tinerii?

— Jos cu ghiujii!

— Jos cu *ramoliții*!

— La țară tânără, oameni tineri!

Și într'o noapte s'au apucat voinicii de tineri de au ucis pe toți bătrânii. Numai un fiu mai cu suflet n'a cutezat să ucidă pe tatăl său și s'a mărginit a-l ascunde într'o peșteră, unde nimeni nu-l putea găsi și unde *piețlatea filială* îi ducea toate cele de care avea nevoie.

Chemat-a atunci Vodă al țării în *divanuri* și în toate slujbele numai din *generațiunile* tinere. Din toate bărbile marilor *divaniști*, n'ai fi putut lega *barem* o *bidinea* de *Doamne ajută*, să înălbești de Paști yatra casei. Din toate mustățile boierilor judecători, nu alegeai nici o pereche de *mustăți ungurești*.

II

Dar iată, măre, că țara aceea a tineretului era vecină cu neamuri dușmane, care ca uliul pânneau demult să pună ghiara pe ea.

Cum să înceapă cearta?

Că de, chiar când sgândărești o gălceavă, tot se cade să creadă lumea că d-ta ești cu dreptate. Povestea lui „*Târâe-brâu*“ nu este de ieri, de alaltăieri.

Păi ci-că așa *chitiră* dușmanii neamului din țara tineretului:

— Să cerem înapoi dela acea țară funia ce strămoșii noștri o împrumutară strămoșilor tineretului. De nu ne-or da-o — și nu ne-o pot da — apoi le luăm țara *amanet* și amanetul al nostru va rămânea până să găsească ei funia.

Decât ce funie voiau viclenii de vecini?

— Funia împrumutată dela strămoșii noștri era din fire de nisip împletită.

— Ei, vr'o mare treabă n'o fi asta, răspunse *imberbul ministru de externe*, citind *nota* vicleanului ministru de externe al statului vecin. O să-ți dau funia!

Și pe dată chiamă pe toți fabricanții de frânghii și le ordonă să facă până în trei zile un stânjen de funie din boabe de nisip.

Dă în sus, dă în jos,... frământă nisipul... întinde-l! Ași! funia nu ieșea nici cât iese adevăr prin gura mincinosului.

Atunci vecinul viclean, neprimind funia, amenință cu războiu.

Vai, ce ne facem noi? se întrebau slujbașii mari ai statului tineretului. Ce ne facem? Suntem pierduți!

III

Dar iată că într'o zi, fiul cel mare merge la peșteră să ducă *schimburi* albe și noi tătine-său. Și-l vede bătrânul îngândurat și amărit.

— Ce ai, fiule iubite?

— Ce să am? Ia stăm rău, că uite așa, uite pe dincolo... Și povesti *pretentia* vecinului dușman.

— Păi, de atâta vă speriați voi, copii? zise bătrânul. Răspundeți la *cartea* ceea iacă așa: „Moșii și strămoșii, când au împrumutat (că de împrumutat, nici vorbă, au împrumutat) funia ce ne cereți acum îndărăt, au zis strămoșilor voștri: „Tăiați din funie un *căpetel* că fie de probă, să nu ne cereți mai apoi altfel de funie decât ceea ce ne împrumutați“. Apoi bine, dați-ne *căpetelul* de funie de probă, ca după el să vă facem funia întreagă“.

După sfatul bătrânului, făcu ocârmuirea tinerimii și vecinul strigă:

— Tot mai au un bătrân să-i sfătuiască. Să amânăm urmărirea planului nostru până n'or mai avea niciun bătrân, altfel nu biruim.

Și iacă, de unde s'a născut graiul bătrânesc că, dacă un sat nu are un bătrân, să și-l cumpere, de vrea să fie *salvat*.

(Din **Legende române**)

Explicări: *Ci-că* = se zice că — *Înșiră-te mărgărite* = firul, șirul, înțelesul poveștii — *Ghiuj* = moș (în bătaie de joc) — *Ramolit* = învechit, ruginit — *Pietate filială* = iubire de părinți — *Divan* = sfat domnesc — *Generațiune* = oameni care trăiesc în același timp — *Divanist* = consilier, sfetnic — *Barem* = măcar, cel puțin — *Bidinea* = perie de spoit pereții — *De Doamne ajută* = cum trebuie, bun — *Mustață unjurească* = *mustață lungă și groasă* — *Târâe-brâu* = om neglijent — *A chili* = a chibzu,

n hotări — *Amanet* = zalog, lucru luat drept garanție până la plata unei datorii — *Imberb* = fără barbă — *Ministru de externe* = ministru al afacerilor din afară — *Noiă* = înștiințare, scrisoare — *Schimburi* = rufe, albituri — *Pretenție* = dorință, cerere — *Carte* = aici: scrisoare — *Căpeșel* = bucăciță — *A salva* = a scăpa, a mântui.

55. PENEȘ CURCANUL

de V. Alecsandri

I

*Plecat-am nouă din Vaslui
 Și cu sergentul zece,
 Și nu-i era, zău, nimănui,
 În piept inima rece.
 Voioși ca șoimul cel ușor,
 Ce sboură de pe munte,
 Aveam chiar pene la picior
 Și-aveam și pene'n frunte.*

*Toți dorobanți, toți căciulari,
 Români de viță veche,
 Purtând opinci, suman, ȋtari
 Și cușma pe-o ureche.
 Ne dase nume de Curcani
 Un hâtru bun de glume,
 Noi am schimbat lângă Balcani
 Porecla în renume.*

*Din câmp, de-acasă, dela plug,
 Plecat-am astă-vară,
 Ca să scăpăm de Turci, de jug
 Sărmana, scumpă țară!
 Așa ne spuse'n graiul său
 Sergentul Mătrăgună,
 Și noi ne-am dus cu Dumnezeu,
 Ne-am dus cu voie bună.*

*Oricine'n cale ne 'ntâlnea,
 Cântând în gura mare,
 Stătea pe loc, s'ademenea,
 Cuprins de admirare.
 Apoi în treacău ne'ntreba
 De mergem la vre-o nuntă?
 Noi răspundeam în hohot: „Ba,
 Sburăm la luptă cruntă“.*

— *Cu zile mergeți, dragii mei,
 Și să veniți cu zile!
 Ziceau atunci bătrâni, femei,
 Și preoți și copile.
 Dar cel sergent jăr' de mustăți
 Răcnea: „Să n'aveți teamă!
 Românul are șapte vieți
 În pieptu-i de aramă“*

*Ah, cui i-ar fi trecut prin gând
 Și-ar fi crezut vreodată
 Că mulți lipsi-vor în curând
 Din mândra noastră ceată!
 Priviți! Din nouă câți eram
 Și cu sergentul zece,
 Rămas-am singur eu și ... am
 În piept inima rece.*

*Cruț e când intră prin stejari
 Năprasnica secure,
 De-abate toți copacii mari
 Din fulnica pădure.
 Dar vai de-a lumii neagră stea,
 Când moartea nemiloasă
 Ca'n codru viu pătrunde 'n ea
 Și când securea-i coasă.*

Copii, aduceți un ulcior
 De apă de sub stâncă,
 Să sting pojarul meu de dor
 Și jalea mea adâncă.
 Ah, ochii-mi sunt plini de scânteii
 Și mult cumplit mă doare
 Când mă gândesc la frații mei,
 Cu toți pieriți în floare.

II

Cobuz ciobanu 'n Calafat
 Suna voios din fluiet,
 Iar noi jucam hora din sat,
 Râzând de-al bombeii șuier.
 Deodată-o schijă de obuz
 Trâsnind — mânca-o-ar focul —
 Retează capul lui Cobuz
 Și-astfel ne curmă jocul.

Trei zile 'n urmă am răzbit
 Prin Dunărea umflată
 Și nu departe-am tăbărit
 De Plevna blestemată.
 In fața noastră se 'nălța
 A Griviței redută,
 Balastr crunt ce-amenința
 Cu ghiara-i nevăzută.

Dar și noi încă o pândeam
 Cum se pândește-o țară,
 Și tot chiteam și ne gândeam
 Cum să ne cadă 'n ghiară?
 Din zori în zori și Turcii și noi
 Svârleam în aer plumbii,
 Cum svârli grăunți de păpușoiu
 Ca să hrămești porumbii.

*Și tunuri sute bubuiau...
 Se clătina pământul.
 Și mii de bombe văjâiau,
 Trecând în sbor ca vântul.
 Ședea ascuns Turcu 'n ocol,
 Ca ursu 'n vizunie,
 Pe când trăgeam noi tot în gol,
 El tot în carne vie.*

*Ținteș era dibaciu tunar,
 Căci toate-a lui ghiulele
 Loveau turcescul furnicar,
 Ducând mourtea cu cle.*

*Dar într'o zi veni din fort
Un glonte, numai unul,
Și bietul Ținteș căzu mort,
Imbrățișându-și tunul.*

*Pe-o noapte oarbă, Bran și Vlad
Erau în sentinele,
Fierbea văzduhul ca un iad
De bombe, de șrapnele.
In zori găsit-am pe-amândoi
Taițați de iatagane,
Alături c'un moviloiu
De leșuri musulmane.*

*Sărmanii! Bine s'au luptat
Cu litfa cea păgână,
Și, chiar murind, ei n'au lăsat
Să cadă-arma din mână.
Dar ce folos! Ceata scâdea
Ș'acuma rămăsese
Cinci numai, cinci jălăci din ea
Și cu sergentul șase.*

III

*Veni și ziua de asalt,
Cea zi de sânge udă,
Părea tot omul mai înalt
Față cu moartea crudă.
Sergentul nostru, puiu de smeu,
Ne zise-aste cuvinte:
„Cât n'om fi morți, voi cinci și eu,
Copii, tot înainte!“*

Făcând trei cruci, noi am răspuns:
 „Amin și Doamne-ajută“,
 Apoi la jugă am împuns
 Spre-a Turcilor redută.
 Alelei! Doamne, cum sburau
 Voinicii toți cu mine
 Și cum la șanțuri alergau
 Cu scări și cu fașine.

Iată-ne-ajunși... încă un pas!
 Ura! 'nainte, ura!
 Dar mulți rămân fără de glas,
 Le 'nchide moartea gura.
 Reduta 'n noi repede-un joc
 Cât nu-l încape gândul,
 Un șir întreg s'abate 'n loc,
 Dar altul îi ia rândul.

Burcel în șanț moare zdrobind
 O țidvă păgânească;
 Șoimu 'n rădan cade rucnind:
 „Moldova să trăiască“!
 Doi frați Călini, ciunțiți de vii,
 Se svârcolesc în sânge,
 Niți unul însă, dragi copii,
 Nici unul nu se plânge.

Atunci vileazul căpitan,
 C'o largă brazdă'n frunte,
 Strigă voios: „Cine-i curcan,
 Să fie șoim de munte!“
 Cu steagu 'n mână, el sprintenel
 Viu sue-o scară'naltă,
 Eu cu sergentul după el
 Sărim dela olaltă.

Prin foc, prin spăngi, prin glonți, prin fum,
Prin mii de baionete,
Urcăm, luptăm... iată-ne-acum!
Sus, sus la parapete!
Alah! Alah! Turcii răcnesc,
Sărind pe noi o sulă,
Noi punem steagul românesc
Pe crâncena redută.

Ura! marea se 'nalfă 'n vânt
Stindardul României,
Noi însă zăcem la pământ
Căzuți prada urgiei.
Sergentul moare șuierând
Pe Turci în risipire,
Iar căpitanul admirând
Stindardu'n jălfaire.

Și eu, când ochii am închis,
Când mi-am luat osânda,
„Ah, pot să mor de-acum, am zis,
A noastră e izbânda!“
Apoi, când iarăși m'am trezit
Din noaptea cea amară,
Colea pe răni eu am găsit
Virtutea militară.

Ah, dare-ar Domnul să-mi îndrept
Această mână ruptă,
Să-mi vindec rănila din piept,
Să mă'ntorc iar la luptă.
Căci nu-i mai scump nimică azi
Pe lumea pământască
Decât un nume de viteaz
Și moartea vitejească!

(Din **Ostașii noștri**)

Explicări: *Hâtru* = viclean — *Porclă* = un nume dat în bătaie de joc — *Renum* = nume bun, reputație — *Năprasnic* = cumplit — *Pojar* = foc mare — *Ochiu plin de scântei* = aici: plin de lacrimi — *Bombă* = ghiulea mare, umplută cu praf de pușcă — *Schișă de obuz* = o bucată de proiectil — *A tăbări* = a așeza tabăra — *Redută* = fort mic, întăritură — *Păpușoiu* = porumb — *Porumb* = aici hulub — *Ocol* = îngrăditură de pământ — *Ghiulea* = proiectil ce se asvârle cu tunul — *Fort* = loc întărit — *Sentinelă* = soldat care stă de pază — *Șrapnele* = obuze încărcate cu gloanțe — *latagan* = sabie încovoiată turcească cu 2 tășuri — *Leș* = cadavru — *Musulman* = turcesc — *Litfă* = care nu e de aceeași religie cu Românii — *Fășine* = mănunchiu de nuiele care se aruncau în șanțuri, la asalt — *Tidvă* = țeastă, craniu — *Rădan* = fort — *Brazdă* = aici: rană — *Spangă* = baionetă — *Parapet* = partea de sus a unei redute — *Alah!* = strigăt de războiu al Turcilor — *Stindard* = drapel — *Urgie* = grozăvie — *A-și lua osânda* = a-și lua pedeapsa — „*Virtutea Militară*” = este o decorație care se dă militarilor pentru fapte vitejești.

56. ÎN CURTEA MEA

de Em. Țârleanu

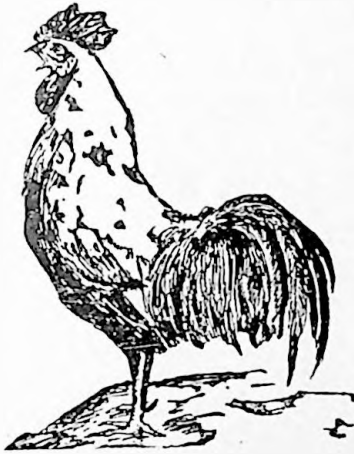
Curtea mea e la țară, pe malul unei ape. De jur, împrejurul curții se încinge un gard de *cătină*, iar pe cătina, în care vrăbiile stau împănate ca albinele în roi, se țese, de cu primăvară până'n toamnă, tulpina de *rochișă-rândunicii*. Pe de margini, din loc în loc, ca la o asvârlitură de piatră unul de altul, se înalță plopi bătrâni, fuse uriașe pe care se deapănă vântul. Pe vârfurile lor ții acoperemântul: cerul. Tufe de pomișoară și de *agrișă* dau, înăuntrul curții, adăpost păsărilor mele.

Căci am păsări multe și felurite. De ici, din porțița încununată cu icederă, hai să le privim!

Ai auzit cucurigu! Răsare soarele. Cocosul acela negru e ceasornicul curții mele. Iată-l pe culme, șanțos, cu pintenii arcuiți, cu platoșa penelor oțelii, gata ca de luptă. Parcă vrea să-și arate bărbăția cârdului ace-luia de *claponi* din fața lui, găini care nu se ouă, ale

căror pene lungi și moi îi prefac într'un fel de sălcii plângătoare printre păsări.

A, uite-o, harnica ogrăzii: repede, repede, sfârâindu-i piciorușele în ghetete galbene pe nisip de iute ce a-

leargă, cu *bonefica* albă, tivită cu *arniciu*, de gospodină pe cap, cu *cercelușii* de *mărgean* la ureche, strânsă în fusta ei cu *picățele*, *bibilica* — picherea — aleargă dintr'un colț într'altul să pue toate la locul lor. Numai să-i auzi gurița când vreo leneșă se întrece mai mult cu *dedeochiul somnului!*

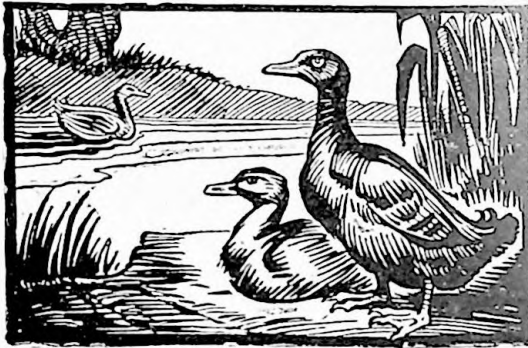
Albe, linse sau sbârlițe ca de vânt, legănându-se, sâsâind, îndemnând la tăcere, le

vezi? cărdul de găște se înșiră, una după alta, ca și când cea din capăt ar fi înghițit un mosor de sfoară, al cărei capăt l-ar fi *hăpăit*, pe rând, toate celelalte.

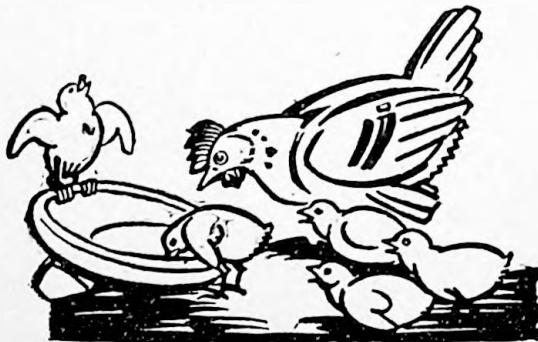
Dincolo, lângă *teuca* de apă, sunt rațele. Parcă-s tot-

de-auna văduve, așa-s de *hursuze*. Mișcând mereu din ciotul cozii, la dreapta și la stânga, ca și când dânsa le-ar îndemna și îndrepta trupul încotro s'apuce, știu numai să-și desfacă lopețile pliscului, să se *lincirească* în apă.

Dar bate soarele tare, pune-ți mâna la ochi să poți privi mai bine! Colo, sub tufișul cela de agrişe, sunt cloștele. Infoiate, gata să sară în capul oricui s'ar a-

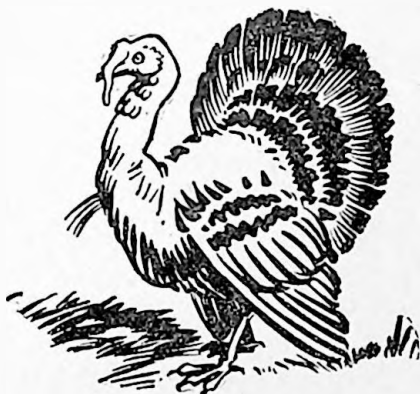
propia, ele scurmă mereu ca și când ar căuta o comoară. Iși hrănesc puișorii: *gâgâlicii*, boțuri de aur, cu două picături de rubin drept ochi. Uite-i cum se frământă,

cum se strâng roiu și se desfac pe urmă, cum se ciupesc dela un viermișor. Unul a sărit pe spatele mamei și, cu picioarele lui subțiri și fragede ca paiul, i se *co-*

roață după gât. De acolo urmărește cu ochisorii lui vioi ce fac ceilalți: prinde clipa, sare și prinde viermișorul. Apoi fugind sub aripa caldă și ocrotitoare a cloștei, ospătează. Ceilalți rămân locului prostiți, sărăcuții, până ce zăresc o altă pradă.

Dar ce-i? Găinile se strâng să privească iscoditoare. Doi cocoși tineri s'au apucat la luptă. Penele sboară ca luate de vânt. Stai puțin și o să vezi! *Gramăticul* curții mele e doar curcanul! Iată-l: i-a zărit. Uite-l cum se repede, cum se pune mijlocitor între ei, cum îi des-

parte. Pe cel mai vajnic îl ciupește și-l urmărește până în celălalt colț al curții. Iar dacă a făcut pace, e și dreptul lui: se 'nrotește, își atârnă șiragurile de *hurmuz* și mărgelile la gât și, ca un drept judecător ce este, primește închinăciunile tuturor.

Numai *șantele*, craiul curții mele, privește-l, nici nu vrea să se uite la el. Tot necazul lui e că *gramăticul* își poate înroți la fel coada.

Auzi un lătrat? E Dudaș, Dudașache dulăul, păzitorul. Acuma cercetează gardul dacă n'are vreo gaură, prin care să se poată strecura lighioanele înlăuntrul curții. Când găsește o deschizătură, se oprește și latră: da de veste.

Aha, vezi? s'au oprit toate păsările cu capul întors spre cer. Gâgâlicii de aur au năvălit sub aripile cloștilor să se ascundă. O săgeată străbate prin aer. E un vultan. N'avea nici o grijă:

grămăticul l-a zărit cel din tâiu. Și-a strâns mugurul nasului, și-a scos gușa în afară și-l urmărește cu ochii să sară, *gluguind*, parcă-i zice: poftim, dacă-ți dă mâna! Dar vultanul e priceput: știe cu cine are de a face. Un ocol, și se șterge prin zare să caute aiurea o pradă mai puțin păzită.

Și'n urma lui, păsările își văd de hrană, gâgâlicii răsar iarăși la lumină și liniștea și pacea se lasă peste curtea mea.

Hai, de ne-om duce și noi!

(Din lumea celor care nu cuvântă).

Explicări: *Cătină* = un fel de mărăcină des și ghimpos — *Rochița rândunicii* = volbură — *Agrisă* = un fel de coacăză cu gust dulce-acrișor — *Clapon* = cocoș îngrășat pentru tăiat — *Bonefică* = căciuliță mică fără borduri — *A tivii* = a coase cu margini — *Arnicu* = fire colorate de bumbac — *Cerceluși* = cercei mici — *Mărgean* = coral — *Picățele* = puncte colorate pe o țesătură — *Bibilică* = picherea = pasăre originară din Africa, ceva mai mare ca o găină — *A se întrece cu dedeochiul somnului* = a dormi mult — *A hăpăi* = a prinde repede și a înghiți — *Teucă* = hârdău cu apă — *Hursuz* = posomorît — *A se linciuri* = a se juca în apă — *Gâgâliciu* = ceva mic și neînsemnat — *Grămătic* = logofăt — *A se cocoșa* = a se urca — *Hurmuz* = mărgăritar de sticlă — *Fantele* = tânăr înfumurat — *A glugui* = a face ca curcanul.

Observații pentru compunere.**Descrierea.**

Bucata de mai sus constituie un model de descriere. Pornind de la acest model, se pot face și alte descrieri ca: o casă, o gospodărie, o regiune, un sat sau oraș, o prisacă, o stână etc.

Apoi se poate descrie vreun animal sau vreo pasăre de pe lângă casă, apoi omul, îmbrăcămintea omului etc.

La orice descriere liberă se va proceda în felul următor: Mai întâi se adună materialul necesar și se fixează ideile. Apoi se stabilește ordinea în care vor fi desfășurate ideile. După aceasta se alcătuiește oral compunerea, respectându-se ordinea fixată a ideilor. Numai după aceasta se va scrie compunerea.

Gramatica.

Aici urmează gramatica (conj. a II-a) cu bucata 57: *Pribeg*.

57. CAPRA CU TREI IEZI

de I. Graengă

I

Era odată o capră care avea trei iezi. Iedul cel mare și cu cel mijlociu *dau prin băț de obraznici* ce erau,

iar cel mic era harnic și cuminte. Vorba ceca: sunt cinci degete la o mână și nu seamănă toate unul cu altul.

Intr'o zi, capra chiamă iezii de pe afară și le zice:
 — Dragii mamei copilași, eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-ale mâncării, dar voi încuiați ușa după mine, ascultați unul de altul și să nu cumva să deschideți până ce nu-ți auzi glasul meu. Când oiu veni eu, am să vă dau de știre, ca să mă cunoașteți și-am să vă spun așa:

Trei iezi *cucuiеți*,
 Ușa mamei descuieți,
 Că mama v'aduce vouă:
 Frunze 'n buze,
 Lapte 'n țâțe,
Drob de sare
 In spînare,
 Mălăieș
 In călcâieș,
Smoc de flori
 Pe subsuori.

Auzit-ați ce v'am spus?

— Da, mămucă, ziseră iezii.

— Pot să am nădejde în voi?

— Șă n'ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mai mari. Noi suntem odată băieți și, ce-am vorbit odată, vorbit rămâne.

— Dacă-i așa, apoi veniți să vă sărute mama. Dumnezeu să vă apere de cele rele și mai rămâneți cu bine!

— Mergi sănătoasă, mămucă, zice cel mic, cu lacrimi în ochi, și Dumnezeu să-ți ajute, ca să te întorni cu bine și să ne aduci demâncare.

II

Apoi capra iese și se duce în treaba ei, iar iezii închid ușa după dânsa și trag zăvorul. Dar vorba ceea: pereții

au urechi și fereștile ochi. Un dușman de lup — și apoi știți care: chiar cumătrul caprei! — care demult pândea vreme cu prilej, ca să pape iezii, trăgea cu urechea la peretele din dosul casei, când vorbea capra cu dâșii.

-- Bun, zise el în gândul său, ia acu mi-i timpul. De i-ar împinge păcatul să-mi deschidă ușa, halal să-mi fie! Știu că i-aș *cârnoși* și i-aș *jumuli*!

Cum zice, și vine la ușă; și cum vine, și începe:

Trei iezii cucuieți,
Mamei ușa descuieți,
Că mama v'aduce vouă:
Frunze 'n buze,
Lapte 'n țâțe,
Drob de sare
In spinare,
Mălăieș
In călcăieș,
Smoc de flori
Pe subsuori.

Hai, deschideți cu fuga, dragii mamei, cu fuga!

— Ia, băieți, zise cel mai mare, săriți și deschideți ușa, că vine mama cu demâncare.

— Sărăcuțul de mine, zise cel mic, să nu cumva să faceți posna să deschideți, că-i vai de voi! Asta nu-i mămuca. Eu o cunosc de pe glas: glasul ei nu-i așa de gros și răgușit, ci-i mai subțire și mai frumos.

Auzind aceasta, lupul se duce la un fierar și puse să-i ascuță limba și dinții pentru a-și subția glasul și, apoi întorcându-se, începu iar :

Trei iezi cucuieti

Mamei ușa descuieti....

— Ei vedeți, zise iarăși cel mare, dacă mă potrivesc eu vouă? Nu-i mămuca, nu-i mămuca! D'apoi cine-i, dacă nu-i ea? Că doar și eu am urechi! Mă duc să-i deschid.

— Bădică, bădică, zise iarăși cel mic, ascultați-mă și pe mine! Poate mai deapoi a veni cineva și a zice:

Deschide ușa

Că vine mătușa!

și-atunci voi trebuie numaidecât să deschideți? D'apoi nu știți că mătușa-i moartă de când lupii albi și s'a făcut oale și ulcioare, sărmana?

— Apoi, dă, nu spun eu bine? zise cel mare. la de atunci e rău în lume, de când a ajuns coada să fie cap. Dacă te-i potrivi tu aiestora, îi ținea mult și bine pe mămuca afară. Eu unul mă duc să deschid.

III

Atunci mezinul se vârî iute în horn și, sprijinit cu picioarele de *prichiciu* și cu nasul de funingine, tace ca peștele și tremură ca varga de frică. Dar frica-i din raîu, sărmana! Atunci cel mijlociu tuști! iute sub un *chersân*, se înghemuește acolo cum poate, tace ca pământul și-i tremură carnea pe dânsul de frică: fuga-i rușinoasă, da-i sănătoasă! Inșă cel mare se dă după ușa și...să tragă, să nu tragă?... în sfârșit trage zăvorul. Când, ia... ce să vadă? Și-apoi mai are când vedea? Căci lupului îi scăpărau ochii și-i sfârâia gâtjejul de flămând ce era. Și nici una, nici două, haț! pe ied de gât, îi retează capul pe loc și-l mănâncă așa de iute și cu așa poftă, de-ți părea că nici pe o măsea n'are a

pune. Apoi se linge frumușel pe bot și începe a se învârti prin casă cu neastâmpăr, zicând:

— Nu știu, părerea m'a amăgit ori am auzit mai multe glasuri? Dar ce Dumnezeu? Parc'au intrat în pământ! Unde să fie, unde să fie?

Se ițește el pe colo, se ițește pe dincolo, dar pace bună: iezii nu-s nicăieri.

— Mă, că mare minune-i și asta! Dar *nici acasă n'am de coasă!* Ia să mai odihnim oleacă ieste bătrânețe.

Apoi se'ndoaie de șele cam cu greu și se pune pe chersân. Și când s'a pus pe chersân, nu știu cum s'a făcut că ori chersânul a crăpat, ori cumătrul a strănutat. Atunci iedul de sub chersân să nu tacă? Il păștea păcatul și-l mânca spinarea, sărăcuțul!

— Să-ți fie de bine, nănașule!

— A, ghidi, ghidi, ghiduș ce ești! Aici mi-ai fost? Ia vină'ncoace la nănașul să te pupe el!

Apoi ridică chersânul binișor, *inșfacă* iedul de urechi și-l *flocuște* și-l jumulește și pe acela, de-i merg pe-tecele. Vorba ceea: toată pasărea pe limba ei pierе.

Pe urmă se mai învârtе cât se mai învârtе prin casă, doar a mai găsi ceva, dar nu găsește nimic, căci iedul cel cuminte făcea *molcom* în horn cum tace peștele în borș pe foc. Dacă vede lupul și vede că nu găsește nimic, își pune în gând una: așază cele două capete cu dinții rânjiți în ferești, de ți se părea că rîd; pe urmă unge toți pereții cu sânge, ca să facă și mai mult în ciudă caprei și-apoi iese și-și caută de drum.

Cum a ieșit dușmanul din casă, iedul cel mic se dă iute jos din horn și încuie ușa bine. Apoi începe a se *scărmana de cap* și a plînge cu amar după frățiorii săi.

— Drăguții mei frățiori! De nu s'ar fi induplecat, lupul nu i-ar fi mâncat. Și biata mamă nu știe de astă mare urgie ce i-a venit pe cap.

IV

Și bocește el, bocește până îl apucă leșin. Dar ce era să facă? Vina nu era a lui, și ce-au căutat, pe nas le-a dat. Când jelea el așa, iacă și capra venea cât putea, încărcată cu de-ale mâncării și gâfâind. Și cum venea, cât de colo vede cele două capete, cu dinții rânjiți în ferești.

— Dragii mămuței, dragi, cum așteaptă ei cu bucurie și-mi râd înainte când mă văd!

Băieții mamei, băieți,
Frumușei și cucuieți!

Bucuria caprei nu era proastă. Dar când s'apropie bine, ce să vadă? Un fior rece ca ghiața îi trece prin vine, picioarele i se taie, un tremur o cuprinde în tot trupul și ochii i se păinjenesc. Și ce era, nu era bine. Ea însă tot merge până la ușă cum poate, crezând că părerea o înșală și începe:

Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți,
Că mama v'aduce vouă:
Frunze 'n buze,
Lapte 'n țâțe,
Drob de sare,
In spinare,
Mălăieș
In călcâieș,
Smoc de flori
Pe subsuori.

Atunci iedul mezin, care era și cel dintâiu și cel de pe urmă, sare iute și-i deschide ușa. Apoi se aruncă în brațele mâne-sa și cu lacrimi de sânge începe a-i spune:

— Mămucă, mămucă, uită-te ce-am pățit noi! Mare foc și potop a căzut pe capul nostru!

Capra atunci, *holbând ochii* lung prin casă, o cuprinde

șpaima și rămâne incremenită. Dar mai pe urmă îmbărbătându-se, și-a mai venit puțin în fire, iar mezinul i-a istorisit cum pe cei doi frățiori ai săi i-a mâncat cumătrul lup.

— Cine? Cumătrul meu? El, care s'a jurat pe părul său că nu mi-a speria copilașii niciodată?

— Apoi dă, mamă, cum vezi, i-a umplut de spărieți.

— Ia las, că l-oiu învăța eu! Dacă mă vede că-s vădುವ sārmanā și c'o casă de copii, mai trebuie să-și bata joc de casa mea? și pe voi să *vă pue la pastramă?* Nici o faptă fără plată! Ticălosul și *mangositul!* Ei, taci, cumetre, că te-oiu *dobzūla* eu! Cu mine ți-ai pus boii în plug? Apoi ține minte că ai să-i scoți fără coarne.

— Of, mămuică, of! Mai bine taci și lasă-l în plata lui Dumnezeu, că știi că este o vorbă: nici pe dracul să-l vezi, da' nici cruce să-ți faci!

— Ba nu, dragul mamei, că până la Dumnezeu sfinții îți ieu sufletul. Și-apoi ține tu minte, copile, ce-ți spun eu: că de i-a mai da lui nasul să mai miroase pe aici, apoi las! Numai tu să nu cumva *să te răsufli cuiva*, ca să prindă el de veste.

V

Și de-atunci căuta și ea vreme cu prilej, ca să facă pe obraz lui cumătru-său. Se punca ea pe gânduri și sta în cumpene cum să dreagă și ce să-i facă.

— Aha, ia acum i-am găsit leacul, zise ea în gândul său. Taci, c'oiu face eu cumătrului una, de și-a mușcă labele.

— La *cada cu dubală*, cumetre lup, că nu-i de chip! Ia de acu se 'ncepe fapta. Hai la treabă, cumătriță, că lupul ți-a dat de lucru!

Și așa zicând, pune poalele în brâu, își suflecă mânecile, ~~atâță~~ focul și s'apucă de făcut bucate. Face ea

sarmale, face *plachie*, face *alivenci*, face pască cu smântână și cu ouă și fel de fel de bucate. Apoi umple groapa cu jăratec și cu lemne putregăioase, ca să ardă focul *mocnît*. După asta așază o *leasă de nuiele* numai *înținată* și niște frunzari peste dânsa, peste frunzari toarnă țărână și peste țărână așterne o rogojină. Apoi face un scăuieș de ceară anume pentru lup. Pe urmă lasă bucatele la foc să fiarbă și se duce prin pădure să caute pe cumătru-său și să-l poftescă la praznic.

Merge ea cât merge prin codru până ce dă de o prăpastie grozavă și întunecoasă și pe o *tihăraie* dă cu crucea peste lup.

— Bună vremea, cumătro! Da ce vânt te-a abătut pe-aici?

— Bună să-ți fie inima, cumetre, cum ți-e căutătura... apoi, dă, nu știi dumneata că nevoia te duce pe unde nu ți-i voia? Ia, nu știu cine a fost pe la mine pe acasă în lipsa mea, că știu că mi-a făcut-o bună!

— Ce fel, cumetriță dragă?

— Ia, a găsit lezii singuri, i-a ucis și i-a *crâmpoșit* de le-am plâns de milă. Numai vaduvă să nu mai fie cineva.

— Da nu mai spune, cumătră!

— Apoi de, acum ori să spua, ori să nu mai spun, că tot una mi-i. Ei, mititeii, s'au dus către Domnul și dateria ne face să le căutăm de suilet. De aceea am făcut și eu un praznic, după puterea mea, și am găsit de cuviință să te poftesc și pe dumneata, ca să mă mai mângâi.

— Bucuros, dragă cumătră, dar mai bucuros eram, când m'ai fi chemat la nuntă.

— Te cred, cumetre, d'apoi dă! nu-i cum vrem noi, ci-i cum vrea Cel de sus.

Apoi capra pornește înainte plângând și lupul după dânsa, prefăcându-se că plânge.

— Doamne, cumetre, Doamne, zise capra suspinând,

de ce ți-i mai drag în lume, tocmai de aceea n'ai parte.

— Apoi de, cumătră, când ar ști omul ce-ar păți, dinainte s'ar păzi. Nu-ți face și dumneata atâta inimă rea, că odată avem să mergem cu toții acolo.

— Așa este, cumetre, nu-i vorbă! Dar sărmanii *gâgâlici*, de cruzi s'au mai dus.

— Apoi dă, cumătră, se vede că și lui Dumnezeu îi plac tot pușori de cei mai tineri.

— Apoi dacă i-ar fi luat Dumnezeu, ce mi-ar fi? D'apoi așa!... {

— Doamne, cumătră, Doamne, oiu face și eu ca prostul: oare nu cumva *nenea Martin* a dat raita pe la dumneata pe-acasă? Că mi-aduc aminte că l-am întâlnit odată prin smeușiș și mi-a spus că dacă ai vrea dumneata să-i dai un băiat să-l învețe cojocăria.

VI

Și din vorbă în vorbă, din una în alta, ajung până acasă la cumătra.

— Ia poftim, cumetre, zise ea, luând scăuieșul și punându-l deasupra groapei cu pricina, zezi colea și să ospătezi oleacă din ceea ce ne-a dat Dumnezeu.

Răstoarnă apoi sarmalele în strachină și i le pune dinainte. Atunci lupul începe a mânca *hâlpov* și gogâlt, gogâlt, gogâlt, îi mergeau sarmalele întregi pe gât.

— Dumnezeu să ierte pe cei răposați, cumătră, că bune sarmale ai mai făcut!

Și cum ospăta el, huf! cade fără sine în groapa cu jăratec, căci scăuieșul de ceară s'a topit și leasa de pe groapă nu era bine sprijinită: nici mai bine, nici mai rău ca pentru cumătru.

— Ei, ei, acum scoate, lupe, ce-ai mâncat! Cu capra ți-ai pus în cârd? Capra ți-a venit de hac!

— Valeu, cumătră, tălpile mele! Mă rog, scoate-mă, că-mi arde inima în mine,

— Ba nu, cumetre, c'ăşa mi-a ars şi mie inima după iezişorii mei. Lui Dumnezeu îi plac pui de cei mai tineri, mie însă-mi plac şi de işti bătrâni, numai să fie bine fripţi, ştii coala, să treacă focul printr'insii.

— Cumătră, mă pârllesc, ard de tot, mor, nu mă lăsa!

— Arzi, cumetre, mori, că nici viu nu eşti bun. De-abia i-a mai trece băiatului istuia de speriat, că mult păr îmi trebuia dela tine, ca să-l afum. Ți-aduci aminte, dihanie răutăcioasă şi spurcată, când mi te-ai jurat pe părul tău? Şi bine mi-ai mâncat iezişorii?

— Mă ustură inima 'n mine, cumătră! Mă rog, scoate-mă şi nu-ţi mai face atâta osândă cu mine.

— Moarte pentru moarte, cumetre, arsură pentru arsură, că bine o mai plesnişi odinioară cu cuvinte din scripturi.

După asta capra şi cu iedul au luat o căpiţă de fân şi au aruncat-o peste dânsul în groapă, ca să se mai potolească focul. Apoi, la urma urmelor, *năpădiră asupra lui* şi-i mai trântiră în cap cu bolovani şi cu ce-au apucat până-l omoriră de tot. Şi așa s'a păgubit sârmana capră de cei doi iezi, da' şi de cumatru-său, lupul păgubaşă a rămas şi păgubaşă să fie.

Şi auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-a mai părut bine. Şi s'au adunat cu toatele la *priveghiu* şi unde nu s'au aşternut pe mâncate şi pe băute, veselindu-se împreună.

Şi eram şi eu acolo de faţă, şi îndată după aceea am încălecat pe o şa şi-am venit de v'am spus povestea așa. Si-am mai încălecat pe o roată şi v'am spus *jitia* toată. Şi unde n'am mai încălecat şi pe o căpşună şi v'am spus, oameni buni, o mare şi *gogonată* minciună.

(Din **Poveşti**).

Explicări: *A da prin băl de obraznic* = a fi foarte obraznic — *Cucuiet* = cu moţ — *Drob de sare* = bolovan de sare — *Smoc* =

mămunchiu — *A cârnosi* = a jupui de carne — *A jumuli* = a smulge penele unei păsări — *A se face oale și ulcioare* = a putrezi în pământ — *Prichiciu* = scândură ieșită afară la horn — *Chersân* = covată de frământat aluatul — *Nici acasă n'am de coasă* = nici acasă n'am de lucru — *A se îndoi de șele* = a se pleca — *A înșfăca* = a inhăța — *A flocăi* = a smulge părul — *Molcom* = liniștit — *A se scărmana de cap* = a se trage de păr — *A holba ochii* = a deschide tare ochii — *A pune la pastramă* = aici: a mânca — *Mangosit* = ticălos, netrebnic — *A dozbăla* = a snopi în bătai — *A se răsufăla cuiva* = a se destăina — *Cudă cu dubală* = vas unde se argăsește pielea — *Plachie* = mâncare de pește, gatită cu ulei, ceapă și vin — *Aliveancă* = plăcintă din făină cu lapte și brânză — *Mocuit* = înfundat — *Leasă de nuiete* = împletitură de nuiete — *Intinat* = puțin prins — *Tiharaie* = loc răpos — *A crâmpoși* = a sfâșia — *Gâgâliciu* = copil mititel — *Nenea Martin* = cuvânt popular pentru urs — *Hâlpov* = lacom — *A năpadi asupra cuiva* = a se arunca — *Priveghiu* = veghiera mai multora la capul unui mort — *Jitia* = întâmplarea — *Gogonat* = umflat.

58. CU TRENUL

de Ion Grămadă

Era puțină vreme după ce căpătarăm trenuri în Bucovina. La stația trenului din Cernăuți vine într-o zi o babă și un moșneag. Baba lungă și deșirată, moșneagul însă mărunțel și *prizărit*, dar pe cap avea o cușmă cât o baniță. Amândoi duceau niște desagi grei pe umăr și veniră încă de cu noapte la tren. Zăresc pe un angloizat cu șapcă albastră, îi dau „bună dimineața“ și-l întrebă:
— Dumneata ești mai mare la tren? că uite am vrea să...

— Nu-s eu, e șeful din odaie, de acolo, răspunde *Leșul*.

Bătrânii merg la șef și se ploconesc: „Bună dimineața, bună dimineața“, plecându-i în dreapta și în stânga.

— Cum e habarul, moșule?

— Apoi dă, domnule, să nu fie cu bănat: am vrea să

mergem cu trenul la Culiță, la feciorul nostru *din cătane*, și de aceea am venit la dumneata să ne împăcăm.

— Să ne împăcăm?! Și până unde voiți să mergeți cu trenul?

— Până'n târgul porcilor, domnule!

Șeful stației începe să râdă.

— Până unde?

— Până'n târgul porcilor. Cum? Nu știi?

— Unde-i târgul acela? E departe?

— Nu-i departe, căci până acolo îl scot și pe Sf. Ioan de Sânzieni.

— A! la Suceava voiți să mergeți?! Până acolo vă costă câte un *florin* și treizeci și cinci de *cruceri* de fiecare. Trenul pleacă peste un sfert de ceas.

Moșneagul dădu pe ceafă cușma cea dintr'un berbece, se uită ca trăsnit în fața șefului și începu să fluiere a mirare: pfi, fi, fi...

— Mult, domnule, tare mult, zice el. Dară ne vom împăca noi, că doară... ce Dumnezeu sfântul! suntem creștini! Știi ce? (și zicând acestea, apucă cu mâna stângă mâna dreaptă a șefului, iar dreapta sa o ridică în sus după ce scuipă într'însa) iacă, eu nu vreau să mă pun de pricină și-ți dau *2 lei argint* în capăt, *2 lei bătuți*, dar să ne și duci, știi, pe plăcere!

Și moșul i se uită liniștit în ochi, fiind sigur că a plătit din cale afară. Șeful râdea cu o poftă nespusă și se juca cu ochelarii lui de aur.

— Nu se poate, moșule, eu n'am făcut singur prețul acesta: așa l-a hotărît împărăția, e preț nestrămutat, pe care n'am dreptul să-l schimb.

Bătrânul plecă gânditor ochii, dădu iarăși cușma pe frunte și-și scărpină necăjit ceafa. Apoi privi din sus în jos, cam peste umăr, la babă să vadă ce-i de făcut. Gândeai că se uită un *titirez* la un ploș înalt, și cum

privea așa în tăcere la *namila* lui de babă, i se lumina fața, îi clipiră ochii și vesel se adresă către șef:

— Domnule, cinstită să-ți fie fața... iacă, să nu zici că-s *cârcolus*: pentru mine îți dau un leu bătut, pentru baba însă (și iarăși o privi de jos până sus) îți plătesc un leu douăzeci și un *aldămaș* pe deasupra. Ei ne-am împăcat? Batem palma?

— Moșule dragă, nu-ți pot ierta nici un crețar, căci așa glăsuște legea.

— Ha, ha, ha!... legea... apoi vezi că mă superi?!

D'apoi dumneata îmi spui de legi? Lasă-mă, că-s mâncat eu de dânsule! Doară Dumneavoastră, domnii, învârtiți și suciți toate legile și la urma urmei tot pe a Dumneavoastră iese. Povestea măței: poți s'o svârli și cu capu'n jos, și ea tot pe labe pică.

Baba crezu că-i nevoie să sară și ea într'ajutor:

— Nu te pune de pricină, domnule, pentru câțiva crețari. Vom mai ușura și noi: când va fi la deal, ne vom scobori, că doară...

— Ian taci, măi babă, ce te amesteci și tu? Ce poate

pricepe un cap de muiere?! Lasă-mă pe mine, că eu port cuvântul și căciula.

Baba tăcu, șeful de stație se uită însă cu mare respect la căciula bătrânului, ca și cum n'ar fi văzut-o până atunci, cu toate acestea însă își pierdu răbdarea și zise:

— Moșule, plătești cât cere legea, că de nu, aici rămâi. Iată că se aude trenul șuierând.

Moșneagul făcu supărat un semn babei și aceasta scoase din sân o *motoască* cu mai multe noduri. Desnoadă banii, îi numără de vreo trei ori în căciula bărbatului și-i dădu apoi șefului, care le scoase bilet dela casă.

— Nu ești om purtat prin lume, domnule, și nu te pricepi la cărăușie, zice moșul, urcând cu greu în vagon desagii cei plini.

După ce se așeză însă pe bancă, i se adresă babei oftând:

— Bine a zis cine a zis că, de cum s'au stârnit drumurile astea nouă, a pierit omenia din țară.

(Din *Lămuriri literare*)

Explicări: *Prizărit* = slab — *Leș* = polon — *Din cătane* = dela armată — *Florin* = un leu argint austriac = monedă austriacă în valoare de cam 2 lei — *Un crucer* = un creișar = monedă austriacă în valoare de cam 2 bani. — *Titirez* = om pitic — *Namiliă* = arătare mare — *Cârcotaș* = buclucaș — *Aldămaș* = cinstea ce se face după încheierea unei afaceri — *Motoască* = basma imodată.

59. INTR'O CASĂ VECHE

de Tr. Demetrescu

Înlăuntrul casei domnea curățenie și pace. Un pat de lemn, cu două perne late, rezemate de perete, acoperit cu o *velință* țesută în casă, pe care erau desenate felurimi de flori. La capătul patului, aproape de grindă, atârnă icoana Maicei Domnului cu Isus în brațe. Alături o

candelă, aprinsă numai la zile mari. Intr'un colț, o sobă de pământ, deasupra căreia, iarna, dormea pisica, iar vara, se păstrau borcane cu dulceață și sticle cu oțet de fraudafiri. Lângă fereastră, o masă de brad, acoperită cu o pânză albă, lucrată în *iglițe*. Deasupra două sfeșnice de alamă cu lumânări de *spermanțelă*, ce nu erau întrebuințate niciodată. Erau ca niște obiecte de lux. La ambele *extremități* ale mesei, două glastre de flori, și mai sus de masă, o oglindă, în care te recunoșteai cu oarecare greutate. Perdelele ferestrei erau făcute din *stambă* verde; iar mai jos de fereastră se afla o ladă de *brașovenie*, în care se păstrau *chilimuri* vechi, bogăția casei. Când deschideai lada, se împrăștia un miros plăcut de gutui coapte. O mătură sta după ușă ca o slugă totdeauna umilită. În dreptul mesei, trei scaune de paie completau întreaga mobilă a casei. Era peste tot o simplitate monotonă și tristă.

(Din **Nuvele**)

Explicări: *Velință* = covor mic — *Igliță* = ac lung cu o crestătură la vârf — *Spermanțelă* = stearină, un fel de seu de oaie — *Extremitate* = capăt — *Stambă* = țesătură de bumbac — *Brașovenie* = marfă de Brașov — *Chilim* = covor mare turcesc — *Gutuie* = fruct de gutui.

Gramatica.

Urmează gramatica (conj. a III-a) cu bucata 88: *Intre Darie Impărat și Alexandru Macedon*.

60. VÂRSTELE OMENIRII

de G. Popa-Lisseanu

I

Omenirea a avut mai multe vârste, cărora li s'a dat numele diferitelor metale. De obicei se numărau patru vârste. Cea dintâi a fost vârsta de aur. Omul păzea în

această vârstă, ne spune poetul Ovidiu, dreptatea și buna credință, fără să aibă trebuință de legi și de judecători. Nu se știa pe atunci nici de pedeapsă, nici de frica de pedeapsă. Legile nu erau scrise ca astăzi pe table de aramă, iar oamenii nu tremurau înaintea judecătorilor. Toporul încă nu tăiase bradul din munți spre a-l trimite pe câmpia lucie a mării să cutreiere astfel, sub formă de corabie, o lume străină. Oamenii nu-și cunoșteau decât țara lor. Nu erau pe vremea aceea cetăți împrejmuite cu șanțuri. Nu auzai nici trâmbițe, nici trompete de războiu. Nu vedeai nici coifuri, nici săbii, iar popoarele trăiau, fără oști, în liniște și în pace. Chiar pământul, neatins nici de *greblă*, nici de plug, dădea de bună voie toate roadele. Mulțumiți de hrana ce producea dela sine pământul, oamenii culegeau poame și *coarnă*, fragi de munte și mure de pe mărarini spinoși. Era o primăvară veșnică și adierea cea dulce a zefirului mângâia lin florile născute, fără a fi fost sămănate. Pământul, ca să rodească, n'avea nevoie de munca agriculturului și câmpiile, fără a fi fost lăsate ogor, încărunțeau de spice bogate. Curgeau fluvii de lapte, fluvii de nectar, iar mierea cea bălaie picura din tulpina stejarului verde.

II

După ce Saturn a fost aruncat în negrul Tartar, lumea a trecut sub domnia lui Jupiter. Atunci începe vârsta de argint, mai rea decât vârsta de aur, dar mai bună decât cea de aramă. Jupiter a mai scurtat din primăvara cea lungă de odinioară și a împărțit anul în patru anotimpuri: în iarnă, în vară, în toamna cea schimbăcioasă și în primăvara cea scurtă. Pentru întâiași dată s'a aprins văzduhul de o căldură năbușitoare, pentru întâiași dată atunci apa înghețată de vânturi s'a prefăcut în sloiu. Atunci pentru întâiași dată și-au căutat oamenii un adă-

post. Și adăpost au fost peșterile, crângurile stufoase sau bordeiele de nuiete împletite. Atunci pentru întâia oară s'au aruncat semințe în brazde lungi și atunci, pentru prima oară, au gemut juncanii sub povara plugului.

III

După aceste două vârste urma vârsta de aramă. Rasa de oameni de atunci era sălbatică, era gata de lupte crâncene, dacă încă nu era nelegiuită.

Vârsta din urmă a fost vârsta de fier. Toate fără-de-legile dădură năvală în acest veac plin de ticăloși. Atunci fugiră din lume și rușinea și adevărul și buna credință. Locul lor îl luară înșelăciunea și viclenia și trădarea și sila și păcătoasa lăcomie de avere. Atunci începu negoțul. Corăbierul întinse pânzele în voia vântului, pe care până acum încă nu-l cunoscuse. Plugarul prevăzător își măsură și își hotărâni acum moșia sa, care mai înainte fusese comună, a tuturor, întocmai ca și aerul și lumina soarelui. Și n'a fost de ajuns că pământul mănos dădea recolta și hrana trebuincioasă, dar oamenii în lăcomia lor au pătruns până și în măruntaiele pământului și au scos comorile, care sunt tot atâtea îmbolduri spre nenorociri. Ieși atunci la iveală fierul ucigător și aurul mai vinovat încă decât fierul. A ieșit la iveală războiul, care se luptă cu ajutorul amândurora, și al fierului și al aurului, războiul, care face să răsune în mâna sa sângheroasă armele zângănitore.

(Din *Mitologia greco-romană*).

Explicări: *Greblă* = uncață din gospodărie — *Coarnă* = fructul cornului.

61. CE TE LEGENI CODRULÉ?

de M. Eminescu

— *Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?*

— *De ce nu m'aş legăna,
Dacă trece vremeu mea.
Zina scade, noaptea creşte,
Şi frunzişul mi-l răreşte.
Bate vântul frunza 'n dungă,
Cântăreşii mi-i alungă.
Bate vântul dintr'o parte,
Iarna-i ici, vara-i departe.
Şi de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec.
Peste vârş de rămurele
Trec în stoluri rândunele,
Ducând gândurile mele
Şi norocul meu cu ele.*

Și se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii 'ntuncând;
Și se duc ca clipele,
Scuturând aripele,
Și mă lasă pustiit,
Vestejit și amorțit,
Și cu doru-mi singurel,
De mă'ngân numai cu el.

(Din Poezii)

62. STICLETELE

de M. Sadoveanu

*Dăscălaș petecit
Casa ne-a înveselit*

Privindu-mă cu ochii limpezi și naivi, ascară, un copil mi-a spus o poveste.

A fost odată, de mult tare, o iarnă grozavă pe la noi. Vifornițele astupaseră cu omăt văile și pe unele locuri vârtejurile clădiseră munți albi. În toate casele din sat, copiii cei mărunți priveau pe ferestruici și se minunau de atâta zahăr. Tare ar fi vrut să iasă în drum să ia, dar, cum deschideau ușa, frigul cel năprasnic îi izbea și-i alunga în *coțruța* în care se cocceau mâțele.

Atuncea, întâia oară, au crăpat ouăle corbului în cuib de cetină. Era frig ca într'o pustie dela mările albe. Iar păsările înfricoșate s'au strâns sub streășina bisericii, în *sobor mare*. Țipau *sgribulite* și 'n ochii lor sticleau săgeți mărunte de ghiață. Veniseră acolo toate locuitorile văilor și munților, toate neamurile de sburătoare dela câmpie și dela baltă și toți cântăreții cei mărunți din dumbrăvi și livezi. Toate se rugau în limba lor, cereau milă și se văitau, că inghiață în straietele lor de pene.

După mult svon, pajura, împărăteasa cea bătrână dela munte, a bătut cu *sfârcurile* aripilor în clopotele turlei, ca să se facă liniște, și a grăit astfel:

— Alt chip nu este, dragele mele, fără decât să facem ca omul: să furăm oleacă de foc din cer. Altfel pierim, cum ar fi pierit el, dacă n'ar fi fost viclean și meșter.

— Foarte bine, adevărat cuvânt! țipă neamul păsăresc din toate părțile. Înțelept cuvânt ai rostit, Măria ta!

— Fără îndoială, răspunse împărăteasa, eu nu greșesc niciodată. În afară de asta, am dovedit totdeauna că mila mea pentru voi e nemărginită și nu v'am jertfit decât atunci când mi-a fost foame. Așijderea eu acum vă arăt scăparea. Rămâne numai de văzut cine se duce să aducă un grăunte de foc.

Prescurtarea acestei bucăți.

Un copil mi-a spus următoarea poveste:

A fost o iarnă grozavă pela noi, de se ridicaseră no-
iane mari de munți albi. Copiii cei mărunți de prin case,
cu toată dorința lor, nu puteau să iasă afară din pricina
frigului năprasnic.

Pe acel ger, de crăpau ouăle corbului, păsările în-
fricoșate s'au strâns sub streășina bisericii, în sobor
mare. Au venit sgribulite de prin toate părțile și tot se
văitau că înghiață de frig.

Pajura dete semn de tăcere și spuse că singurul chip
de a scăpa de îngheț este să furăm, ca omul, oleacă
de foc din cer.

Tot neamul păsăresc aprobă propunerea pajurii.

Pajura spuse că măsurile ei au fost luate întotdeauna
cu mare înțelepciune și priință pentru păsări. Dar cine
să meargă acuma?

Păsările cele mici începură a *șărâi* cu *entuziasm*:

— Măria ta trebuie să te duci! Ești împărăteasă, ai putere asupra văzduhului, singură tu poți răzbate la cer.

Pajura clătină din cap și le privi cu milă..

— Se poate una ca asta? *cloncâni* ea. Cum să rămâc lumea fără stăpânire?

— Atunci cine se duce? întâmpină corbul. Cu dragă inimă m'aș jertfi eu, dar sunt ciolan bătrân și nu mai pot.

Pe loc păsările cele mari, învăluind în lături pe cele mărunte, dovediră cu tărie și dreptate unele că sunt *nevolnice*, altele că sunt de neprețuit folos neamului aici, pe pământ. Drept aceea împărăteasa, în înțelepciunea ei, hotărî:

— Se cuvine și rânduim să se ducă una din păsările cele mărunte și sprintene.

Croncăniri de pliscuri amenințătoare încuviințară. Bătăi mari de aripi *aplaudau*. Iar cântărețele cele mititele se strânsură într'un *collon*, uitându-se înfricoșate una la alta cu ochisorii lor de bolduri.

— De vreme ce vouă vi se cuvine această cinste, vorbi iar pajura, hotărîți! Dacă nu aduceți o *șărâmă* de foc, pierim și a voastră va fi vina. Voi veți da seamă Domnului-Dumnezeu la județul cel de apoi.

— Măria ta, întâmpină cu subțire îndrăzneală cintezul, noi nu avem putere, noi nu știm decât să cântăm.

— Auzi dumneata cutezare și nerecunoștință și lipsă de dragoste de neam! croncăniră indignate păsările cele mari. Auzi dumneata lipsă de cuviință și *lașitate*!

Atunci sticletele, care era cel mai mic și mai *mișel* din tot neamul, se arătă convins și ieși înainte cu sfială.

— Nu vă supărați! De vreme ce trebuie și tot murim altfel, iată mă duc eu!

Păsările cerură să meargă pajura, deoarece este împărăteasă și stăpână asupra văzduhului.

Dar pajura se scuză că nu poate lăsa împărăția fără stăpân.

Și corbul pregetă, spunând că e bătrân.

Și celelalte păsări mari găsiră îndată motiv să nu meargă.

Atunci împărăteasa, în înțelepciunea și grija ei, rândui să meargă o pasăre mică, ceea ce aprobară cu mare entuziasm toate păsările mari. Atunci pajura le dădu ordin să hotărască pe cine trimit.

Dar cintezul încercă să arate cu cuvinte că păsările mici nu știu decât să cânte. Această constatare, păsările mari o considerară drept cutezare, nerecunoștință, lipsă de cuviință și lașitate.

Atunci sticletele, cel mai mic și mai mișel dintre păsări, se declară gata să meargă.

Și rămânând toți mulțumiți, deși neîncrezători, el îndată a plecat. Biserica și soborul și satul nostru rămaseră pe câmpia albă și înghețată. El flutura din aripioare spre cerul senin. A mers așa multă vreme, *netrudit* și hotărât, până ce intră în vârtejul soarelui. Înaintea lui, în *volbură* albă, fierbea un cuptor nemărginit și orbitor. Și el părea un fir de funingine rătăcită. Insufletit în cea din urmă sforțare, se avântă până la izvorul focului veșnic și prinse o rază.

Aproape orbit, cu penele pârlite, sărac și gol, abia suflând, sticletele se rostogoli îndărăt spre pământ, cu puțină vieată, dar cu soarele în cioc.

Soborul de jos simți îndată ca o dulce alinare. Raza de soare adusă de sol creștea, și zăpezile, asudate deodată, începură să scadă. În curând porni cu spumă și larmă *zăporul* și se arătară *ostroave* de iarbă. Când sticletele ajunse pe pământ, cele dintâi flori ridicau *cupele* albe din frunzele moarte și-l salutau.

În raza de soare, soborul începu a se veseli foarte. Împărăteasa și tovarășii ei cei mari lăsară să cadă câteva sunete și făcură, cu *șfichiurile* aripilor, oarecare semne de prietenie spre cântărețul cel mititel. Apoi luară soborul spre *sălaşuri*, în blândețea începutului de primăvară.

În treacăt, țarca băgă de seamă goliciunea și rușinea eroului. Începu a râde cu răutate. Râsul ei înveseli pe celelalte. Cu chef și voie bună trecură. Iar păsărelele rămaseră împrejurul sticletelui, privindu-l cu milă și încercând să-l mângâie.

Botgrosul, după o lungă cugetare, ridică un degețel, *țistui* și glăsui mișcat:

— Fraților și surioarelor, să ne întovărim cu toții și să-l îmbrăcăm, săracul! E păcat să-l lăsăm gol pe lume.

— Să-l îmbrăcăm, să-l îmbrăcăm, ciripiră păsărelele toate. Și să cântăm isprava lui!

Lucrul acesta mulțumi pe toți. El plecă, iar soborul se împrăștie. A mers așa până în vârtejul soarelui, unde văzu înaintea sa fierbând un cuptor mare de raze. El luă o rază, rămânând de atâta lumină aproape orbit și cu penele părțite, aproape gol.

După aceasta, cu soarele în cioc, se rostogoli îndată spre pământ.

Cu cât sticletele se apropia de pământ, cu atât zăpezile scădeau și, în locul lor, răsăreau ostroave de iarbă și cele dintâi flori.

Soborul de păsări începu să se veselească și bătea din aripi de bucurie. După oarecari semne de prietenie față de sticlete, împărăteasa și tovarășele ei plecară mulțumite acasă, în bătaia razelor începutului de primăvară.

În treacăt, țarcă băgă de seamă goliciunea sticletelui și râse, înveselind și pe celelalte păsări.

Numai păsările cele mici se uitau cu milă la goliciunea sticletelui până ce botgrosul, țistuind pe celelalte, făcu propunerea să-l îmbrace cu toatele pe bietul sticlete. Celelalte păsări aprobară propunerea.

Țărâind și săltând, cântărețele duseră cu alaiu pe sticlele în dumbrăvioara de-aproape. Acolo fiecare dădu câte o pană și înjghebară pentru tovarășul cel sărac un straiu în felurite culori. El se lăsa în voia lor, încă nedumerit și cu inimioara bătând. De-atuncea are sticlele așa imbrăcăminte ciudată: *jesușor* purpuriu și surtuc din bucăți. Poate de aceea a rămas tot rușinos și modest și rar îl zărește omul în zilele primăverii, deși, după cum se vede, el a readus pe pământ soarele, în plisc.

(Din *Dumbrava minunată*)

Explicări: *Cotruță* = boltă mică sub sobă — *Sobor* = adunare mare — *Sgribulit* = ghemuit de frig — *Sfârc* = vârf — *A fârâi* = a face ca păsările — *Entuziasm* = înflăcărare — *A cloncâni* = a cârâi — *Nevolnic* = neputincios — *A aplauda* = a bate din mâni sau din aripi în semn de aprobare și bucurie — *Cotton* = firidă în zid — *Fărămă* = bucățică — *Lașiate* = lipsă de curaj — *Mișel* = nefericit, slab, sărac — *Netrudit* = fără odihnă. — *Volbură* = vârtej de flăcări — *Zăpor* = puhoaică — *Ostrov* = insulă — *Cupă* = un vas de băut — *Șfichiș* = vârf — *Sălas* = loc de adăpost — *A țistui* = a face tăcere — *Fesușor* = căciuliță cu moț ca la Turci.

Păsările cele mici îl duseră pe sticlete în dumbrăvioara apropiată și fiecare îi dădu câte o pană, înjghebându-i un straiu de diferite colori. De atunci sticletele a rămas modest din fire și cu haina atât de împestrită.

Prescurtarea unei bucăți:

Prescurtarea unei bucăți se face în modul următor:

Se citește fraza dela un punct la altul, pentru a se vedea care sunt părțile principale și deci indispensabile pentru redarea ideii, și care sunt cele secundare, care pot fi eliminate. Pentru început se va scrie în caiet bucata pe o coloană și alături pe altă coloană prescurtarea. Ea se va face cu cuvintele din bucată. Astfel de prescurtări se pot face cu orice bucată de citire.

Gramatica.

Urmează gramatica (conj. a IV-a) cu bucata 89: *Cântec de leagăn:*

63. O LACRIMĂ PE-O GEANĂ

de Em. Gârleanu

I

Odată Dumnezeu luă ca tovarăș de călătorie pe Sfântul Petru și se coborî pe pământ, să mai ușureze durerile bieților oameni. Așa făceau: veneau și ridicau de ici, de colo câte un necaz. Și se întorceau în ceruri mulțumiți.

Pe ziua de azi, Sfântul Petru avea un gând mare. Pe când Dumnezeu se înfășura într'un *fald* de nor ca într'o manta de drum, Sfântul îndrăsni să-și spună părerea:

— Inalt Preasfinte Stăpâne, începu el, socotesc că n'am ușura cu mai mult durerea omenească decât dacă i-am alina plânsul. Să mergem, Stăpâne, și să le culegem lacrimile.

Dumnezeu zâmbi, dar nu se împotrivi de loc.

— Să mergem, Petre, zise el.

Și într'o rețea de raze, se scoborau pe pământ. Ca doi moșnegi de rând, Dumnezeu mai adus de șelc, Sfântul Petru mai țanțoș, porniră la drum.

Pe-un *șleau* bătut de țară, nemeriră într'un sat. Sfântul Petru se uita peste tot. La o fereastră întârzie mai mult.

— Uite, Stăpâne, în odaia aceasta e o femeie care plânge.

Și au intrat în ogradă. Au bătut la ușă, iar femeia le-a deschis. Pe obrazii arși și fragezi, urmele lacrimilor se cunoșteau ca o brumă care acopere o floare. Pe o geană, o lacrimă rămăsese aninată, lucitoare, ca și cum ar fi închis un miez de lumină.

— Femeie, îi zise Petru, ai plâns și ți-a rămas o lacrimă pe geană. Am venit să ți-o luăm și cu ea și plânsul. Dă-ne-o!

Femeia răspunse:

— E întâiași dată când plâng, și plâng de bucurie.
Ce-mi dați în schimbul lacrimii mele?

— Ce să-ți dăm? întrebă Petru.

— Un diamant, răspunse femeia, un diamant care să-mi reamintească lacrima.

— Fie după cum voințește, dă-i, Petre, un diamant, incuviință Dumnezeu. Petru se plecă, luă de jos o pietricică, pietricica se schimbă într'un diamant și-l întinse femeii. Apoi cu o *năframă* țesută din lumină, îi șterse lacrima.

— Greu se despart oamenii de slăbiciunile lor, zise Petru, iar Dumnezeu zâmbi, nu răspunse și purceseră mai departe.

II

Și așa ajunseră pe țărmul unei mări furtunoase, la o colibă de pescari. Valurile urlau și își ridicau brațele spre cer. Coliba se clătina în bătaia vântului. Petru se uită pe fereastră.

— Aici plânge o altă femeie, Stăpâne!

— Să intrăm!

Și bătură. Ușa se deschise. Pe fața galbenă de veghere a femeii, lacrimile lăsaseră urma lor *jilavă*. Pe o geană, o lacrimă aninată rămăsese ca o sămânță de lumină.

— Femeie, zise Petru, ai plâns și ți-a rămas o lacrimă încă pe gene. Vroim să ți-o luăm, dimpreună cu ea și plânsul. Dă-ne-o!

— Plâng de dor, răspunse femeia. Și ca să dau o lacrimă, în schimb ce-mi dați?

— Ce să-ți dăm? întrebă Petru.

— Un mărgăritar, să-mi aduc aminte de fiul meu care-i dus pe mări.

— Fie! încuviință Dumnezeu, și Petru se plecă, luă o pietricică, pietricica se schimbă într'un mărgăritar,

și-l întinse femeii. Și cu colțul năfrâmii, șterse iar lacrima.

— Greu se despart oamenii de durerile lor, zise Petru.

Iar Dumnezeu zâmbi și purceseră din nou la drum.

III

Și în mijlocul unei păduri, găsiră iarăși o colibă. Era frumos, soare, și florile își împrăștiau miresmele. Petru privi pe fereastră.

— Stăpâne, înăuntru plânge o femeie.

Bătură în ușa și ușa de deschise și femeia răsări în

prag. Pe obrajii ei supti de suferință, o lacrimă rămăsese prinsă. In celălalt ochiu, altă lacrimă răsărea.

— Femeie, îi zise Petru, femeie, ai plâns și două lacrimi îți umezesc încă ochii. Am venit să ți le luăm și cu ele și plânsul. Dă-mi-le!

— Am plâns, răspuse femeia, căci mi-au murit toți, și-s singură acum pe lume.

— Tocmai, adause Petru, ce să-ți dăm în schimbul lacrimilor tale?

— Să-mi dați altele! răspuse femeia.

— Fie! încuviință Dumnezeu și femeia izbucni în plâns.

Petru tăcu. Și gânditori s'au întors călătorii înapoi în cer.

(Din **O lacrimă pe-o eană**)

Explicări: *Fald* = cută — *Șlcau* = drum — *Năframă* = batistă — *Îltav* = puțin umed.

64. DARUL LUI MOȘ MIRON

de I. Agârbiceanu

I

Era în vara anului 1916. Războiul *bântuia* de atâta amar de vreme prin fundul *Galiției*, prin Polonia rusească, în Italia. Din vreme 'n vreme, își trimetea rănii și bolnavii până prin satele noastre.

Cât de schimbați erau oamenii care se întorceau din fața morții!

Moș Miron, în satul lui dela poalele munților, intra cu greu în vorbă cu cei ce se întorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deși i-ar fi putut fi cei mai mulți nepoți.

I se părea lui că-s vrednici de o cinste deosebită, că știu lucrurile pe care nime altul în lume nu le poate ști.

Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. Dela o vreme era nelipsit dela gară, și cel dintâiu sătean, care-i dădea binețe soldatului ce se cobora, era Moș Miron.

Cei ce erau întâmpinați de moșul, nu-l prea înțelegeau, nu prea știau ce vrea să afle moșul dela ei. Și oricât ar fi voit să-și ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era silit în urmă să mărturisească ce vrea să vorbească deslușit.

— Uite ce-i nepoate! Noi pe aici nu mai știm ce să credem. Toți mințesc, numai sufletul din noi nu. Voi pe-acolo trebuie să aflați mai iute veștile. Au intrat ai noștri în războiu sau n'au intrat?

— Pân'acum nu, moșule! Dar nădăjduim dela Dumnezeu!

Nădăjduia și bătrânul dela Dumnezeu, dar prea-i era lui greu să aștepte. Din felul cum i se lungea fața bătrână, din felul cum îi clipeau ochii în cap, se vedea lîmpede că din vorbele, spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu, nu putea fi mulțumit.

II

De cum a dat gură de primăvară, moșul o ducea greu de tot. Iși isprăvisc tot ce strânsese peste vară și bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămâni, și-a dat și cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit într'o cotitură a șerparului.

A văzut el că oameni bătrâni, femei bătrâne se tot duc pe la primărie și se întorc cu bani acasă. Locuia de parte, în capătul satului, spre munte. Pe la primărie n'a dat de zece ori în vieța lui. Dar lipsa îi dete brânci și într'o zi iacătă-l în fața primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi pe-

semne vreun ajutor pentru oameni bătrâni și săraci ca mine în vremea asta de scumpețe crâncenă. Pân'acum am mai avut câte ceva, de-*amu...* și el făcu un semn cu degetul lui gros și noduros că s'a tăiat așa.

— Dumneata nu poți căpăta, moș Miroane! îi răspunse primarul. N'ai pe nime în războiu!

— Dar nici acasă.

— Adevărat că vei duce-o greu. Dar stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vândut *otava*?

Moșul își încruntă sprâncenele și privi în pământ.

— N'am vândut-o!

— Apoi vezi, rău faci că n'o vinzi. Se plătește foarte bine. Poate aștepti să mai crească prețurile?

— Nu aștept!

— Atunci mi-o poți vinde chiar mic.

Bătrânul îl privi cu dușmănie.

— N'ai dumneata bani să-mi cumperi otava mea.

Și s'a ridicat de pe scaun, și-a *oblit* trupul în-*gârbovit*, și a ieșit din primărie, apăsând greu pașii. De-atunci n'a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa era tot mai grea.

Avea doi frați mai tineri, avea și alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul până când i s'a tăiat apa și dela moara asta.

Rudeniile aduseră și ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde și ar lua bani frumoși pe ea.

— N'o vând! răspunse moșul mânios.

— Doar nu-i vrea s'o rumegi dumneata? Noi știm că ai în pod încă și otavă din anul trecut.

— O am.

— Se vede că aștepti s'o vinzi pe-un car de bani. Până când tot o aduni?

Ce s'adune? Abia era un cărucean de otavă, că moșul n'avea alt loc de, coasă decât pe sub prunii din grădi-*nița* lui.

Când auzi așa, s'a dus ca din pușcă și n'a mai călcat pragul neamurilor.

Lipsa era și acum, dar moșul o mai putea strânge și de grumaji. Se începuse prășitul porumbului și de-aci încolo se țineau lanț prilejurile de câștig.

Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a *pălmașilor*.

III

Dela Sfânta-Maria mare, de când intrase România în războiu, moșul nu se mai dusese nicaieri la lucru. Nu-și mai părăsea casa, curtea. Mai ales de când intrase România în războiu, moșul nu se mai duse nicaieri să prindă vuietul războiului.

Veghia noapte după noapte și nu-i scăpa nici cel mai mic șgomot. Trecu o săptămână, trecură două; în săptămâna a treia, noaptea de luni spre marți, moșul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite. Intr'o clipă fu în drum, înaintea casei.

De bună seamă e un roșior, își zise el, *adulmecând* depărtările. În clipa asta, din noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot.

— Cine-i acolo?

— Om bun! răspunse moșul.

— Dacă ești bun, vino aici!

Moș Miron, sprinten ca un flăcăiandru, se infundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrânul nu-și putu ascunde mirarea că au venit atâtia, așa pe nesimțite. Stăruiră tot ce se putea afla dela bătrân și voiră să-și continue drumul.

— O mică rugăminte am, nepoților, să vă dau o mână de otavă la cai.

Sergentul zâmbi și zise:

— Nu-i vreme pentru asta, moșule!

— Dar când vă întoarceți? Am niște otavă ca *strămătura*.

Sergentul zâmbi din nou...

— Atunci nu zicem ba! Dacă ne întorcem cu bine...

Și peste două ceasuri, în puterea nopții, călăreții s'au întors cu bine.

Moș Miron făcuse șapte legături de otavă și le scoase la poartă.

— Să vedeți ce otavă, strămătură nu alta!

Călăreții luară 'n șa sarcinile făcute de bătrân, îi mulțumiră și dispărură în noapte.

* * *

Peste trei zile treceau armatele coloanei române pe drumul dinaintea casei lui Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învălmășeală mare și o căldură...

Carele, unele treceau, altele odihneau. Și prin învăl-mășala aceea de oameni și de vite se vedea un bătrân, în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe porțiță cu câte-o sarcină de otavă și cum o împrăștie înaintea boilor sau cailor. În spate aducea otavă, în mână ținea o pâne albă, căpătată dela soldați. Pălăria îi căzuse prin pod la otavă, și nici prin gând nu-i trecu s'o mai ridice. Și tot astfel nu băgă de seamă că pânea albă era picurată, adeseori, când mușca din ea, de lacrimi mari, ce picurau în neștire din ochii lui bătrâni.

(Din „Calendarul Minerva“)

Explicări: *A bantui* = a face pagubă — *Galiția* = provincie a Poloniei cu capitala Lemberg (Lwow) — *Șerpar* = cingătoare țărănească de piele, pentru păstrarea banilor — *A da brânci* = a înghesui, a împinge — *Amu* = acum — *Otavă* — iarbă tânără crescută după cositură — *A obli* = a îndrepta, a face oblu — *Ingârbovit* = cocoșat din cauza vârstei — *Pălmaș* = muncitor cu palmele, cu mâinile — *A adulmeca* = a miroși, a cerceta cu nasul — *Strămătură* = lână colorată toarsă, întrebuințată la țesut și cusături.

65. PUNGUȚA CU DOI BANI

de I. Creangă

I

Erau odată o babă și un moșneag. Baba avea o găină și moșneagul un cocoș. Găina babei se oua de câte două ori pe fiecare zi, și baba mânca o mulțime de ouă, iar moșneagului nu-i da niciunul. Moșneagul într-o zi pierdu răbdarea și zise:

— Măi babă, mănânci ca în târgul lui Cremene. Ia dă-mi și mie niște ouă, ca să-mi prind pofta măcar.

— Da cum nu?! zise baba, care era foarte sgârcită. Dacă ai poftă de ouă, bate și tu cocoșul tău să facă

ouă și-i mânca. Eu așa am bătut găina și iacătă-o cum se ouă.

Moșneagul, pofticios și *hapsin*, se ia după guraabei și, de ciudă, prinde iute și de grabă cocoșul și-i dă o bătaie bună, zicând:

— Na! ori te ouă, ori du-te dela casa mea, ca să nu mai strici mâncarea de geaba.

Cocoșul, cum scăpă din mâinile moșneagului, fugi de-acasă și umblă pe drumuri *bismetic*. Și cum mergea el pe un drum, numai iață găsește o punguță cu doi

bani. Și cum o găsește, o și ia în *clonț* și se întoarnă cu dânsa înapoi spre casa moșneagului. Pe drum, întâlnește o trăsură cu un boier și cu niște cocoane. Boierul se uită cu băgare de seamă la cocoș, vede în clonțu-i o punguță și zice vizitiului:

— Măi, ia dă-te jos și vezi ce are cocoșul cela în plisc!

Vizitiul se dă iute jos din capra trăsurii și c'un fel de meșteșug prinde cocoșul și, luându-i punguța din clonț, o dă boierului. Boierul o ia fără pășare, o pune în buzunar și pornește cu trăsură înainte. Cocoșul, supărat de asta, nu se lasă, ci se ia după trăsură, spuind neîncetat:

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

II

Boierul inciudat, când ajunge în dreptul unei fântâni, zice vizitiului:

— Mă, ia cocoșul ist obraznic și-l dă în fântâna ceea!

Vizitiul iarăși se dă jos din capra trăsorii, prinde iarăși cocoșul și-l asvârle în fântână. Cocoșul, văzând această mare primejdie, ce să facă? Incepe a înghiți la apă și 'nghite și 'nghite până ce înghite el toată apa din fântână. Apoi sboară de-acolo afară și iarăși se ia în urma trăsorii, zicând:

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Boierul, văzând aceasta, s'a mirat cumplit și a zis:

— Mă, da al dracului cocoș i-aista! Ei las, că ți-oiu da eu ție de cheltuială, măi crestatule și pintenatule!

Și cum ajunge acasă, zice unei babe dela bucătărie să ia cocoșul, să-l asvârle într'un cuptor plin cu jăratec și să pue o lespede la gura cuptorului. Baba, *cânoasă* la inimă, de cuvânt: face cum i-a spus stăpânu-său.

Cocoșul, cum vede și astă mare nedreptate, începe a vărsa la apă și toarnă el toată apa cea din fântână pe jăratec până ce stinge focul de tot și se răcorește cuptorul. Ba încă face și-o *apăraie* prin casă, de s'a îndrăcit de ciudă hârea dela bucătărie. Apoi dă o *bleandă* lepezii dela gura cuptorului, iese teafăr și de acolo, și fuga la fereastra boierului și începe a trânti cu ciocul în geamuri și a zice:

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

— Măi, că mi-am găsit beleaua cu dihania asta de cocoș! zise boierul cuprins de mirare. Vizitiu, ia-l de

pe capul meu și-l svârle în cireada boilor și a vacilor, poate vreun *buhaiu* înfuriat i-a veni de hac: l-a lua în coarne și-om scăpa de supărare.

III

Vizitiul iarăși ia cocoșul și-l svârle în cireadă. Atunci, bucuria cocoșului! Să-l fi văzut cum înghițea la buhai, la vaci și la viței, pân 'a înghițit el toată cireada și-a făcut un pântece mare, mare cât un munte. Apoi iar vine la fereastră, întinde aripile în dreptul soarelui, de întunecă de tot casa boierului, și iarăși începe:

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Boierul, când vede și astă *dândănaie*, crăpa de ciudă și nu știa ce să mai facă, doar a scăpa de cocoș. Mai stă locului cât mai stă pe gânduri până-i vine iarăși în cap una:

— Am să-l dau în *hasnaua* cu bani. Poate-a 'nghiți la galbeni, i-a sta vreunul în gât, s'a 'nneca și-om scăpa de dânsul.

Și cum zice, umflă cocoșul de-o aripă și-l svârle în hasnaua cu bani, căci boierul acela, de mult *bănet* ce avea, nu-i mai știa numărul. Atunci cocoșul înghite cu lăcomie toți banii și lasă toate lăzile pustii. Apoi iese și de-acolo, el știe cum și pe unde, se duce la fereastră boierului și iar începe:

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Acum, după toate cele întâmplate, boierul, văzând că n'are ce-i mai face, i-asvârle punguța. Cocoșul o ia de jos cu bucurie, se duce în treaba lui și lasă pe boier în pace. Atunci toate păsările din ograda boierească, văzând voinicia cocoșului, s'au luat după dânsul, de ți se

părea că-i o nuntă și nu altceva. Iar boierul întristat se uita *galeș* cum se duceau păsările sale și zise oftând:

— Ducă-se și *cobe* și tot, numai bine că am scăpat de belea, că nici lucru curat n'a fost aici!

IV

Cocoșul însă mergea țanțoș, iar păsările după dânsul. Și merge el cât merge, până ce ajunge acasă la moșneag și de pe la poartă începe a cânta: cucurigu! cucurigu!

Moșneagul, cum aude glasul cocoșului, iese din casă cu bucurie. Și când își aruncă ochii spre poartă, ce să vadă? Cocoșul său era ceva de speriat: elefantul îi se părea purece pe lângă acest cocoș! Ș'apoi în urma lui veneau cârduri nenumărate de păsări, care de care mai frumoase, mai *cucuiete* și mai *boghete*. Moșneagul, văzând pe cocoșul său așa de mare și de greoiu, și înconjurat de-atâta amar de *galițe*, i-a deschis poarta. Atunci cocoșul i-a zis:

— Stăpâne, așterne un *țol* aici, în mijlocul ogrăzii!

Moșneagul, iute ca un prâsnel, așterne țolul. Cocoșul atunci se așază pe țol, scutură puternic din aripi și îndată se umple ograda și livada moșneagului, pe lângă păsări, și de cirezi de vite, iară pe țol toarnă o movilă de galbeni, care străluceau la soare de-ți luau ochii. Moșneagul, văzând aceste mari bogății, nu știa ce să facă de bucurie, sărutând meru cocoșul și desmierdându-l.

V

Atunci iaca și baba venea nu știu de unde. Și când a văzut unele ca aiestea, numa-i sclipeau răutăcioasei ochii în cap și plesnea de ciudă.

— Moşnege, zice cu ruşinată, dă-mi şi mie nişte galbeni!

— Ba, pune-ţi pofta 'n cuiu, măi babă! Când ți-am cerut ouă, ştii ce mi-ai răspuns! Bate acum şi tu găina să-ţi aducă galbeni, c'ăşa am bătut eu cocoşul, ştii tu din a cui pricină, şi iaca ce mi-a adus!

Atunci baba se duce 'n poiată, *găbueşte* găina, o apucă de coadă şi o ia la bătaie de-ţi venca să-i plângi de milă! Biata găina, cum scapă din mâinile babei, fuge pe drumuri. Şi cum mergea pe drum, găseşte şi ea o mărgică şi-o inghite. Apoi repede se întoarce acasă la babă şi începe de pe la poartă: cot... cot... coteodac!!

Baba iese cu bucurie înaintea găinii. Găina sare peste poarta, trece iute pe lângă babă şi se pune pe cuiubar. Şi după un ceas de şedere, sare de pe cuiubar coteodăcind. Baba atunci se duce cu fuga să afle ce i-a făcut găina. Şi când se uită în cuiubar, ce să vadă? Găina sa ouase o mărgică! Baba, când vede că şi-a bătut găina joc de dânsa, o prinde şi-o bate, şi-o bate, şi-o bate pân' o omoară în bătaie.

Şi aşa baba cea sgârcită şi nebună a rămas de tot săracă, lipită pământului. De-acu a mai mânca şi răbdări prăjite în loc de ouă, că bine şi-a făcut răs de găină şi a ucis-o fără să-i fie vinovată cu nimica, sărmana!

Moşneagul însă era foarte bogat. El şi-a făcut case mari şi grădini frumoase şi trăia foarte bine. Pe babă, de milă, a pus-o găinăriţă, iar pe cocoş îl purta în toate părţile după dânsul cu salbă de aur la gât şi încălţat cu cioboţele galbene şi cu pinteni la călcăie, de ți se părea că-i un *irod* de cei frumoşi, iar nu cocoş de făcut cu borş.

(Din Poveşti)

Explicări: *Hapsin* = sgârcit — *Bcsmetic* = zăpăcit, fără țință — *Clonț* = cioc, plise — *Câinos* = rău la inimă — *Apăraie* = baltă mare — *Bleandă* = izbitură — *Buhaiu* = taur — *Dăndănaie* = ispravă — *Hasna* = odaie cu lăzile de bani — *Băncel* = mulți bani —

Galeș = cu tristețe — *Cobe* = o boală de găini, aici termen depreciativ pentru găini — *Cucuiet* = cu moț — *Boghet* = cu pene pe la urechi — *Galife* = păsări de curte — *Țol* = pătură simplă — *A găbui* = a prinde într'un ungher. — *Irod* = paiată.

Observații pentru compunere.

Accastă bucată să se prescurteze după modelul dat la bucată *Sticletele*.

Gramatica.

Urmează gramatica (propoziția) cu bucată 90: *Vulpea și figura de ipsos*.

66. COCOȘUL

de Em. Gârleanu

În nukul stufos din marginea ogrăzii, găinile, cocotate de cu seară pe crengi, dorm duse cu capul sub aripi, împrăștiate, care mai sus, care mai jos, cum le-a fost

mai pe plac și le-a venit mai la socoteală. La o parte, fișa să le poată vedea pe toate, sculat cu noaptea'n cap, stă cocoșul, Pașa, cum îi zic toți ai casei, *rotofeiu*, îmbrăcat cu pene, cu creasta lăsată, ștregărește, pe o ureche. Cu gâtul întins, cu ochii încă cețoși de somn,

privește. E poet. Sufletul lui, deși războinic, e mai avântat spre frumos decât al curcanilor, care se umflă într'atât de par niște burdufuri, când sunt seci, ca niște gogoși; decât al tuturor gănsacilor, care se plimbă pe apă și fac pe visătorii, dar în cap n'au minte nici măcar cât un grăunte; ori decât al rătoilor care, cu cât sunt mai fuduli, cu atât umblă mai legănați; și chiar decât al păunilor mândri în port, dar cu glasul, între păsări, ca al măgarului între dobitoace. El e poet. E cel dintâiu care se minunează de frumusețile firii, și fără părere de rău își rupe totdeauna din somn numai să vadă cum răsare soarele. De aceea dânsul acum privește pe când toți ai casei dorm.

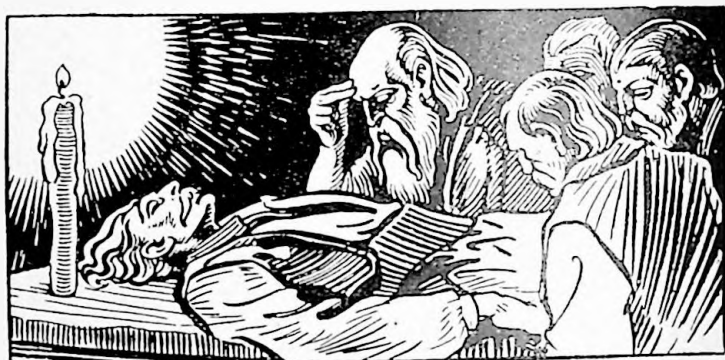
Mijește de ziuă. Departe, în zare, se deslușește, ușoară, dunga de lumină a zorilor; întâi e ca o dără de zăpadă, apoi încetul cu încetul se preface într'un întins de apă, care-și înalță o margine tot mai sus *prelingându-se* pe cer, ca sorbită de o putere a văzduhului. Pe urmă, oglinda aburită de până acum pare că răsfrânge un foc depărtat, se face lucie, poala cerului prinde ființă parcă și lumina începe să se cearnă peste pământ, ușoară, ca un colb de argint. Departe, cine știe unde, se văd dealurile, mai încoace câmpul, aproape satul, și chiar în față își desface stâlpii din umbră casa dela cealaltă margine a ogrăzii. Aerul se înfioară. Cocoșul răsufală fericit, apoi își udă pliscul în mărgăritarul de rouă de pe frunza cea mai apropiată. Lumina încremenește o clipă.

Cocoșul își caută cu ochii tovarășele, le zărește și în gândul lui le judecă pe toate. Apoi *plânui* o *ghiduşie*: făcu Puicii cu ochiul, dându-i să înțeleagă că le-o pregătește el. Se ridică în picioare, bătu din piteni, își fâlfâi aripile ca două steaguri și, întinzându-și gâtul, cu gândul într'adins să le facă să tresară buimace din somn, trâmbiță din gușă, voinicește:

Cu-cu-ri-guuu !...

(Din lumea celor care nu cuvântă)

Explicări: *Rotofeiu* = rotund, dolofan. — *A se prelinge* = a se scurge încet de-a-lungul unui vas etc. — *A planui* = a pune la cale — *Ghidușie* = posnă.

67. GROZA

de V. Alecsandri

*Galben ca făclia de galbenă ceară
Ce aproape-i ardea,
Pe-o scândură veche, aruncat afară,
De somnul cel veșnic Groz'acum zăcea,
Iar după el nime, nime nu plângea!*

*Poporu 'mprejuru-i trist, cu 'njiorare,
La el se uita;
Unii făceau cruce, alții de mirare
Cu mâna la gură capul clătina,
Și 'ncet lângă dânsul își șopteau așa:*

*— El să fie Groza cel vestit în țară
Și 'n sânge 'ncruntat!
El să fie Groza, cel ce ca o fiară,
Fără nici o grijă de negrul păcat,
A stîns zile multe și lege-a călcat!*

*Un moșneag atunce, cu o barbă lungă,
 La Groza mergând,
 Scoase doi bani netezi din vechia sa pungă,
 Lângă mort îi puse, mâna-i sărutând,
 Mai făcu o cruce și zise plângând:*

*— Oameni buni, an iarnă bordeiu-mi arsese,
 Și pe-un ger cumplit
 Nevasta-mi cu pruncii pe câmp rămăsese,
 N'aveam nici de hrană, nici țol de 'nvelit,
 Și nici o putere... eram prăpădit!*

*Nu așteptam alta din mila cerească
 Decât a muri,
 Când creștinul ista, Domnu-l odihnească,
 Pe-un cal alb cu iarna în deal se ivi,
 Și-aproape de mine calul își opri.*

*„Nu plânge, imi zise, n'ai grijă, Române,
 Fă piept bărbătesc!
 Na, să-ți cumperi haine și casă și pâne!“
 Și de-atunci copiii-mi ce-l tot pomenesec,
 Oameni buni, de-atunce în tihnă trăiesc.*

*Și sărutând mortul, bătrânul moșneag
 Oftă și se duse cu-a' său vechiu toiag,
 Iar poporu 'n sgomot strigă plin de jale:
 „Dumnezeu să ierte păcatele sale!“*

(Din Doine).

Gramatica.

Urmează gramatica (atributul și complementul) cu bucata 91:
Lebăda.

68. PRIN PĂDURE

de Calistrat Hogaș

— Dacă nu-i rățaci, ai să ieși la schit...

Aceste vorbe ale moșneagului îmi răsuna în urechi. Vasăzică, mai întâi, putem rățaci, și al doi-

lea, prin împrejurime, se află un schit; cu alte cuvinte, una rea și una bună. Decât, rătăcește cineva când are o țintă și, greșind drumul, n'ajunge până la ea; pentru mine deci, care mergeam la întâmplare, cuvântul de „rătăcit“ nu putea prin urmare să aibă nici un înțeles. Schitul era altă vorbă: de ajungeam până la el, bine; de nu, tot bine. Iată-mă dar în regulă cu mine însumi din toate punctele de vedere. Și cum șerpuia poteca la deal, după cum îi venea la îndemână, față de îndoiturile largi ale pământului de sub dânsa, tot așa și *Pisicuța* șerpuia la pas, suflând des și opintindu-se din greu, când drumul suia mai pieziș.

Brazii suri și neclintiți, cu trunchiuri netede și goale, se ridicau încremențiți și drepti până la înălțimi amețitoare; iar din bolta ciuruită de umbra neagră-verde, alcătuită de crengile lor îmbrățișate sus de tot, ca prin o sită deasă se cerneau în liniștea largă a pădurilor picături de cer albastru. Și fulgi nestatornici de lumină aurie cădeau peste mine de pretutindenii.

De jur împrejur, privirea ți se oprea pe fundul pădurii, ca pe un zid de umbră depărtat. Ai fi zis că te afli sub o imensă boltă de templu sprijinită de mii de coloane, din înălțimea căreia cu greu mai străbătea înlăuntru lumina *ogivală* a cerului. *Cheptănuși* mici și negri cu gulere roșii și verzi lunecau în spirale tăcute și iuți pe trunchiul arborilor în sus. Veverițe negre și roșii, cu cozi stufoase și lungi, din incheietura înaltă a unei crengi, își cumpăneau sborul spre copacul dimpotrivă. Ciocănituri și ghionoate cu pliscuri de oțel tocău în arbori și pădurea largă răsuna a sec.

Peste creștetul înalt al brazilor luneca vântul ca un râu nevăzut și, tăindu-se în frunza lor ascuțită, trimețea până'n depărtare tânguioase și prelungi glasuri de orgă. Din toate părțile, tăcere solemnă, de pretutindenii, liniște sfântă!

...Și dela deal un Român, c'o traistă'n băț, scobora la vale pe poteca strâmtă.

— Bună ziua și cale bună, prietene, zisei eu, când fu în dreptul meu.

— Mulțumim dumilorvoastre, domnișorule! răspunse el, uitându-se cam sfios la mine.

— Da ce ai în traistă?

— Ia vr'o doi *chitici* de păstrăv, să iertați, îngăimă el, luându-și căciula din cap.

— Și-i aduci de departe?

— Tocmai de pe Asău, domnișorule!

— Și unde-i duci?

— Apoi, dă, unde putem și noi; ia, mai prindem și noi câte o para, două, pentru cele nevoi.

— Vasăzica ți-s de vânzare? Ia să-i văd!

Și Românul scoase din traistă vr'o zece păstrăvi, tot unul și unul de mari.

— Ce să-ți dau pe ei?

Și fiindcă o manta lungă și o pălărie mare ieftenește, de multe ori, marfa în pădure:

— Apoi dă, domnișorule, cât v'a lăsa inima!

— Nu, cât *cei*?

Românul se uită lung la mine...

— Ia vr'un leu de parale, dacă vi-i cu voia dumilorvoastre.

Scoasei doi lei și-i dădui Românului care rămase nedumerit.

— Acum, fă cumva, te rog, și mi-i înșiră pe-o *smicea*, ca să-i pot duce.

Românul scoase iute un briceag, tăie o crenguță subțire de brad, o curăți, o ascuți la un capăt și-mi înșiră păstrăvii pe ea, vârîndu-le-o prin urechi la fiecare.

— Apoi foarte mulțumesc și mergi sănătos, prietene, zisei eu, dând călcăie Pisicuții la deal.

— Să mergeți sănătos și foarte mulțumim, răspunse Românul, plecând la vale.

Și mergeam, ducându-mi prânzul înșirat pe noia.

(Din *În munții Neamțului*).

Explicări: *Pisicuța* = aici nume de iapă — *Ogival* = în formă de arcuri de cere întretăiate — *Cheptănuși* = codroș, pasăre cu coadă roșie — *Chitic* = popular pentru pitic, pește mic — *Cei* = popular pentru ceri — *Smicea* = vârguță, nuielusă.

C. Brâncoveanu

69. CONSTANTIN BRÂNCOVEANUL

I

Brâncoveanu Constantin,
 Boier vechiu și domn creștin,
 De averi ce tot strângea,
 Sultanul se îngrijea
 Și de moarte-l hotăra,
 Căci vizirul îl pâra.
 Intr'o joi de dimineață,
 Zi scurtării lui de viață,
 Brâncoveanu se scula,
 Fața blândă își spăla,
 Barba albă-și pieptăna,
 La icoane se 'nchina,
 Pe fereastră-apoi căta
 Și amar se spăimânta.

— *Dragii mei, coconi iubiți!*

*Lăsați somnul, vă treziți,
Armele vi le gătiți,
Că pe noi ne-a 'nconjurat
Pașa cel neîmpăcat,
Cu-ieniceri, cu tuuri mari,
Ce sparg ziduri cât de tari.
Bine vorba nu sjârșea,
Turcii 'n casă năvălea,
Pe tuspatru mi-i prindea
Și-i ducea de-i închidea
La Stambul, în Turnul mare,
Ce se 'naltă lângă mare,
Unde zac fețe domnești
Și soli mari împărătești.
Mult acolo nu zăcea,
Că Sultanu-i aducea,
Lângă foisorul lui,
Pe malul Bosforului.*

— *Brâncovene Constantin,
Boier vechiu, ghiaur hain,
Adevăr e c'ai chilit,
Pân'a nu ți mazilit,
Să desparți a ta domnie,
De a noastră 'mpărăție?
Că de mult ce ești avut,
Bani de aur ai bătut,
Făr' a-ți 'ji de mine teamă,
Făr' a vrea cu să-mi dai seamă?*
— *De-am fost bun, rău la domnie,
Dumnezeu singur o știe,
De-am fost mare pe pământ,
Cată-acum de vezi ce sunt!*
— *Constantine Brâncovene!
Nu-mi grăi vorbe viclene.
De ți-e milă de copii*

*Și de vrei ca să mai fii,
 Lasă legea creștinească
 Și te dă 'n legea turcească!
 — Facă Dumnezeu ce-a vrea,
 Iar pe toți de ne-ți tăia,
 Nu mă las de legea mea!*

II

*Sultanul din Țoișor
 Dete semn lui imbrohor.
 Doi gelați veneau curând,
 Săbiile fluturând.
 Și spre robii dacă mergea
 Din coconi își alegea
 Pe cel mare și frumos,
 Și-l puneu pe scaun jos.
 Și cât pala repezea,
 Capul iufe-i reteza.
 Brâncoveanul greu oșta
 Și din gură cuvânta:
 — Doamne, fie 'n voia ta!
 Cei gelați iarăși mergea
 Și din doi își alegea
 Pe cel gingaș, mijlociu,
 Cu păr neted și gălbui
 Și pe scaun îl puneu
 Și capul îi răpunea.
 Brâncoveanul greu oșta
 Și din suflet cuvânta:
 — Doamne, fie 'n voia ta!
 Sultanul se minuna
 Și cu mila se 'ngâna:
 — Brâncovene Constantin,
 Boier vechiu și domn creștin,
 Trei coconi tu ai avut,*

Din trei doi ți i-ai pierdut,
 Numai unul ți-a rămas,
 Cu zile de vrei să-l las,
 Lasă legea creștinească
 Și te dă'n legea turcească!
 — Mare-i Domnul Dumnezeu!
 Creștin bun m'am născut eu,
 Creștin bun a muri vreu...
 Taci, drăguța, nu mai plânge
 Că 'n piept inima-mi se jrânge.
 Taci și mori în legea ta,
 Că tu ceru-i cūpăta!
 Imbrohorul se 'ncrunta,
 Gcalafii se 'nainta,
 Și pe blândul copilaș,
 Dragul tatei fecioraș,
 La pământ îl arunca
 Și zilele-i ridica.
 Brâncoveanul greu oșta
 Și cu lacrimi cuvânta:
 — Doamne, fie 'n voia ta!

III

Apoi el se 'ntuneca,
 Inima-i se despica,
 Pe copii se arunca,
 Ii bocea, îi săruta,
 Și turbând apoi striga:
 — Alelei, tâlhari păgâni!
 Alei, voi, feciori de câni!
 Trei coconi ce am avut,
 Pe toți trei mi i-ați pierdut.
 Dare-ar Domnul Dumnezeu
 Să fie pe gândul meu:

Să vă ștergeți pe pământ,
 Cum se șterg norii la vânt,
 Să n'aveți loc de îngroșat,
 Nici copii de sărutat!
 Turcii crunt se oțăra
 Și pe dânsul tăbăra,
 Haine mândre-i le rupea,
 Trupu-i de piele jupea,
 Pielea cu paie-o umplea,
 Prin noroiu o tăvălea
 Și de-un paltin o lega
 Și râzând așa striga:
 — Brâncovene Constantin,
 Ghiaur vechiu, ghiaur hain!
 Cască ochii-ă te uita,
 De-ți cunoști tu pielea ta!
 — Câni turbați, Turci, liftă rea!
 De-ți mânca și carnea mea,
 Să știți c'a murit creștin
 Brâncoveanul Constantin.

(Din Vasile Alecsandri, Poezii populare)

Explicări: *Constantin Brâncoveanu* a domnit în Țara Românească între anii 1688–1714 și a fost ucis de Turci — *Turnu mare* se chiamă altfel Edicule și este așezat pe malul Mării de Marmara în capătul orașului Sambul — *Coconi* = fii de domnitori sau de boieri — *Foișor* = balcon — *Bosfor* = strâmtoarea dela Constantinopole — *Ghiaur* = nume dat de Turci popoarele neturcești, necredincios — *Hain* = trădător, rebel — *Imbrohor* = comisar împărătesc — *Gealat* = călău, gâde — *Pală* = paloș — *A răpune* = a tăia — *A se oțări* = a se încrunta.

Gramatica.

Urmează gramatica (frază) cu bucată 92: *Țara furnicilor.*

70. GREIERUL ȘI FURNICA

de La Fontaine

*Greierul sunând ghitara,
Toată vara,
Ifiliu s'a pomenit
Crivățul când a venit.
N'avea bietul nici fărâmbă
De muscuță sau de râmă...
Merse foamea deci să-și zică
La vecina lui furnică
Și-o rugă, ca să renunțe
La vreo două, trei grăunțe
Pân'la anul viitor.*

*— Iți plătesc ce-ți sunt dator
Cu dobânzi când am să treier,
Pe cuvântul meu de greier!*

*Dar furnica-i cam avară,
Asta-i singuru-i păcat:
-- Ce-ai făcut tu astă-vară?
Ea pe greier l-a 'ntrebat.*

*— Apoi zi și noapte eu
Am cântat, de nu-ți displace...*

*— Ai cântat? Ei n'am ce-ți face,
Acum joacă, fătul meu!*

(trad. de D. Anghel și St. O. Iosif)

Explicări: *Ifiliu* = lefter, fără nici un ban în pungă.

71. PROVERBE

Gardul cu proptele nu cade în timpuri grele.
 Cine bea din pumn străini, nu se satură niciodată.
 Ciomagul are două capete.
 Copilul nepedepsit rămâne nepricopsit.
 Câte bordeie, atâtea obicei.
 Gura lumii, numai pământul o astupă.
 De ploaie repede să nu te sperii.
 Cine-și mănâncă sămânța de in, își mănâncă cămașa.
 Decât o vară cioară, mai bine o zi șoim de vară.
 Calul fără căpăstru cade în prăpăstii.
 Ochiul lui Dumnezeu nu doarme.
 Lucrul de azi nu-l lăsa pe mâne.
 Lucrul de furat nu-i binecuvântat.
 Cu o lingură de miere mai multe muște prinzi decât
 — cu o bute de oțet.
 Năravul din fire n'are lecuire.
 Păcatul mărturisit e pe jumătate iertat.
 Pe omul rău îl însemnează Dumnezeu.
 Pe lângă lemnul uscat, arde și cel verde.
 Mielul blând suga la două mume.
 Haina împrumutată nu ține de cald.
 Moartea pisicilor, bucuria șoarecilor.

72. GHICITORI

Bete și iar bete,
Cinci mii încheiete
 (Ghemele)

Pe cel câmp rotat,
Șade moșul bosumflat
 (Stogul)

*Sus în vârful unui paiu,
Şade steaua unui craiu.
(Macul)*

*Patru bat, opt opintesc,
Mii şi sute se clătesc
(Doi berbei bălându-se)*

*Haci-haci! prin copaci!
Iuş-iuş! prin păiuş!
(Vântul)*

*Străchinuşa verde,
Fundul nu se vede.
(Fântâna)*

GRAMATICA

73. AGATIRȘII ȘI SCIȚII

de Al. Vlahuță

I

De mult, cu opt sute de ani înainte de Hristos, trăia pe văile acestea un neam de oameni războinici, aspri la fire și la chip, cu numele de Sciți. Ei stăpâneau, de călare, toată câmpia întinsă din Marea Neagră până'n pustiurile mlăștinoase ale Donului.

Iar în partea muntoasă, în mândra cetate a Carpaților, *hălăduiau* Agatirșii, o viță mai aleasă, desfăcută de neamul cel mare al Tracilor. Retrași din *vadul gloatelor* pribege, apărați de întăriturile munților și aproape neștiuți de lume, Agatirșii duceau acolo o vieță așezată și liniștită, îndeletnicindu-se unii cu creșterea vitelor, alții cu viile ori cu albinele — de răul cărora se zicea că nu poate nimeni pătrunde la ei — cei mai dinlăuntru strângând aur din prundul râurilor, sau scoțându-l din desfundăturile munților, și toți laolaltă alcătuind o familie de oameni voinici, harnici și sănătoși, care se purtau gătiți în haine strălucitoare, trăiau în belșug și'n bună înțelegere și își iubeau țara lor frumoasă și păzită, din care nu ieșeau niciodată, aveau cârmuitori pașnici, înlesniri multe și legi puține, pe care le puneau în versuri și le învățau pe din afară cântându-le.

II

Alta cu totul era vicața Sciților în largul câmpiilor. Ei n'aveau îngrădire nici așezare statornică în vreun loc, ci, ca pulberca purtată de vânt, roia mulțimea lor pe văile apelor, ducându-și turme și care și tot cuprinsul la voia întâmplării, fără nici o legătură'n urmă, fără nici o țintă'nainte.

Cărturarii vremurilor acelora ni-i arată roșcați la față, greoi și *mătăhăloși* la trup, cu brațe lungi și *butucoase*, cu pieptul larg păros și capul plecat înainte, de altfel iuți la mișcări, călăreți buni și arcași iscusiți. Imbrăcăminte lor era un fel de *contăse* lungi până la genunchi, încinse la brâu cu'n *șerpar* îngust, *nădragi* strânși la glesnă, pe cap o cușmă *țuguiață* și în picioare *meși* de piele groasă; iarna purtau *sărici* largi și lungi până'n călcăie. Hrana și băutura lor de căpetenie era laptele de iapă.

Ei străbăteau depărtări mari, așa în gloată. Năprasnici ca o vijelie, se năpusteau peste alte neamuri, puștiind totul în calea lor, bând cu lăcomie sălbatecă din sângele celui dintâiu dușman căzut, imprăștiind groaza diuumului lor până în câmpiile bătrânei Asii, leagănul vechilor noroade care au *impânzit* pământul.

Biruitori, încăreau prăzile pe spinarea robilor și se'n- torceau în țara lor. Aici, fiecare Scit aducea în fața regelui capetele vrăjmașilor pe care i-a ucis ei și, după numărul acestor dovezi de viteză, își primea partea lui de pradă. Apoi, jupuind pielea de pe aceste capete, o *răzuia* cu o coastă de bou și-și făcea șervete pentru masă, iar din *lidva* uscată, cupă de băut. Ei purtau în *vază* pieile acestea, atârinate de frâul calului, și se făleau cu ele. Cei care aveau mai multe, le coseau una de alta și-și făceau o manta lungă, de găteală.

III

În fiecare an, la o zi anumită, serbau cu toții pe zeul războiului, înfățișat printr'o sabie veche, pe care o înfiteau deasupra unei gramezi mari de lemne și-i jertfeau cai și oameni, câte unul la sută din robii prinși în războaie. Pe robii aceștia, sortiți morții, după ce-i stropseau cu vin pe cap, îi ucideau; cu sângele lor udau sabia la care se'nchinau, apoi le tăiau brațul drept, cu unâr cu tot, și-l aruncau încolo, departe de trup. Risipite astfel, trupuri și brațe rămăneau pe câmp, de mâncare fiarelor și păsărilor de pradă.

Când regele murea, îl spintecau, îi curăteau pânțele, îl umpleau cu mirodenii și-l purtau într'un car descoperit pe la toate *triburile* lor. Cei care îl întâmpinau, își creștau fruntea, în semn de jale, și-și înfiteau săgeți în brațul stâng. Într'un mormânt larg, îl așezau pe un pat de crengi între gratii de sulii, înconjurat de arme și odoare scumpe, iar, ca să aibă cine-l iubi și îngriji pe lumea cealaltă, ucideau și'ngropau lângă el pe una din soțiile lui, un bucătar, un *paharnic*, slugi credincioase și 50 de călăreți înarmați.

(Din trecutul nostru).

Explicări: *A hătădui* = a locui — *Vad* = loc de trecere — *Gloată* = norod, popor — *Mătăhălos* = mare și greoiu — *Bulucos* = greu și gros — *Contăș* = manta lungă și îmblănită — *Șerpar* = cingătoare țărănească de piele — *Nădragi* = pantaloni — *Țuguial* = care se sfârșește într'un vârf — *Meși* = pantofi țărănești — *Sarică* = manta lăptoasă a mocanilor — *A împânzi* = a se răspândi peste — *A răzii* = a rade — *Tidvă* = craniu — *Trib* = ceată aparținând unei familii — *Paharnic* = boier care slujea pe Domnul la masă.

Observații gramaticale.

Sunetele

Mai întâi se va trata ca orice bucată de citire, apoi va putea servi pentru aplicarea regulilor de mai jos.

Avem cuvinte care constau dintr'un sunet sau o literă: *o* (viță), *a* (Carpaților) ș. a., sau din mai multe sunete sau litere: *de mult* ș. a. Deosebirea dintre sunete și litere este că sunetele se rostesc, iar literele se scriu sau se tipăresc.

Sunetele care se pronunță singure, fără ajutor, se numesc *vocale*. Avem următoarele 5 vocale: *a, e, i, o, u, ă, â și î*.

Sunetele care se pot pronunța numai cu ajutorul unei vocale se numesc *consonante*. Avem următoarele 19 consonante: *b* (be), *c* (ce), *d* (de), *f* (fe), *g* (ghe), *h* (ha), *j* (ji), *l* (el), *m* (em), *n* (en), *p* (pe), *r* (er), *s* (es), *ș* (șe), *t* (te), *ț* (țe), *v* (ve), *x* (ix), *z* (zed). Literele *f, l, m, n, r, s* se pot pronunța și *je, le, me, ne, re, se*.

În nume străine și chiar românești se întrebunțează și litere străine ca *y* (Byron ș. a.), *ö* (Petöfi ș. a.), *oe* (Goethe ș. a.), *k* (Kant, Kogălniceanu ș. a.), *tz* (Kretzulescu, kilogram ș. a.), *ph* (Philippide ș. a.), *th* (Theodorescu ș. a.), *w* (Wagner ș. a.).

Vocalele și consonantele alcătuiesc la un loc *alfabetul*.

Unul sau mai multe sunete, rostite dintr'odată, se numesc *silabe*: *A-ga-tir-șii* ș. a. Despărțirea cuvântului se face numai în silabe de sine stătătoare: *a-mân-doi* și nu *am-â-ndoi*.

Două vocale unite într'o singură silabă ne dau *di-tongul*, trei, *tristongul*: *văi, războinice, vieață* ș. a.

Partea gramaticii care se ocupă cu sunetele se numește *fonologie*.

Exerciții: Să se despartă, scriindu-se în silabe, mai multe din cuvintele bucății de mai sus.

74. SFÂNȚA VINERE

de **St. Ștefureao**

I

Era o nevastă tânără căreia-i murise maică-sa. Bărbatul ei mergea adese în câmp, la lucru, iar ea rămânea acasă singură, numai cu un copil mic ce-l avea.

Era harnică și grijea de toate trebile singură și apoi ei erau încă gospodari tineri și nu aveau atâta avere ca să poată ținea slugi.

Într-o joi spre vineri se apucase nevasta de *zolit* cămășile, dar, până-i vor fierbe oalele la foc ca să toarne, se dase la țesut. Cum sta și țesea, numai ce vede că intră maică-sa pe ușă și-i zice:

— Bună seara, fata mea!

Nevasta a incremențit cu *suveica'n* mână și-i răspunde:

— Mulțumim dumitale, mamă!

— Cum mai trăiești, draga mea?

— Ia, mă năcăjese și eu cum pot.

— Și apoi ce faci? zolești?

— Dară, mamă, m'am apucat și eu acuma de *zolit*, că nu-mi mai încape vremea într'altă dată.

— Cum văd, tu n'ai destule lemne nici apă'n casă.

— N'am mai multe, că-s singură și n'are cine-mi ajută.

— Bine, draga mea, tu mergi la apă și eu ți-oiu aduce lemne, că doară te-oiu ajută.

II

Ieșind nevasta din casă, a luat Sfânta-Vinere — că aceea era Sfânta-Vinere sub chipul mamei ei — copilul din leagăn și l-a pus în *zolniță* între cămăși, și lemnele ce mai erau sub vatră, le-a pus toate la foc și a ieșit afară să mai aducă lemne, ca să înfierbânte bine oalele și să le toarne apoi în *zolniță* peste copil. Dar nevasta a luat cofele și, în loc să se ducă la apă, a alergat la o habă vecină și a zis:

— Bună seara, mătușă!

-- Mulțumim dumitale.

— Vai de mine, mătușă hăi, oare ce să fie, că mama mea a înviat și a venit să-mi ajute a zoli cămășile?

— Cum? întrebă baba, a venit acuma? D'apoi ea-i moartă!

— Dară, mătușă, ea a murit demult și totuși a venit acuma.

— Coșilă nepricepută, aceea nu-i maică-ta, ci-i Sfânta-Vinere, care a venit să te pedepsească, pentru că zolești asupra zilei ei. Aleargă dară de grabă acasă până nu vine ea.

— Mă tem, mătușă dragă!

— Dacă nu vei merge, apoi ea ți-a fierbe copilul cu *uncropul* ce l-ai gătit pentru cămăși.

— Vaș de mine, mătușă, ce să fac?

— Nu te speria, fată, că mătușa te-a învățat ce să faci. Mergi curând acasă până încă nu sosește ea dela lemne și întoarce lucrurile cu dosul în sus: *străchinile, covata, căldarea, șita, oalele, cociorva, scaumul, toate, și închide după aceea bine ușile și ferestrele, ca să nu poată intra ea, când va veni cu lemnele. Căci de-a vedea că ușile și ferestrele sunt încuiete bine, apoi va chema un lucru după altul să-i descuie și, dacă vor fi întoarse toate, nu va putea intra. Hai! mergi fuga, de fă precum ți-am spus și vor fi toate bune.*

— Mulțumim dumitale și seara bună.

III

Și s'a luat biata nevestă tremurând și plină de fiori și a alergat acasă și, venind, a încuiat bine ușile și ferestrele și a întors toate lucrurile din casă cu dosul în sus. Numai bine era gata, când aude că vine Sfânta-Vinere c'un braț de *vreascuri* și le aruncă lângă pragul ușii și dă să descuie ușa încuiată. Se duce pe la ferestre, și ele sunt încuiate. Atunci zice către nevasta din casă:

— Descuie-mi, draga mea, ușa!

Tace nevasta.

— Descuie-mi uşa, că ți-am adus lemne!

Tace nevasta.

— Descuie-mi tu, *lopată!*

— Nu pot, că sunt întoarsă.

— Descuie-mi tu, *cociorvă!*

— Nu pot, că sunt întoarsă.

— Descuie-mi tu, *polonicule!*

— Nu pot, că sunt întors.

Și așa a numit ea toate lucrurile și toate n'au putut, că erau întoarse. Pe urmă a văzut *opaițul* arzând pe *much*, pe care nevasta uitase să-l întoarcă, și a strigat:

— Descuie-mi dară tu, opaițele de pe muche!

Și atunci a sburat îndată să descuie, însă a căzut între praguri și s'a sfărmat, dar Sfânta-Vinere a strigat de afară mâniașă:

— Nevastă, de-ai făcut aceasta din capul tău, cuminte ai fost; dar de te-a învățat altul cineva, mare prieten îți este, căci oalele acele ce clocotesc la foc le-aș mai fi înfierbântat cu vreascurile acestea și te-aș fi fiert pe tine, precum m'ai fiert și tu pe mine.

Și a început să plângă Sfânta-Vinere și s'a dus.

IV

Nevasta se apucă iarăși de lucru, deși i se bătea inima de spaimă. Ea se uită la foc și văzu oalele clocotind, deci voi să le toarne'n zolniță, neștiind nefericita că acolo se află coșulul ei, căci Sfânta-Vinere voise să-i omoare pe amândoi, pe mamă și pe copil. Iar dacă cumva ar scăpa mama cu vieața, să-i omoare cel puțin copilul. Și mintea nevastei era atât de turburată de spaimă, încât uitase cu totul de copil. Noroc că se mai odihni puțin până a nu turna și auzi glasul înăbușit al copilului. Atunci dă fuga la leagănu-i desert și, căutând încoace și încolo, nu-l află. Mai stând și ascultând, simțeste că glasul acela vine dela zolnița cu cămășile. A căutat în ea și a găsit copilul.

Astfel a scăpat de moarte nevasta cu copilul și n'a mai zolit spre vineri cât a trăit, ci le-a învățat încă și pe altele să cinstească pe Sfânta-Vinere, precum i se cuvine și precum o cinsteau femeile pe când lumea era încă mai bună.

(Poveste bucovineană).

Explicări: *A zoli* = a spăla rufele cu leșie și săpun — *Suveică* = uncalta țesătorului cu care vără bătatura prin firele urzelei — *Zolniță* = vas în care se spală rufele — *Uncrop* = apă clocoțită — *Strachină* = vas de pământ din care se mănâncă — *Covată* = copoie mare în care se spală sau se coace — *Cociorvă* = prăjină cu cârlig la un cap pentru a strânge tăciunii și a răscoli jăratecul — *Vreascuri* = crăci uscate — *Lopată* = uncală de curățit zăpada sau de scos pâinea din cuptor — *Polonic* = lingură foarte mare — *Opaiț* = ciob cu seu sau feștilă ce se întrebuintează de lampă la țară — *Muche* = marginea hornului.

Observații gramaticale.

Cele zece categorii

După înțelesul lor, cuvintele se împart în următoarele zece categorii:

1. *Substantivul*: mamă, nevestă, vreme ș. a.
2. *Articolul*: un (copil) ș. a.
3. *Adjectivul*: o nevestă tânără, un copil mic ș. a.
4. *Pronumele*: maică-sa, bărbatul ei, îi zice, mă necăjesc ș. a.
5. *Numeralul*: a adus multe lemne, nu face doi bani ș. a.
6. *Verbul*: cum mai trăiești? A venit să-mi ajute ș. a.
7. *Adverbul*: m'am apucat acuma de zolit, a ieșit afară ș. a.
8. *Prepoziția*: mergi la apă, iese din casă.
9. *Conjunția*: a luat copilul din leagăn și l-a pus în zolniță.
10. *Interjecția*: vai de mine, mătușă hăi!

Partea gramaticii care se ocupă cu aceste zece categorii gramaticale se numește *morfologie*.

Substantivul.

Cuvintele: *nevestă, maică, bărbat, copil, gospodar, slugă, jată, mamă, babă* ș. a. sunt *nume de persoane*.

Cuvintele: *câne, leu, bou, vacă, urs* ș. a. sunt *nume de animale*.

Persoanele și animalele, fiindcă se mișcă, trăiesc, se numesc *ființe*.

Cuvintele: *câmp, lucru, treabă, avere, cămașă, oală, foc, ușă, vreme* ș. a. sunt *nume de lucruri* (fiindcă nu simt, nu se pot mișca singure).

Vorbele care înseamnă nume de ființe sau de lucruri se numesc *substantive*.

Avem două feluri de substantive: comune și proprii.

Un cuvânt, care e comun tuturor ființelor sau lucrurilor din clasa lui, se numește *substantiv comun*.

Cuvintele ca *bărbat, lemn* ș. a. aparțin tuturor bărbatilor și lemnelor din categoria lor.

Cuvintele prin care deosebim o ființă sau un lucru de celelalte ființe sau lucruri din clasa lui se numesc *substantive proprii*: *Sf. Vineri, Dumnezeu* ș. a.

Numele proprii sunt numirile de persoane, țări, regiuni, orașe, sate, dealuri, văi, ape, munți, locuri, popoare ș. a. Substantivele proprii se scriu cu inițială mare.

Substantivele mai pot fi *concrete*, dacă arată cuvinte pe care le putem cunoaște cu unul din simțurile noastre, sau *abstracte*, dacă se referă la cuvinte pe care ni le putem numai închipui.

Ex. pentru concrete: *slugă, copil, oală, foc, ușă* ș. a.

Ex. pentru abstracte: *treabă, lucru, seară* ș. a.

Exercițiu: Copiați bucata de mai sus (sau una precedentă sau următoare), subliniind substantivele comune odată, iar cele proprii de două ori.

Numărul substantivului. Când vorbim de o singură ființă sau de un singur lucru de același fel, se spune că substantivul e la *singular*.

Când vorbim de mai multe ființe sau de mai multe lucruri de același fel, se spune că substantivul e la *plural*: (un) *prieten*, (o) *zi*, dar (doi) *prieteni*, (multe) *zile* ș. a. m. d.

Exercițiu: Scoateți din bucata de mai sus într'o parte substantivele la singular, iar în cealaltă cele la plural.

Exercițiu: Schimbați numărul substantivelor din bucata de citire, punând pe cele dela singular la plural și invers.

Genul substantivului Genul este masculin sau feminin.

Substantivele înaintea cărora se potrivesc cuvintele *un* sau *doi* se zic de genul *masculin*: (un) *bărbat*, (un) *copil*, (doi) *câni* ș. a.

Când înaintea substantivelor se potrivesc cuvintele *o* sau *două*, se zic de genul *feminin*: (o) *mamă*, (două) *neveste*, (două) *case* ș. a.

Când substantivul e de amândouă genurile, adică la singular de genul masculin și la plural de genul feminin, atunci se numește substantiv *ambigen* (de amândouă genurile): (un) *lucru*, (două) *lucruri*, (un) *lemn*, (două) *lemne*, (un) *scaun*, (două) *scaune* ș. a.

Exercițiu: Copiați bucata de citire de mai sus (sau oricare alta), subliniind masculinele odată, femininele de două ori și ambigenele de trei ori.

75. PLANUL SFÂNTULUI PETRU

de P. Ispirescu

Domnul nostru Isus Hristos, în marea milostenie pentru neamul omenesc, merse odată în iad, ca să cerceze pe păcătoșii ce se munceau acolo și să *vază* de

nu este vreunul, care să-și fi ispășit păcatele și să aibă parte de îndurarea sa cea mare, ca să-l ierte de o-sânda de veci. Domnul Hristos era cu Petru Apostolul.

După ce străbătu iadul și pieziș și curmeziș, Domnul Hristos ieși afară. Petru se uitase acolo, privind la chinurile cele grozave ale păcătoșilor, și nu băgă de seamă când ieși Domnul Hristos. Trezindu-se din *uitucia* lui, Petru se văzu singur, singurel în mijlocul a milioane de draci, care se uitau la dânsul cam chiorș și înce-

pură a-l lua fiori de pe la spate și, hâț! în sus, hâț! în jos, nu găsi ușa pe unde să iasă. Căci se afla în adâncimile cele mai de jos ale iadului.

Ce să facă să iasă de acolo? Se întreba și nu-i venea la socoteală, ca să nu *pașă* vreo *alagea*. Să stea acolo, nu prea îi da mâna, să nu-i vie poftă diavolului să-l înhațe și pe dânsul. Ce să facă dar? O întoarse și el la șiretlic și deci se prefăcu că ia măsură iadului cu o ață, ce se afla la dânsul din întâmplare.

Incepu de a bate la *țăruse* și în lung și în larg cu

niște bețe ce găsi pe acolo și se făcu că tot socotește și tot înseamnă mereu. *Tartorul dracilor*, văzându-l, trimise un *scoloian de drăcușor* la dânsul, ca să afle ce face. Acesta alergă într'un suflet și apropiindu-se îl întrebă:

— Ce faci aici, Petre?

— Ce să fac? Iacă iau măsură, ca să clădesc o biserică.

— Aci biserică?

— D'apoi, da!

Drăcușorul se repezi înapoi cu limba scoasă de-i sfârâiau călcâiele și, gâfâind, spuse tartorului cele ce auzise. Acesta trimise îndată pe un alt drac mai în vârstă, ca să poftască pe sfântul Petru afară. El se arătă Sfântului:

— Petre, zise dracul, Domnul meu te pofteste *să-ți ici cele trei fuioare* și să te cari de-aci.

— Aceasta nu va fi, răspunse Petru, eu sunt adus aci, ca să fac biserică și biserică voi face.

Auzind tartorul de unele ca acestea, făcu un semn și toți dracii mari și mărunți, bătrâni și tineri, s'adunară pe lângă dânsul. Nu știu ce le șopti la ureche, că unde mi se repezără necurații, frunză și iarbă, asupra Sfântului-Petru, îl luară cu nepusă masă, îl duseră pe sus până la poarta iadului și-l *îmbrânciră* afară.

Sfântul-Petru se bucură, nu se bucură când ieși iară la lumină. Dar dracii știu că se bucurară când se văzură *colorosiți* de un mosafir ce le sta gunoiu în ochi, pentru care îl și scoaseră din iad ca pe o măsea stricată din gură.

(Din *Poveștile unchiașului sfântos*).

Explicări: *Să vadă, să pață* = literar: să vadă, să pățească — *Uituc* = care uită repede — *A păți alageaua* = a fi păcălit — *Țăruș* = par mic ce se bate în pământ — *Tartorul dracilor* = căpetenia dracilor — *Scoloian de drăcușor* = exemplar de drac —

A-și lua cele trei juioare = a-și lua tâlpășița, a se cărăbani —
A imbrânci = a împinge afară — *A se cotorosi de cineva* = a
 scăpa de el.

Observații gramaticale.

Declinarea nearticulată

1. *Hristos merse în iad.* (Cine merse în iad? — Hristos).
2. *Iadul era plin cu păcătoșii neamului omenesc.* (Ai
 cui păcătoși? — Ai neamului).
3. *Domnului i se făcu milă de ei.* (Cui i se făcu milă?
 — Domnului).
4. *El le iertă osânda.* (Ce le iertă? — Osânda).
5. *Doamne, binecuvântat fie-ți numele!* (După Doamne
 nu se poate întreba).

Cum vedem, substantivele propoziției stau în oarecare
 legătură (raport) unul cu altul precum și cu celelalte
 cuvinte ale propoziției. Acest raport dintre substantive
 și celelalte cuvinte ale propoziției se exprimă prin *cazuri*.

Avem 5 cazuri:

Cazul întâiu sau *nominativ*

(prescurtat nom. sau n.) răspunde la întrebarea : *cine* ?

Cazul al doilea sau *genetiv*

(prescurtat gen. sau g.) răspunde la întrebarea : *al cui* ;
ai cui ; *a cui* ; *ale cui* ?

Cazul al treilea sau *dativ*

(prescurtat dat. sau d.) răspunde la întrebarea *cui* ?

Cazul al patrulea sau *acuzativ*

(prescurtat acuz. sau ac.) răspunde la întrebarea *pe cine*
 sau *ce* ?

Cazul al cincilea sau *vocativ*

(prescurtat voc. sau v.) e o chemare sau strigare și nu
 răspunde la nici o întrebare.

Trecerea substantivului prin cele cinci cazuri la sin-
 gular și plural se numește *declinare*.

Declinarea nearticulată

Masculin

	<i>sing.</i>		<i>plur.</i>	
N. (un)	apostol,	frate	(mulți)	apostoli, frați.
G. (unui)	apostol	frate	(multor)	apostoli frați
D. (unui)	apostol	frate	(multor)	apostoli frați
Ac. pe (un)	apostol	frate	(pe mulți)	apostoli frați
V.	"	"	"	"

La declinarea masculină, substantivul are o singură formă pentru singular și una, în *-i*, pentru plural.

Feminin

	<i>sing.</i>		<i>plur.</i>	
N. (o)	biserică ureche măsea	(multe)	biserici urechi măsele	
G. (unei)	biserici urechi măsele	(multor)	biserici urechi măsele	
D. (unei)	biserici urechi măsele	(multor)	biserici urechi măsele	
A. (o)	biserică ureche măsea	(multe)	biserici urechi măsele	
V.	biserică! ureche! măsea!		biserici! urechi! măsele!	

La declinarea feminină, substantivul se schimbă la genetivul și dativul singular, care devine egal cu nominativul plural nearticulat. Deci la genetiv și dativ feminin singular, forma nearticulată este în *e*, *i* sau *ele* (*ale*), după cum și la nominativ plural nearticulat se găsește *e*, *i* sau *ele* (*ale*).

Ambigen

	<i>sing.</i>		<i>plur.</i>	
N. Ac. (un)	gând	nume	(multe)	gânduri nume
G. D. (unui)	gând	nume	(multor)	gânduri nume!
V.	gândule!	nume!		gândurilor! numelor!

Ambigenele se declină la singular după modelul substantivelor masculine, iar la plural după acel al substantivelor feminine, având la nominativ plural terminația *-uri* sau *-e*.

76 CÂNTĂREȚUL

de Em. Gârleanu

È de neam mare. Intre toate lighioanele lumii, gândește ea, nu era alta care să aibă strămoși mai aleși și mai de viță. Pământul era o nimica toată, un boț de humă, ce *orbecăia* fără de nici un căpătăiu prin văzduh când neamul lor greieresc își ridica osanale lui însuși sub

frunzele uriașe, din care azi nici măcar urme n'au rămas. Ei biruiseră vremea, dăinuiau stăpâni în lung și'n lat ca și pe atunci. Chiar un străbunic al lui, cu mii de ani înainte, fusese cântăreț la cuptorul brutăriei lui *Por-Împărat*. Și astea nu erau vorbe de ici, de colo, ci le povesteau bătrânii în toate mințile lor, și ei, firește, dela alți bătrâni pricepuți le auziseră. Căci doar așa rămân poveștile pe lume.

Toate gândurile acestea năvăliseră greierului în cap într'o seară, când nu putea ațipi din pricina unei privighitori, care-i împuiase capul cu cântecele ei, de sus, din copacul sub care dânsul se odihnea.

— Mă rog, n'aș putea vedea și eu pe dihania asta? Ce neam așa de obraznic să fie? se întreba greierul.

Și cum numai de întrebat nu se putea întreba singur, ca să afle și un răspuns, își puse în minte să *iscodească* pe o lăcustă, deși numai la gândul că avea să vorbească unei *obraznicături* care îndrăsnise să se întrecă din sărit cu el, îl apucau furiile. O căută și nu o găsi.

— Firește, gândi greierul, lăcustă și să stea acasă, dracul a mai văzut!

Și cum luna se ascunsese într'un nor, rugă pe un licuriciu să-i lumineze calea. Și așa se întoarse.

Toată noptica nu închise ochii. Privighitoarea își făcuse de cap. Il mai mângâie însă pe greier iubirea și laudele, pe care o mulțime de *maica-Domnului*, *gân-găniile* cele roșii stropite cu negru, i-o arătau. Lasă că-l căinau că nu putuse dormi, dar din semnele lor, greierul înțelesese că și ele erau mirate de îndrăzneala unei păsări venetice, care turbura liniștea băștinașilor de neam. Greierului i se umfla inima în piept de mândrie și, în zori de zi, li se închină cu plecăciune, poftindu-le în juru-i să-l asculte. Și cu toată oboseala, greierul cântă în cinstea lor un imn al dimineții. Iar *vacile-Domnului* îl rugau să nu mai contenească, fiindcă ele n'aveau altceva de făcut decât să-l asculte.

Și le-a cântat greierul până ce soarele s'a ridicat de câteva sulți pe cer. Iar încălzindu-se grozav, cântărețul se rugă de iertare, ca să ațipească puțin. Și se adăpostii sub frunza unei *rochița-rândunicii*. Iar *vacile-Domnului* se sfătuiră, se ridicară pe floricelele de iarbă dimprejurul culcușului cinstitului cântăreț și, legănându-se ușor, începură să-i facă vânt, să doarmă în răcoare cum se și cuvenea unui mândru craiu ce era.

(Din lumea celor care nu cuvântă).

Explicări: *A orbecăi* = aici: a umbla fără țintă — *Por-Împărat* = împăratul Indiei, cunoscut din Alexandria — *A împuia* = a ameși cu vorbe — *A iscodi* = a întreba încoace și încolo — *Obrăznicătura* = ființă care n'are rușine — *Maica-Domnului* = aici: buburuz — *Gânganic* = insectă mică — *Vaca-Domnului* = aici: rădașcă — *Rochița-rândunicii* = o buruiiană numită și volbură.

Observații gramaticale.

Articolul

Dacă vrem să hotărîm mai de aproape înțelesul unui substantiv sau al unui adjectiv, atunci punem înaintea sau în urma lui o părțică de cuvânt care se numește *articol*.

Avem două feluri de articol: articolul hotărît și nehotărît.

Articolul *hotărît* se leagă, de obicei, cu substantivul pe care-l lămurește și atunci se spune că substantivul este articulat.

Articolul hotărît se declină în toate cazurile, având nominativul egal cu acuzativul și genetivul egal cu dativul.

Declinarea articolului hotărît

	<i>masc.</i>	<i>fem.</i>
<i>sing.</i>		
N. Ac.	-l sau -le	-a
G. D.	-lui	-i
V.	lipsește!	lipsește!
<i>plur.</i>		
N. Ac.	-i	-le
G. D. V.	-lor	-lor

Declinarea articulată a substantivului

Trecerea substantivului articulat prin toate cazurile se numește declinarea articulată a substantivului.

După cele două genuri, avem o declinare articulată a substantivului masculin și una a celui feminin, iar din împreunarea amândurora, o declinare a substantivului ambigen.

La masculin, avem două tipuri de declinări care se deosebesc numai la nominativ singular. Dacă substantivul nearticulat se termină în *-e*, atunci articolul este *-le*, altfel, totdeauna *-l* (legat câteodată, când cere trebuința, de substantiv cu ajutorul unui *u*).

Declinarea articulată masculină.

	<i>Tip I.</i>	<i>Tip II.</i>
N. Ac.	cântăreț-u-l	soare-le
G. D.	cântăreț-u-lui	soare-lui
N. Ac.	cântăreți-i	sori-i
G. D.	cântăreți-lor	sori-lor

Declinarea articulată feminină

	<i>Tip I.</i>	<i>Tip II.</i>	<i>Tip III.</i>
N. Ac.	pasăre-a	zi-u-a	osana-u-a
G. D.	păsări-i	zi-le-i	osana-le-i
N. Ac.	păsări-le	zile-le	osanale-le
G. D.	păsări-lor	zile-lor	osanale-lor

Dacă substantivul feminin se termină într'o vocală accentuată, atunci se pune între această vocală și articolul *-a* vocala *-u-*.

Am spus că genetivul și dativul femininelor nearticulate este egal cu nominativul plural. Excepție, fac substantivele în *-ia* care au gen. și dat. în *-iei*: *mânia--mâniei*, *furia--furiei* ș. a.

Declinarea articulată ambigenă

<i>Tip I.</i>	<i>Tip II.</i>
N. Ac. neam-u-l	căpătăiu-l
G. D. neam-u-lui	căpătăiu-lui
N. Ac. neamuri-le	căpătăie-le
G. D. neamuri-lor	căpătăie-lor

Ambigenele se declină la singular după declinarea masculină, iar la plural, după cea feminină. Ele au două tipuri de declinare, după pluralul în *-uri* sau *-e*.

Formarea vocativului

Indiferent de gen, substantivele care au la nominativ sing. forma nearticulată în: *-a*, *-ă*, *-e* sau *-i* păstrează această formă și la vocativ: (o) *stea* — *stea!* (o) *mamă* — *mamă!* (un) *tată* — *tată!* (un) *popă* — *popă!* (un) *câne* — *câne!* (o) *pasăre* — *pasăre!* (un) *nume* — *nume!* (o) *zi* — *zi!* ș. a.

Substantivele în *-u* primesc la vocativ terminația *-le*: (un) *codru* — *codrule!* (un) *bou* — *boule!* (un) *tablou* — *tabloule!* (un) *pui* — *puiule!* (un) *cuiu* — *cuiule!* ș. a.

Cele mai multe substantive terminate în consonantă fac vocativul în *-le*, iar câteva din ele, în *-e*: (un) *cal* — *calule!* (un) *șap* — *șapule!* (un) *scaun* — *scaunule!* (un) *drac* — *drace!* (un) *împărat* — *împărate* ș. a.

Unele feminine în *-ă* sau *-e* pot avea la vocativ și terminația *-o*: (o) *soră* — *soră!* — *soro!* *Marie!* — *Mario!* ș. a.

La vocativ plural, toate substantivele primesc terminația *-lor*: *stelcelor!* *mamelor!* *pōpilor!* *cânilor!* *păsărilor!* *zilelor!* *codrilor!* *boilor!* *șapilor!* *dracilor!* *împărașilor!* ș. a.

Declinarea numelor proprii

Numele proprii feminine se declină ca și substantivele comune feminine. La fel, și numele proprii masculine, afară de cele de bărbați. Numele de bărbați n'au, de obicei, la nominativ și acuzativ articol, iar la genetiv și dativ, articolul se pune înaintea numelui.

N.	Por-Impărat!
G. D.	lui Por-Impărat
Ac.	pe Por-Impărat
V.	Por-Impărat!

Articolul nehotărît

Articolul *nehotărît* este pentru masc. *un* și pentru fem. *o*.

	<i>masc.</i>		<i>fem.</i>
N. Ac.	un (stăpân)	o	(privighitoare)
G. D.	unui (")	unei	(privighitori)
V.	lipsește!	lipsește!	

Exercițiu: Să se copieze și să se sublinieze în bucata precedentă substantivele articulate odată, iar cele nearticulate, de două ori.

Exercițiu: Să se copieze și să se sublinieze în bucata precedentă (sau în una din bucățile precedente) odată substantivele cu articolul hotărît și de două ori cele cu articolul nehotărît.

77. APOLON ÎN DELOS

de Al. Odobescu

Din țară în țară rătăcea biata zână Leto sau Latona, plină de temeri și de durere, pentru că nici într'o țară și nici o cetate nu voia să-i dea un locșor, unde să trăiască

în pace. Toate locurile dăruite de zei cu belșug aveau frică de urgia zeiței Era, care era dușmana neîmpăcată a bieteii zâne Latona. Din insula Cretei, ea trecuse la Atena, de acolo prin insulele întinsei și albei mări a lui Egeu, cerând pretutindeni adăpost. Dar în deșert se rugase ea de aceste pământuri, ca să o primească a se așeza în sânul lor. Nicăieri nu cutezase a o primi.

În sfârșit, ea ajunsese și până la mica insulă pustie din Delos și-i făgădui că dânsa va dobândi în viitor o *ne-*

asemuită mărire, dacă va voi să o adăpostească pe țăr-
murile ei. Ea îi vorbi într'astfel, înălțând glasul din
depărtare:

— Ascultă-mă cel puțin tu, insulă din marca adâncă!
De vei îngădui tu ca Latona să se așeze cu locuința pe
pământul tău, va veni un timp când toate popoarele lumii
vor pluti cu drag spre tine și vor aduce în sânul tău
tot felul de avuții. Căci pe pământul tău, voi naște

pe Febus Apolon, domnul luminii și al vieții. Iar atunci, oamenii toți vor veni aci, ca să afle voințele lui și să câștige, prin daruri, a lui bună *priință*.

Insula Delos răspunse:

— Zână Latono, tu făgăduiești lucruri mari; dar se aude, zicându-se că puterea lui Febus Apolon are să fie așa de mare, încât lumea întreagă abia o să-l încapă, și că nimic pe lume nu-i va putea sta împotriva și că abia dacă lumea întreagă îi va fi de ajuns. Apoi, uită-te și vezi cât e de îngust și de sterp cuprinsul meu. La mine, vai, n'ai pe ce să pui ochiul. Deci mi-e teamă că lui Apolon îi va fi urit pământul meu pietros și *sterp*. El, de aci, se va duce în vreo altă țară mai plăcută, unde i se vor înălța templuri mărețe, și atunci avuțiile pe care tu mi le făgăduiești, el le va hărăzi altor popoare; iar eu, biet, voi rămâne tot părăsită și pustie.

Dar zâna Latona se jură pe cerurile fără margini de pe capul ei, pe pământul nemăsurat ce o impresoară, iar mai cu seamă pe negrele ape ale râului *Stixul* care scaldă poalele iadului, se jură că în Delos va fi negreșit adăpostul sfințit al lui Febus Apolon și că de-a-lungul anilor, scumpe miresme vor arde altarele lui.

Astfel se întâmplă, ca Latona să-și afle *repuosul* în mica insulă Delos, unde se și născu, curând după aceea, zeul strălucit Febus Apolon.

Mare fu atunci bucuria printre zeii nemuritori, care locuiau în Olimp și tot așa de mare și printre oamenii de pe pământ, când toți din toate părțile văzură fața lui zâmbitoare, răsărind din apele mării pe cerul înveselit.

Templul cel de căpetenie al zeului luminii fu înălțat în Delos și mereu de prin toate țările veneau acolo popoarele, ca să ceară dela dânsul prevestiri sau oracole și să închine la altarele lui victime numeroase și daruri bogate.

(Din Zece basme mitologice)

Explicări: *Neasemuit* = fără seamăn, fără pereche — *Priință* = aici: favoare — *Sterp* = neroditor — *Stix* = fluviu ce ocolește de 9 ori infernul — *Repaos* = liniște, adăpost.

Observații gramaticale.

Adjectivul

Pe cerul înveselit se văzu fața zâmbitoare a strălucitului Febus Apolon. Templuri mărețe au fost ridicate pe pământurile pietroase ale sterpei insule. Ruga și darul sunt binevenite zeului.

Adjectivul este cuvântul care se pune pe lângă substantiv pentru a-i arăta însușirea.

Adjectivul are, ca și substantivul, două genuri, două numere și câte cinci cazuri.

Stând lângă substantiv, adjectivul ia genul, numărul și cazul substantivului. Dacă adjectivul se referă la mai multe substantive, fiecare în singular, se pune la plural.

Locul adjectivului este înainte sau după substantiv, după cum cere înțelesul.

Declinarea adjectivului

I După substantiv

sing.

N. Ac.	zeul strălucit	marea întinsă	pământul sterp
G. D.	zeului strălucit	mării întinse	pământului sterp
V.	zeule strălucit!	mare întinsă!	pământule sterp!

plur.

N. Ac.	zeii străluciți	mările întinse	pământurile sterpe
G. D.	zeilor străluciți	mărilor întinse	pământurilor sterpe
V.	zeilor străluciți!	mărilor întinse!	pământurilor sterpe!

II Înainte de substantiv

sing.

N. Ac.	sfântul părinte	biata zână	plăcutul țărni
G. D.	sfântului părinte	bietei zâne	plăcutului țărni
V.	sfinte părinte!	biată zână!	plăcutule țărni!

plur.

N. Ac. sfinții părinți	bielele zâne	plăcutele țarmuri
G. D. sfinților părinți,	bietelor zâne	plăcutelor țarmuri
V. sfinților părinți!	bietelor zâne!	plăcutelor țarmuri!

Adjectivul se declină ca și substantivul. Când este în urma substantivului, adjectivul este nearticulat; când este înaintea substantivului, adjectivul este articulat și nearticulat, iar substantivul rămâne nearticulat.

Exercițiu: Să se copieze bucata de mai sus și să se sublinieze adjectivele.

Comparația adjectivului

1. *Fiul cel mare al Impăratului era viteaz.*
2. *Cel mijlociu era mai viteaz decât fratele său.*
3. *Mezinul era foarte viteaz (sau cel mai viteaz dintre toți frații).*

În cele trei propoziții de mai sus n'am făcut altceva decât am asemănat (comparat) vitejia celor trei frați și am constatat că ea nu este egală la toți trei, ci variază dela unul la altul: fratele mijlociu este *mai viteaz* ca cel mare, iar mezinul îi întrece pe toți în vitejie. Aceste trei grade prin care se arată, cu ajutorul aceluiași adjectiv, însușirile ființelor și lucrurilor, se numesc *grade de comparație*.

1. Spunem că un adjectiv este la gradul întâiu sau *pozitiv* când însușirea exprimată prin acest adjectiv este naturală, fără să se compare ființele și lucrurile între ele.

2. Spunem că un adjectiv este la gradul II sau *comparativ* când arată că o ființă sau un lucru este în privința unei însușiri cu o treaptă mai presus sau mai puțin decât altă ființă sau lucru.

3. Spunem că un adjectiv este la gradul III sau *superlativ* când arată că o ființă sau un lucru întrece în însu-

șire toate ființele și lucrurile cu care se compară. Când superlativul arată că însușirea se află pe ultima treaptă (de sus sau de jos), fără să se compare ființele și lucrurile între ele, îl numim *superlativ absolut*: *Mezinul era foarte (prea) viteaz*; când superlativul arată însușirea pe ultima treaptă în legătură cu toate ființele și lucrurile cu care se compară, avem *superlativul relativ*: *Mezinul era cel mai viteaz dintre cei trei frați*.

78. BUNICUL

de Delavrancea

I

Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe *prispă*. Se gândește. La ce se gândește? La nimic. Innumără florile scuturate de *adiere*.

Pletele lui albe și crețe parcă sunt niște *ciorchini* de flori albe. Sprâncenele, mustățile, barba... peste toate au nins ani mulți și grei. Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară blânzi și mângâietori.

— Cinc trânti poarta? Credeam că s'a umflat vântul, o bată-vă norocul, cocoșcii moșului!

Un băietan și o fetiță, roșii și *bucălăi*, sărutară mânilor lui „tata moșu“.

— Tată moșule, zise fetița, de ce zboară păsările!

— Fiindcă au aripi, răspunse bătrânul, sorbind-o din ochi.

— Poi, rațele n'au aripi? De ce nu zboară?

— Sboară, zise băiatul, dar pe jos.

Bătrânul cuprinse într'o mână pe fată și în cealaltă pe băiat.

— O voinicii moșului!

Și zâmbi pe sub mustăți și-i privi cu atâta dragoste că ochii lui erau numai lumină și binecuvântare.

- Tată moșule, da cocorii *un' se duc* când se duc?
 — În țara cocorilor.
 — În țara cocorilor?
 — Da.
 — Da' rândunelele *un' se duc* când se duc?
 — În țara rândunelelor.
 — În țara rândunelelor?
 — Da.
 — Tată moșule, aș vrea să-mi crească și mie aripi, să sbor sus de tot, până în slava cerului, zise băiatul, nețezindu-i barba.
 — Dacă ți-o crește aripi, zise fata, mie să-mi prinzi o *presură* și un sticlete.
 — Da... hî... hî... poi ce fel?... și mie?
 Fata se întristă. Bătrânul o mângâie și zise băiatului:
 — Bine, să prinzi și pentru tine, să prinzi și pentru ea.
 — Ție două și mie două, nu e așa, tată moșule?
 — Firește, ție două, lui două, și mie una.
 — Vrei și tu, tată moșule? întrebă băiatul cu mândrie.
 — Cum de nu? Mie un scatiu.

II

Ce fericiți sunt! Băiatul încălecă pe un genunchiu și fata pe altul. Bunicul îi joacă. Copiii bat din palme. Bunicul le cântă: „Măi cazace, căzăcele, ce cați noaptea prin *argele?*“

O femeie intră pe poartă cu două *doniți* de apă. Copiii tăcură din răs și bunicul din cântec. E mama lor și fata lui. Cum îi văzu, începu:

— I... tată și dumneata... iar îi *răzgâi*, o să ți se sue pe cap.

Bunicul ridică mâna în sus, aducând degetele ca un preot care binecuvintează și zise prelung:

— Lăsați pe copii să vie la mine!

— Biiine, tată, biiine, dar știi... o bată-i focul de copii!

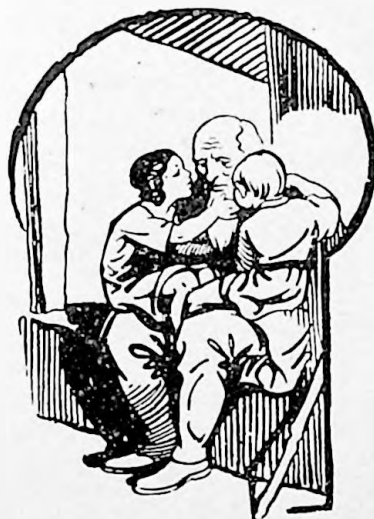
Femeia intră în casă.

— Să-i bată norocul și sănătatea! șopti moșul ca și cum ar fi mustrat pe cineva și sărută în creștetul capului și pe unul și pe altul. Și iar începu râsul și jocul și cântecul. Se osteni bunicul. Stătu din joc. Copiii începură să-l mângâie. Din vorbă în vorbă, copiii se făcură stăpâni pe obrajii bunicului.

— Partea asta este a mea.

— Și partea asta este a mea.

— Mustața asta este a mea.

— Și asta este a mea.

La barbă se încurcă. Bunicul îi împacă zicându-le

— Pe din două.

Și copiii o despicară, cam repede, că bătrânul strânse din ochi.

— Jumătate mie!

— Și jumătate mie!

Și după ce o împărțiră frățeste, începu lauda. Băiatul:

— Mustața mea e mai lungă.

Fata:

— Ba, a mea e mai lungă.

Și băiatul întinse de o mustață și fata de alta, că ba a lui, ba a ei să fie mai lungă. Pe bunic îl trecură lacrimile, dar tăcu și-i împacă zicându-le:

— Amândouă sunt deopotrivă.

— Și-a mea și-a ei!

— Și-a mea și-a lui!

La obraji, cearta se aprinse mai tare.

— Partea mea e mai frunoasă.

— Ba a mea, că e mai albă.

Bunicul zâmbi.

— Ba a mea, că e mai caldă.

— Ba a mea, că e mai dulce.

— Ba a mea, că nu e ca a ta.

— Ba a mea, că are un ochiu verde.

— Ba a mea, că are un ochiu și mai verde.

Bunicul abia se ținea de răs.

— Ba a mea!

— Ba a mea!

Și băiatul, înfuriindu-se, trase o palmă în partea fetei. Fata țipă, sări de pe genunchiul bătrânului, se repezi și trase o palmă în partea băiatului. Băiatul cu lacrimile în ochi sărută partea lui și fata suspinând pe a ei.

Mama lor ieși pe ușă și întrebă răstit:

— Ce e asta, viermi neadormiți?

Obrajii bunicului erau roșii și calzi. Și surâzând fericit, răspunse fie-sei:

— Lăsați pe copii să vie la mine!

(Din *Intre vis și viață*)

Explicări: *Prispă* = bancă de lut împrejurul unei case țărănești — *Adiere* = suflare lină de vânt — *Ciorchină* = mănunchiu de fructe sau flori care cresc pe același cotor — *Bucălăi* = cu păr negru — *Un'se duc* = unde se duc — *Presură* = pasăre de culoare roșietică, cu pete cafenii și negre — *Argea* = bordciu în pământ, unde țes vara țarancele — *Doniță* = vas de lemn pentru lapte, apă etc. — *Răzgăia* = desmierda.

Observații gramaticale.**Pronumele**

În loc să spunem: *Bunicul stă pe prispă, bunicul se gândește și bunicul înnumără florile din grădină*, spunem numai odată *bunicul*, iar în celelalte propoziții înlocuim cuvântul *bunic* prin pronumele *el*.

Când nu vrem să întrebuițăm mereu același substantiv, atunci îl înlocuim cu vorba numită *pronume*, care ia genul, numărul și cazul substantivului căruia îi ține locul.

Pronumele este de 6 feluri:

pronume *personal*,

pronume *posesiv*,

pronume *demonstrativ*,

pronume *relativ*,

pronume *interogativ*

și pronume *nehotărît (indejinit)*.

Pronumele personal

În vorbire deosebim 3 persoane:

persoana I este aceea care vorbește: *cred și vom mai vedea*.

persoana II este aceea cu care se vorbește: *crezi și veți mai vedea*.

persoana III este aceea despre care se vorbește: *crede, dar vor mai vedea*.

Pronumele care țin locul celor trei persoane se numesc *pronume personale*.

Pronumele personale sunt:

	<i>sing.</i>	<i>plur.</i>
Pers. I	eu	noi
Pers. II	tu	voi
Pers. III	el, ea	ei, ele

Pronumele personale au două forme:

1. *forma accentuată sau absolută*, care se întrebuițează

numai dacă vrem să punem pe pronume un accent deosebit și nu se leagă cu cuvântul din jurul lui.

2. *Forma neaccentuată sau conjunctă*, care se întrebuințează totdeauna pe lângă un verb, substantiv sau adjectiv și se poate lega cu cuvântul de lângă dânsul.

Declinarea jorimei accentuate (absolute).

<i>pers. I</i>	<i>pers. II</i>	<i>pers. III</i>	
		<i>masc.</i>	<i>fem.</i>
N. <i>eu</i>	<i>tu</i>	<i>el</i>	<i>ea</i>
G. —	—	<i>al, ai, a, ale lui</i>	<i>a ei etc.</i>
D. <i>mie</i>	<i>ție</i>	<i>lui</i>	<i>ei</i>
Ac. <i>pe mine</i>	<i>pe tine</i>	<i>pe el</i>	<i>pe ea</i>
V. —	<i>tu!</i>	—	—
N. <i>noi</i>	<i>voi</i>	<i>ei</i>	<i>ele</i>
G. —	—	<i>a lor etc.</i>	<i>a lor etc.</i>
D. <i>noastră</i>	<i>voastră</i>	<i>lor</i>	<i>lor</i>
Ac. <i>pe noi</i>	<i>pe voi</i>	<i>pe ei</i>	<i>pe ele</i>
V. —	<i>voi!</i>	—	—

Notă: Persoana întâia și a treia n'au vocativul. Persoana întâia și a doua n'au genitivul, care trebuie înlocuit prin pronumele posesiv: pers. I al, (a) meu — al, (a) nostru, pers. II al, (a) tău — al, (a) vostru. Persoana a treia are și forma: *dânsul, dânsa* etc., care se declină ca orice substantiv. În loc de *în dânsul, prin dânsul* ș. a. m. d., se spune *într'însul, printr'însul* ș. a. m. d.

Declinarea formei neaccentuate (conjuncte).

<i>pers. I.</i>	<i>pers. II</i>
D. <i>îmi, mi—, —mi, mi</i>	<i>îți, ți—, —ți, ți</i>
Ac. <i>mă, m', —mă</i>	<i>te, te—, —te</i>
D. <i>ne, ne—, —ne, ni</i>	<i>vă, v', —vă, vi</i>
Ac. <i>ne, ne—, —ne</i>	<i>vă, v', —vă</i>

pers. III

<i>masc.</i>	<i>fem.</i>
D. <i>ii, i—, —i, i</i>	<i>ii, i—, —i, i</i>
Ac. <i>il, l—, —l</i>	<i>o,— o</i>
D. <i>le, le—, —le, li</i>	<i>le, le—, —le, li</i>
Ac. <i>ii, i—, —i</i>	<i>le, le—, —le</i>

Forma neaccentuată (conjunctă) are numai dativul și acuzativul singular și plural. Ea are câte 3—4 rânduri de declinări. Ea se leagă de cuvântul precedent sau următor printr'o linioară sau apostrof. Și anume se leagă:

1. de cuvântul precedent când acesta se termină cu o vocală. În cazul acesta avem următoarele forme:

pentru dativ: (ce)-mi (arăți)? (nu)-ți (strica)! (să)-i (spui)! (serie)-ne! (răspunzându)-vă, (spune)-le!

pentru acuzativ: (crede)-mă! (du)-te! (făcându)-l, (făcând)-o, (vezi)-ne! (ocupați)-vă! (crede)-i (pe dânsii)! (vezi)-le (pe dânsel)!

2. de cuvântul următor când acesta începe cu o vocală. În cazul acesta avem următoarele forme:

pentru dativ: mi-(e frică), ți-(a spus), i-(ar dăruia lui și ei), ne-(a făcut nouă), v'(amintiți?), le-(ar aduce lor).

pentru acuzativ m'(oiu răzbuna), te-(îi bate), l-(ar crește), (feminin: lipsește), ne-(a pomenit pe noi), v'(a-duc), i-(atac), le-(ofer);

3. Când nu se poate lega, nefiind un cuvânt cu vocală finală sau inițială în jurul pronumelui, atunci se pun formele:

pentru dativ: îmi, ne; îți, vă; îi, le.

pentru acuzativ: mă, ne; te, vă; îl, îi; o, le.

El îmi zice ș. a.

4. Când după dativul formei neaccentuate (conjuncte) a pronumelui personal urmează pronumele *se* sau alt pronume personal, atunci formele pron. pers. sunt totdeauna în *i*: *mi* (se cuvine), *ți* (se cade), *i* (*se* spune), *ni* (le arată), *vi*-(l prezintă), *li* (se mulțumește) ș. a. m. d.

Pronumele reflexiv.

Când spun: *eu mă spăl*, înseamnă că eu fac actul spălării și-l fac asupra mea.

Pronumele reflexiv este acela care arată că persoana care suferă lucrarea este tot aceea care face lucrarea.

Pe când persoana întâia și a doua a pronumelui reflexiv este aceeași cu persoana I și a II-a a pronumelui personal, persoana a III-a are forme deosebite.

Forma accentuată (absolută).

sing. și plur.

D. *sie* (sieși)

Ac. *pe sine*

Forma neaccentuată (conjunctă).

D. *își, și-- , --și, și*

Ac. *se, s', --se.*

Ex. *Cine face, sieși face.*

Exercițiu Să se scoată din bucata precedentă exemplele pronumelor personale, forma accentuată și neaccentuată.

79. FATA MOȘULUI CEA CUMINTE

de P. Ispirescu

I

A fost odată ca niciodată etc. A fost odată un om bătrân, care avea o față mare, de se duse vestea în lume de vrednicia ei. Moșneagul se căsătorii de a doua oară cu o babă, care avea și ea o față mare. Baba însă punea pe fata unchiașului la toate greutățile casei. Iară fata ei *se clocise de ședere.*

Biata fata unchiaşului torcea, ţesca, făcea pâne, mătura şi scutura fără să zică nici *pis*, dar baba punea parte fetei sale şi pâra la unchiaş pe fiica lui şi o tot ocăra. Nu era ziulică lăsată de Dumnezeu să nu se certe cu el, ca să-şi gonească copila, şi-i zicea:

— Dacă nu-ţi vei duce fata de aici, pâne şi sare pe un taler cu tine nu mai mănânc.

Bieţul om se cam codea; dar baba într'o noapte turnă apă pe vatră şi stinse focul, ce-l învelise fata unchiaşului de cu seară. A doua zi, desdiminează, se sculă fata să facă focul, fiindcă tot pe ea cădeau păcatele. Dară foc nu mai găsi în vatră. Atunci, de frică să n'o ocărască mama sa vitregă, se urcă pe bordeiu, se uită în toate părţile, doară va vedea încotrova vreo zare de foc, ca să se ducă să ceară măcar un cărbune. Dar nu se văzu nicăieri ceea ce căuta ea. Când, tocmai când era să se dea jos, zări spre răsărit abia licărind o mică *vâlvătaie*. Se coborî de pe coperiş şi o luă într'acolo.

II

Se duse, se duse şi la foc nu mai ajunse. Dar în drumul ei întâlni o grădină părăginită, care o strigă, zicându-i:

— Fată mare, fată mare, vino, de-mi curăţă pomii ce mi-au mai rămas de omizi. Şi când te-i întoarce, ţi-oiu da poame coapte să mănânci.

Se apucă fata de lucru numaidecât şi, cum isprăvi, îndată plecă. Mai încolo dete peste un *puş* care strigă:

— Fată mare, fată mare, vino, de mă *sleieşte*, că ţi-oiu da apă rece să te răcoreşti când te-i întoarce.

Fata slei puşul şi plecă. Merse ce merse şi dete peste un cuptor care-i strigă şi acesta:

— Fată mare, fată mare, vino, de mă lipeşte şi mă şterge de cenuşă şi, când te-i întoarce, îţi voi da *azimă* caldă.

Fata lipi și șterse cuptorul și-și căută de drum. Mai merse *nițel* și dete peste o căscioară și bătu la poartă.

— Cine e acolo? îi zise dinlăuntru. Dacă e om bun, să între, dacă nu, să nu vie, căci am o cățelușă cu dinții de fier și cu măselele de oțel și-l face mici fărâmi.

— Om bun! răspunse fata.

După ce intră, fiindu-i frică de mamă-sa vitregă să nu o bată, dacă se va întoarce acasă, pentrucă întârziase, întrebă dacă nu cumva are trebuință de o slujnică. Sfânta-Vinere, care locuia înăuntru și care primi pe fată, îi răspunse că are trebuință de o asemenea fată. Ea rămase acolo.

Mai întâi îi spuse că treaba ce are să facă dimineața este: să dea demâncare puilor ce-i avea în curte, însă mâncarea să fie nici caldă, nici rece; apoi să scuture și să *deretice* prin casă. Iară Maica Sfânta-Vinere plecă la biserică. Fata făcu tot precum îi poruncise.

Când veni acasă, Sfânta-Vinere întrebă pe puii ei, care erau balauri, șerpi, *nevăstuici* și gușteri, cum le-a dat mâncarea și toți răspunseră că n'au băgat de seamă că a lipsit ea deacasă: așa de bine au fost căutați. Intră în casă Maica Sfânta-Vinere și vede toate lucrurile așezate la locul lor și rămase foarte mulțumită.

După câțva timp zise fata:

— Maică Sfânta-Vinere, mi s'a făcut dor de părinți, fă bine și-mi dă voie să mă duc.

— Du-te, fata mea, dar mai înainte caută-mi în cap și să vezi că o să curgă o apă pe dinaintea casei și o să aducă fel de fel de cutii, de *tronuri* și de lăzi. Pe care din ele îți vei alege, aceea să fie simbria ta.

Se așezară și îndată văzu curgând apa de care-i spusese, și pe dânsa veniră niște lăzi și tronuri prea frumoase. Fata se gândi că, dacă va lua o ladă d'alea frumoasele, slujba ei nu făcea atâta și mai așteptă până mai văzu că venea o cutie mică și necioplită. Atunci zise ea:

— Maică Sfântă-Vinere, iacă mi-am ales lucru pe cât face slujba mea.

— Ia-l, fata mea, dacă n'ai voit să-ți alegi altceva mai frumos, și du-te cu Dumnezeu.

Fata unchiașului își luă ziua bună, plecă cu cutia la subsuoară și, întorcându-se pe la cuptor, căpătă o azimă caldă și, trecând pe la puț, bău apă rece de se răcori. Iară când ajunse la grădină, mănă poame coapte. Fata ajunse acasă și găsi pe tat-său sdrobot la inimă de mâhnire, îi spuse tot ce a făcut și deschise cutia. Dar ce să vază înăuntru? Mărgăritare, pietre nestemate, mărgele, *ie* numai de borangic cu fluturi de aur și catrințe de matase. Baba și fiică-sa pismuiau pe fata moșului, iară lui îi creștea inima de bucurie.

III

Baba trimise și ea pe fie-sa să facă ce făcuse fata unchiașului. Se duse, se duse și fata babei și ajunse la grădina care o chemă și pe dânsa ca să o curețe. Dar ea a răspuns:

-- Da ce, ne bună sunt cu să-mi sgâriu mânilor pentru tine?

O lăsa și porni mai departe, sosi până la puț și, dacă o chemă puțul, ea îi răspunse și lui:

— Da ce, am mâncat *laur*, ca să mă ostenesc eu cu tine până să te sleiesc?

Și plecă mai departe și se duse până ce dete și peste cuptor, care o strigă ca și pe fata unchiașului. Ea îi zise și lui:

— Da ce-am văzut, ca să-mi murdăresc mânușitele și să mă vâr prin tine?

Și plecă înainte până ce ajunse și ea tot la Sfânta-Vinere. Acolo fu întrebată ca și fata unchiașului și primită în slujbă, apoi Maica Sfânta-Vinere îi zise și ei să facă ceea ce zisese și fetei moșneagului și plecă la biserică.

Când veni Sfânta-Vinere acasă, toate lighioanele, cu gâturile întinse, se plânseseră că li s'au *opărit* gâtulejurile. Intră în casă și văzu o *arababurii* de nu-i mai da nimeni de căpătâiu. În cele din urmă zise fata cea leneșă:

— Maică Sfântă-Vinere, mi s'a făcut dor de părinți, dă-mi dreptul meu, căci mi s'a făcut urit aci, să mă duc acasă.

— Du-te, fata mea, răspunse Sfânta-Vinere, dar mai așteaptă *nițelus*, că o să treacă o apă pe dinaintea por-

țiței, aducând fel de fel de lucruri. Pe care ți-o plăcea, să-l iei, alege. Iară până atunci, să-mi cauți în cap!

N'apucă să pue mâinile în capul ei și se repezi de luă de pe gârlă lada cea mare și frumoasă ce văzu. Sfânta-Vinere îi zise:

— Deoarece ți-ai ales astă ladă, ia-o! Dară să nu o deschizi până acasă. Și când o vei deschide, să fii numai cu mumă-ta singură în casă, ca să nu vază nimeni ce e într'însa.

IV

Fata luă lada și plecă. Când se întoarse pe la cuptor, văzu azime calde, se cercă să ia și nu putu. Ea nu

mai putea răbda de foame. Pe la puț trecu cu *jind*, că nu-i dote măcar o picătură de apă, ca să se răcorească. Iară când trecu pe la grădini, îi lăsă gura apă și nu putu nici să se umbrească puțin de arșița soarelui.

Ajunghând acasă, *obidit* de osteneală și flămândă, n'avu răbdare, ci chemă pe muma-sa la o parte și-i zise să facă pe unchiaș și pe fie-sa să iasă afară. Cum rămaseră singurele, deschiseră lada. Dar ce ieși de acolo? Balauri, șerpi și câte lighioane toate, cărora le arsesse gâttelejurile, când le dase de mâncare, și îndată le sfâșiară și le mâncară.

Tot satul se spăimântă de întâmplarea asta. Și fiecare om băgă de seamă că asta vine dela răsplătirea dumnezeiască. Fata moșneagului însă se căsătorii cu un flacau din cei mai frumoși ai satului, care o ceru dela tată-său și o luă de soție.

Iară eu încălecai pe o șa și v'o spusci Dumneavoastră așa.

(Din Legendele sau basmele Românilor)

Explicări: *A se cloci de ședere* = a nu face nimic — *A nu zice nici pis* = a nu zice nici un cuvânt — *Vălvătaie* = flacără — *Puț* = fântână — *A slei un puț* = a scoate apa — *Nișel* = puțin — *A derețica* = a face rânduială — *Nevăstuică* = helgie — *Guşter* = șopârlă verde — *Tron* = cosciug — *Azimă* = turtă coaptă în spuză — *lie* = cămașă — *Laur* = plantă ale cărei grăunțe mâncându-le poți înnebuni — *A opări* = a frige cu apă fiartă — *Ara-babură* = amestecătură — *Nișeluş* = pușintel — *Jind* = poftă — *Obidit de osteneală* = frânt de osteneală.

Observații gramaticale.

Pronumele posesiv

Când spunem *Grădina este a mea*, voim să arătăm că această grădină este proprietatea persoanei care vorbește.

Se numesc pronume posesive acele pronume care ne arată a cui este ființa sau lucrul de care este vorba.

Pronumele posesive au, ca și cele personale, trei persoane și sunt:

	<i>singular :</i>		<i>plural ;</i>	
	<i>masc.</i>	<i>fem.</i>	<i>masc.</i>	<i>fem.</i>
p. I	meu	mea	mei	mele
p. II	tău	ta	taî	tale
p. III	{său lui	sa ei	săi	sale lor

Când stă pe lângă un substantiv, are valoare de adjectiv și atunci se declină ca orice adjectiv și se acordă cu substantivul de care ține în gen, număr și caz.

Când pronumele posesiv urmează după un substantiv nearticulat sau alt cuvânt, tot nearticulat, primește înainte una din formele: *al* (la masc. sing.), *ai* (la masc. plur.), *a* (la fem. sing.) și *ale* (la fem. plur.): *Un frate al meu, o fiică a ta, niște cumnați ai voștri, acele surori ale lui.*

80 POVEȘTEA UNUI OM LENEȘ

de I. Creangă

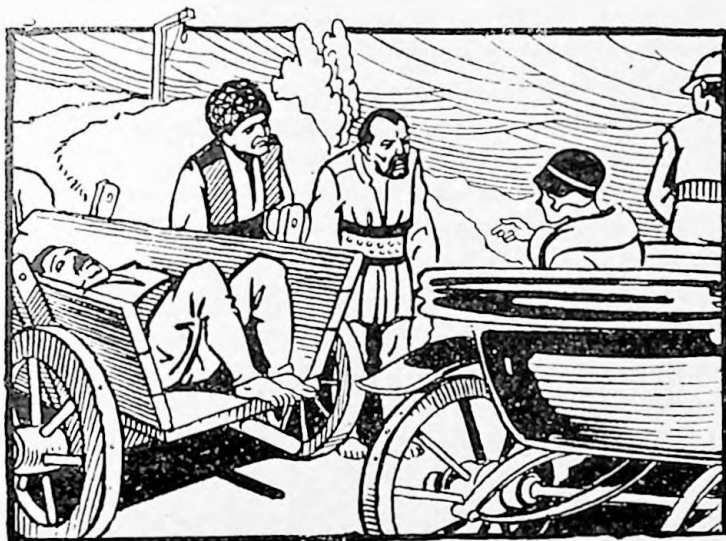
Ci-că era odată într'un sat un om grozav de leneș. De leneș ce era, nici îmbucătura din gură nu și-o meșteca. Și satul, văzând că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spânzure, pentru a nu mai da pildă de lenevie și altora. Și așa se aleg vreo doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl umflă pe sus, îl pun într'un car cu boi ca pe un butuc nesimțitor și hai cu dânsul la locul de spânzurătoare. Așa era pe vremea aceea.

Pe drum se întâlnesc ei cu o trăsură, în care era o cocoană. Cocoana, văzând în carul cel cu boi un om

care sămăna a fi holnav, întrebă cu milă pe cei doi țărani, zicând:

— Oameni buni, se vede că omul cel din car îi bolnav, sărmanul, și-l duceți la vreo doftoroaie undeva să se caute?

— Ba nu, cocoană, răspuse unul din țărani, să ierte cinstită fața Dumneavoastră, dar *aista-i* un leneș, care nu credem să mai fi având păreche în lume, și-l ducem la spânzurătoare, ca să curățim satul de-un trândav.

— Alei, oameni buni, zise cocoana, înfiorându-se, păcat, sărmanul, să moară ca un câne fără-de-lege! Mai bine duceți-l la moșie, la mine; iacătă curtea pe costișa ceea. Eu am acolo un hambar plin cu *posmagi*, ia așa, pentru împrejurări grele, Doamne ferește! A mânca la posmagi și-a trăi și el pe lângă casa mea, că doar știu că nu m'a mai pierde Dumnezeu pentru o bucătică de pâne. Dă, suntem datori a ne ajuta unii pe alții!

— P'auzi, măi leneșule, ce spune cocoana: că te-a

pune la coteț, într'un hambar cu posmagi, zise unul dintre săteni. Iacă peste ce noroc ai dat, bată-te în tunerecul să te bată, uriciunea oamenilor! Sai de grabă din car și mulțumește cocoanci, că te-a scăpat dela moarte, și ai dat peste belșug, luându-te sub aripa dumisale. Noi gândeam să-ți dăm *sopou și frânghie*, iar cocoana, cu bunătatea dumisale, îți dă adăpost și posmagi. Să tot trăiești, să nu mai mori! Să-și pue cineva obrazul pentru unul ca tine și să te hrănească ca pe un trântor, mare minune-i și asta! Dar tot de noroc să se plângă cineva! Bine a zis cine a zis că boii ară și caii mănâncă. Hai, dă răspuns cocoanei: ori așa, ori așa, că n'are vreme de stat de vorbă cu noi.

— Dar muieți-s posmagii? zise atunci leneșul cu jumătate de gură, fără să se *cârnească* din loc.

— Ce-a zis? întrebă cocoana pe săteni.

— Ce să zică, milostivă cocoană? răspuse unul, ia întrebă că muieți-s posmagii?

— Vai de mine și de mine, zise cocoana cu mirare, încă asta n'am auzit! Da el nu poate să și-i moaie?

— Auzi, măi leneșule: te prinzi să moi posmagii singur ori ba?

— Ba, răspuse leneșul, trageți mai bine tot înainte! Ce mai atâta grijă pentru astă pustie de gură!

Atunci unul dintre săteni zise cocoanei:

— Bunătatea Dumneavoastră, milostivă cocoană, dar de geaba mai voiți a strica orzul pe găște. Vedeți bine că nu-l ducem noi la spânzurătoare numai așa *de flori de cuc* să-i luăm năravul. Cum *chitiți*? Un sat întreg n'ar fi pus mână dela mână, ca să poată face dintr'insul ceva? Dar ai pe cine-ajuta? Doar lenea-i împărăteasă mare, ce-ți bați capul!

Cocoana atunci, cu toată bunăvoința ce avea, *se le-hămetește* și de binefacere și de tot, zicând:

— Oameni buni, faceți dar cum v'a lumina Dumnezeu!

Iar sătenii duc pe leneș la locul convenit și-i *fac jeliul*. Și iacă așa a scăpat și leneșul acela de săteni și sătenii aceia de dânsul. Mai poftescă de-acum și alți leneși în satul acela, dacă le dă mâna și-i ține cureaua.

Ș'am încălecat pe o șa și v'am spus povestea așa!

Explicări: *Aista* = formă pop. pentru acesta — *Posmag* = pesmet, un fel de pâine răscopă — *A da cuiva sopon* (pentru săpun) și *jrânghie* = a-l meni spânzurătorii — *De flori de cuc* = de geaba — *Mă cârnesc din loc* = mă mișc — *Chitesc* = cred, gândesc — *A se lechămiti* = a se sătura cu totul — *A face cuiva jeliul* = a omorî.

Observații gramaticale.

Pronumele demonstrativ

Pronumele *demonstrativ* înlocuiește sau se pune pe lângă un substantiv, lămurind mai de aproape ființa sau lucrul de care e vorba.

Pronumele demonstrative sunt: *acest* (*cest, ăst, cestă-lalt, ăstă-lalt*), *acel* (*cel, același, celălalt, celalt*).

În graiul popular se mai spune pentru *acest*: *aist, ist*, pentru *acel*: *ăl*.

Pronumele *acest* cu compusele sale arată o ființă sau un lucru mai apropiat. Pronumele *acel* cu compusele sale arată o ființă sau un lucru mai îndepărtat.

Aceste pronume au două funcțiuni:

1. funcțiune de adjectiv când stau pe lângă un substantiv și anume înainte sau după substantiv: *acest om* sau *omul acesta*.

2. funcțiune de substantiv când stau singure: *acesta-i un leneș*.

Declinarea masculină.

Înainte de substantiv

singular

N. Ac. *acest* (*ăst*), *acel* bărbat

G. D: *acestui* (*ăstui*), *acelui* bărbat

plural :

- N. Ac. *acești (ăști), acei* bărbați
 G. D. *acestor (ăstor), acelor* bărbați

După substantiv sau singur

- N. Ac. bărbatul *acesta (ăsta), acela*
 G. D. bărbatului *acestuia (ăstuia), aceluia.*

- N. Ac. bărbații *aceștia (ăștia), aceia*
 G. D. bărbaților *aceștora (ăștora), acelora.*

*Declinarea feminină.**Înainte de substantiv**sing.*

- N. Ac. *această (astă), acea* cocoană
 G. D. *acestei (ăstei), acelei* cocoane

plur.

- N. Ac. *aceste (aste), acele* cocoane
 G. D. *acestor (astor), acelor* cocoane

După substantiv sau singur

- N Ac cocoana *aceasta (asta), aceea*
 G D cocoanei *acesteia (ăsteia), aceleia*

- N. Ac. cocoanele *acestea (astea), acelea*
 G. D. cocoanelor *aceștora (astora), acelora*

Fie că sunt înainte sau după substantiv, pronumele demonstrative se declină totdeauna. Deosebirea e numai că atunci când urmează după substantiv, primesc de obicei un *a* final care rămâne în toate cazurile. Totuși acest *a* final apare ori de câte ori pronumele demonstrativ stă singur (fără substantiv).

Compusele cu aceste pronume se declină la fel, rămânând neschimbată numai partea străină de pronume: — *lalt*, — *alt* sau — *ași*: *celuilalt* etc.

Exercițiu: Să se scoată din această bucată (sau din orice altă bucată) pronumele demonstrative.

Exercițiu: Să se copieze acasă, subliniind, pronumele demonstrative.

Pronumele relativ

Care dă din mâni, nu se înneacă. Cine fură azi un ou, mâne fură un bou. Cine poate, oase roade, cine nu, nici carne moale. Cine 'ntreabă, nu greșește. Piatra care se rostogolește mereu, nu prinde muschiu. Ce ție nu-ți place, altuia nu face. Cu ce măsură măsuri, ți se va măsura.

Pronumele *relativ* leagă cuvântul pe care-l înlocuește cu cel ce urmează. Pronumele relative sunt: *care, cine, ce*.

Ele pot avea funcțiunea unui adjectiv, adică stau pe lângă un substantiv (*pronume relative adjectivale*) sau pot înlocui un substantiv (*pronume relative substantivale*).

Declinarea

Masculin

	sing.	plural
N. Ac.	care, cine, ce	care, cine, ce
G. D.	cărui(a), cui	căror(a), cui

Feminin

	sing.	plural
N. Ac.	care, cine, ce	care, cine, ce
G. D.	cărei(a), cui	căror(a), cui

Pronumele interogativ

Cine trece Oltul mare? Care sunt munții din apusul României? Ce sgomot e? Ce râuri cunoști în țara noastră? Ce carte citești?

Aceleași pronume (*care, cine, ce*) se numesc pronume *interogative*, dacă servesc la punerea unei întrebări.

În vorbă se deosebesc de cele relative prin tonul interogativ, iar în scris prin semnul întrebării ce se pune la sfârșitul propoziției.

Se declină întocmai ca și cele relative.

81. DIN FAPTELE LUI VLAD-ȚEPEȘ

de I. Bogdan

I

Odată veni la el niște soli dela Împăratul turcesc. După ce intrară și i se închină după obiceiul lor, fără să-și ia căciulile din cap, îi întrebă el:

Vlad-Țepeș

— De ce vă purtați voi așa? Ați venit la un mare stăpânitor și i-ați făcut o mare rușine.

Ei răspunseră:

— Așa e obiceiul la stăpânitorii țării noastre.

Iar el le zise:

— Atunci vreau și eu să întăresc obiceiul vostru, ca să fiți și mai tari.

Și porunci la ai săi să-i aducă *piroane* de fier și să le pironască *calpacele* în capetele lor, iar după aceea le dete drumul, zicându-le:

— Mergeți și spuneți stăpânului vostru că el e învățat să sufere din partea voastră această rușine, noi însă nu suntem învățați. Altă dată să nu trimită la noi ori în alte țări și la alți domnitori obiceiurile sale, căci noi nu vom să le primim.

II

Atât era de temut în țara sa, — căci nu suferea să se facă nimănuia nici un rău, fie hoție, siluire sau nedreptate, — încât cine făcea de acestea, nu rămânea cu nici un preț între cei vii, orice ar fi fost: popă, boier sau om de rând. Și oricât de bogat ar fi fost, nu putea să scape de moarte.

Intr'un loc oarecare era un izvor de apă rece și dulce și mulți din multe părți veneau la acel izvor de beau apă dintr'insul. Vlad făcu o cupă de aur, mare și frumoasă, și o puse lângă izvorul acela, și toți beau din acea cupă, o puneau îndărăt la locul ei și de frică nimeni n'a îndrăsnit să pue mâna pe ea câtă vreme a trăit el.

III

Odată dete poruncă în toată țara sa, zicând:

— Cinc-i bătrân sau bolnav de ceva sau olog, orb și schiop sau de orice boală cuprins, toți să vie la mine, ca pe toți să-i fac fericiți.

Și se adunară la dânsul toți neputincioșii, săraci fără număr, așteptând dela dânsul cine știe ce mare milostivire. Iar el făcu o casă mare și-i adună pe toți acolo

și porunci să le dea bine de mâncat și de băut. După ce mâncară și se veseliră, Vlad veni la dânșii și le zise:

— Ce mai doriți dela mine?

Răspunzând cu toții, ei ziseră:

— Stăpâne, fă cum Dumnezeu te va sfătui pe Măria ta!

El le zise atunci:

— Dacă voiți, o să vă fac fericiți pe acest pământ și nimic nu veți avea lipsă.

Iar ei, așteptând mare lucru dela dânșul, răspunseră cu toții:

— Voim, stăpâne!

Atunci el porunci să închidă casa și să-i dea foc, iar către boierii săi zise:

— Știți de ce am făcut aceasta? Intâi, ca ei să nu cadă pe capul altor oameni și ca nimenea să nu fie sărao în țara mea, ci toți să fie bogați. Al doilea, i-am slobozit pe ei, ca niciunul să nu sufere pe lumea aceasta de sărăcie ori de boală.

IV

Odată veni la dânșul în cetate un negustor din Țara Ungurească și, lăsându-și carul, după porunca lui, în ulița dinaintea palatului, iar marfa în care, se duse să doarmă în palat. Trecând cineva pe lângă car, luă dintr'insul 160 galbeni de aur. Negustorul se duse la Țepeș și-i spuse de pierderea aurului. Vlad îi răspunse:

— Du-te, în noaptea aceasta vom găsi aurul.

Și porunci tuturor oamenilor din cetate să caute pe hoți:

— Căci de nu veți găsi pe hoț, toată cetatea o pierd.

Și porunci să pue peste noapte în car din aurul său toți banii cu un galben mai mult. Negustorul, sculându-se de dimineață, găsi aurul și-l numără de două ori, îl numără de trei ori și găsi un galben de aur mai mult. Atunci se duse la Vlad și-i zise:

— Stăpâne am aflat aurul, dar cu un galben mai mult.

Tot atunci se aducea hoțul cu tot aurul la el și-i zise negustorului:

— Du-te în pace! Dacă nu mi-ai fi mărturisit galbenul cel de prisos, aş fi poruncit să te pue și pe tine împreună cu acest hoț în țeapă.

V

Mergând odată pe drum, văzu la un om sărac o cămașă nespălată și ruptă și-l întrebă:

— Ai tu nevastă?

El răspunse zicând:

— Am, stăpâne!

Vlad îi zise atunci:

— Du-mă la casa ta!

Și mergând și văzând că aceasta era tânără și sănătoasă, îl întreabă pe bărbat:

— Sămănat-ai tu în?

El răspunse:

— Stăpâne, am mult, și-i arătă inul.

Atunci zise Vlad femeii:

— De ce ești tu leneșă față de bărbatul tău! Bărbatul trebuie să are și să semene și să te hrănească, iar tu ai trebui să faci bărbatului tău haine curate și împodobite, dar tu nici cămașa nu vrei să i-o speli, cu toate că ești sănătoasă la trup. Tu ești vinovată, nu bărbatul tău.

Și porunci să-i taie mânilor, iar trupul să i-l pue în țeapă.

(Din cartea **Vlad-Țepeș**)

Explicări: *Piron* = cuiu mare — *Calpac* = căciulă mare la Turci.

Pronumele nehotărîte (Adjectivele pronominale)

Pronume *nehotărîte* sunt acelea care nu arată în mod hotărît ființele sau lucrurile ale căror nume le înlocuiesc.

Ele sunt:

1. *simple*: unul, altul, nimeni, nimic, tot, cutare.
2. *compuse* din pronumele relative cu particulele:
 - oare-*: oarecare, oarecine, oarece.
 - ori-*: oricare, oricine, orice.
 - oareș(i)-*: oareșcare, oareșcine, oareșce.
 - oriși-*: orișicare, orișicine, orișice.
 - ție-*: țiecare, țiecine, țiece.
 - neș (niș)-*: niscare, neștine, niște.
 - vre-*: vreun, vreo.
 - nici-*: niciunul, niciuna.
 - va*: careva, cîneva, ceva.

Declinarea pron. simple

sing.

N. Ac.	<i>nimeni</i>	N. Ac.	<i>tot, toată</i>
G. D.	<i>nimănui</i> (<i>nimărui</i>)	G.	<i>a tot, a toată</i>
		D.	<i>la tot, la toată</i>

plur.

N. Ac.	<i>toți, toate</i>
G.	<i>a toți sau a tuturor</i>
D.	<i>la toți sau tuturor</i>

Nimic nu se declină, iar celelalte pronume ca *unul*, *altul* sau *cutare* se declină ca și pronumele *care*. La pronumele compuse se declină numai pronumele, iar particulele rămân neschimbate: *oarecare* — *oarecărui* ș. a. m. d.

Neștine și *niște* nu se declină.

82. PREOTUL COJOC

de Gh. Coșbuc

I

După *suprimarea* revoluției dela 1848 în Ungaria, tânărul împărat al imperiului austro-ungar, Francisc Iosif, a vizitat Ardealul. I s'au făcut *ovațiuni* din partea

Românilor și, pe unde trecea, îl saluta poporul în frunte cu preoții. Între acei preoți care l-au salutat, a fost preotul Cojoc dintr'un sat din sudul Ardealului. Acest preot era în vârstă de vreo cincizeci de ani. Împăratul adresa câteo vorbă, două fiecărui preot și uneori și bătrânilor mai *respectabili* dintre țărani. Cum s'a potrivit, cum nu, împăratul a întrebat pe preotul Cojoc dacă are copii.

— Am, Maiestate, sunt toți aici.

Și printre șirurile poporului au ieșit patru flăcăi, unul de vreo douăzeci de ani și ceilalți trei fiecare mai tânăr decât celalt cu un an. Împăratul s'a uitat la flăcăi,

s'a uitat lung la preotul Cojoc, s'a întors apoi spre generalii din suita sa. Generalii s'au apropiat, privind cu mirare. Preotul era un voinic înalt, plin de viață, flăcăii asemeni de voinici, sdraveni și frumoși.

— Să trăiești, părinte, și să-ți trăiască flăcăii! O să facem soldați de frunte din ei!

Generalii continuau să șoptescă între dâșii. Împăratul se uită cu ochii plini de zâmbet la flăcăi: erau Români, acei Români pe care s'a răzimat imperiul *habsburgic* în vremuri de grele primejdii, voinicii lui.

— Să-mi lași, părinte, doi flăcăi să-i duc cu mine la Viena!

Garda imperială a fost totdeauna compusă în mare parte din Români, mai ales *Năsăudeni* și *Bănățeni*, băieți din cele două „*confinii militare*“, care dedeau două regimente de grăniceri: păzitori de plaiuri în timp de pace, purtători de steaguri și *avantgarda* oștirilor imperiale, în vremuri de războiu.

— Cum poruncește Măria ta, răspunse preotul Cojoc. Când le-a veni vremea, am să dau cu drag și pe ăștia-lalți doi și pe cei mai mărunți să slujească țara și pe Împăratul.

— Numai pe unul ți-l mai vrem, că prea e voinic. Unul să-ți rămâe acasă să-ți sprijine bătrânețele, zise Împăratul *familiar* acum cu preotul și încântat de el și de băieții lui.

— Pentru bătrânețe avem alții mai mici. De va vrea Dumnezeu, vor crește mari spre bucuria și mângâierea noastră. Și apoi avem și fete.

— Mai ai copii, părinte?

— Mai am, Măria ta! Dacă te'nduri să-i vezi, sunt aici.

Împăratul n'a răspuns, a zâmbit numai clipind din ochi și a sărit din șa jos, apropiindu-se de mulțimea poporului. Câțiva generali au descălecat și ei. Preotul Cojoc și-a adus copiii. Împăratul s'a dat un pas înapoi, crezându-se *mistificat*.

Erau trei fete mari, frumos îmbrăcate, în urmă doi flăcăiandri, subțiri și îndrăsneți la umblet, apoi patru copii mai tineri. Preoteasa venea în mijloc și de-o parte și de alta a rochiei i se țineau doi copii mai mici, iar în brațe purta alți doi copilași de fașe, *gemeni*. Ei au venit în fața Împăratului, făcând un grup cu cei patru flăcăi. Erau șaptesprezece suflete, o spuză de copii și toți ai preotului. Asemănarea tipului copiilor și buna credință a preotului au liniștit pe Împăratul, care la început n'ar fi crezut în schimbul împărăției sale cu un

toiag de cerșetor că toți acești copii sunt frați, dela un tată și dela o mamă.

— Ce ziceți, domnilor, de lucrul acesta? întrebă Impăratul pe generali.

— E o minune, Maiestate, e o minune, răspunseră generalii.

Impăratul bate pe umeri pe preotul Cojoc:

— Ai avere?

— Am câtă a dat Dumnezeu.

— Și ce zici când te gândești că ai atâția copii?

— Ce să zicem, Măria ta? Noi nici nu ne gândim, nici nu ne batem capul cu ei când îi avem. Ne sunt grei până sunt mici. Dacă apucă să crească, ne sunt de ajutor, că nu mai muncim cu brațe străine. Copiii sunt averea Românilui, și-apoi noi, Românii, de copii și de coate goale nu ne plângem niciodată.

Impăratul a luat pe flăcăii lui Cojoc la Viena. Ca să-și susțină familia, mai ales însă ca o *recompensă*, Impăratul a poruncit să se dea preotului Cojoc o pensiuine de cincizeci de *florini* pe lună până când cel din urmă copil va fi mare.

II

Au trecut într'acestea ani mulți. Austria purtase războaie cu Prusia și cu statele italiene nordice. Impăratul îmbătrânise. Era pe la 1880.

Intr'o zi, *cancelarul* anunță Impăratului că un bătrân preot român vrea să aibă audiență. I se acordă. Preotul, om bine făcut, de vreo optzeci de ani, *impunător* cu statura lui, cu fața blândă, cu părul cărunț de tot și cu barba albă, spune Impăratului că el e preotul Cojoc. Impăratul, lucru înțeles, îl uitase.

— Cum o mai duci, părinte?

— Bine, Măria ta, audă-ți Dumnezeu rugăciunea și te ție Dumnezeu, ca să ne stăpânești cu pace și cu dragoste.

— Și ce-ți fac copiii?

— De aceea am venit, Măria ta! Fetele le-am măritat mai pe aproape, mai pe departe, cum le-a fost scris și cum a rânduit Dumnezeu. De băieți mi-i jale, Măria ta! Trei mi-au murit la *Königgrätz* și doi acolo cu *Piemontezii*, trei sunt *cătane* aici în Viena. Am avut opt feciori și toți opt au slujit Măriei tale, cătane cu credință. Acum am acasă unul, singur unul, al optprezecelea copil, pe care Măria ta nu l-ai văzut atunci, căci e născut în urmă, și vrea stăpânirea să mi-l ducă și pe el cătană. Eu sunt bătrân și pretoasa bătrână și *pensia* n'o mai avem, pentrucă cel din urmă copil e acum mare. Și vreau să ni-l jure sub steag și noi nu putem munci, că'n el ni-e toată puterea, și am venit să cad la picioarele Măriei tale să te rog, să ne cruți băiatul, că opt băieți am avut și pe toți opt cu dragoste i-am dat în slujba împărăției, dar pe al nouălea nu putem, că suntem neputincioși și nu mai avem pe nime.

Opt soldați să dai țării! Impăratul mișcat se plimba prin sală. Deodată se oprește.

— Părinte, opt băieți ai avut și opt băieți au fost soldați. Mai ai unul, lasă-l și pe acela să fie soldat.

Și preotul s'a întors acasă. Are să-l dea și pe al nouălea, are să-l dea!

Doi dintre băieții lui Cojoc, amândoi căpitani în Viena, au fost *puși în disponibilitate* prin ordin împărătesc. Ei aveau să ia leafa îndoită cu condițiunea să îngrijească de bătrânii lor părinți, cât îi va mai ținea Dumnezeu cu zile.

Era frumoasă, era vrednică de un împărat porunca ce-a dat-o Impăratul și preotul Cojoc putea să se mândrească și să spue tuturora vorbele monarhului:

— Opt copii am avut și toți opt au fost soldați. Am avut unul și l-am dat și pe acela soldat, ca să se pomească de preotul Cojoc și de băieții lui.

Explicări: *Suprimare* = înnăbușire — *Ovațiuni* = onoruri — *Respectabil* = demn de stimă — *Habsburgic* = austriac — *Garda imperială* = soldații care veghiau pe împăratul — *Năsăudean* = locuitor din Năsăud (jud. Bistrița) — *Bănățean* = locuitor din Banat — *Conștinu militar* = ținut de graniță — *Avantgardă* = fruntea unei armate — *Familiar* = prietenos — *Mistificat* = amăgit, înșelat — *Gemeni* = doi copii născuți deodată din aceeași mamă — *Recompensă* = răsplată — *Florini* = monedă austriacă în valoare de cam doi lei vechi — *Cancelar* = de altfel primul ministru: aici secretar — *Impunător* = mareț — *Königgrätz* = localitate în Cehoslovacia unde a fost o luptă mare între Austria și Prusia — *Piemontez* = locuitor din Piemont, țară în Nord-vestul Italiei, cu capitala Turin — *Cătană* = soldat — *Pensie* = o sumă de bani ce se dă cuiva prin timp mai îndelungat — *A pune în disponibilitate* = a scoate la pensie.

Observații gramaticale.

Numeralul

Preotul Cojoc, în vârstă de vreo cincizeci de ani, avea patru flăcăi, trei fete, doi flăcăiandri și patru copii mai tineri, iar preoteasa mai avea alți doi copilași gemeni în brațe. Stăpânirea voia să-i ia la cătane și pe al optsprezecelea copil.

Numeralele sunt cuvinte care arată numărul sau rândul.

Avenii două feluri de numerale:

1. *Numerale cardinale* sunt acelea care arată numărul și răspund la întrebarea: *cât? câți? câte?*: *Un om de 80 de ani.*

2. *Numerale ordinale* sunt acelea care arată ordinea, rândul și răspund la întrebarea: *al câtlea? a câta?*: *Al nouălea copil, a doua fată.*

Numeralele cardinale.

Numerale cardinale: 1, 2, 18, 32, 78, 123, 397, 982, 1000, 16.678, 452.982, 1.000.000 etc.

Dintre numeralele cardinale au gen și declinare deosebită numai: *unul, una*, care se declină ca și articolul nehotărît.

Pentru numeralul *doi* mai avem formele compuse *amândoi* și *ambii*.

Declinare

	<i>ambii</i> (preoți)	<i>ambele</i> (fete)
	<i>ambilor</i> (preoți)	<i>ambelor</i> (fete)
N. Ac.	<i>amândoi</i> (preoții)	<i>amândouă</i> (fetele)
G. D.	<i>amânduror</i> (preoților)	<i>amânduror</i> (fetelor)

Toate celelalte numerele cardinale n'au nici gen și nici declinare deosebită. Înaintea genetivului se pune *a* și înaintea dativului *la*: *părinte a nouă copii*, *a dat decorații la zece soldați*.

Numeralele ordinale.

Afară de *întâiu* și *întâia*, numerele ordinale se formează în următorul mod: pentru masculin se pune înaintea cardinalului articolul *al* și după cardinal terminația: *-lea*, iar pentru feminin art. *a* și term. *-a*.

Ex. *al doilea—a doua*.

Ex. *al șaptelea—a șaptea*.

Ex. *al douăzeci și treilea—a douăzeci și treia*.

Ex. *al optsute șasezeci și patru—a optsute șasezeci și patra*.

Numeralele ordinale se acordă cu substantivul de care depind în gen și număr. Ele nu se pot declina.

83. SFATURILE LUI ESOP

Fiule, mai înainte de toate slujește lui Dumnezeu, pe împăratul cinstește, vrăjmașilor tăi groaznic te arată, ca să nu te nesocotească, cu prietenii fii blând și voios, ca să-ți fie mai mult voitori de bine, vrăjmașilor să do-

rești răutate și sărăcie, ca să nu te împiedece pe tine dela scopul tău. Și prietenilor bine le voiește din toată inima, ca întru toate să le fie bine. Puține să vorbești și cu măsură și multe să ascuți și înțelepțește să urmezi. Pe cei ce fac binele, nu-i pismui, ci să-ți pară bine de ei, căci de-i vei pismui, mai mult pe tine însuși te vei vătăma. De casnicii tăi poartă grijă, ca să nu se teamă de tine numai ca de stăpân, ci și ca un făcător de bine să te cinstească. Nu-ți fie rușine de a învăța să faci totdeauna ce e bine. În toată ziua economisește ceva pentru ziua de mâine, căci mai bine este, când vei muri, să lași la vrăjmași decât, cât vei trăi, să aibi lipsă. Închină-te lesne celor ce te întâmpină, știind că și cânelui coada îi capătă pâine. Nu-ți pară rău că ești bun. Pe omul *flecar* gonește-l din casa ta, căci cele ce zici și faci tu, altora le va spune. Fă aceea ce nu te va întrista. De cele ce se întâmplă, nu te supăra. Dela cei răi nu cere sfat niciodată nici urma obiceiurilor lor.

(Din *Vieața lui Esop*)

Explicări: *Flecar* = om care vorbește multe.

Observații gramaticale.

Verbul

Slujește lui Dumnezeu, că e bun și stăpânul lumii.

Cuvintele care arată ce fac sau ce sunt (sau cum sunt) ființele sau lucrurile se numesc *verbe*.

Ce să faci? Slujește lui Dumnezeu. Cum este D-zeu? Bun. Ce este? Stăpânul lumii.

Recunoaștem un verb, dacă i se potrivește înainte una din formele pronumelui personal: *eu, tu, el, ea* etc.

Verbele care arată ce fac ființele sau lucrurile formează singure predicatul; de aceea se numesc *verbe principale* sau *predicative*: *Cinstește pe împăratul.*

Verbele care arată ce sunt (sau cum sunt) ființele sau lucrurile nu pot forma singure predicatul, ci numai ajută la formarea predicatului cu alt cuvânt: de aceea se numesc *verbe auxiliare (ajutătoare)* sau *nepredicative: Vrăjmașul e groaznic. (Cum este vrăjmașul? Este groaznic). Stăpânul e un făcător de bine. (Ce e stăpânul? E un făcător de bine).*

Verbele auxiliare sunt: *a avea, a fi, a voi.*

Verbele principale pot fi:

1. *transitive* când subiectul face lucrarea care se răsfrânge asupra altei ființe sau lucru: *Vrăjmașilor să do-rești sărăcie.*

2. *intransitive* când lucrarea nu se răsfrânge asupra altei ființe sau lucru: *omul să nu pismuiască!*

3. *reflexive* când subiectul face lucrarea și tot el îi simte efectul: *mă vatăm.*

Câteodată, după împrejurări, un verb poate fi când transitiv, când intransitiv sau chiar reflexiv: *eu plâng țara. Eu plâng și mă plâng (pe mine).*

Verbele sunt *la forma activă* când arată că subiectul face lucrarea: *Port grijă de casnici.*

Verbele sunt *la forma pasivă* când arată că subiectul suferă lucrarea făcută de altcineva sau altceva: *sunt bătut de nevoi.*

Verbul nu rămâne neschimbat, ci se schimbă în ce privește persoana, numărul, timpul și modul.

Verbul are:

1. *trei persoane* ca și pronumele.

Persoana întâia care vorbește: *fac, facem.*

Persoana a doua, către care se vorbește: *urmezi, urmați.*

Persoana a treia, despre care se vorbește: *s'a întristat, nu s'au întristat.*

2. *două numere* (ca și substantivul), singular și plural: *eu dau, tu iei și el (ea) se uită. Noi dăm, voi luați și ei (ele) se uită.*

3. *opt timpuri:*

I. *Prezentul* exprimă o lucrare care se face în clipa când vorbim: *mă duc* (acum).

II. *Viitorul simplu* sau *întâiu* exprimă o lucrare care se va întâmpla de acum înainte: *mă voi duce*.

III. *Viitorul exact* sau *II* exprimă o lucrare care se va petrece înaintea alteia care și ea se va petrece în viitor: *când vei sosi la mine, părinții mei vor fi ieșit*.

IV. *Imperfectul* exprimă o lucrare trecută, dar încă neisprăvită: *Eram bolnav, când m'a vizitat*.

V. *Perfectul simplu* și

VI. *Perfectul compus* exprimă o lucrare isprăvită mai demult: *Mă dusei și nu-l găsi sau m'am dus și nu l-am găsit*.

VII. *Mai-mult-ca-perfectul-simplu* și

VIII. *Mai-mult-ca-perfectul-compus* exprimă o lucrare isprăvită înaintea alteia, tot isprăvită: *Ieșise când am sosit la dânsul sau a fost ieșit când am sosit la dânsul*.

4. *Opt moduri:*

I. *Indicativul* exprimă o lucrare ca sigură și hotărâtă: *se supără sau nu se supără*.

II. *Conjunctivul* (subjonctivul) exprimă o lucrare ca nesigură, îndoielnică sau care atârnă de împlinirea altei lucrări: *Să vin, să nu vin? Imi spune să vin*.

III. *Optativul* (condiționalul) exprimă lucrarea ca dorită: *l-aș goni și nu mă'ndur*.

IV. *Imperativul* arată lucrarea ca o poruncă sau rugă-minte: *Fă ceea ce știi!*

V. *Infinitivul* arată o lucrare ca fără legătură cu alt cuvânt: *a da nu e a lua*.

VI. *Gerundiul* are funcțiunea unui adverb: *merge cântând*.

VII. *Participiul* exprimă un verb prefăcut în adjectiv: *Omul gonit*.

VIII. *Supinul* este forma participiului, precedată de o prepoziție: *avem lacrimi de plătit*.

A *conju*ga un verb înseamnă a-l pune în toate timpurile, modurile și persoanele pe care le poate avea.

După terminația verbului la infinitiv, avem 4 conjugări:

Conj. I se cunoaște după infinitivul în *a* (accentuat): *a da, a lua, a se purta*.

Conj. II se cunoaște după infinitivul în *ea* (accentuat): *a avea, a vedea*.

Conj. III se cunoaște după infinitivul în *e* (neaccentuat): *a duce*.

Conj. IV se cunoaște după infinitivul în *i* sau *î* (accentuat): *a sluji, a cinsti, a vâri, a omori*.

Toate verbele se pot rândui în una din aceste conjugări.

Exercițiu: Să se arate cărei conjugări aparține fiecare din verbele bucății precedente.

Exercițiu: Să se sublinieze, copiind bucata precedentă, verbele, arătându-se la fiecare dacă e transitiv, intransitiv sau reflexiv.

84. VULPEA BEARCĂ

de Al. Odobescu

I

A fost odată un vânător care, de câte ori mergea la vânătoare, avea obiceiul să ia cu dânsul pe slujitorul său, iar, când se întorcea înapoi, povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întâmplări minunate, care de când lumea nu trecuseră nimănui nici măcar prin vis, și la toate aceste *basne* nu lipsa niciodată de a aduce ca martor pe biata slugă, adevărat om al lui Dumnezeu.

Azi așa, mâne așa, până când într-o zi acesta, sătul de a face mereu *de pomană* meseria ticăloasă de martor

mincinos, își ceru seama dela stăpân și voi cu tot *dinadinsul* să-și ia ziua bună dela el.

Stăpânul stărui să afle pricina acestei neașteptate hotărâri și, cu vorbe blânde, îl întrebă:

— Oare nu te mulțumești cu simbria ta și cu traiul ce ai în casă la mine, de vrei să mă lași?

— Să nu păcătuesc, cocoane, îi răspunse slujitorul, toate sunt bune la domnia-ta, D-zeu să-ți dea tot bine! Dar să-ți spui curat și să nu-ți fie cu supărare: uite, mă mustră cugetul de atâtea dovezi mincinoase ce-mi ceri să dau pe toată ziua, când începi — adică să fie cu iertăciune — când începi *a tăia la palavre* vânătorești. E păcat de Dumnezeu, cocoane, să mă afundez eu cu totul în focul *Gheenei* și să port eu, săracul de mine, tot *ponosul* păcatelor, cu care domnia-ta îți încarci de bună voie sufletul. Lasă-mă mai bine să mă duc cu Dumnezeu!

Al. Odobescu

Așa vorbi servitorul și stăpânul se puse pe gânduri. Dar fiindcă el cunoștea prețul unei slugi drepte și credincioase, se răzgândi bine și răspunse într'astfel:

— Ian ascultă, băiete! Văz că tu ești om cu frica lui Dumnezeu. Rămâi la mine și ajută-mă să mă *desbăr* de *pârdalnicul* meu de nărav. Crede-mă, nici eu n'aș voi să spun ceea ce nu prea este tocmai adevărul. Dar ce să-i faci năravului? Mă ia gura pe dinainte. Așa dar, să facem cum e mai bine! Să facem între noi o învoială, ca să scap și eu de așa urît *cusur*, să rămâi și tu împăcat

cu sufletul. Când mă voiu afla în vreo adunare, tu să stai la spatele meu și, când vei auzi că încep *a croi câte una mai deochiată*, tu să mă tragi de mâneca hainei, căci eu îndată voiu îndrepta-o după ființa adevărului.

Așa spuseră și așa rămase să fie.

II.

Peste câteva zile, șezând la masă cu alții, vânătorul începu să povestească că la o vânătoare, la care fusese de curând, i-a ieșit înainte o vulpe care avea o coadă lungă, lungă cel puțin de cinci *stânjeni*. Pe când, în focul povestirii, el rostea acestea cu cea mai deplină încredințare ca și când lucrul ar fi fost întocmai după cum îl spunea, deodată se simți tras pe dindărăt de mâneca surtucului. Iși aduse aminte de tocmeala cu slujitorul. Iși luă vorba înapoi și, îndreptându-se că în fierbințeala vânătorii nu va fi văzut tocmai bine, *reduse* coada vulpii până la vreo doi stânjeni. O nouă *smânceană* de haină îl făcu s'o mai scurteze cu un stânjen.

La a treia o ciunti până la un cot. Simțind încă și acum *efectele restrictive* ale conștiinței servitorului, se înduplecă a mai reteza din coada vulpii.

— Doi coți întocmai nu va fi fost, zise el asudând, dar, pre legea mea, că era de un cot și mai bine.

Sluga, care se bucura acum și mulțumea în sine lui Dumnezeu, auzind pe stăpânul său cum se leapădă din ce în ce mai mult de ispitele Satanei, crezu că e momentul nemerit spre a-l aduce la o deplină pocăință și-l trase încă odată de mânecă.

Dar răbdarea vânătorului era ajunsă la culme și, întorcându-se deodată înfuriat către neîmplânzitul său *cen-sor*, se răsti la dânsul, strigând în gura mare:

— Bine, mișelule, nu-ți e destul cu atâta? Ce? vrei să las vulpea bearcă? Dar mai bine să te ia pe tine dracul de o mie de ori, decât să rămâc vulpea mea fără coadă!

(Din **Pseudo-Kynegetikos**)

Explicări: *Bearcă* = fără coadă — *Basnă* = iscodire, minciună — *De pomana* = de geaba, fără plată — *Cu dinadinsul* = cu adevărat — *A tăia palavre* = a spune minciuni — *A se afunda* = a se cobori — *Gheenă* = iad — *Ponos* = nume rău — *A se desbăra* = a se lepăda — *Pârdalnic* = afurisit — *Cusur* = lipsă, defect — *A croi câte una mai deochiată* = a spune câte o minciună mai mare — *Stânjen* = o măsură de lungime de cam 2 metri — *A reduce* = a scădea, a micșora — *A smânci* = a smulge deodată — *Efecte restrictive* = urmări de restrângere — *Censor* = cel ce supraveghează purtarea altuia.

CONJUGAREA VERBULUI: a avea

Modul Indicativ.

<i>Prezent</i>	<i>Imperfect</i>	<i>Perf. simplu</i>	<i>Perf. compus</i>
am	aveam	avui	am
ai	aveai	avuși	ai
are	avea	avu	a
avem	aveam	avurăm	am
aveți	aveați	avurați	ați
au	aveau	avură	au

<i>Mai-mult-ca-perf-simplu</i>	<i>Mai-mult-ca-perf-compus</i>	<i>Viitorul I</i>	<i>Viitorul II</i>
avusem	am	voiu	voiu
avuseși	ai	vei	vei
avuse	a	va	va
avuserăm	am	vom	vom
avuserăți	ați	veți	veți
avuseră	au	vor	vor

Modul conjunctiv

<i>Prezent</i>	<i>Perf. compus</i>	<i>Mai-mult-ca-perf-compus</i>
să am	să fi avut	să fi fost avut
să ai (aibi)	să fi avut	să fi fost avut
să aibă	să fi avut	să fi fost avut
să avem	să fi avut	să fi fost avut
să aveți	să fi avut	să fi fost avut
să aibă	să fi avut	să fi fost avut

Modul condițional			Mod. imperativ
<i>Prezent</i>	<i>Perfect</i>	<i>Mai-mult-ca-perf.</i>	
aș	aș	aș	sing. ai! (aibi!) plur. aveți!
ai	ai	ai	
ar	ar	ar	
am	am	am	
ați	ați	ați	
ar	ar	ar	
} avea	} fi avut	} fi fost avut	

Mod. infinitiv

Gerundiul

Participiul

Prezent

având

avut

a avea

Perfect

a fi avut

Suspinul

de avut

85. LĂCUSTELE

de Em. Grigorovitza

Când mă gândesc uneori la târgul Storojinețului, ce frumos era el pe atunci, ce oameni detreabă, ce gospodari sdraveni și Români buni erau pe acolo, mi se strânge inima de durere și îmi vine să cred că acest nefericit târg românesc avea parcă de ispășit cine știe ce blestem greu, de l-au cotropit așa cumplit tot soiul de urgie.

La anul 1861 mi-a fost dat să văd venind la Storojineț un soi de oaspeți strașnici și neînțeleși pentru capul meu neștiutor de copil.

Era într'o zi frumoasă de vară, cam pe la vreme de toacă, când s'a întâmplat lucrul. Umbla încă de pe la Dumineca Mare așa vorbă printre oameni, că s'ar fi ivit lăcusta în țară și ne arăta tata — țin minte bine — nouă, băieților din școală, niște *cobilite* de iarbă, zicându-ne că așa fel ar fi cam jivinele sburătoare, despre care era vorba.

De era drept sau nu, că au venit lăcustele prin Bucovina, pe unde anume au năvălit și când, asta nu era harnic să spună nimeni. Sârmă de telegraf nu se pomenea încă pe atunci și așa ne-am trezit numai deodată cu dânsule prin văzduh.

Era, cum v'am spus, după amiazăzi, când — ce să vezi — a început să se arate de după crestele pădurii mari, din dosul curților boierești, un fel de colț de pată pe cer ce nu semăna de loc a nor, căci era neagră ca iadul și, când se lățea, când se țuguia, tot crescând și descoperind din ce în ce tot mai mult cerul din partea ceea.

Târgoveții, ieșiți de prin case, se uitau toți, cu ochii

însăpământați, la întunecimea cerului de unde venea primejdia și, ca oile când se bulucesc la un loc, de frică începeau să se adune grămadă, unii pe lângă curtea veche, alții pe lângă școală, cei mai mulți însă pe lângă *biserica leșească* de alături, pesemne din pricină că popa lor se apucase să le citească niște molitve de prilej. Se auzea dintr'o parte și alta sbierete de copii speriați și răcnete de femei apucate de groază, de începuse să ne fie teamă la toți.

Numai bătrânul boier, Nicolae Flondor, care, dă, mai văzuse el lucruri de acestea, nu și-a pierdut cumpătul. A dat îndată poruncă la argați să adune căpiți de paie, *strujeni*, mohor, pleavă și gunoiu uscat și să le așeze din depărtare în depărtare, pe locul pătrat din mijlocul

târgului. Și, când s'au strâns *hăt* multe grămezi — ba ce zic, erau *girezi*, nu șagă, căci se află tot târgul acum în picioare și ajută la cărat — a poruncit să le dea foc la toate deodată. Pe de altă parte, a pus străjeri să scoată *săcălusele* și să le încarce țepăn și a împărțit și praf la *berejnicii* curții și la toți câți îi știa că au vr'o pușcă sau câte un pistol pe la casă, tot cu poruncă să nu tragă focuri decât când va da el singur semnul.

Băieții de școală și copiii de pe la case — nu mai știu cine-i va fi îndemnat, dar mă tem că a fost tot popa leșesc — *cărăbăneau* în timpul acela la căldări, lighene, tigăi de schijă, tave și alte lucruri de casă, ca să sune la semnul dat cu un vătrar sau ciocan într'insele, tot cu scopul că doară, doară vom speria lăcustele. Că frica cea mare era ca nu cumva să încerce găzele dracului să poposească la noi, căci n'ar fi rămas fir de iarbă, păpușoiu, orz sau secară împrejurul Storojinețului.

Și, Doamne, frumoasă primire a mai avut lăcusta la noi. Zicea baba Zamfira — o preoteasă bătrână ce venea pe la mama — că nici la *întâlnirea Împăratului cu Țarul muscălesc, la 1823*, la Cernăuți, n'a văzut așa comedie. Avea dreptate săraca babă, Dumnezeu s'o ierte, că așa dandana și posnă mare nici nu cred să se fi auzit cândva pe la casă de creștin. Parcă intrase Tătarii să ne robească, nu altceva.

Când a început să se deslipească coada norului de lăcuste de marginea pădurii și l-am văzut stolul lungăreț și gros, așa cam pe la mijlocul înălțimii, de unde pătrundea bâzâitura sa surdă și, nu știu cum, strașnică la arechile noastre, numai ce s'a apropiat deodată unul din străjeri cu cangea roș-înfierbântată de cele zece săcăluse și a prins să le descarce, în vreme ce berejnicii și cu ceilalți trăgeau din puști și pistoale, de se sgu-duia văzduhul.

Și au pornit a suna și clopotul nostru dela școala, odată cu cele trei clopote dela biserică și cu cel dela

scăldători, și s'a ridicat un vuiet de zângănituri de fier și hârburi și strigăte de sute de glasuri, care, odată cu detunăturile săcălușelor, cu palalaia și cu fumul cel gros al girezilor aprinse, se ridicau năprasnic la cer, crunt, negru și strașnic, de credeai că piere lumea.

Așa mi s'a întipărit ceasul acela fioros în minte încât n'am să-l uit cât voiu trăi. Știu că ne apucase pe toți un fel de turbare și apoi ca o ameteală, din care ne-am trezit abia când focul grămezilor de mohor, pleavă și de paie se prăbușise demult în cenușă și scrum și nu se mai vedea sus, pe cer, nici fum, nici pară... dar nici nu se zărea urmă de lăcuste.

(Din *Chipuri și graiuri din Bucovina*).

Explicări: *Cobilită de iarbă* = coșăș — *Biserica leșcască* = polonă (catolică) — *Struțeni* = coceni — *Hăt* = cuvânt popular pentru foarte — *Gireadă* = șiră, stog — *Săcăluș* = un fel de tun mic care se încăcă cu praf și i se dă foc — *Berejnic* = cuvânt bucovinean pentru pădurar — *A cărăbani* = a aduce, a căra — În anul 1823 s'a întâlnit la Cernăuți împăratul Francisc I al Austriei cu țarul Alexandru I al Rusiei în așa numitul congres al „Sf. Alianțe“, din care mai făcea parte și Prusia — *Scăldători* = pe la 1860 erau în Storojineț instalații de băi.

Observații gramaticale.

CONJUGAREA VERBULUI: a fi.

Modul indicativ

<i>Prezent</i>	<i>Imperfect</i>	<i>Perf. simplu</i>	<i>Perf. comp.</i>
sunt (is,-s)	eram	fui (fusei)	am
ești	erai	fuși (fuseși)	ai
este, e, (ii,-i)	era	fu (fuse)	a
suntem	era	furăm (fuserăm)	am
sunteți	erați	furăți (fuserăți)	ați
sunt (is,-s)	erau	fură (fuseră)	au

lost

*Mai-mult-ca-perf. Mai-mult-ca-perf.**Viitorul II*

<i>simplu</i>	<i>compus</i>	voiu	} fi, fost
fusesem	neîntrebuințat	vei	
fuseseși	<i>Viitorul I.</i>	va	
fusesese	voiu	vom	
fuseserăm	vei	veți	
fuseserăți	va	vor	
fuseseră	vom		
	veți		
	vor		

Modul conjunctiv*Prezent**Perf. comp.*

să fiu	să fi fost
să fii	(pentru
să fie	toate per-
să fim	soanele)
să fiți	
să fie	

Modul condițional**Modul imperativ***Prezent**Perfect*

aș	aș	} fi	} fi fost
ai	ai		
ar	ar		
am	am		
ați	ați		
ar	ar		

fii ! (sing.)

fiți ! (plural)

Modul infinitiv*prezent*

a fi

perfect

a fi fost

Gerundiul

fiind

Participiul

fost

Supinul

lipsește

Verbul auxiliar a voi

se aplică ca auxiliar numai în formele următoare:

voiu	vom
vei	veți
va	vor

86. SARACUȚUL

de Em. Gârleann

S'a iscat un vârtej ca din senin. S'a înșurubat în pământ și apoi a pornit-o *tehui*, peste câmp, curți și livezi, luând cu el tot ce găsea mai ușor în cale. Și dacă de pe jos fura flori, pene și hârtii, de pe o ramură luă un cărăbuș, un cărăbuș mititel, castaniu, cu aripile fragede, cu ochișorii ca două neghiniși, cărăbuș de primăvară. Când l-a luat vârtejul pe sus, și-a strâns și el piciorușele și-a văzut că poate sbura și fără să dea din aripi.

Vârtejul și-a făcut gustul și în mijlocul unui drum de țară, lângă o curte, s'a înțepenit o clipă ca un sfredel, apoi s'a tot-pit deodată, lăsând tot ce luase, baltă, la pământ. Iar cărăbușul căzu pe o bucățică de hârtie albă și rămase acolo amețit. Când s'a trezit, privi împrejur: un drum prăfuit.

Și din capul drumului țanțoș, cu pieptul în *platoșă*, cu pintenii *arcuiți*, venea un cocoș.

— Iâ, scap de unul și dau peste altul, își zise cărăbușul, ästa mă înghite.

Cocoșul s'a apropiat, s'a uitat cu un ochiu la cărăbuș și-a trecut mândru înainte.

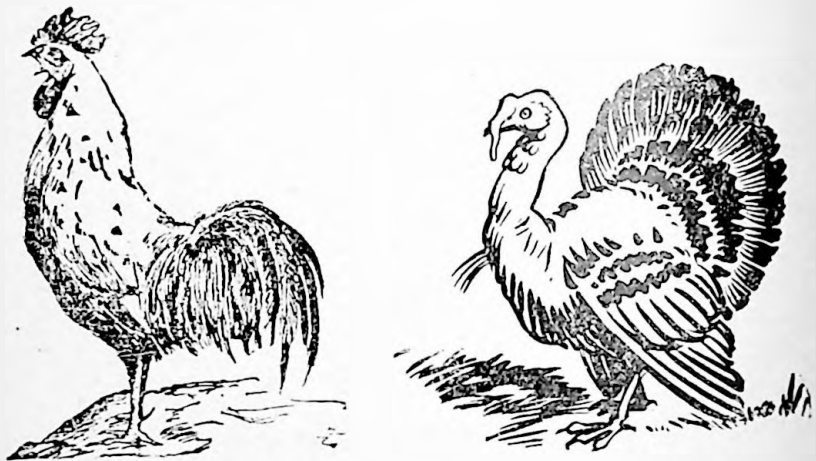

— Am scăpat, gândi cu bucurie cărăbușul și se întoarse să privească după cocoș.

Atunci încremeni de spaimă. Din celălalt capăt al drumului sosea un curcan. Cărăbușul se făcu mai mic decât era, ținându-și sufletul.

— Acum chiar c'am pățit-o!

Când ajunse curcanul în dreptul cocoșului, se înroți, își roși mărgelele și își dădu capul pe spate. Iar cocoșul scoase pieptul și mai în afară, se înălță în picioare și *forfecă* aripile de câteva ori în pământ: își

dădeu binețe. Cocoșul s'a dus, curcanul se feri parcă să nu calce cărăbușul. Când îl ajunse și acesta, bietul răsufală:

— Bine c'am avut noroc!

Dar deodată de după gard, sări mare, cu coada rotundă cât soarele la răsărit, un păun. Pasărea se legănă o clipă, apoi își strânse coada și sbură în drum:

— De ăsta nu mai scap, crezu cărăbușul.

Păunul s'a apropiat, l-a răsturnat cu ciocul pe spate, apoi își văzu de drum. Cărăbușului nu-i venea să creadă ochilor că mai e în vieață. Dar uite; colo e drumul, sub

o hârtie, pe dreapta gardul... trăiește. Ia, să sboare acumă cât putea mai repede de acolo, pe vreo creangă de copac. Să-și încerce aripile. Și le desfăcu.

În clipa aceea un pui de sturz, mai mărișor ceva decât o nucă, sbură peste el.

— Ei! de așa pasări mici, mai de seama mea, mi-i drag și mie, gândi cărbușul, pregătindu-se chiar să dea sturzului „ziua bună“. Dar sturzul se lăsă lângă bucățica de hârtie, deschise *pliscul*, apucă cu lăcomie cărbușul și hap! hap!... mai să se înnece, îl înghiți.

Sărăcuțul cărbuș!

De pe gard, o vrabie, care văzuse multe în viața ei, își așezase pușorii în rând să privească, de cum zărise cărbușul jos. Și acum își luă sborul într'alt loc, strigându-și după dânsa odraslele, care duceau în minte o învățătură mai mult.

(Din lumea celor care nu cuvântă).

Explicări: — *A se înșuruba* = a se înfige — *Tehui* = zăpăcit — *A se înțepeni* = a se înfige — *A se topi* = a se pierde — *Platoșă* = pieptar de fier — *Arcuit* = încovoiat în formă de arc — *A forșeca* = a desface aripile în formă de foarfece — *A da binețe* = a da bună ziua. — *Plisc* = cioc.

TABLOUL CONJUGĂRII I

Modurile impersonale

Infinitivul prezent: a lăs-a.

Infinitivul perfect: a fi lăs-at.

Participiul: lăs-at

Gerundiul: lăs-ând

Rădăcina: lăs (las)

Modurile personale

Indicativul

Conjunctivul

Condiționalul

Prezentul

las	să las	aș lăsa
laș-i	să laș-i	ai lăsa
las-ă	să las-e	ar lăsa
lăs-ăm	să lăs-ăm	am lăsa
lăs-ați	să lăs-ați	ați lăsa
las-ă	să las-e	ar lăsa

*Indicativul**Conjunctivul**Condiționalul**Imperfectul*

lăs- <i>am</i>	—	—
lăs- <i>ai</i>	—	—
lăs- <i>a</i>	—	—
lăs- <i>am</i>	—	—
lăs- <i>ați</i>	—	—
lăs- <i>au</i>	—	—

Perfectul simplu

lăs-a- <i>i</i>	—	—
lăs-a- <i>și</i>	—	—
lăs- <i>ă</i> —	—	—
lăs-a- <i>răm</i>	—	—
lăs-a- <i>răți</i>	—	—
lăs-a- <i>ră</i>	—	—

Perfectul compus

am lăsat	să fi lăsat	aș fi lăsat
ai lăsat	să fi lăsat	ai fi lăsat
a lăsat	să fi lăsat	ar fi lăsat
am lăsat	să fi lăsat	am fi lăsat
ați lăsat	să fi lăsat	ați fi lăsat
au lăsat	să fi lăsat	ar fi lăsat

Mai-mult-ca-perfectul

lăs-a- <i>sem</i>	—	—
lăs-a- <i>seși</i>	—	—
lăs-a- <i>se</i>	—	—
lăs-a- <i>serăm</i>	—	—
lăs-a- <i>serăți</i>	—	—
lăs-a- <i>seră</i>	—	—

Viitorul I.

voiu lăsa	—	—
vei lăsa	—	—
va lăsa	—	—
vom lăsa	—	—
veți lăsa	—	—
vor lăsa	—	—

<i>Indicativul</i>	<i>Conjunctivul</i>	<i>Condiționalul</i>
	<i>Viitorul II</i>	
voiu fi lăsat	—	—
vei „ lăsat	—	—
va „ lăsat	—	—
vom „ lăsat	—	—
veți „ lăsat	—	—
vor „ lăsat	—	—

Imperativul

las-ă!

lăs-ați!

87. PRIBEAG

de Oct. Goga

*Plânge-o mierlă 'ntr'o răchită
La rüscruci în Dealu-Mare.
Sue'n pas domol răzorul
Un voinic pe murg călare.*

*Jos, în smalț de soare-apune,
Turla satului strălucе;
Sapă murgul și nechiază
Și 'nspre vale vrea s'apuce.*

*Se înalță'n șa voinicul,
Vede-o casă'ntre poiene
Și cu mâneca cămășii
Svânt'o lacrimă din gene.*

*Intr'o clipă strânge frâul
Și-l îndeamnă'n altă parte,
Dârz pleoapele-și închide.
— Du-mă, murgule, departe!*

Sfărmând jghiabul cu potcoava,
 Drumului s'ăsterne murgul;
 Peste plopi cu frunza rară
 Cade'nlăcrimat amurgul.

(Din Poezii)

Explicări: Răzor = potecă, drum — Smalt = strălucire —
 Turlă = turn — A svânta = a usca — Jghiab = trunchiu de copac scobit, din care se adapă vitele.

Observații gramaticale.

**Tabloul conjugării a II-a
 Modurile impersonale**

Infinitivul prezent: a tăc-ca *Participiul*: tăc-ut.
Infinitivul perfect: a fi tăcut *Gerundiul*: tăc-ând
Rădăcina: tac

Modurile personale

Indicativul *Conjunctivul* *Condiționalul*

Prezentul

tac	să tac	aș tăcea
tac-i	să tac-i	ai tăcea
tac-e	să tac-ă	ar tăcea
tăc-em	să tăc-em	am tăcea
tăc-eți	să tăc-eți	ați tăcea
tac	să tac-ă	ar tăcea

Imperfectul

tăc-eam	—	—
tăc-eai	—	—
tăc-ea	—	—
tăc-eam	—	—
tăc-eați	—	—
tăc-eau	—	—

<i>Indicativul</i>	<i>Conjunctivul</i>	<i>Condiționalul</i>
tăc-u-i	—	—
tăc-u-și	—	—
tăc-u	—	—
tăc-u-răm	—	—
tăc-u-răți	—	—
tăc-u-ră	—	—

Perfectul compus

am tăcut	să fi tăcut	aș fi tăcut
ai tăcut	să fi tăcut	ai fi tăcut
a tăcut	să fi tăcut	ar fi tăcut
am tăcut	să fi tăcut	am fi tăcut
ați tăcut	să fi tăcut	ați fi tăcut
au tăcut	să fi tăcut	ar fi tăcut

Mai-mult-ca-perfectul

tăc-u-sem	—	—
tăc-u-seși	—	—
tăc-u-se	—	—
tăc-u-serăm	—	—
tăc-u-serăți	—	—
tăc-u-seră	—	—

Viitorul I.

voiui tăcea	—	—
vei tăcea	—	—
va tăcea	—	—
vom tăcea	—	—
veți tăcea	—	—
vor tăcea	—	—

Viitorul II.

voiui fi tăcut	—	—
vei fi tăcut	—	—
va fi tăcut	—	—
vom fi tăcut	—	—
veți fi tăcut	—	—
vor fi tăcut	—	—

Imperativul

tăc-i!
tăc-eți!

88. INTRE DARIE ÎMPĂRAT ȘI ALEXANDRU MACEDON

Marele Darie, împărat al Perșilor, auzi că a murit Filip, craiul Macedoniei, și a rămas *cocou* tânăr, și trimise sol și carte pe Candarcus, la boierii lui Filip:

„Eu Darie, împărat peste toți împărații și întocmai ca Dumnezeu și luminat tocmai ca soarele și Dumnezeul Perșilor, împăratul împăraților și al tuturor domnilor domn, scriu vouă Macedoneuilor, care sunteți mai marii boieri ai lui Filip. Să știți că am înțeles că a murit împăratul vostru și a rămas fiul său mic; și mie îmi pare rău de Filip și-mi este milă de fiul său. Și așa îmi este voia să-l trimiteți la împărăția mea să stea până va fi de domnie. După aceea iară îl voi trimite la moșia lui. Iară vouă v'am trimis să vă fie domn Candarcus și să-mi dați *haraciu* și oaste când va trebui. Iară pe feciorul lui Filip să-l trimiteți la mine cu toate steagurile lui să slujească porții mele; că sunt la mine 40 de fii de împărați mai mari decât dânsul. Și altmintrelea să nu faceți!“

Candarcus veni în Macedonia și merse la Ptolomeu, voievodul, iară Ptolomeu merse cu el la Alexandru. Și auzi Alexandru că vine solul lui Darie împăratul să fie el stăpânitor în Macedonia. Și se așeză pe scaunul tatălui său, de aur, și-și puse stema în cap. Și avea voinici tineri împrejurul *jețului*: toți cu lanțuri de aur. Deci a mers Ptolomeu cu solul lui Darie la Alexandru și se închinăra lui Alexandru și-i deteără cartea. Iar *logojătul* citi cartea și Alexandru ascultă și se mânie și rupse cartea spunând:

— N'ar trebui Darie să grăiască cu picioarele și la cap să nu caute. Nu sunt Macedonenii așa cum i se pare lui. Și se duse solul la gazdă.

Alexandru scrisese carte lui Darie: „Eu Alexandru, viteazul și împăratul Macedoniei, scriu ție, Darie, sănătate

și-ți mulțumesc de cartea ce mi-ai trimis. Ce te îngrijești tu de țara mea? Și pe mine mă poștești, tânăr, să slujesc porții tale și să mă hrănești. Iară dacă mă socotești fiu mic ce sug tâță, lasă-mă până voiu înțarca, apoi voiu veni la tine să mă hrănești; iară pe Candarcus să nu-l mai trimiți la Macedonia că nu-l vei mai vedea, că Macedonenii nu sunt așa fără cap cum îți pare ție“.

(Din Alexandria).

Explicari: *Cocon* = copil, fiu de domn sau de boier — *Haraciu* = tribut, bir — *Jef* = fotoliu, scaun, tron — *Logofăt* = aici are înțelesul de secretar.

Observații gramaticale.

Tabloul conjugării a III-a

Modurile impersonale

Infinitivul prezent: a spun-*e*. *Participiul*: spun-*s*.
Infinitivul perfect: a fi spus. *Gerundiul*: spun-*ând*.
Rădăcina: spun (spu).

Modurile personale

<i>Indicativul</i>	<i>Conjunctivul</i>	<i>Condiționalul</i>
	<i>Prezent</i>	
spun,	să spun,	aș spune,
spu - <i>i</i> ,	să spu - <i>i</i> ,	ai spune,
spun- <i>e</i> ,	să spun- <i>ă</i> ,	ar spune,
spun- <i>em</i> ,	să spun- <i>em</i> ,	am spune,
spun- <i>eți</i> ,	să spun- <i>eți</i> ,	ați spune,
spun	să spun- <i>ă</i> .	ar spune.
	<i>Imperfect</i>	
spun- <i>eam</i> ,	—	—
spun- <i>eați</i> ,	—	—
spun- <i>ea</i> ,	—	—
spun- <i>eam</i> ,	—	—
spun- <i>eați</i> ,	—	—
spun- <i>eau</i> .	—	—

Perfectul simplu

spuse- <i>i</i> ,		
spuse- <i>și</i> ,		
spuse	—	---
spuse- <i>răm</i> ,	—	---
spuse- <i>răți</i> ,		
spuse- <i>ră</i> .		

Perfectul compus

am spus,	să fi spus,	aș fi spus,
ai spus,	să fi spus,	ai fi spus,
a spus,	să fi spus,	ar fi spus,
am spus,	să fi spus,	am fi spus,
ați spus,	să fi spus,	ați fi spus,
au spus.	să fi spus.	ar fi spus.

Mai-mult-ca-perfectul

spuse- <i>sem</i> ,		
spuse- <i>seși</i> ,		
spuse- <i>se</i> ,	—	---
spuse- <i>serăm</i> ,	—	---
spuse- <i>serăți</i> ,		
spuse- <i>seră</i> .		

Viitorul I

voi spune,		
vei spune,		
va spune,	—	---
vom spune,	—	---
veți spune,		
vor spune.		

Viitorul II

voiți fi spus,		
vei fi spus,		
va fi spus,	—	---
vom fi spus,	—	---
veți fi spus,		
vor fi spus,		

Imperativul: spun-e! spun-eți!

89. CÂNTEC DE LEAGĂN

de St. O. Iosif

*Hai, odor, hai păsărică,
Dormi, o dormi fără de țrică,
Să te-alinte
Moș cuminte
Și să-ți cânte 'ncetinel:
Mugur, mugur, mugurel...*

*Ingeri vin tiplil și-alene
Să te mângâie pe gene
Și mi-ți leagă'n
Dulce leagăn
Fraged trupușor de crin,
Ca s'adormi frumos și lin.*

*Ce tresari? Nu-i nime, nime...
Liniște și'ntunecime,
Doar zefirul,
Musajirul,
Cel șăgalnic și pribeag
A trecut pe lângă prag...*

Și-a trimis o găză mică
 Să-ți aduc'o scrisorică
 Și să-ți spună
 Noapte bună,
 Că și el, sătul de drum,
 Merge să se culce-acum...

(Din Căntece)

Observații gramaticale.

Tabloul conjugării a IV-a

Modurile impersonale

Infinitivul prezent: a dorm-*i*, a vâ-*i*.*Infinitivul perfect:* a fi dorm-*it*, a fi vâ-*it*.*Participiul:* dorm-*it*, vâ-*it*.*Gerundiul:* dorm-*ind*, vâ-*înd*.*Rădăcina:* dorm (doarm), vâ.

Modurile personale

<i>Indicativul</i>		<i>Conjunctivul</i>		<i>Condiționalul</i>	
		<i>Prezent</i>			
dorm	vâr	să dorm	vâr	aș dormi	vârî
dorm- <i>i</i>	vâr- <i>i</i>	să dorm- <i>i</i>	vâr- <i>i</i>	ai dormi	vârî
doarm- <i>e</i>	vâr- <i>ă</i>	să doarm- <i>ă</i>	vâr- <i>e</i>	ar dormi	vârî
dorm- <i>îm</i>	vâr- <i>îm</i>	să dorm- <i>îm</i>	vâr- <i>îm</i>	am dormi	vârî
dorm- <i>iți</i>	vâr- <i>iți</i>	să dorm- <i>iți</i>	vâr- <i>iți</i>	ați dormi	vârî
dorm	vâr- <i>ă</i>	să doarm- <i>ă</i>	vâr- <i>e</i>	ar dormi	vârî
		<i>Imperfect</i>			
dorm- <i>eam</i>	vâr- <i>am</i>	—	—	—	—
dorm- <i>eaî</i>	vâr- <i>ai</i>	—	—	—	—
dorm- <i>ea</i>	vâr- <i>a</i>	—	—	—	—
dorm- <i>eam</i>	vâr- <i>am</i>	—	—	—	—
dorm- <i>eați</i>	vâr- <i>ați</i>	—	—	—	—
dorm- <i>eau</i>	vâr- <i>au</i>	—	—	—	—

*Indicativul**Conjunctivul**Condiționalul**Perfectul simplu*

dorm- <i>i-i</i>	vâr- <i>i-i</i>	—	—
dorm- <i>i-și</i>	vâr- <i>i-și</i>	—	—
dorm- <i>i</i>	vâr- <i>i</i>	—	—
dorm- <i>i-răm</i>	vâr- <i>i-răm</i>	—	—
dorm- <i>i-răți</i>	vâr- <i>i-răți</i>	—	—
dorm- <i>i-ră</i>	vâr- <i>i-ră</i>	—	—

Perfectul compus

am dormit	vărit	sa fi dormit	vărit	aș fi	dormit	vărit
ai dormit	vărit	sa fi dormit	vărit	a fi	dormit	vărit
a dormit	vărit	sa fi dormit	vărit	ar fi	dormit	vărit
am dormit	vărit	sa fi dormit	vărit	am fi	dormit	vărit
ați dormit	vărit	sa fi dormit	vărit	ați fi	dormit	vărit
au dormit	vărit	sa fi dormit	vărit	ar fi	dormit	vărit

Mai-mult-ca-perfectul

dormi- <i>sem</i>	vări- <i>sem</i>	—	—
dormi- <i>seși</i>	vări- <i>seși</i>	—	—
dormi- <i>se</i>	vări- <i>se</i>	—	—
dormi- <i>serăm</i>	vări- <i>serăm</i>	—	—
dormi- <i>serăți</i>	vări- <i>serăți</i>	—	—
dormi- <i>seră</i>	vări- <i>seră</i>	—	—

Viitorul I

voi	dormi	vări
vei	dormi	vări
va	dormi	vări
vom	dormi	vări
veți	dormi	vări
vor	dormi	vări

Viitorul II

voi	fi	} dormit, vărit,
vei	fi	
va	fi	
vom	fi	
veți	fi	
vor	fi	

Imperativul

dorm-*i!* dorm-*iți!* vâr-*ă!* vâr-*iți!*

90. VULPEA ȘI FIGURA DE IPSOS

O vulpe intră odată în casa unui lucrător în ipsos. Acolo dete peste o mulțime de figuri lucrute cu iscusință. Luând una în labe, zise:

— O, ce cap frumos! Păcat numai, că n'are creieri.

Aceasta ne arată pe oamenii frumoși la trup, dar fără duh.

(După Esop).

Observații gramaticale

Propoziția

Până acuma ne-am ocupat cu fiecare categorie gramaticală în parte. De acum le vom trata în legătură una cu alta. Această parte a gramaticii se numește *sintaxă*.

Când spunem: *O vulpe intră în casa unui lucrător în ipsos*, am exprimat în cuvinte o gândire.

Când spunem sau scriem o gândire, se chiamă că spunem sau scriem o *propoziție*.

Vorba care arată despre cine se spune ceva într'o propoziție se numește *subiect*. În propoziția de mai sus, subiect este: *o vulpe*.

Vorba care arată ce se spune despre subiect se numește *predicat*. El este totdeauna un verb, fie singur (*predicat verbal*), fie împreună cu alt cuvânt (*predicat nominal*). Aici predicat este: *intră*.

Subiectul se găsește cu întrebarea *cine?* pusă la predicat.

Predicatul se găsește cu întrebarea *ce se zice?* pusă la subiect.

Propoziții alcătuite numai din subiect și predicat se numesc *propoziții simple*.

Exercițiu: Copiați bucata de mai sus, subliniind odată subiectele și de două ori predicatele.

Exercițiu: Spuneți propoziții, în deosebi proverbe, indicând subiectul și predicatul.

91. LEBĂDĂ

de Tr. Demetrescu

Sub jărătecul lunii, lacul doarme. O lebădă albă plutește molatic și maiestos. Apa se înfiorează în urma ei. Singuratica pasăre trece așa de liniștită, așa de ne-

turburată că mă gândesc: de ce sufletele noastre nu păstrează aceeași seninătate în trecerea lor prin viață?

(Din *Nuvele*).

Observații gramaticale.

Atributul și complementul

O lebedă albă pluteste pe lac.

Vedem că substantivul *lebedă* a primit un adjectiv *albă*, care îi limitează înțelesul cuvântului.

Cuvântul care lămurește mai de aproape înțelesul substantivului se numește *atribut*. El răspunde la întrebarea: *care? ce fel? sau ce?*

Atributul poate fi:

1. *adjectival* când este alcătuit dintr'un adjectiv: *Singularia* pasăre trece așa de liniștită!

2. *substantival* când e alcătuit dintr'un substantiv la genitiv: Sub jăratecul *lunii*, lacul doarme.

Complementul

Nimeni nu turbură *lebedă* în *liniștea ei*.

Dacă spunem numai: *Nimeni nu turbură*, ne dăm seama că propoziția n'are înțeles deplin, deoarece ne întrebăm imediat: *ce nu turbură?* Propoziția are înțeles deplin când îi adăugăm cuvântul: *lebedă*. Deci acest ultim cuvânt servește pentru a întregi, a *completa*, înțelesul verbului.

Cuvântul care lămurește mai de aproape (completează) înțelesul verbului se numește *complement*.

El poate fi:

1. *direct* când lămurește înțelesul unui verb transitiv și răspunde la întrebarea: *pe cine* sau *ce*. *Aripile lebedei ating abia apa.*

2. *indirect* când lămurește înțelesul unui verb și răspunde la întrebarea: *cu cine? cu ce? de cine? de ce? din cine? din ce?* la *cine? la ce?* ș. a. m. d.: *Bucata de mai sus e scrisă de Tr. Demetrescu.*

Tot complement indirect este dativul substantivului sau pronumelui și răspunde la întrebarea: *cui*: *Părinților le păstrez recunoștință.*

3. *circumstanțial* când arată în ce împrejurare (circumstanță) de loc, de timp sau de mod are loc acțiunea verbului. De aceea avem (complement) circumstanțial

a) *de loc*, care răspunde la întrebarea: *unde? de unde? pe unde? încotro?* ș. a. m. d.: *lebăda trece pe lac.*

b) *de timp*, care răspunde la întrebarea *când? de când? până când?* ș. a. m. d.: *lebăda trece pe lac la miezul nopții.*

c) *de mod*, care răspunde la întrebarea *cum*: *lebăda trece maiestos.*

Propoziția care, pe lângă subiect și predicat, mai are și alte părți ca atribut, complement, se numește *propoziție dezvoltată*: *O lebădă albă plutește ușor pe suprafața apei.*

92. ȚARA FURNICILOR

De acolo merse Alexandru cincizeci de zile. El ajunsese la o țară cu nisip. Acolo locuiau furnicile în pământ. Și peste noapte ieșeau din ascunzișuri și luau pe om și-l băgau în găurile lor de-l mâncau. Auzind de asta, Alexandru porunci să secere paie și să le aprindă la găurile lor. Și așa făcură și periră multe și trecură țara lor în zece zile.

(Din Alexandria)

Observații gramaticale

Fraza

Alexandru merse 50 de zile, ca să ajungă la o țară cu nisip.

Aici avem două propoziții, pentru că sunt două pre-

dicat. Propoziția întâia are de sine înțeles deplin. Propoziția a doua are înțeles deplin numai în legătură cu întâia.

Când două sau mai multe propoziții se reunesc pentru a alcătui un tot întreg, avem de a face cu o *frază*.

Avem două feluri de propoziții: *principale* și *subordonate* (secundare).

Se numește *propoziție principală* aceea propoziție care are de sine înțeles deplin: *De acolo merse Alexandru 50 de zile*.

Propoziție subordonată (secundară) este aceea care, pentru a avea înțeles deplin, trebuie pusă în legătură cu altă propoziție sau numai cu un cuvânt din propoziția străină: *Alexandru porunci să secere paie*.

Exercițiu: Deosebește propozițiile principale de cele secundare în bucata de mai sus (precum și în oricare altă bucată).

TABLA DE MATERII

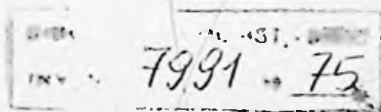
1. Citire și compunere.

	Pag
1. V. <u>Alecsandri</u> : Imnul regal	3
2. V. <u>Alecsandri</u> : Munții Moldovei	4
3. E. <u>Țârleanu</u> : Floarea lacrimilor	4
4. M. <u>Sădoveanu</u> : Poveste pentru copii — ortografice	6
5. I. Al. <u>Brătescu-Voinești</u> : Bietul Tric	9
6. I. <u>Creangă</u> : Prostia omenească	12
7. L. <u>Marian</u> : Spre cer — punctuație	17
8. P. <u>Ispirescu</u> : Labirintul și firul Ariadnei	20
9. Gh. <u>Topârceanu</u> : Balada unui greier mic	24
10. <u>Alexandria</u> : Calul Ducipal	25
11. Proverbe — ortografice	26
12. M. <u>Sădoveanu</u> : Prietema	28
13. I. <u>Clîru-Nanov</u> : Povestea Helespontului	33
14. Gh. <u>Coșbuc</u> : Sus inima — memorizare	36
15. I. L. <u>Caragiale</u> : O invenție mare	37
16. I. <u>Creangă</u> : Mama și tata	41
17. <u>Alexandria</u> : Ocuparea cetății Babilon — ortografice	43
18. Al. <u>Vlahuța</u> : Povestea pupezei	46
19. St. <u>Ō. Iosif</u> : Doina	50
20. <u>Esop</u> : Măgarul — ortografice	51
21. M. <u>Sădoveanu</u> : Când a domnit Alexandru-Vodă-cel-Bun	52
22. V. A. <u>Urechia</u> : Condeiele lui Vodă	55
23. T. <u>Crudu</u> : Spaima țiganului — ortografice	57
24. M. <u>Sădoveanu</u> : Despre moartea lui Ștefan-Vodă	60
25. V. <u>Alecsandri</u> : Miorița	62
26. Tr. <u>Demetrescu</u> : Un cuvânt — dictat \	64
27. M. <u>Sădoveanu</u> : Când a venit în Ardeal Iosif	65
28. M. <u>Sădoveanu</u> : Când s'au sculat Moșii cu Horia	68
29. Pr. <u>Jitaru</u> : Colindă din Bucovina	72
30. M. <u>Ținiescu</u> : Somnoroase păsărele — memorizare	74

31. I. Creangă: De Sfântul Vasile, cu plugușorul	75
32. T. Pamfile: Cântec de stea	79
33. O. Goga: Moș Crăciun	81
34. M. Sadoveanu: Din viața lui Esop — reproducere	82
35. Gh. Coshuc: Nunta în codru	84
36. I. Chiru-Nanov: La ecvator	90
37. M. Sadoveanu: Cum s'au împărțit darurile pământului	92
38. E. Gârleanu: În Vinerea patimilor — reproducere	94
39. Al. Brătescu-Voincești: Puiul	97
40. V. Bumbac: Șoarecul și ghinda	101
41. O. Wilde: Legenda lenevicii — reproducere	107
42. D. Zamfirescu: Bușcă	109
43. E. Grigorovitză: În Cernauții anului 1866	112
44. E. Grigorovitză: În Cernauții anului 1866 — (continuare)	116
45. I. Ghica: Ciuma din vremea lui Caragea	118
46. El. Sevastos: Povestea mamei	121
47. I. Creangă: Moș Chiorpec ciobotarul — compunere	124
48. E. Gârleanu: Căprioara	125
49. V. Alecsandri: Oaspeții primaverii	127
50. I. Creangă: La scădat — compunere	128
51. C. Kirilescu: Ion Grămadă	132
52. Ir. Porumbescu: Haiducul Darie și moș Matei Bercheșanul	135
53. I. Creangă: Mama	140
54. V. A. Urechia: Țară fără bătrâni	142
55. V. Alecsandri: Peneș Curcanul	145
56. E. Gârleanu: În curtea mea	152
57. I. Creangă: Capra cu trei iezi	157
58. I. Grămadă: Cu trenul	167
59. Tr. Dăntrescu: Într-o casă veche	170
60. G. Popa-Lisseanu: Vârstele omenirii	171
61. M. Eminescu: Ce te legeni, codrule?	174
62. M. Sadoveanu: Sticletele — prescurtare	176
63. E. Gârleanu: O lacrimă pe-o geană	184
64. I. Agârbiceanu: Darul lui Moș Miron	187
65. I. Creangă: Punguța cu doi bani — prescurtare	192
66. E. Gârleanu: Cocoșul	198
67. V. Alecsandri: Groza	200
68. C. Hogaș: Prin pădure	201
69. V. Alecsandri: Constantin Brâncoveanu	204
70. La Fontaine: Greierul și furnica	209
71. Proverbe	210
72. Ghicitori	210

II. Gramatică

	Pag
73. Al. Vlahuța: Agatirșii și Scișii-sunetele	215
74. Sf. Ștefureac: Sfânta Vinere — substantival	218
75. P. Ispirescu: Planul Sf. Petru — declinarea nearticulată	224
76. E. Gârleanu: Cântărețul — articolul	229
77. Al. Odobescu: Apolon în Delos — adjectivul	234
78. Delavrancea: Bunicul — pron. personal	239
79. P. Ispirescu: Fata moșului cea cuminte — pron. posesiv	246
80. I. Creanga: Povestea unui om lenș — pron. demonstra- tiv, rel. și inter.	252
81. I. Bogdan: Din faptele lui Vlad Tepeș — pron. nehotărît	258
82. Gh. Coșbuc: Preotul Cojoc — numeralul	262
83. Sfaturile lui Esop — verbul	268
84. Odobescu: Vulpea bearcă — conj. a avea	272
85. E. Grigorovitză: Lacustele — con. verb. a fi și a voi	276
86. E. Gârleanu: Săracuțul — conj. l.	281
87. O. Goga: Pribeag — conj. a II-a	285
88. Alexandria: Între Darie și Alexandru Macedon — conj. a III-a	288
89. St. O. Iosif: Cântec de leagăn — conj. a IV-a	291
90. Esop: Vulpea și figura de ipsos — sintaxa	294
91. Tr. Demetrescu: Lebada — atribut și complement	295
92. Alexandria: Țara furnicilor — prop. princ. și sec.	297

EXEMPLAR PENTRU CONSULTARE
O F E R I T
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR PROFESORI
D I N P A R T E A
EDITUREI „CARTEA ROMÂNEASCĂ”
